

WARSZAWA-SIERPIEŃ 2014

UZUPEŁNIENIE PROGNOZY
ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO
PROJEKTU
REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
2014 – 2020
(WERSJA 5.1 Z PÓŹNIEJSZYMI ZMIANAMI)

WYKONAWCA

FUNDEKO KORBEL, KROK-BAŚCIUK SP. J.

Projekt finansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013

1 SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	5
1 Streszczenie w języku niespecjalistycznym.....	6
2 Wstęp.....	12
3 Cel i zakres prognozy, stopień szczegółowości prowadzonych prac i metody zastosowane przy sporządzaniu prognozy	12
3.1 Cel i zakres Prognozy	12
3.2 Przyjęty model oceny projektu RPO WSL 2014-2020 wraz z opisem metodyki oceny .	13
3.3 Stopień szczegółowości prowadzonych ocen	14
3.4 Wskazanie napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy	16
4 Informacja o zawartości RPO WSL 2014 - 2020 oraz jego powiązania z innymi dokumentami	16
4.1 Diagnoza strategiczna województwa śląskiego	17
4.2 Cele tematyczne oraz osie priorytetowe przewidziane do realizacji w ramach projektu RPO WSL 2014 - 2020	17
4.3 Omówienie kwestii horyzontalnych	19
4.4 Plan finansowy dokumentu	21
4.5 Instrumenty terytorialne.....	23
4.6 Powiązania projektu RPO WSL 2014-2020 z innymi dokumentami strategicznymi.....	24
4.6.1 Wybrane dokumenty szczebla unijnego i międzynarodowego	24
4.6.2 Wybrane dokumenty szczebla krajowego.....	26
4.6.3 Wybrane dokumenty szczebla regionalnego.....	29
5 Ocena zgodności zapisów RPO WSL 2014-2020 z zasadą zrównoważonego rozwoju	31
6 Ocena uwzględnienia w RPO WSL 2014-2020 rozwoju w warunkach zmieniającego się klimatu	38
7 Ocena osi priorytetowych RPO WSL 2014 – 2020.....	41
7.1 Oś priorytetowa I. Nowoczesna gospodarka.....	41
7.2 Oś priorytetowa II. Cyfrowe śląskie	43
7.3 Oś priorytetowa III. konkurencyjności MŚP	44

7.4	Oś priorytetowa IV. Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	47
7.5	Oś priorytetowa V. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	51
7.6	Oś priorytetowa VI. Transport	54
7.7	Oś priorytetowa VII. Regionalny Rynek Pracy	56
7.8	Oś priorytetowa VIII. Regionalne Kadry Gospodarki Opartej na Wiedzy	58
7.9	Oś priorytetowa IX. Włączenie społeczne	60
7.10	Oś priorytetowa X. Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna zdrowotna	62
7.11	Oś priorytetowa XI. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	65
7.12	Oś priorytetowa XII. Infrastruktura edukacyjna	67
7.13	Oś priorytetowa XIII. Pomoc techniczna	68
8	Ocena zaproponowanego sposobu wdrażania, monitoringu oraz przewidywanych metod analiz skutków realizacji wdrażanego dokumentu w kontekście zasad ZR i ochrony środowiska	69
8.1	Sposób wdrażania RPO WSL 2014 - 2020	69
8.2	Monitoring oraz przewidywane metody analizy skutków wdrażanego programu	70
9	Ocena skutków realizacji projektu RPO WSL 2014-2020 z uwzględnieniem oddziaływania na poszczególne elementy środowiska	76
9.1	Różnorodność biologiczna, w tym: rośliny i zwierzęta, obszary chronione, leśnictwo i rolnictwo	76
9.2	Ludzie (zdrowie, społeczności lokalne)	88
9.3	Wody (jakość i zasoby wód)	94
9.4	Powietrze	101
9.5	Powierzchnia ziemi (gleby, erozja)	106
9.6	Krajobraz	109
9.7	Zabytki i dobra materialne (infrastruktura)	116
9.8	Klimat	120
9.9	Zasoby naturalne	122
9.10	Ocena oddziaływań skumulowanych	126
9.11	Transgraniczne oddziaływanie projektu RPO WSL 2014-2020 na środowisko	128

9.12	Podsumowanie informacji o zidentyfikowanych oddziaływaniach projektu RPO WSL 2014-2020 na obszary chronione, w tym obszary Natura 2000	129
10	Analiza wariantowa oraz rekomendacje	134
10.1	Analiza wariantu „zero” – zmiany stanu środowiska w przypadku braku realizacji projektu RPO WSL 2014-2020	135
10.2	Analiza możliwych wariantów alternatywnych w stosunku do działań zaproponowanych w RPO WSL 2014-2020	139
10.3	Rekomendacje i propozycje zmian zapisów w RPO WSL 2014-2020	141

WYKAZ SKRÓTÓW

Skrót	
B+R	działalność badawcza i rozwojowa
dB	decybel
DK	droga krajowa
DW	droga wojewódzka
dyrektywa CAFE	<i>dyrektywa Clean Air for Europe</i>
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EMAS	<i>Eco Management and Audit Scheme</i>
EUR	euro
GHG	<i>greenhouse gas</i>
GIS	<i>Geographic Information System</i>
GUS	Główny Urząd Statystyczny
GZWP	Główny Zbiornik Wód Podziemnych
ha	hektar
IMGW	Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej
JCW	jednolite części wód
JCWP	jednolite części wód podziemnych
jst	jednostki samorządu terytorialnego
KE	Komisja Europejska
Kpgo 2014	Krajowy plan gospodarki odpadami 2014
KPZK 2030	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
KSRR 2010-2020	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
Mg/rok	megagram (tona) na rok
MOF	Miejski Obszar Funkcjonalny
MŚP	małe i średnie przedsiębiorstwa
MW	megawat
OChK	obszar chronionego krajobrazu
OECD	<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i>
OSD	operator systemu dystrybucyjnego
OZE	odnawialne źródła energii
PM 10	pył zawieszony PM10
PM 2,5	pył zawieszony PM2,5
PI	Priorytet Inwestycyjny
PIG	Państwowy Instytut Geologiczny
PKB	produkt krajowy brutto
POIiŚ 2007-2013	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
RPO WSL 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego 2014-2020
TIK	technologie informacyjno - komunikacyjne
UE	Unia Europejska
WIOŚ	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

1 STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

INFORMACJE O ZAWARTOŚCI I GŁÓWNYCH CELACH PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Uzupełniona prognoza oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 wersja 5.1 z późniejszymi zmianami (dalej RPO WSL 2014-2020) ocenia potencjalny wpływ na środowisko skutków realizacji ustaleń Programu, ze szczególnym uwzględnieniem poszerzenia wsparcia w ramach programu dla inwestycji kolejowych w ramach osi priorytetowej VI *Transport*.

Uzupełnienie prognozy zostało wykonane zgodnie z zakresem wskazanym w artykule 51 ust. 2 ustawy OOŚ oraz zgodnie z ustaleniami z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Katowicach i Śląskim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym, odnośnie rozszerzenia projektu RPO WSL 2014 – 2020 o potrzebę wsparcia działań w ramach osi priorytetowej VI *Transport* w zakresie modernizacji linii kolejowych zaprogramowanych w trybie projektów kluczowych.

Głównym celem RPO WSL 2014-2020 jest „wzrost konkurencyjności i poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej poprzez inteligentne wykorzystanie endogenicznych potencjałów regionu”. Wzrost konkurencyjności nie powinien być celem samym w sobie, a raczej narzędziem na drodze osiągania celów rozwojowych. Cel główny RPO WSL 2014-2020 powinien zakładać również podniesienie jakości życia czy poprawę dobrobytu, w rozumieniu

INFORMACJE O METODACH ZASTOSOWANYCH PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY

Model zastosowany w ramach Prognozy opiera się na modelu oceny polityki (*policy appraisal*), gdzie poddaje się analizie, czy kwestie środowiskowe zostały należycie ujęte w analizowanym dokumencie. Prognoza powstała z założeniem niepowielania ocen aspektów już analizowanych w innych dokumentach. Projekt RPO WSL 2014-2020 opracowano zgodnie z wytycznymi: pakietu legislacyjnego Komisji Europejskiej dla polityki spójności Strategii „Europa 2020” oraz założeń do Umowy Partnerstwa, przez co do procesu powstawania dokumentu włączono szereg partnerów. Jest to program dwufunduszowy realizowany ze środków EFRR oraz EFS. Został przygotowany przez Wydział Rozwoju Regionalnego, Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Kluczowym elementem analizy była ocena wpływu projektowanego dokumentu RPO WSL 2014-2020 na poszczególne komponenty środowiska (określenie czy planowane typy projektów będą neutralne dla środowiska, czy też mogą nieść ze sobą potencjalne oddziaływania pozytywne, negatywne, lub hamujące, dla takich komponentów środowiska jak: rośliny, zwierzęta, krajobraz, powierzchnia ziemi i gleby, zasoby naturalne, wody powierzchniowe i podziemne, stan atmosfery, zdrowie mieszkańców regionu, dziedzictwo kulturowe i dobra materialne). Powyższe elementy przeanalizowano w macierzy oceny oddziaływania poszczególnych typów projektów proponowanych do wsparcia w ramach RPO WSL 2014 – 2020, nadając im ocenę wynikową przyporządkowującą każdy typ projektu do jednej z pięciu klas:

NE – potencjalnie neutralne – podejmowane działania nie będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja działań nie będzie miała istotnego negatywnego oddziaływania na środowisko, zarówno na etapie realizacji, jak i eksploatacji;

PP – potencjalnie pozytywne – podejmowane działania będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja przedsięwzięć nie będzie miała istotnego negatywnego oddziaływania na środowisko, zarówno na etapie realizacji, jak i eksploatacji;

PP/PN – zarówno potencjalnie pozytywne, jak i potencjalnie negatywne - podejmowane działania będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja przedsięwzięć może istotnie negatywnie oddziaływać na pewne komponenty środowiska na etapie realizacji i/lub eksploatacji;

PN – potencjalnie negatywne - podejmowane działania nie będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja działań może istotnie negatywnie oddziaływać na pewne komponenty środowiska na etapie realizacji i/lub eksploatacji;

NH – potencjalnie negatywne/hamujące - skutkiem realizacji działań może być powstanie niekorzystnych, długofalowych i nieodwracalnych zmian w środowisku, realizacja przedsięwzięć może mieć bardzo istotny negatywny wpływ na pewne komponenty środowiska na etapie realizacji lub eksploatacji.

PODSTAWOWE TRUDNOŚCI NAPOTKANE PRZY SPORZĄDZENIU PROGNOZY

Trudności, jakie pojawiły się w toku sporządzania niniejszej Prognozy związane były przede wszystkim z otwartą formułą dokumentu, który wyznacza dość ogólne cele. Ocena znaczących skutków oraz analiza wariantowa dla nieokreślonych w odniesieniu do miejsca, czasu, skali i technologii projektów ma mniejsze znaczenie.

Podczas pracy nad raportem nie napotkano istotnych trudności związanych z niedostatkami techniki lub luk we współczesnej wiedzy. Wręcz przeciwnie, Województwo Śląskie posiada bardzo duży zasób analiz, ewaluacji oraz programów sektorowych o dużej aktualności, przygotowanych w odniesieniu do oceny okresu finansowania 2007-2013 oraz diagnoz, analiz i programów związanych z aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Większość programów posiada wykonane prognozy oddziaływania na środowisko, co znacznie zwiększa ilość i wiarygodność danych.

PROPOZYCJE DOTYCZĄCE PRZEWIDYWANYCH METOD ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU ORAZ CZĘSTOTLIWOŚCI JEJ PRZEPROWADZANIA

Projekt RPO WSL 2014 – 2020 zakłada budowę systemu ewaluacji. Wysoko należy ocenić zapowiedź, iż badania ewaluacyjne będą przeprowadzane przez funkcjonalnie niezależnych ekspertów, a wszystkie oceny będą poddawane do publicznej wiadomości w całości. W projekcie programu zawarto informację, iż dla perspektywy finansowej 2014-2020 prowadzone będą następujące rodzaje ewaluacji:

- Ewaluacja ex ante, przeprowadzana w celu poprawy jakości programowania, przekazywana do Komisji Europejskiej wraz ze streszczeniem w tym samym czasie co Program.
- Ewaluacje bieżące oceniające trafność, skuteczność, efektywność oraz wpływ Programu, realizowane na podstawie planu ewaluacji podczas okresu programowania.
- Ewaluacja ex post, przeprowadzona będzie nie później niż do 31 grudnia 2024. Realizowana będzie przez KE we współpracy z Państwem członkowskim i Instytucją Zarządzającą PO. Obejmie skuteczność i efektywność Programu, jak również jego wkład w realizację Strategii Europa 2020.

Projekt RPO WSL 2014-2020 przewiduje monitorowanie wdrażania z wykorzystaniem wskaźników realizacji celów poszczególnych osi priorytetowych. W odniesieniu do każdej osi opracowane zostały wskaźniki produktu oraz rezultatu. Większość wskaźników dotyczy monitorowania ilości przeprowadzonych inwestycji lub osób objętych wsparciem. Wskaźniki

umożliwiające monitorowanie wdrażania RPO WSL 2014-2020 w odniesieniu do kwestii środowiskowych przewidziano tylko w ramach osi priorytetowych IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* i V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*, zorientowanych m.in. na wspieranie działań związanych z ochroną środowiska. W Prognozie zaproponowano uzupełnienie wskaźników monitorowania skutków realizacji postanowień Programu przede wszystkim o wskaźnik dotyczący *Szacowanego spadku emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂)*. Pełna lista proponowanych do wykorzystania wskaźników znajduje się w tabeli nr 5 Prognozy.

INFORMACJE O MOŻLIWYM TRANSGRANICZNYM ODDZIAŁYWANIU NA ŚRODOWISKO

Potencjalne oddziaływanie transgraniczne działań przewidzianych w poszczególnych osiach RPO WSL 2014-2020 uzależnione jest przede wszystkim od lokalizacji oraz charakteru poszczególnych inwestycji realizowanych z wykorzystaniem współfinansowania w ramach programu. Największe zagrożenie potencjalnymi oddziaływaniami transgranicznymi mogą nieść ze sobą inwestycje infrastrukturalne. Konkretnie projekty infrastrukturalne w ramach RPO WSL 2014-2020 zostały wskazane w ramach wstępnej listy projektów kluczowych. Są to przedsięwzięcia związane przede wszystkim z budową nowej infrastruktury naukowo-badawczej a także z przebudową lub budową dróg (przede wszystkim drogi wojewódzkie oraz drogi łączące sieci lokalne z drogami krajowymi, ekspresowymi i autostradami) oraz modernizacją infrastruktury kolejowej na wybranych odcinkach. Zidentyfikowane oddziaływania będą miały charakter lokalny, związany z prowadzonymi pracami. Przeprowadzone w toku Prognozy analizy pozwalają jednoznacznie stwierdzić, iż zarówno zamierzenia zawarte w ramach poszczególnych osi priorytetowych, a także projekty kluczowe wskazane do realizacji (na poziomie szczegółowości opisu zawartego w RPO WSL 2014-2020) nie będą powodowały znaczącego oddziaływania transgranicznego, które wymagałoby na obecnym etapie przeprowadzenia procedury transgranicznego postępowania w sprawie oddziaływania na środowisko.

PRZEWIDYWANE ZNACZĄCE ODDZIAŁYWANIA PROJEKTU RPO WSL 2014 - 2020

RPO WSL 2014-2020 uwzględnia w swoich założeniach 10 celów tematycznych określonych przez Unię Europejską i realizuje je za pomocą 13 osi priorytetowych zawierających określone priorytety inwestycyjne. Za najbardziej odpowiedni poziom szczegółowości oceny RPO WSL 2014-2020, uznano przykładowe typy projektów omawiane w ramach priorytetów inwestycyjnych. Oceniano, jak zaproponowane kierunki działań potencjalnie wpłyną na środowisko i czy należy je ująć w kwestie ochrony środowiska.

Oś priorytetowa I – **Nowoczesna gospodarka**. Założeniem osi jest dążenie do gospodarki nowoczesnej czyli opartej na wiedzy i innowacyjnych rozwiązaniach. Oś obejmuje przedsięwzięcia dotyczące budowy i rozbudowy ośrodków naukowo-badawczych, prac naukowych, innowacyjność w sektorze B+R. Wszystkie te przedsięwzięcia docelowo przyczynią się do pozytywnego oddziaływania na środowisko, poszerzania świadomości społecznej oraz wypracowanie nowych technologii.

Oś priorytetowa II – **Cyfrowe Śląskie**. Wzrost wykorzystania publicznych usług elektronicznych oraz poprawy ich jakości i bezpieczeństwa są głównymi założeniami osi II. Są one zgodne z ogólnoeuropejskimi kierunkami zmian w zakresie usług administracyjnych. Efektem pośrednim będzie oszczędność czasu obywateli a także mniejsza ilość dokumentów przekazywanych w wersji papierowej, co pośrednio ograniczy konsumpcję zasobów. Rozwój usług cyfrowych musi jednak być sprzężony z ciągłym doskonaleniem systemów ochrony danych.

Oś priorytetowa III – **Konkurencyjność MŚP**. W ramach tej osi mogą pojawić się technologie podnoszące efektywność zarządzania zasobami oraz powodujące zmniejszenie zużycia energii.

W zakresie aktywności zawodowej działania z zakresu tej osi mogą wpłynąć pozytywnie na warunki życia mieszkańców województwa. Pobudzanie aktywności mniejszych i średnich przedsiębiorstw będzie miało znaczenie dla większej dywersyfikacji lokalnej gospodarki oraz ustabilizowania rynku, a tym samym poprawy jakości życia mieszkańców.

Oś priorytetowa IV – **Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna.** Przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom klimatu poprzez „zielone” inwestycje niesie za sobą głównie, choć nie wyłącznie, pozytywne dla środowiska skutki. Należy pamiętać o akustycznych i krajobrazowych efektach oddziaływania elektrowni wiatrowych, negatywnych dla środowiska skutkach monokulturowych upraw roślin energetycznych, ryzykowej energii geotermalnej głębokiej oraz oddziaływaniu na środowisko dużych hydroelektrowni. Z zachowaniem strategii zapobiegania ryzyku możliwe jest stosowanie odnawialnych źródeł energii z równoczesnym ograniczeniem emisji niskiej pochodzącej z niskoefektywnych palenisk indywidualnych, jak również zmniejszenie zużycia energii konwencjonalnej, dywersyfikacja źródeł energii, poprawa klimatu akustycznego oraz warunków zdrowotnych i jakości życia.

Oś priorytetowa V – **Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów.** Oś zakłada działania, których efektem mają być: poprawa stanu środowiska na drodze inwestycji infrastrukturalnych, zmniejszenie negatywnych skutków procesów cywilizacyjnych, poprawa i rozbudowa infrastruktury służącej ochronie środowiska. Podczas realizacji projektów osi V należy pamiętać, że człowiek nie może funkcjonować bez ingerencji w środowisko, może jednak ją ograniczać. Należy więc premiować inwestycje realizujące zasadę przezorności, prewencji, a także najlepsze dostępne techniki (BAT) oraz te, które tworzą dodatkowe zielone miejsca pracy w regionie. Dzięki takim zabiegom możliwa do osiągnięcia będzie poprawa jakości wód, ograniczenie ilości odpadów, ponowne wykorzystywanie terenów zdegradowanych oraz pozytywny wpływ na bioróżnorodność.

Oś priorytetowa VI – **Transport.** Zwiększenie przepustowości sieci drogowej może spowodować skróceniem podróży i zmniejszeniem emisji zanieczyszczeń, budowa obwodnic potencjalnie zminimalizuje kongestie w centrach miast, modernizacja taboru kolejowego oraz rewitalizacja zdegradowanych odcinków linii kolejowych może podnieść jakość usług transportowych i ilość ich użytkowników. Dzięki inwestycjom w transport kolejowy oś może przyczynić się do zmniejszenia użytkowania transportu osobistego, jednak podsumowując ilość projektów kluczowych przewidzianych dla osi, niewątpliwą przewagę mają projekty drogowe. Wynika z tego, iż oś ma charakter głównie drogowy.

Oś priorytetowa VII – **Regionalny rynek pracy.** Efektem osi ma być wzrost aktywności zawodowej osób bez zatrudnienia, wzrost kompetencji osób wchodzących na rynek pracy, aktywizacja pracodawcza oraz rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

Oś priorytetowa VIII – **Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy.** Wzmocnienie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw, doskonalenie kadr, wzrost transferu wiedzy między sektorem nauki, a gospodarką, wpłynie na poprawę jakości życia obywateli, a w efekcie długoterminowym przyczyni się do poprawy ich sytuacji materialnej. Ze środowiskowego punktu widzenia, premiowanie powinno dotyczyć projektów uwzględniających takie tematy jak: edukacja ekologiczna, promowanie wiedzy nt. najlepszych dostępnych technologii, tworzenie zielonych miejsc pracy.

Oś priorytetowa IX – **Włączenie społeczne.** Wsparcie rozwoju społeczności marginalizowanych nie będzie powodowało negatywnych oddziaływań na środowisko.

Oś priorytetowa X – **Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna.** Wszelkie projekty w ramach tej osi powinny zostać poprzedzone kompleksowymi studiami w celu

odpowiedniej diagnozy zjawisk społecznych i środowiskowych, wymagających działań redukujących i likwidujących ich negatywny wpływ. Do tworzenia programu rewitalizacji powinni zostać włączeni przedstawiciele różnych dziedzin związanych z rewitalizacją obszarów zurbanizowanych. Podczas rewitalizacji obszarów problemowych powinno się kłaść nacisk na rozwiązania prośrodowiskowe pośrednio wpływające pozytywnie na obywateli (parki, obszary zielone, zalesienia ulic etc.).

Oś priorytetowa XI – **Wzmocnienie potencjału edukacyjnego**. Zwiększenie dostępu do placówek przedszkolnych umożliwi podjęcie pracy przez oboje rodziców, a wykształcenie postaw proekologicznych w społeczeństwie przyczynić się może do zrównoważonego rozwoju gospodarczego i tworzenia m.in. zielonych miejsc pracy.

Oś priorytetowa XII – **Infrastruktura edukacyjna**. Działania w zakresie inwestycji w infrastrukturę edukacyjną przyczynią się potencjalnie do kształcenia w społeczeństwie postaw proekologicznych, co obniży presję na zasoby środowiska oraz przyczyni się do poprawy jego stanu. Wpływ negatywny projektów może wynikać z potrzeby rozbudowy infrastruktury. Baza lokalowa powinna powstawać z poszanowaniem uwarunkowań środowiskowych.

Oś priorytetowa XIII – **Pomoc techniczna**. Realizacja tej osi nie będzie miała negatywnego wpływu na środowisko. Działania związane ze szkoleniami i promocją mogą być przeprowadzane wg zasad minimalizowania pośredniego wpływu na środowisko oraz przyczyniać się do wzmacniania zasady zrównoważonego rozwoju.

Lista projektów kluczowych zawarta w RPO WSL 2014-2020 nie jest wystarczająco szczegółowa, by możliwe było stworzenie pełnej oceny oddziaływania na środowisko. Identyfikacja potencjalnych oddziaływań została uwzględniona przy ocenie wpływu całości RPO WSL 2014-2020 na poszczególne komponenty środowiska oraz przy uwzględnieniu potencjalnego wpływu na obszary Natura 2000. Wskazuje się na konieczność dokonania szczegółowej analizy oddziaływania na środowisko projektów kluczowych podczas przyznawania decyzji o dofinansowaniu.

W odniesieniu do różnorodności biologicznej, roślin i zwierząt realizacja RPO WSL 2014-2020 może mieć wpływ zarówno pozytywny jak i negatywny. Projekt RPO WSL 2014-2020 zawiera założenia zmierzające do zachowania oraz odtwarzania siedlisk, a także propozycję wsparcia dla projektów obejmujących rekultywację terenów zdegradowanych, co będzie miało pozytywny wpływ na różnorodność biologiczną. Pośredni wpływ pozytywny wywrze stosowanie niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii, modernizacja infrastruktury komunalnej czy edukacja pro-środowiskowa. Niestety bioróżnorodności zagrożić będą mogły projekty inwestycyjne takie jak modernizacja infrastruktury transportowej czy turystycznej, nie poddane procesowi *screeningu*, pola magnetyczne emitowane przez sieci przesyłowe czy też rozwój energetyki wodnej. Przeprowadzone analizy wskazują ponadto, iż realizacja założeń Programu nie będzie w sposób istotnie znaczący wpływała negatywnie na cele i przedmiot ochrony obszarów Natura 2000 oraz na integralność tych obszarów.

Wzrost presji na zasoby środowiska będzie skutecznie minimalizowany poprzez przewidywane w RPO WSL 2014-2020 efekty związane z innowacjami, zmniejszaniem zasobochłonności gospodarki czy poprawą efektywności energetycznej. Działania przewidziane w RPO WSL 2014-2020 będą mogły mieć pozytywny wpływ na stan powietrza poprzez takie projekty skupiające się na minimalizacji emisji zanieczyszczeń (pośrednio lub bezpośrednio) czy likwidacji „niskiej emisji” poprzez modernizację indywidualnych źródeł ciepła i termomodernizację. Tym samym RPO WSL 2014-2020 może wpłynąć na wykorzystywanie innych zasobów naturalnych jak np. węgiel kamienny. Wpływ pozytywny w tym przypadku będą miały technologie energooszczędne. Natomiast przykładem potencjalnego wpływu negatywnego jest zwiększone zapotrzebowanie na surowce mineralne niezbędne do rozbudowy infrastruktury drogowej.

W projekcie nie jest poruszana bezpośrednio problematyka ochrony i zagrożeń krajobrazu. Mimo to RPO WSL 2014-2020 będzie oddziaływać na krajobraz poprzez nowe inwestycje, obiekty dominujące, sieć drogową. Określone działania takie jak poprawa stanu siedlisk czy projekty rewitalizacji obszarów zurbanizowanych będą mogły wywierać wpływ pozytywny na środowisko. Realizacja RPO WSL 2014-2020 może wpłynąć korzystnie na zabytki i infrastrukturę, podniesienie ich funkcjonalności i zwiększenie kosztów ponoszonych na ich utrzymanie poprzez sprzężone ze sobą działania: spadek użytkowania infrastruktury transportowej poprzez e-usługi, modernizacja obiektów hydrotechnicznych, poprawa stanu obiektów zabytkowych, mieszkalnych oraz infrastruktury transportowej. W kwestii zmian klimatu globalnego RPO WSL 2014-2020 nie będzie wnosił istotnych zmian.

Zgodnie z istniejącymi wytycznymi, dokumenty strategiczne, zwłaszcza o tak wysokim poziomie ogólności jak RPO WSL 2014-2020, nie mogą i nie powinny zawierać zaawansowanych wariantów poszczególnych przedsięwzięć. Nie powinno się też poddawać ocenie wariantowej tych interwencji, dla których nie zidentyfikowano negatywnych oddziaływań. Mimo to w Prognozie przeprowadzono analizę kilku zidentyfikowanych możliwości alternatywnych rozwiązań do tych zaproponowanych w ocenianym dokumencie, a także rozpatrzono przypadki nie podejmowania działań przewidzianych w RPO WSL 2014-2020. W tym zakresie miałyby to najczęściej negatywne skutki dla środowiska (w wyjątkowych przypadkach neutralne). Prognozę kończy propozycja zmian, których wprowadzenie udoskonaliłoby dokument RPO WSL 2014-2020. Dotyczą one konkretnych priorytetów inwestycyjnych lub systemu wskaźników monitorowania wpływu RPO WSL 2014 – 2020 na środowisko.

2 WSTĘP

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (wersja 5.1 z późniejszymi zmianami) jest dokumentem, który przygotowuje województwo śląskie do absorpcji środków unijnych w nowej perspektywie finansowej. Powstał w oparciu o zapisy zawarte w przedstawionym przez Komisję Europejską tzw. pakiecie legislacyjnym dla polityki spójności na lata 2014-2020 oraz diagnozę do aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”. Na obecny kształt RPO WSL 2014-2020 miały wpływ uwagi i wnioski zgłoszone podczas dwukrotnie przeprowadzonych konsultacji społecznych.

RPO WSL 2014-2020 uwzględnia w swoich założeniach 10 celów tematycznych określonych przez Unię Europejską i realizuje je za pomocą 13 osi priorytetowych. Poszczególne osie priorytetowe oraz przewidziane do realizacji projekty kluczowe odnoszą się do zdiagnozowanych potrzeb województwa z uwzględnieniem subregionów.

Projekt RPO WSL 2014-2020 jest dokumentem strategicznym o dużej ogólności. Jak słusznie zauważa Kistowski¹ „im większa jest ogólnikowość działań zapisanych w dokumentach, tym większy jest subiektywizm oceny ich wpływu na środowisko i tym bardziej rzeczywisty wpływ może różnić się od teoretycznej oceny”. Prognoza oddziaływania na środowisko została opracowana ze świadomością, iż specyfika strategicznych dokumentów rozwojowych oraz ogólność sposobu formułowania ich zapisów mogą skutkować ich wielokierunkową interpretacją, wieloznacznością i co za tym idzie, bardzo dużym subiektywizmem oceny.

Podstawą opracowania niniejszego uzupełnienia prognozy był Projekt RPO WSL 2014-2020 (wersja 5.1 z późniejszymi zmianami) oraz stanowiska Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach i Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego – w sprawie określenia zakresu uzupełnienia prognozy oddziaływania na środowisko dla RPO WSL 2014 – 2020.

3 CEL I ZAKRES UZUPEŁNIENIA PROGNOZY, STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH PRAC I METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZADZANIU PROGNOZY

3.1 CEL I ZAKRES UZUPEŁNIENIA PROGNOZY

Uzupełniona prognoza oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (dalej RPO WSL 2014-2020) ocenia potencjalny wpływ na środowisko skutków realizacji przedmiotowego dokumentu.

W trakcie prac Zespół koncentrował się na tych elementach środowiska, na które realizacja RPO WSL 2014-2020 może mieć faktyczne oddziaływanie. Uzupełniona prognoza oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 wersja 5.1 z późniejszymi zmianami ocenia potencjalny wpływ na środowisko skutków realizacji ustaleń Programu, ze szczególnym uwzględnieniem poszerzenia wsparcia w ramach programu dla inwestycji kolejowych w ramach osi priorytetowej VI *Transport* (w zakresie modernizacji linii kolejowych zaprogramowanych w trybie projektów kluczowych). Oprócz elementów wymienionych w Ustawie OOŚ, Prognoza została wzbogacona o analizę zgodności zapisów RPO

1 Kistowski M., 2002, Wybrane aspekty metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze, Człowiek i Środowisko, T.26, nr 3-4, s.55-72.

WSL 2014-2020 z zasadami zrównoważonego rozwoju oraz uwzględnienia konieczności adaptacji rozwoju regionalnego w warunkach zmian klimatycznych.

3.2 PRZYJĘTY MODEL OCENY PROJEKTU RPO WSL 2014-2020 WRAZ Z OPISEM METODYKI OCENY

W praktyce oceny dokumentów strategicznych pod kątem ich możliwego oddziaływania na środowisko zasadniczo można wyodrębnić dwa podstawowe modele oceny^{2,3}:

Model pierwszy, rozpowszechniony w Polsce, wzorowany jest na inwestycyjnej procedurze OOS. W modelu tym ocenie poddaje się osobno każde przedsięwzięcie, **którego ramy realizacji wyznacza prognozowany dokument**. Model ten oparty jest na sformalizowanej procedurze, często odrębnej od procedury przygotowania samego dokumentu będącego przedmiotem prognozy. Pozwala to na w miarę przybliżone określenie oddziaływań na środowisko w sposób naukowo potwierdzony i dość precyzyjny. Analiza alternatywnych rozwiązań jest w tym modelu oparta głównie na alternatywach lokalizacyjnych lub technologicznych w ramach przyjętego lub ocenianego wariantu. Model ten jednak sprawdza się jedynie w przypadku dokumentów wytyczających ramy realizacji konkretnych określonych inwestycji, mających na etapie oceny określony przybliżony kształt i zasięg. Nie należy tego modelu stosować do oceny dokumentów o dużym stopniu ogólności.

Model drugi, mniej rozpowszechniony w Polsce, oparty jest na brytyjskich doświadczeniach z oceną polityk (*policy appraisal*). Najważniejszą rolę w tym modelu odgrywa identyfikacja celów samego dokumentu, skutków ich realizacji i **ocena, czy kwestie środowiskowe zostały w nich należycie ujęte** – nie zaś bezpośredniego oddziaływania poszczególnych inwestycji na środowisko. Procedura ta kładzie większy nacisk na proces decyzyjny, będący efektem wdrożenia ocenianego dokumentu. Ten model sprawdza się w ocenie dokumentów, które nie wyznaczają ram realizacji poszczególnych przedsięwzięć, a jedynie ramy i kierunki rozwoju różnych procesów w sferze społecznej, gospodarczej, prawnej czy środowiskowej.

Projekt RPO WSL 2014-2020 zawiera wyznaczenie celu głównego oraz cele szczegółowe trzynastu osi priorytetowych. Autorom prognozy udostępniony został również dokument stanowiący wstępną listę projektów kluczowych RPO WSL 2014-2020 (*Mandat negocjacyjny Województwa Śląskiego, Propozycje przedsięwzięć strategicznych do Kontraktu Terytorialnego*⁴). Z zastosowanej struktury przedmiotowego dokumentu wynika, iż mamy tutaj do czynienia zarówno z wyznaczeniem ram realizacji konkretnych przedsięwzięć (lista projektów kluczowych), jak i z przedstawieniem założeń do realizacji polityki, poprzez wyznaczone cele i priorytety działań. Po analizie danych zawartych w *Mandacie negocjacyjnym*, stwierdzono, iż ograniczają się one do określenia ogólnych ram danego projektu, w większości przypadków bez wskazania konkretnej lokalizacji (oprócz np.: remontu istniejących dróg czy też rewitalizacji wybranych odcinków linii kolejowych) ani technologii, w jakiej zostaną inwestycje zrealizowane.

Ponieważ projekt RPO WSL 2014-2020 wyznacza przede wszystkim ramy realizacji kierunków polityki, a dla przedsięwzięć przewidzianych do realizacji wymienionych w *Mandacie negocjacyjnym* posiada ogólne informacje, **zdecydowano się zastosować model drugi**.

Dane dotyczące jakości środowiska, jego zmian w czasie oraz prognozowanych trendów pochodzą z *Raportów o stanie środowiska* i innych analiz publikowanych przez Wojewódzki

2 Model strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w ramach której opracowuje się Prognozę oddziaływania na środowisko.

3 Jerzy Jendrośka, Magdalena Bar, 2010, Oceny oddziaływania na środowisko planów i programów. Praktyczny poradnik prawny, Centrum Prawa Ekologicznego.

4 Wersja 2.1, projekt z dnia 12 sierpnia 2014r.

Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach, Regionalną Dyрекję Ochrony Środowiska w Katowicach oraz z aktualnych ekspertyz zamawianych i publikowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.

3.3 STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH OCEN

Zgodnie z artykułem 52 ust. 1 ustawy OOŚ, informacje zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny. Powinny być także dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości RPO WSL 2014-2020, a także jego miejsca w systemie zarządzania rozwojem regionalnym.

Pierwszym etapem prac nad Prognozą było określenie stopnia szczegółowości prowadzonych ocen tak, aby były dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości ocenianego dokumentu. Wzięto przy tym pod uwagę zapis artykułu 5.2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko o konieczności unikania powielania oceny. Dotyczy to sytuacji, w której te same aspekty były lub mogą być oceniane w ramach dwóch różnych postępowań i na tym samym poziomie szczegółowości. Taka sytuacja byłaby niedopuszczalna. Jest to zgodne z dokumentem „Organizacja procesu przygotowania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dokumentów dla perspektywy finansowej UE na 2014 – 2020”⁵. Zgodnie z ww. dokumentem informacje zawarte w dokumentach już przyjętych stanowią punkt odniesienia oraz źródło informacji o stanie środowiska.

Odnosnie zdefiniowania stopnia szczegółowości niniejszej Prognozy należy zwrócić uwagę na fakt, iż RPO WSL 2014-2020 definiuje cel główny, a następnie odnosi się do celów tematycznych zdefiniowanych we Wspólnych Ramach Strategicznych, uzasadniając wybór danego celu. Kolejną częścią są osie priorytetowe, w ramach których określono cele szczegółowe, jakie stawia sobie województwo śląskie w najbliższej perspektywie finansowej UE. Założenia poszczególnych osi priorytetowych mają charakter bardzo ogólny, wskazują jedynie obszary działań, bez wskazywania konkretnych przedsięwzięć czy lokalizacji. Wyjątkiem są projekty przewidziane do dofinansowania w tzw. procedurze wyboru projektów kluczowych, które wskazano w ramach *Mandatu Negocyjnego Województwa Śląskiego wersja 2.1* (jednak nie formułując dla nich wstępnych opisów projektu). Biorąc pod uwagę powyższe, **za najbardziej odpowiedni poziom szczegółowości oceny RPO WSL 2014-2020, uznano przykładowe typy projektów omawiane w ramach priorytetów inwestycyjnych**. Oceniano, jak zaproponowane kierunki działań potencjalnie wpłyną na środowisko i czy należy je ująć one kwestie ochrony środowiska.

Każdy priorytet inwestycyjny oraz wskazane przykładowe typy projektów zweryfikowano pod kątem szczegółowych kryteriów dotyczących charakteru potencjalnego oddziaływania (zarówno na etapie realizacji jak i eksploatacji przedsięwzięcia), wynikających z ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, stałe i chwilowe). Ponadto dokonano analizy wpływu na poszczególne elementy środowiska, poddane potencjalnemu oddziaływaniu (rośliny i zwierzęta oraz bioróżnorodność, krajobraz, powierzchnia ziemi i gleby, zasoby naturalne, wody powierzchniowe i podziemne, atmosfera i klimat, zdrowie człowieka, dziedzictwo kulturowe, dobra materialne).

⁵ Organizacja procesu przygotowania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dokumentów dla perspektywy finansowej UE na 2014 – 2020, Departament Wsparcia Programów Infrastrukturalnych, Warszawa, sierpień 2012

W wyniku oceny każdy z typów projektów został przypisany do jednej z pięciu grup:

NE – potencjalnie neutralne – podejmowane działania nie będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja działań nie będzie miała istotnego negatywnego oddziaływania na środowisko, zarówno na etapie realizacji, jak i eksploatacji;

PP – potencjalnie pozytywne – podejmowane działania będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja przedsięwzięć nie będzie miała istotnego negatywnego oddziaływania na środowisko, zarówno na etapie realizacji, jak i eksploatacji;

PP/PN – zarówno potencjalnie pozytywne, jak i potencjalnie negatywne - podejmowane działania będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja przedsięwzięć może istotnie negatywnie oddziaływać na pewne komponenty środowiska na etapie realizacji i/lub eksploatacji;

PN – potencjalnie negatywne - podejmowane działania nie będą ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska, jednocześnie realizacja działań może istotnie negatywnie oddziaływać na pewne komponenty środowiska na etapie realizacji i/lub eksploatacji;

NH – potencjalnie negatywne/hamujące - skutkiem realizacji działań może być powstanie niekorzystnych, długofalowych i nieodwracalnych zmian w środowisku, realizacja przedsięwzięć może mieć bardzo istotny negatywny wpływ na pewne komponenty środowiska na etapie realizacji lub eksploatacji.

TABELA 1 PODSTAWOWA ANALIZA ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO

Charakter oddziaływania	Potencjalnie może wystąpić istotne negatywne oddziaływanie na środowisko na etapie realizacji i/lub eksploatacji	Podejmowane działania są ukierunkowane na długofalową poprawę stanu środowiska	Skutkiem realizacji działań może być powstanie niekorzystnych, długofalowych i nieodwracalnych zmian w środowisku
NE	NIE	NIE	NIE
PP	NIE	TAK	NIE
PP/PN	TAK	TAK	NIE
PN	TAK	NIE	NIE
NH	TAK	NIE	TAK

Źródło: Opracowanie własne

Uzyskane wstępne wyniki dotyczące potencjalnego wpływu analizowanych typów projektów na poszczególne komponenty środowiska, były podstawą do dalszej weryfikacji analizy wpływu projektów na środowisko.

3.4 WSKAZANIE NAPOTKANYCH TRUDNOŚCI WYNIKAJĄCYCH Z NIEDOSTATKÓW TECHNIKI LUB LUK WE WSPÓŁCZESNEJ WIEDZY

Trudności, jakie pojawiły się w toku sporządzania niniejszej Prognozy związane były przede wszystkim z otwartą formułą dokumentu, który wyznacza dość ogólne cele. Ocena znaczących skutków oraz analiza wariantowa dla nieokreślonych w odniesieniu do miejsca, czasu, skali i technologii projektów ma mniejsze znaczenie.

Podczas pracy nad raportem nie napotkano istotnych trudności związanych z niedostatkiem techniki lub luk we współczesnej wiedzy. Wręcz przeciwnie, Województwo Śląskie posiada bardzo duży zasób analiz, ewaluacji oraz programów sektorowych o dużej aktualności, przygotowanych w odniesieniu do oceny okresu finansowania 2007-2013 oraz diagnoz, analiz i programów związanych z aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Większość programów posiada wykonane prognozy oddziaływania na środowisko, co znacznie zwiększa ilość i wiarygodność danych.

4 INFORMACJA O ZAWARTOŚCI RPO WSL 2014 - 2020 ORAZ JEGO POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI

W okresie 2014-2020 przed Unią Europejską, a także wszystkimi krajami członkowskimi i regionami stoi wyzwanie związane z wyjściem z kryzysu i powrotem gospodarek na ścieżkę trwałego rozwoju⁶. Zakłada się, że fundusze unijne mogą w znacznym stopniu przyczynić się do zrównoważonego wzrostu, zatrudnienia i konkurencyjności, a także spowodować zwiększenie konwergencji mniej rozwiniętych państw członkowskich i regionów. Podstawowym założeniem funduszy unijnych w okresie 2014-2020 jest ich ścisłe powiązanie z realizacją celów Strategii „Europa 2020”. Wszystkie z funduszy objętych Wspólnymi Ramami Odniesienia mają przyczyniać się do inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającemu włączeniu społecznemu.

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 jest dokumentem, który określa cele związane z rozwojem województwa śląskiego, jakie zostały przewidziane do wsparcia w okresie 2014-2020 ze środków Unii Europejskiej. RPO WSL 2014-2020 został opracowany zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej przedstawionymi w tzw. „pakiecie legislacyjnym” dla polityki spójności na lata 2014-2020. Projekt RPO WSL 2014-2020 powstał w oparciu o regulacje Wspólnych Ram Strategicznych, które stanowią przełożenie celów i priorytetów Strategii „Europa 2020” na priorytety inwestycyjne w ramach EFRR, Funduszu Spójności, EFS, EFPROW, EFMR, co zapewni zintegrowane wykorzystanie funduszy do osiągnięcia wspólnych celów⁷. Na poziomie krajowym projekt RPO WSL 2014-2020 został opracowany zgodnie z Załoženiami do Umowy Partnerstwa, która wspólnie z regulacjami Unii Europejskiej zapewnia skuteczną koordynację rodzajów polityki unijnej z poszczególnymi instrumentami. RPO WSL 2014-2020 jest tzw. programem dwufunduszowym i zgodnie z Załoženiami do Umowy Partnerstwa będzie finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt RPO WSL 2014-2020 został przygotowany przez Wydział Rozwoju Regionalnego, Wydział Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa

⁶ Stanowisko służb Komisji w sprawie opracowania umowy o partnerstwie i programów w Polsce na lata 2014-2020

⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych..., COM (2011) 615 final/2

Śląskiego. Proces przygotowania projektu RPO WSL 2014-2020 został szczegółowo opisany w omawianym dokumencie. Uwagę zwraca staranność w tworzeniu Zespołów, organizacja warsztatów tematycznych, współpraca z partnerami społecznymi i branżowymi. Zgodnie z zasadą partnerstwa zapewniono możliwość składania uwag oraz komentarzy w trakcie przeprowadzonych dla trzech wersji RPO WSL 2014-2020 konsultacji społecznych (tj. dla Założeń do przyszłego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 finansowanego z EFRR z czerwca 2012 r., Wstępnego projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 z grudnia 2012 r. oraz Projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 - wersja z kwietnia 2013).

4.1 DIAGNOZA STRATEGICZNA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

W RPO WSL 2014-2020 przedstawiono skrót diagnozy strategicznej rozwoju województwa śląskiego⁸ przygotowanej na potrzeby aktualizacji strategii w dostosowaniu do układu celów tematycznych Unii Europejskiej na lata 2014-2020.

W pierwszej części RPO WSL 2014-2020 przedstawiono zagadnienia istotne dla procesu programowania „wydatkowania funduszy” w ramach regionalnego programu operacyjnego. W diagnozie przedstawiono: położenie, demografię, pozycję gospodarczą regionu (z uwzględnieniem działalności badawczo-rozwojowej, nakładów na działalność innowacyjną), podmioty gospodarki narodowej, atrakcyjność inwestycyjną regionu, degradację terenów poprzez działalność przemysłową, dziedzictwo kulturowe, energetykę wraz z odnawialnymi źródłami energii, transport, rynek pracy (z uwzględnieniem aktywności ekonomicznej, bezrobocia, elastycznych form zatrudnienia), zagadnienia społeczne (pomoc społeczna, zagrożenie ubóstwem oraz grupy szczególnie zagrożone marginalizacją – osoby niepełnosprawne), a także scharakteryzowano aspekty ekonomii społecznej i sektora pozarządowego. Omówiono kwestie rewitalizacji, a także edukacji i opieki nad małym dzieckiem. Diagnoza prezentuje ochronę zdrowia uwzględniając zagadnienia infrastruktury zdrowotnej oraz omawia zagadnienia ochrony środowiska z uwzględnieniem ochrony powietrza, wody oraz gruntów, gleb i terenów zieleni. W diagnozie odniesiono się szczegółowo do wymiaru terytorialnego w województwie oraz scharakteryzowano poszczególne subregiony.

Z punktu widzenia niniejszej Prognozy najważniejsze w diagnozie są zagadnienia związane ze środowiskiem przyrodniczym i jego ochroną, a także degradacją powierzchni ziemi. Ponieważ w Prognozie analizy odnoszą się także do potencjalnych wpływów na zdrowie ludzi, ważna jest także analiza związana ze zdrowotnością w województwie śląskim.

4.2 CELE TEMATYCZNE ORAZ OSI PRIORYTETOWE PRZEWIDZIANE DO REALIZACJI W RAMACH PROJEKTU RPO WSL 2014 - 2020

Na podstawie diagnozy strategicznej województwa zdecydowano, iż w województwie śląskim wyzwania rozwojowe będą realizowane poprzez interwencje w ramach 10 celów tematycznych określonych w projektach rozporządzeń dla funduszy w ramach Wspólnych Ram Odniesienia. Projekt RPO WSL 2014 – 2020 zawiera obszerne uzasadnienie potrzeby realizacji poszczególnych celów tematycznych. W poniższych tabelach ograniczono się do zaprezentowania wyszczególnionych celów tematycznych i osi priorytetowych RPO WSL 2014 – 2020 oraz odpowiadających im priorytetów inwestycyjnych.

⁸ Diagnoza strategiczna rozwoju województwa śląskiego na potrzeby aktualizacji Strategii, Zeszyt Analizy RCAS 4/2012; <http://rcas.slaskie.pl>

**TABELA 2 ZESTAWIENIE CELÓW TEMATYCZNYCH PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI
W RAMACH RPO WSL 2014 - 2020**

CT 1	Wzmacnianie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji	PI 1.1; PI 1.2
CT 2	Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK	PI 2.2; PI 2.3
CT 3	Wzmacnianie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW) oraz sektora rybołówstwa i akwakultury (w odniesieniu do EFMR)	PI 3.1; PI 3.3
CT 4	Wpieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	PI 4.1; PI 4.2; PI 4.3; PI 4.5; PI 4.7
CT 5	Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem	PI 5.2
CT 6	Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami	PI 6.1; PI 6.2; PI 6.3; PI 6.4
CT 7	Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej	PI 7.2; PI 7.4
CT 8	Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników	PI 8.5; PI 8.7; PI 8.8; PI 8.9; PI 8.10
CT 9	Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją	PI 9.1; PI 9.2; PI 9.4; PI 9.7; PI 9.8; PI 9.9; PI 9.10
CT 10	Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie	PI 10.1; PI 10.3; PI 10.3 bis; PI 10.4

Źródło: RPO WSL 2014 – 2020

TABELA 3 ZESTAWIENIE OSI PRIORYTETOWYCH RPO WSL 2014 - 2020

I	Nowoczesna gospodarka	PI 1.1; PI 1.2
II	Cyfrowe Śląskie	PI 2.2; PI 2.3
III	Konkurencyjność MŚP	PI 3.1; PI 3.3
IV	Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	PI 4.1; PI 4.2; PI 4.3; PI 4.5; PI 4.7
V	Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	PI 5.2; PI 6.1; PI 6.2; PI 6.3; PI 6.4
VI	Transport	PI 7.2; PI 7.4
VII	Regionalny rynek pracy	PI 8.5; PI 8.7
VIII	Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy	PI 8.8; PI 8.9; PI 8.10
IX	Włączenie społeczne	PI 9.4; PI 9.7; PI 9.8; PI 9.9
X	Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna	PI 9.1; PI 9.2; PI 9.10
XI	Wzmocnienie potencjału edukacyjnego	PI 10.1; PI 10.3; PI 10.3 bis
XII	Infrastruktura edukacyjna	PI 10.4
XIII	Pomoc techniczna	

Źródło: RPO WSL 2014 – 2020

4.3 OMÓWIENIE KWESTII HORYZONTALNYCH

RPO WSL 2014-2020 w rozdziale dotyczącym kwestii horyzontalnych uwzględnia następujące zagadnienia:

- równość szans, ze szczególnym uwzględnieniem równości szans kobiet i mężczyzn;
- zrównoważony rozwój;
- rewitalizacja miast i obszarów wiejskich jako element zrównoważonego rozwoju;
- inteligentne specjalizacje;
- partnerstwo.

Są to zarówno polityki horyzontalne UE (równość szans, zrównoważony rozwój), a także zagadnienia związane z ogólnymi zasadami wsparcia.

Wskazane w RPO WSL 2014-2020 kwestie horyzontalne są istotne z punktu widzenia zgodności regionalnych programów operacyjnych z wytycznymi wynikającymi z rozporządzeń dotyczących funduszy unijnych w nowej perspektywie finansowej. Zgodność RPO WSL 2014-2020 oraz projektów realizowanych w ramach programu z politykami horyzontalnymi oznacza, iż każdy projekt, który ma być realizowany z udziałem funduszy europejskich, jest oceniany w kontekście zgodności w tym zakresie.

Dla prognozy oddziaływania na środowisko najważniejszą polityką horyzontalną jest **zrównoważony rozwój** oraz zgodność z art. 11 Traktatu z uwzględnieniem zasady „zanieczyszczający płaci”. Jak wskazuje art. 8 rozporządzenia ogólnego⁹ „państwa członkowskie i Komisja dopilnowują, aby wymogi ochrony środowiska, wydajność zasobów, dostosowanie do zmiany klimatu i łagodzenie jej skutków, odporność na klęski żywiołowe oraz zapobieganie ryzyku i zarządzanie ryzykiem były promowane podczas przygotowywania i realizacji umów partnerskich i programów” oraz „państwa członkowskie dostarczają informacji na temat wsparcia celów dotyczących zmiany klimatu z wykorzystaniem metodyki przyjętej przez Komisję”.

Zagadnienia związane ze zgodnością całości RPO WSL 2014-2020 z zasadą zrównoważonego rozwoju zostały szczegółowo opisane w projekcie Programu. W części traktującej o kwestiach horyzontalnych wskazano ogólnie, iż zasada zrównoważonego rozwoju będzie „realizowana na poziomie programowania poprzez odpowiednie zdefiniowanie warunków brzegowych i kierunkowych kryteriów wyboru dla wyznaczania inwestycji podejmowanych w obszarze środowiska, energetyki, w tym OZE oraz transportu. Na poziomie wdrażania natomiast poprzez ustalenie adekwatnych, szczegółowych kryteriów wyboru projektów”. W ocenianym dokumencie nie zdefiniowano szczegółowych kryteriów wyboru projektów.

Ocenienie projektów z uwzględnieniem aspektów środowiskowych pozwoli na faktyczne promowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i wdrażaniu zasady zrównoważonego rozwoju. Konieczne jest, aby waga aspektów środowiskowych w całości oceny projektów była istotna, tak aby rzeczywiście projekty stosujące rozwiązania prośrodowiskowe były premiowane. Zastosowanie takiego rozwiązania jest obarczone pewną wadą, a mianowicie: w przypadku, gdy w procedurze konkursowej żaden z projektów nie będzie uwzględniał rozwiązań prośrodowiskowych, wspomniany katalog kryteriów oceny projektów pod kątem środowiskowym nie spełni swojego zadania, gdyż nie będzie możliwości wyboru projektu

⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszy Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, COM (2011) 615 final/2

lepszego pod kątem ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z polityką horyzontalną Unii Europejskiej dofinansowania nie mogą uzyskać projekty negatywnie wpływające na politykę zrównoważonego rozwoju. Dla pełnego wdrażania tej zasady należy zbudować narzędzie oceny projektów, które faktycznie pozwoli premiować rozwiązania uwzględniające zasady ZR (w tym ochronę środowiska). Proponuje się, aby w przypadkach, gdy jest to uzasadnione, beneficjenci obowiązkowo odnosili się do wybranych wskaźników środowiskowych. Przykładowo: budowa nowej infrastruktury badawczej powinna uwzględniać na etapie projektowania i realizacji inwestycji wykorzystanie materiałów sprzyjających oszczędzaniu zasobów oraz energii, w miarę możliwości stosować recykling przestrzeni polegający na lokalizowaniu działalności gospodarczej w istniejących budynkach (bez przeznaczania nowych terenów pod zabudowę) czy stosowanie w zamówieniach zielonych zamówień publicznych¹⁰.

W odniesieniu do projektów kluczowych konieczna jest ocena każdego projektu oddzielnie pod kątem zgodności z zasadą zrównoważonego rozwoju (procedura pozakonkursowa, osłabiająca możliwość wykorzystania mechanizmu premiowania projektów uwzględniających rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju).

PARTNERSTWO

Całość programowania w perspektywie finansowej 2014-2020 musi być prowadzona z uwzględnieniem zapisów art. 5 rozporządzenia ogólnego¹¹, gwarantując partnerstwo z organami regionalnymi, lokalnymi, miejskimi i innymi władzami publicznymi, partnerami gospodarczymi i społecznymi, a także podmiotami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie (w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji). Oceniany RPO WSL 2014-2020 przygotowany został z uwzględnieniem zasady partnerstwa, włączając w proces przygotowania programu szereg partnerów, co zostało przedstawione w programie. Dla kwestii środowiskowych znaczenie ma udział instytucji, jednostek naukowo-badawczych oraz organizacji społecznych działających na rzecz ochrony środowiska. Zaleca się, aby na etapie tworzenia Komitetu Monitorującego i wszystkich grup tematycznych działających przy KM RPO WSL 2014-2020 uwzględniono w nim zarówno specjalistów z dziedziny ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju, jak i przedstawicieli nauki oraz organizacji pozarządowych działających w tym obszarze tematycznym.

REWITALIZACJA MIAST I OBSZARÓW WIEJSKICH JAKO ELEMENT ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Podejście do rewitalizacji miast i obszarów wiejskich jako do kwestii horyzontalnej jest jak najbardziej wskazane i zgodne z prawidłowym rozumieniem dobrze przeprowadzonej rewitalizacji. Bardzo istotne jest, aby projekty związane z rewitalizacją przynosiły wielopłaszczyznowy rozwój lokalny. Projekty w ramach rewitalizacji powinny integrować kilka cech jednocześnie: przynieść rozwiązania konkretnych problemów społecznych, zapewnić trwałą ochronę środowiska przyrodniczego i kulturowego na terenach kryzysowych, umożliwić tym terenom wzrost gospodarczy, jednocześnie zapewniając warunki dla wzrostu ładu

¹⁰ http://www.uzp.gov.pl/cmsws/page/?D;975;kryteria_srodowiskowe_-_gpp.html

¹¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszy Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, COM (2011) 615 final/2

przestrzennego, estetyki przestrzeni publicznych i krajobrazu miejskiego oraz zapewnić poczucie tożsamości lokalnej i ułatwić identyfikację mieszkańców z przestrzenią¹².

Podejście to jest całkowicie zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju. W realizacji projektów w ramach RPO WSL 2014-2020 powinno przykładać się dużą rolę do tego, by projekty współfinansowane odpowiadały zasadom prawidłowej rewitalizacji.

INTELIĞENTNE SPECJALIZACJE

Inteligentne specjalizacje, zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej dla perspektywy finansowej na lata 2014-2020, są warunkiem wstępnym (tzw. warunkiem *ex-ante*) dla wspierania inwestycji w zakresie dwóch kluczowych założeń polityki: wzmacniania badań, rozwoju technologicznego i innowacji oraz poprawy dostępu technologii informacyjno-komunikacyjnych i korzystania z technologii o wysokiej jakości. Warunek *ex-ante* dotyczący inteligentnych specjalizacji regionu wymaga od państw członkowskich i regionów UE **identyfikowania specjalizacji wiedzy**, które najlepiej pasują do ich potencjału innowacji, na podstawie ich aktywów i możliwości. Zastosowane podejście do rozwoju poprzez wspieranie inteligentnych specjalizacji regionu jest związane z realizacją strategii Europa 2020¹³ oraz jest zgodne z treścią wdrażanego w ramach strategii Europa 2020 programu „Unia Innowacji”, który jest ukierunkowany na **inwestowanie w badania, innowację i przedsiębiorczość** w każdym państwie członkowskim i regionie UE, w celu pełnego wykorzystania potencjału Europy.

Podejście do rozwoju poprzez inwestowanie w Inteligentne specjalizacje regionu jest w swoich założeniach zgodne ze zrównoważonym rozwojem oraz zasadami ochrony środowiska. Prawidłowy rozwój inteligentnych specjalizacji w regionie musi rozpoznać i uwzględnić ograniczoność zasobów środowiska przyrodniczego jako tła i miejsca prowadzenia rozwoju.

RÓWNOŚĆ SZANS, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM RÓWNOŚCI SZANS KOBIEĆ I MĘŻCZYZN

W odniesieniu do promowania równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz braku dyskryminacji, założenia RPO WSL 2014-2020 są zgodne z prawem i wytycznymi unijnymi. Szczegółowo odniesiono się do konieczności uwzględniania problematyki płci w procesie przygotowywania i realizacji programów. Uwzględniono także problematykę niepełnosprawności oraz zapobiegania dyskryminacji.

4.4 PLAN FINANSOWY DOKUMENTU

Ocena wpływu przyjętego planu finansowego w projekcie RPO WSL 2014-2020 nie jest obowiązkowym elementem procedury OOŚ wynikającym z Ustawy OOŚ jednak wstępna ocena podziału środków w ramach programu może być elementem wspierającym ocenę oddziaływania zamierzeń RPO WSL 2014-2020 na środowisko.

Należy pamiętać, iż RPO WSL 2014-2020 (pomimo tego, że jest bardzo istotny w kontekście finansowania rozwoju) nie jest jedynym źródłem finansowania rozwoju oraz potrzeb w zakresie ochrony środowiska, uzupełnia on programy krajowe współfinansowane ze środków unijnych, a także środki pochodzące z budżetu województwa, gmin i innych np. krajowych i zagranicznych

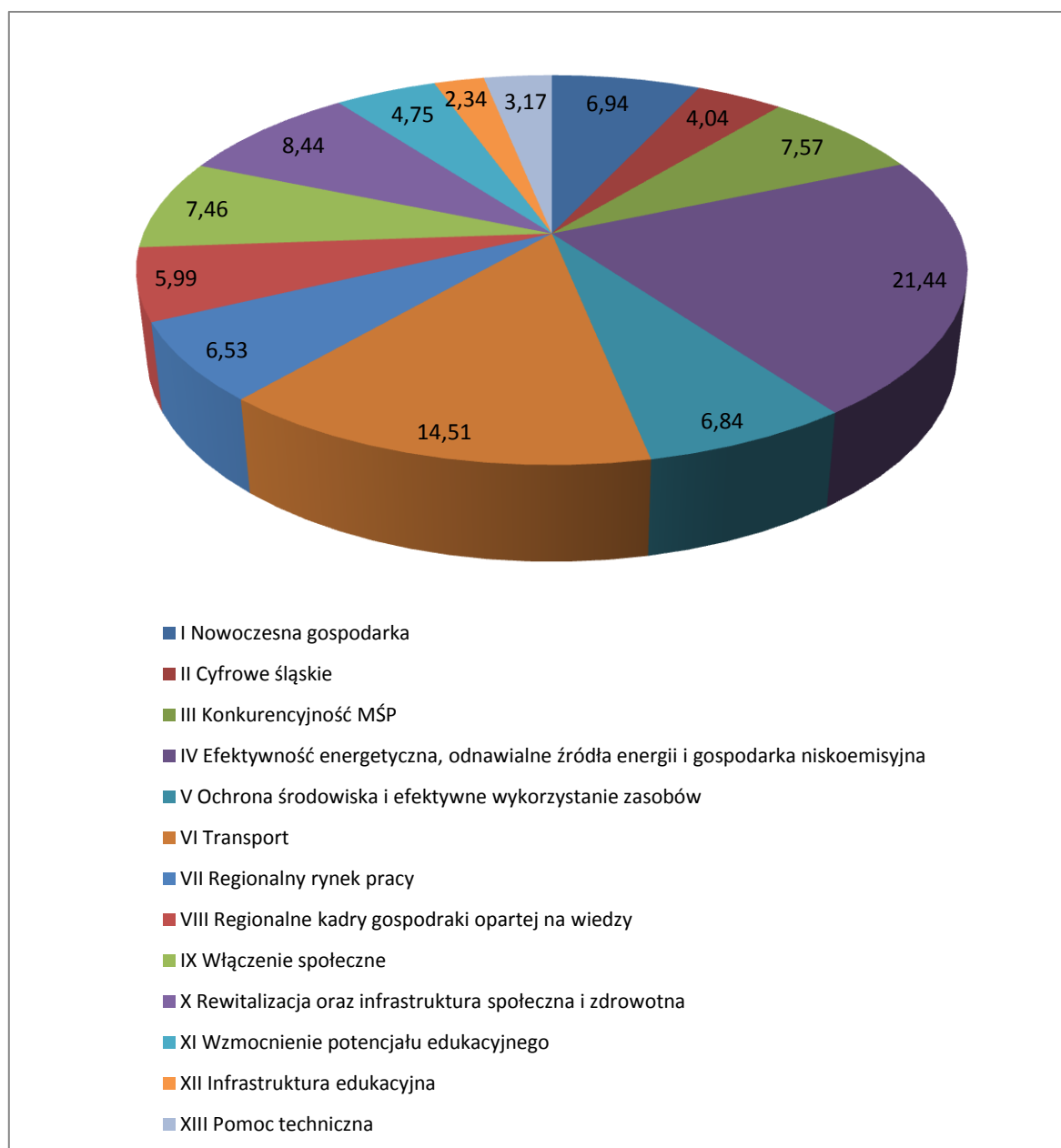
12 Skalski K. (red.), O budowie metod rewitalizacji w Polsce – aspekty wybrane, Instytut Spaw Publicznych UJ w Krakowie, 2010

13 Strategia Europa 2020 określa: „UE potrzebuje inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”

pozabudżetowych źródeł finansowania (np. NFOŚiGW, programy Komisji Europejskiej, Mechanizm Norweski i in.).

Zgodnie z UP alokacja środków unijnych na Program wynosi 2 504 847 798 EUR EFRR i 968 750 195 EUR EFS. Minimalne zaangażowanie środków krajowych – szacowane na podstawie art. 120 rozporządzenia ogólnego zakładającego maksymalny poziom dofinansowania każdej osi priorytetowej EFRR i EFS w regionach słabiej rozwiniętych na poziomie 85% - wynosi w momencie programowania 612 987 882 EUR. W realizację Programu zaangażowane będą środki krajowe publiczne i prywatne. Poniżej przedstawiono procentowy podział wkładu finansowego UE w poszczególne osie priorytetowe Programu.

WYKRES 1 PROCENTOWY PODZIAŁ WKŁADU FINANSOWEGO UE W POSZCZEGÓLNE OSIE PRIORYTETOWE RPO WSL 2014 - 2020

Źródło: RPO WSL 2014 - 020

Największa alokacja środków UE przypada na działania przewidziane w ramach osi *VI Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* (21,44%), następnie w ramach osi *IV Transport* (14,51%). W przypadku pozostałych osi wysokość alokacji względem całego wkładu finansowego UE nie przekracza 10%, przy czym na osie priorytetowe takie jak *I Nowoczesna gospodarka, III Konkurencyjność MŚP, V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, IX Włączenie społeczne, X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna* przewidziano po około 7-8% alokacji w ramach środków UE. Na pozostałe osie priorytetowe przeznaczono mniej niż 5% całkowitej alokacji UE.

4.5 INSTRUMENTY TERYTORIALNE

Wymiar terytorialny jest jednym z podstawowych założeń programowania i realizacji polityki rozwojowej Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014-2020. W województwie śląskim istnieją solidne podstawy do realizacji rozwoju z uwzględnieniem wymiaru terytorialnego oparte na doświadczeniach z realizacji Programów Rozwoju Subregionów, realizowanych w ramach RPO WSL 2007-2013. Zaplanowany w RPO WSL 2014-2020 model wsparcia z wykorzystaniem specyficznych potencjałów, zasobów i specjalizacji poszczególnych subregionów powinien pozwolić na dostosowanie do potrzeb i uwarunkowań wynikających z poziomu rozwoju i funkcji pełnionych przez poszczególne obszary w każdym z subregionów. RPO WSL 2014-2020 w wymiarze terytorialnym uwzględnia m.in. zrównoważony rozwój i poprawę stanu środowiska. Wymiar terytorialny obejmie obszary miejskie, wiejskie oraz obszary leżące na ich styku. Zgodnie z rozporządzeniami unijnymi wymiar terytorialny ma uwzględniać działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, a także zintegrowany i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Zintegrowane podejście terytorialne w ramach RPO WSL 2014-2020 będzie wdrażane na obszarach funkcjonalnych czterech subregionów: Centralnego, Północnego, Południowego i Zachodniego, stanowiących - zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” - obszary polityki rozwoju regionu.

Wsparcie wymiaru miejskiego w ramach RPO WSL 2014-2020 obejmie wszystkie typy ośrodków miejskich, w tym obszary strategicznej interwencji wskazane w UP, ze szczególnym uwzględnieniem:

- Metropolii Górnośląskiej i jej otoczenia funkcjonalnego (Subregion Centralny),
- aglomeracji subregionalnych tj. Aglomeracji Częstochowskiej, Bielskiej i Rybnickiej wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym,
- miast i dzielnic miast wymagających rewitalizacji.

Samo zastosowanie wymiaru terytorialnego oraz wykorzystanie ZIT nie generuje dodatkowych obciążeń dla środowiska poza zidentyfikowanymi w ramach poszczególnych osi priorytetowych. Zastosowanie ZIT w odniesieniu do projektów przewidzianych do realizacji w ramach osi IV czy V może wzmocnić pozytywne oddziaływania. Warto wskazać, że uzasadnienie podejścia terytorialnego opisane w ramach projektu RPO WSL 2014 -2020 podkreśla, że:

- w ramach osi priorytetowej III zastosowanie ZIT pozwoli na poprawę potencjału inwestycyjnego Subregionów, w tym zagospodarowanie znacznych powierzchni terenów typu brownfield na cele inwestycyjne;
- w ramach osi priorytetowej IV ZIT przyczyni się do bardziej kompleksowego podejścia do działań niskoemisyjnych na obszarach Subregionów, w tym rozwoju zrównoważonej mobilności miejskiej, komplementarności działań w zakresie zmniejszenia

energochłonności infrastruktury publicznej i sektora mieszkaniowego oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii;

- w ramach osi priorytetowej V ZIT przyczyni się do bardziej kompleksowego podejścia do ochrony środowiska oraz poprawy jakości życia w Subregionach poprzez zmniejszenia ilości odpadów zagrażających mieszkańcom regionu oraz środowisku, poprawy jakości wód w regionie, a także ochrony subregionalnych zasobów przyrody i przywrócenia różnorodności biologicznej;

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż w ramach ZIT nabór projektów ma odbywać się na podstawie indywidualnej pozakonkursowej ścieżki wdrażania (z powierzeniem zarządzania partnerom uczestniczącym w ZIT na podstawie porozumienia z IZ RPO WSL 2014-2020). Wybór projektów przewidzianych do dofinansowania w ramach ZIT musi uwzględniać środowiskowe kryteria oceny projektów, z włączeniem kryteriów środowiskowych do katalogu kryteriów obowiązkowych. Przede wszystkim chodzi o to, aby o wyborze przedsięwzięcia do dofinansowania wspomniane kryteria środowiskowe odgrywały faktyczną rolę (w przypadku gdy tzw. ocena strategiczna stanowi 60% całkowitej oceny, kryteria środowiskowe mogą nie mieć większego znaczenia).

4.6 POWIĄZANIA PROJEKTU RPO WSL 2014-2020 Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Analiza spójności RPO WSL 2014-2020 z innymi dokumentami strategicznymi przeprowadzona została w kontekście polityk i strategii wyższego lub tego samego rzędu. Dokonany został przegląd założeń i wymagań najważniejszych strategii szczebla unijnego, krajowego i wojewódzkiego. Przegląd ten, z uwagi na zachowanie proporcji w stosunku do pozostałych części Prognozy, ma charakter skrótowy, by zaprezentować jedynie najważniejsze informacje dotyczące realizacji celów środowiskowych. W przeglądzie dokumentów programowych skupiono się głównie na opracowaniach ramowych, tworzących systemowe rozwiązania w ochronie środowiska i zasobów naturalnych.

4.6.1 WYBRANE DOKUMENTY SZCZEBŁA UNIJNEGO I MIĘDZYNARODOWEGO

Odnowiona Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE z 2006 r. jest dokumentem długoterminowym, który wytycza całościowe ramy i zasady przewodnie służące realizacji celów rozwojowych. Jej długofalowym celem nadrzędnym jest osiągnięcie modelu trwałego rozwoju. Do głównych celów odnowionej Strategii ZR zalicza się działania w zakresie: ochrony środowiska, sprawiedliwości i spójności społecznej, dobrobytu gospodarczego oraz realizację zobowiązań w skali międzynarodowej. W strategii UE dotyczącej trwałego rozwoju wyodrębniono 7 głównych wyzwań: zmiany klimatu i czysta energia; zrównoważony transport; zrównoważona konsumpcja i produkcja; ochrona zasobów naturalnych i gospodarowanie nimi; zdrowie publiczne; integracja społeczna, demografia i migracja; wyzwania w zakresie globalnego ubóstwa i trwałego rozwoju. Oprócz wymienionych wyzwań strategia definiuje polityki horyzontalne w zakresie edukacji i szkoleń. Stwierdzono dużą zgodność zapisów projektu RPO WSL 2014-2020 z treścią powyższej strategii. Szczegółowe uwagi zawarto w części poświęconej ocenie spójności projektu z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu jest średniookresową strategią rozwoju Unii Europejskiej przewidzianą na lata 2010–2020. Strategia wytycza 3 obszary priorytetowe działań: wzrost inteligentny, wzrost zrównoważony, wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, 5 celów głównych: osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%, poprawa warunków

prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej, zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%, podniesienie poziomu wykształcenia, wspieranie włączenia społecznego. Priorytety i cele główne są uzupełnione o 10 zintegrowanych wytycznych i 7 inicjatyw przewodnich. „Europa 2020” jest dokumentem o charakterze ramowym, który wyznacza główne kierunki programowe dla innych strategii. W Strategii duży nacisk położono na reformach społecznych i gospodarczych. Kwestie ochrony środowiska dotyczą redukcji emisji CO₂ oraz wskazano wytyczne dla efektywnego korzystania z zasobów i ochrony różnorodności biologicznej. W ramach poszczególnych inicjatyw zaleca się uniezależnienie wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów naturalnych oraz systemową transformację w kierunku gospodarki niskoemisyjnej. Oceniany projekt RPO WSL 2014-2020 zachowuje dużą spójność z dokumentem Strategii. Wynika to przede wszystkim z przyjętego modelu prac programowych. Zapisy dotyczące celów środowiskowych w zakresie zwiększania efektywności energetycznej oraz ochrony środowiska i wykorzystania zasobów korespondują głównie z osią priorytetową *IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna*, *V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*.

Program Działań Środowisko (EAP)-Nasza przyszłość, nasz wybór 2002-2012 obejmował 4 obszary tematyczne: zmiany klimatu, przyroda i różnorodność biologiczna, środowisko i zdrowie oraz gospodarka zasobami naturalnymi i odpadami. Program przewidywał przyjęcie siedmiu strategii tematycznych dotyczących zanieczyszczenia powietrza, środowiska morskiego, zrównoważonego wykorzystania zasobów, zapobiegania powstawaniu odpadów i recyklingu, zrównoważonego stosowania pestycydów, ochrony gleby oraz środowiska miejskiego. Okres obowiązywania szóstego EAP zakończył się w lipcu 2012 r., lecz wciąż trwa wdrażanie wielu działań i środków w ramach tego programu. Wstępna ocena propozycji Komisji wskazuje na spójność programową projektu RPO WSL 2014-2020 z celem priorytetowym 1 - Ochrona, zachowanie i poprawa kapitału naturalnego, celem 2 - Budowa zasobooszczędnej, zielonej i konkurencyjnej gospodarki niskoemisyjnej; celem 3 - Ochrona obywateli przed związanymi ze środowiskiem naciskami i zagrożeniami dla zdrowia i dobrostanu jak również celem 8 - Wspieranie zrównoważonego charakteru miast.

Biała księga. Adaptacja do zmian klimatu: europejskie ramy działania to dokument strategiczny UE, który definiuje zagrożenia i określa ramy na rzecz zmniejszenia wrażliwości UE na oddziaływanie zmian klimatu. Biała księga definiuje ramy działań adaptacyjnych m.in. poprzez sukcesywne włączanie kwestii adaptacji do polityki UE w poszczególnych dziedzinach. W ocenianym projekcie RPO WSL 2014-2020 kwestia kształtowania polityki rozwoju w warunkach zmieniającego się klimatu jest uściślona w ramach osi priorytetowej *IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna*; w ramach takich celów jak: poprawa efektywności produkcji i zużycia energii, wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł, wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego. Część zaproponowanych działań ma znamiona aktywności na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Adaptacja do zmian jest działaniem horyzontalnym o charakterze dostosowawczym. Warto aby ta kwestia była przedmiotem ustalania kryteriów oceny projektów rozwojowych.

Strategia UE dla Regionu Morza Bałtyckiego została przyjęta w 2009 r. przez Radę Europejską. Strategia stawia sobie za cel rozwiązywanie istotnych problemów środowiska Morza Bałtyckiego oraz pobudzenie rozwoju obszarów nadbałtyckich. Cele strategiczne to: ocalenie morza; rozwój połączeń w regionie, zwiększenie dobrobytu. Obszary priorytetowe dotyczą kwestii ochrony środowiska, edukacji, energii, transportu, innowacji. Projekt RPO WSL 2014-2020 zakłada działania spójne z założeniami powyższej strategii. Część środków ocenianego dokumentu przeznaczona będzie na gospodarkę ściekową oraz gospodarkę odpadami, co może stanowić przyczynek do realizacji Priorytetu pierwszego – Ocalenie morza. Zbieżność programowa dotyczy także wzmocnienia innowacyjności gospodarki oraz powiązań transportowych.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2030 Trzecia fala nowoczesności (DSRK2030) została przyjęta uchwałą RM z dnia 5 lutego 2013 r. Jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, obejmującym okres co najmniej 15 lat. Stanowi najbardziej ogólny element systemu zarządzania rozwojem kraju. Celem głównym strategii jest poprawa jakości życia Polaków. Proponowane w Strategii obszary strategiczne to: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo. W każdym z obszarów strategicznych zostały określone cele strategiczne, które uzupełnione są kierunkami interwencji. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko zostało uwzględnione w obszarze konkurencyjności i innowacyjności. Zapisy programowe RPO WSL 2014-2020 są zbieżne z kierunkami interwencji: Stworzenie zachęt przyspieszających rozwój zielonej gospodarki oraz Zwiększenie poziomu ochrony środowiska zdefiniowanymi w obrębie Celu 7 DSRK2030. W zakresie rewitalizacji i rekultywacji wykazano zbieżność z kierunkiem interwencji Rewitalizacja obszarów problemowych w miastach.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) - to główny dokument strategiczny kreujący ład przestrzenny w Polsce oraz porządkujący przestrzennie zagadnienia związane z rozwojem. Koncepcja zawiera wizję zagospodarowania przestrzennego kraju i przedstawia cel strategiczny, jakim jest „Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w horyzoncie długookresowym”. W dokumencie określono 6 celów szczegółowych, m.in. kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski. W ramach osi priorytetowych RPO WSL 2014-2020 przewidziano m.in. działania na rzecz rozwoju systemów transportowych, wsparcie dla komunikacji zbiorowej, rewitalizację i rekultywację terenów miejskich i przemysłowych, recyrkulację terenów oraz ochronę zasobów gruntowych (wykorzystanie *brownfields*). Działania na rzecz lepszego zarządzania przestrzenią są zgodne z KPZK2030. Z kierunkiem działań zabezpieczenia możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowane w dobrym stanie zasoby naturalne, kulturowe i lokalne walory środowiska korespondują w szczególności zapisy osi priorytetowej V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*.

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (ŚSRK 2020) została przyjęta przez Radę Ministrów 25 września 2012 r. Jest ona jednym z najważniejszych dokumentów strategicznych Polski, stanowi implementację Strategii Polska 2030. Strategia koresponduje z celami rozwojowymi określanymi na poziomie wspólnotowym, przede wszystkim w Strategii Europa 2020. ŚSRK wytycza obszary strategiczne, w których koncentrować się będą główne działania oraz określa, jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. ŚSRK stanowi tym samym odniesienie dla nowej generacji dokumentów strategicznych przygotowywanych w Polsce na potrzeby programowania środków Unii Europejskiej na lata 2014-2020. SRK 2020 przedstawia wizję Polski wychodzącej z kryzysu światowego przez realizację scenariusza zrównoważonego rozwoju. W tym celu identyfikuje trzy obszary strategiczne (I – sprawne i efektywne państwo, II – konkurencyjna gospodarka, III – spójność społeczna i terytorialna) oraz przypisane im cele szczegółowe. Dokument jest strategią ramową nowego systemu zarządzania rozwojem państwa, nadrzędną w stosunku do 9 zintegrowanych strategii rozwoju kraju, które uszczegóławiają jej zapisy w poszczególnych

obszarach i celach rozwojowych¹⁴. Oceniany projekt RPO WSL 2014-2020 zachowuje dużą spójność z dokumentem Strategii. Wynika to przede wszystkim z przyjętego modelu prac programowych. Zapisy dotyczące celów efektywności energetycznej oraz budowania gospodarki niskoemisyjnej są zbieżne z celem II.6 Efektywność energetyczna i poprawa stanu środowiska oraz celem II.7. Zwiększenie efektywności transportu. Oś priorytetowa V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* jest spójna z celami w zakresie *Racjonalnego gospodarowania zasobami* oraz *Poprawy stanu środowiska*.

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko (BEiŚ) należy do najważniejszych strategii zintegrowanych i odpowiada za rozwój gospodarczy oraz ochronę środowiska w Polsce. BEiŚ zawiera wytyczne dla Polityki energetycznej Polski i Polityki ekologicznej Państwa. BEiŚ zawiera 3 główne cele strategiczne: Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska, Zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię, Poprawa stanu środowiska. Propozycje zawarte w RPO WSL 2014-2020 mieszczą się w celu 2 BEiŚ w szczególności w zakresie poprawy efektywności energetycznej, OZE oraz rozwoju energetycznego. Oś priorytetowa V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* jest zbieżna z zapisami celów: 1 *Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska* oraz 3 *Poprawa stanu środowiska*.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa (SZRWiR) zawiera 5 celów szczegółowych, do których należą: wzrost jakości kapitału ludzkiego i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej, bezpieczeństwo żywnościowe, wzrost konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich. Propozycje zawarte w RPO WSL 2014-2020 mieszczą się w celu 2 *Poprawa warunków życia, w szczególności w zakresie rozwoju infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne, sanitarne i wodne* oraz celu 5 *Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich, w zakresie zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii*. W celu 5 SZRWiR zapisano także działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej, ochrony wód, racjonalnej gospodarki gruntami. Podobne cele zidentyfikowano w projekcie RPO WSL 2014-2020.

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki (SliEG) zakłada stworzenie warunków dla konkurencyjnej gospodarki, która będzie innowacyjna, efektywna, oparta na wiedzy i współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. Kierunki interwencji Strategii podporządkowane są realizacji czterem celom operacyjnym, które dotyczą dostosowania otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb działalności innowacyjnej, zapewnienia gospodarce odpowiednich zasobów wiedzy i pracy, zrównoważonego wykorzystania zasobów, wzrostu umiędzynarodowienia polskiej gospodarki. Działania priorytetowe RPO WSL 2014-2020 są zbieżne z 3 celem strategicznym SliEG *Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców*. Za zbieżne można uznać działania na rzecz budowy gospodarki opartej na wiedzy.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR) wyznacza cele polityki rozwoju regionalnego. Są one określone z uwzględnieniem obszarów wiejskich i miejskich. Dokument definiuje także ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym, terytorialnym ukierunkowaniu. Celem strategicznym polityki regionalnej, określonym w KSRR, jest efektywne wykorzystywanie specyficznych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności

¹⁴ W obszarze środowiskowym są to: Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko; Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki oraz Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa. Ważne elementy miejskiej polityki środowiskowej zawiera Strategia Rozwoju Transportu oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego. Wymienione strategie są przedmiotem niniejszej analizy spójności.

w horyzoncie długookresowym. Oceniany projekt RPO WSL 2014-2020 jest ściśle powiązany z składową polityką rozwoju, z założenia przyjęto w nim katalog zasad i rozstrzygnięć horyzontalnych zgodnych z KSRR. Zagadnienia priorytetowe RPO WSL 2014-2020 bezpośrednio związane z problemami środowiskowymi są zbieżne z celami KSRR: 1.2.1. *Zwiększanie dostępności komunikacyjnej*, 1.3.5. *Dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii*; 1.3.6. *Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego*; 2.2.3. *Usługi komunikacyjne*; 2.2.4. *Usługi komunalne i związane z ochroną środowiska*; 2.3. *Restrukturyzacja i rewitalizacja*.

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (SRT) przedstawia kierunki rozwoju transportu w Polsce. Głównym celem SRT jest zwiększenie dostępności transportowej, poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego. Ma się to odbywać dzięki tworzeniu spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym. W całości z zapisami Strategii koresponduje oś priorytetowa VI *Transport*. Działania RPO WSL 2014-2020 na rzecz niskoemisyjnego transportu miejskiego wpisują się ponadto w cel Strategiczny 7 - *Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko* - wspieranie projektów z zakresu transportu przyjaznego środowisku; zmniejszanie kongestii transportu; upowszechnianie nowych form mobilności społeczeństwa.

Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009–2012 z perspektywą do roku 2016 (PEP) zawiera strategiczne priorytety polityki ekologicznej w ujęciu średniookresowym i krótkoterminowym. Wyznacza ona kierunki działań, takie jak ekologizacja strategii sektorowych, aktywizacja rynku na rzecz ochrony środowiska, zarządzanie środowiskowe, udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska, rozwój badań i postęp techniczny, odpowiedzialność za szkody w środowisku, aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym. Polityka ekologiczna kładzie nacisk na ochronę zasobów naturalnych. PEP wskazuje konieczność lepszego gospodarowania wodą, ochrony gleb przed erozją, ochrony lasów, zapewnienia ochrony przeciwpowodziowej, ochrony atmosfery i przeciwdziałania zmianom klimatu. Projekt RPO WSL 2014-2020 nie uwzględnia wszystkich zagadnień ujętych w PEP. Kwestie strategiczne bezpośrednio odnoszące się do ochrony i kształtowania środowiska oraz wykorzystania zasobów naturalnych zdefiniowane są głównie w ramach osi priorytetowej IV oraz V. Nie zidentyfikowano w tym zakresie rozbieżności programowych. Całościowa ocena projektu RPO WSL 2014-2020 pod kątem realizacji zasad i kierunków ochrony środowiska (m.in. interpretowanych przez pryzmat zapisów PEP) jest treścią niniejszej Prognozy.

Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku (PEP2030) wśród podstawowych kierunków polityki energetycznej wymieniono poprawę efektywności energetycznej, wzrost bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej przez wprowadzenie energetyki jądrowej, rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw, rozwój konkurencyjnych rynków paliw i energii, ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko. Do głównych celów zaliczono rozwój gospodarki bez wzrostu zapotrzebowania na energię pierwotną i zmniejszanie energochłonności polskiej gospodarki. Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku znacznie uszczegóławia ramy dotyczące rozwoju energetyki w Polsce. W ocenianym projekcie RPO WSL 2014-2020 zagadnienia te są zdefiniowane w ramach osi IV: *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna*; w ramach takich celów jak: poprawa efektywności produkcji i zużycia energii, wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł, wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego.

Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020) – jest dokumentem, którego celem nadrzędnym jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i efektywnego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa w obliczu ryzyk, jakie niosą ze sobą zmiany klimatu oraz wykorzystanie pozytywnego wpływu jako działania adaptacyjne mogą mieć na wzrost

gospodarczy oraz stan polskiego środowiska. Strategia SPA2020 wskazuje cele i kierunki działań adaptacyjnych, które należy podjąć w najbardziej wrażliwych sektorach i obszarach w okresie do 2020 roku i określa konkretne działania adaptacyjne, wskazuje podmioty odpowiedzialne za ich realizację oraz podaje wskaźniki monitorowania i oceny realizacji przyjętych celów. Wrażliwość sektorów i obszarów została określona w oparciu o przyjęte scenariusze zmian klimatu. Zaproponowane cele, kierunki oraz działania korespondują z krajowymi dokumentami strategicznymi, przede wszystkim ze Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju 2020 i strategiami zintegrowanymi. W projekcie RPO WSL 2014-2020 zbieżność ze strategicznym Planem Adaptacji należy wskazać przede wszystkim dla osi priorytetowej *IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna*. Natomiast adaptacja do zmian klimatu powinna mieć cechy programu dostosowawczego i dotyczyć w zasadzie wszystkich gałęzi gospodarki i aktywności społecznej. Stąd pośrednio odniesienia do adaptacji do zmian klimatu można odnaleźć w ramach osi I *Nowoczesna gospodarka* (w przypadku wdrażania innowacyjnych technologii) lub osi VI *Transport* (w przypadku modernizacji linii kolejowych, co również jest postrzegane jako element pośredniej adaptacji do zmian klimatu oraz ograniczania emisji CO₂). Kwestia adaptacji do zmian klimatycznych powinna być jednym z kryteriów oceny projektów inwestycyjnych.

4.6.3 WYBRANE DOKUMENTY SZCZEBŁA REGIONALNEGO

Strategia dla rozwoju Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku 2020 – została przyjęta przez Sejmiki obu województw w kwietniu 2013 r., odzwierciedla aktualne trendy związane z terytorialnym wymiarem polityki rozwoju kraju. Jej celem jest wykreowanie Polski Południowej jako nowoczesnego i atrakcyjnego regionu w Europie. Strategia wytycza kierunki i typy projektów umożliwiające rozwijanie i zacieśnianie współpracy pomiędzy województwami śląskim i małopolskim. Za kluczowe uznano projekty w następujących dziedzinach: kapitał ludzki, gospodarka i sektor badawczo-rozwojowy, turystyka i kultura, system komunikacyjny oraz ochrona środowiska. W ocenianym projekcie RPO WSL 2014-2020 zapisano klauzulę wspierania obszarów, które wpisują się w realizację celów powyższej Strategii.

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/38/2/2013 z dnia 1 lipca 2013 r. jest formalnie aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”. Zrównoważony i trwały rozwój regionu będzie osiągnięty poprzez działania w 4 obszarach priorytetowych: nowoczesna gospodarka, szanse rozwojowe mieszkańców, przestrzeń oraz relacje z otoczeniem. Oceniany projekt RPO WSL 2014-2020 zachowuje dużą spójność programową z dokumentem Strategii. Wynika to przede wszystkim z przyjętego modelu prac aktualizacyjnych. Zapisy kwestii środowiskowych odnoszą się głównie do obszaru priorytetowego *Przestrzeń*, uwzględniającego m.in. rozbudowę oraz budowę infrastruktury ochrony środowiska i ograniczenie ryzyka środowiskowego w warunkach zmian klimatycznych i presji społecznej na regenerację środowiska, jego zasobów i komponentów, rewitalizację terenów zdegradowanych, w tym przemysłowych oraz zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańcom województwa poprzez rozwijanie usług (m.in. niskoemisyjny transport publiczny), transfer i stosowanie technologii ochrony środowiska oraz ograniczanie i efektywne rozwiązywanie konfliktów przestrzennych. Pośrednia spójność programowa pomiędzy środowiskową osią priorytetową *V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* projektu RPO WSL 2014-2020, a Strategią, dotyczy również promocji innowacji i rozwiązań prozdrowotnych w ramach obszarów A i B.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa – został uchwalony w 2004 r., zmieniony w 22 września 2010 r. (zmiany dotyczyły modernizacji portu lotniczego). Cele polityki przestrzennej regionu to: *Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województw; Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej; Ochrona zasobów środowiska, Wzmocnienie systemu*

*obszarów chronionych i wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych; Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury; Stymulowanie innowacji w regionalnym systemie zarządzania przestrzenią; Rozwój współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego. Jak już wcześniej wykazano w projekcie RPO WSL 2014-2020 wśród priorytetów przewidziano m.in. działania na rzecz wsparcia dla komunikacji zbiorowej, rewitalizacji terenów miejskich i przemysłowych, recyrkulacji terenów i zagospodarowania *brownfields*. Powyższe działania priorytetowe odpowiadają takim kierunkom polityki jak: *Promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren; Kształtowanie struktur przestrzennych sprzyjających tworzeniu alternatywnych sposobów transportu w stosunku do samochodu i bardziej przyjaznych środowisku; Rewitalizacja miejskich dzielnic*. Propozycje działań osi priorytetowej V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* są zbieżne z kierunkiem polityki przestrzennej: *Ochrona zasobów środowiska*.*

Program ochrony środowiska dla województwa śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018 – przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 14 marca 2011 roku. Celem nadrzędnym programu jest rozwój gospodarczy przy poprawie stanu środowiska województwa. Na poziomie oceny celów strategicznych RPO WSL 2014-2020 Oś priorytetowa IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* jest zbieżny z zapisem celu długoterminowego: *Kontynuacja działań związanych z poprawą jakości powietrza oraz ograniczanie zużycia energii i wzrost wykorzystania energii z odnawialnych źródeł*. Oś priorytetowa V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* koresponduje z celami: *Przywrócenie wysokiej jakości wód powierzchniowych oraz ochrona jakości wód podziemnych i racjonalizacja ich wykorzystania oraz Minimalizacja ilości powstających odpadów, wzrost wtórnego wykorzystania i ograniczenie składowania pozostałych odpadów; Zachowanie, odtworzenie i zrównoważone użytkowanie różnorodności biologicznej (...); Przekształcenie terenów przemysłowych i zdegradowanych*. Zapowiedź wprowadzenia mechanizmów recyrkulacji gruntów jest zbieżna z celem *Racjonalne wykorzystywanie zasobów glebowych* - GL3. Przeciwdziałanie degradacji gleb przez czynniki antropogeniczne, oznaczające ograniczanie wykorzystania gospodarczego „terenów zielonych” poprzez przywracanie wartości użytkowych gruntem zdegradowanym, w tym przemysłowym.

Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030 – przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/28/2/2012 z 12 listopada 2012. Celem strategicznym polityki jest m.in. zachowanie różnorodności biologicznej i georóżnorodności w dobrym stanie oraz umożliwiającym korzystanie z ich zasobów obecnym i przyszłym pokoleniom. Taki zapis programowy w całości odpowiada celowi szczegółowemu RPO WSL 2014-2020: *Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej* (oś priorytetowa V). Strategia Ochrony Przyrody zakłada wsparcie rozwoju i promocję zrównoważonej turystyki jako formy umiarkowanego użytkowania obszarów cennych przyrodniczo. Warto zauważyć, iż rozwój turystyki stanowi jeden z kierunków wsparcia RPO WSL 2014-2020. W ramach celu strategicznego *Zachowanie i ochrona obszarów o wysokich walorach krajobrazowych oraz powstrzymanie degradacji krajobrazu i przywracanie ładu przestrzennego* (Kierunek działań: *Zrównoważone użytkowanie przestrzeni, powstrzymanie nieoszczędnego i degradującego krajobrazu zagospodarowania przestrzeni oraz rewitalizacja obszarów zdegradowanych*) mieszczą się projektowane w RPO WSL 2014-2020 działania na rzecz rekultywacji oraz recyrkulacji terenów. Obydwa dokumenty programowe zawierają odniesienia do konieczności wspierania i rozwijania badań i prac rozwojowych.

Plan gospodarki odpadami dla województwa śląskiego 2014 - przyjęty w dniu 24 sierpnia 2012 r., został opracowany na potrzeby realizacji Celu Tematycznego 6. Podstawowym celem w zakresie gospodarki odpadami dla województwa śląskiego jest stworzenie systemu gospodarki odpadami, którego priorytetem jest zapobieganie powstawaniu odpadów, a następnie przygotowanie do ponownego użycia, oraz recykling i inne metody odzysku. Unieszkodliwianie uznano za najmniej pożądaną formę zagospodarowania odpadów. Zasadniczo

te programowe zapisy są spójne z projektem RPO WSL 2014-2020 w zakresie celu ograniczenia ilości odpadów zagrażających środowisku poprzez realizację inwestycji związanych z gospodarką odpadami, który jest realizowany w ramach osi priorytetowej V.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 (przyjęta w dniu 20 grudnia 2012 r.) została opracowana na potrzeby realizacji Celu Tematycznego 1. Zapisy projektu RPO WSL 2014-2020 dotyczące osi priorytetowej IV w zakresie budowania gospodarki niskoemisyjnej korespondują z celem strategicznym 2.3. Budowa nowej infrastruktury inteligentnego wzrostu, bazującego na technologiach niskoemisyjnych i efektywności energetycznej.

Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020. Obydwa dokumenty programowe zawierają odniesienia do konieczności wspierania i rozwijania badań i prac rozwojowych m.in. w zakresie technologii dla ochrony środowiska oraz energetyki.

5 OCENA ZGODNOŚCI ZAPISÓW RPO WSL 2014-2020 Z ZASADĄ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, pod pojęciem **zrównoważony rozwój (ZR)** rozumieć należy „*rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.*”

Uniwersalna i pojemna znaczeniowo forma definicji ustawowej nie ułatwia oceny poszczególnych zapisów programowych RPO WSL 2014-2020. W związku z tym dodatkowo, na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto za interpretacyjny punkt odniesienia następujące, syntetyczne ujęcie modelu ZR.

Zrównoważony rozwój to koncepcja holistyczna ujmująca całokształt relacji społeczeństwo – gospodarka - środowisko. Jako paradygmat rozwojowy integruje trzy wymiary cywilizacyjne i nadaje im charakter zrównoważonego, trwałego, samopodtrzymującego się postępu. W sferze działania politycznego oznacza on globalne społeczeństwo i globalną odpowiedzialność za losy obecnych i przyszłych pokoleń. Postulaty ZR odnoszą się m.in. do odmaterializowania produkcji¹⁵, świadomej i samoograniczającej się konsumpcji^{16,17}, budowania innowacyjnej gospodarki opartej na wiedzy, w której kooperacja jest cenniejsza niż zasada ostrej konkurencji, tworzenia instytucji i procedur demokracji uczestniczącej, ograniczenia wykorzystania zasobów naturalnych i zaprzestania niszczenia środowiska przyrodniczego. Kluczowym zagadnieniem dla powodzenia tego projektu jest zmiana pojęcia dobrobytu. Model zrównoważonego rozwoju, zakładający ciągłą poprawę jakości życia obywateli, jest wdrażany przez zorganizowane społeczności, które zarządzają zasobami i używają ich w sposób efektywny oraz wykorzystują potencjał gospodarki związany z innowacjami ekologicznymi i społecznymi, zapewniając dobrobyt, ochronę środowiska oraz spójność społeczną¹⁸.

15 S. Kozłowski 2005. Przyszłości ekorozwoju. Rozdz. 9.4 Odmaterializowanie gospodarki, str. 163-166.

16 S. Kozłowski 2005. Przyszłości ekorozwoju. Rozdz. 8.3 Wzorce konsumpcji, str. 153-154.

17 J. Kronenberg, T. Bergier 2010. Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce. Rozdz. 14. Zrównoważona konsumpcja, str. 344-357.

18 Zrównoważony rozwój w Unii Europejskiej. Raport monitorujący z 2011 r. w sprawie strategii zrównoważonego rozwoju UE

Przy opracowywaniu oceny skutków środowiskowych powodowanych realizacją priorytetów zdefiniowanych w RPO WSL 2014-2020, uwzględniono zasadę zapisaną w art. 5 Konstytucji RP: „*Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*”. Zapis ten oznacza, iż kwestie ochrony środowiska należy rozpatrywać w szerszym kontekście zasad ZR. Borys sugeruje¹⁹, iż zapis konstytucyjny powinien być postrzegany jako **zasada zbiorcza**, równoważna pełnemu **zbiorowi zasad szczegółowych**. Zasady szczegółowe ZR są opracowane w ramach m.in. Deklaracji z Rio, dokumentów rozwojowych ONZ, OECD, Banku Światowego, Unii Europejskiej, Programu MONET, europejskich sieci miast zrównoważonego rozwoju oraz innych wyspecjalizowanych programów. Dobre praktyki OECD w zakresie strategicznych ocen oddziaływania na środowisko również odnoszą się do zasad ZR (w liczbie mnogiej)²⁰. O potrzebie integrowania zasad ZR z politykami i programami krajowych mówią Milenijne Cele rozwoju (MDG7A)²¹. Ocena zgodności z zasadami ZR powinna być dokonywana w ujęciu 3 wymiarów: środowiskowego, społecznego oraz gospodarczego.

W ramach niniejszej Prognozy ocena zgodności z zasadami ZR została dokonana w oparciu o katalog zasad zdefiniowany w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej²². Na poziomie europejskim zrównoważony rozwój pozostaje najważniejszym celem UE. Pierwsza Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE została przyjęta w Göteborgu w 2001 r. Po okresowym przeglądzie i przeanalizowaniu uzyskanych rezultatów Rada Europejska w 2006 r. przyjęła odnowioną, ambitną i kompleksową strategię trwałego rozwoju, która ma obowiązywać w rozszerzonej UE. **Odnowiona Strategia ZR** jest dokumentem długoterminowym i obecnie nadrzędnym w stosunku do innych strategii UE. Wytycza ona całościowe ramy i zasady przewodnie służące realizacji celów rozwojowych. Jej długofalowym celem nadrzędnym jest osiągnięcie modelu trwałego rozwoju (sustainable development). W preambule do dokumentu stwierdzono, iż: „*idea trwałego rozwoju [jest] nadrzędnym celem Unii Europejskiej przyświecającą całej polityce Unii i wszystkim jej działaniom. Dotyczy ona zachowania zdolności Ziemi do utrzymywania życia w całej jego różnorodności i opiera się na zasadach: demokracji, równości płci, solidarności, praworządności i poszanowania podstawowych praw, w tym prawa do wolności oraz do równych szans. Ma zapewnić pokoleniom obecnym i przyszłym stały wzrost jakości życia i dobrobytu na Ziemi. Dlatego łączy się z propagowaniem dynamicznej gospodarki przy pełnym zatrudnieniu obywateli i wysokim poziomie ich wykształcenia, ochrony zdrowia, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochrony środowiska – w świecie, w którym panuje pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie różnorodności kulturowej*”. Do głównych celów odnowionej Strategii ZR UE zalicza się działania w zakresie: ochrony środowiska, sprawiedliwości i spójności społecznej, dobrobytu gospodarczego oraz realizację zobowiązań w skali międzynarodowej. Zrównoważony (trwały) rozwój zdefiniowany w Odnowionej Strategii pozostaje zgodny z zaleceniami ONZ, aby model modernizacyjny opierał się na trzech filarach systemowych: środowisku, społeczeństwie i gospodarce. Wzajemne sprzężenie i równoważność tych trzech wymiarów rozwojowych jest fundamentalną zasadą leżącą u podstaw rozważań teoretycznych nad ZR. Zasadą przewodnią ZR jest propagowanie praw podstawowych, przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji i działanie na rzecz zmniejszania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego jak również solidarność wewnątrz- i międzypokoleniowa, rozumiana jako gwarancja zaspokajania potrzeb obecnych pokoleń bez uszczerbku dla możliwości zaspokajania potrzeb przez przyszłe pokolenia. Kolejną zasadą jest otwarte i demokratyczne społeczeństwo,

19 Borys T. 2005. Wskaźniki zrównoważonego rozwoju. WEiŚ

20 OECD 2006: Applying Strategic Environmental Assessment Good Practice Guidance for Development Co-operation ISBN 92-64-02657-6

21 <http://www.un.org/millenniumgoals/>

22 W Polsce nie ma odrębnego dokumentu o charakterze długookresowej strategii ZR, który zawierałby katalog zasad zrównoważonego rozwoju. Poprzedni dokument, który miał tworzyć takie warunki ramowe, Polska 2025 - Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju został uchylony decyzją Rady Ministrów w październiku 2007. W tym kontekście należy również zwrócić uwagę, iż projekt programowy Polska 2030, zdaniem niektórych autorów, także nie spełnienia kluczowych postulatów ZR [Kozek B.: "Polska 2030 - postpolityka czy rozwój?"; Szwed D. (red.), 2011: "Zielony Nowy Ład w Polsce". Green European Foundation]

w którym obywatele mają zagwarantowane prawa dostępu do informacji, do wymiaru sprawiedliwości oraz możliwości konsultacji i uczestnictwa w życiu społecznym. Zwiększany jest udział obywateli w procesie decyzyjnym. Propagowane jest nauczanie o trwałym rozwoju oraz informowanie obywateli o wpływie, jaki mają na środowisko. Co do zasady ZR jest wdrażany we współdziale przedsiębiorstw i partnerów społecznych, popularyzowane są partnerstwa sektora publicznego i prywatnego i tym samym propagowana jest współpraca i współodpowiedzialność na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji. Zasadami niezbędnymi do skutecznego realizowania celów ZR są spójna polityka i ład administracyjno-regulacyjny oraz integracja polityk sektorowych (m.in. wykorzystywanie instrumentów tworzenia lepszego prawodawstwa, ocen oddziaływania regulacji oraz konsultacji z zainteresowanymi stronami). Co do zasady ceny rynkowe powinny odzwierciedlać realne koszty, które są ponoszone przez społeczeństwo w związku z konsumpcją i produkcją. Sprawcy zanieczyszczeń powinni płacić za szkody, jakie ich działalność powoduje na zdrowiu ludzkim i w środowisku naturalnym. Wdrażanie ZR odbywa się zgodnie z zasadą korzystania z najlepszej dostępnej wiedzy oraz z zasadą ostrożności w zakresie stosowania procedury oceny i podejmowania odpowiednich działań zapobiegawczych, tak by chronić zdrowie ludzkie i środowisko.

Cel główny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 to **wzrost konkurencyjności i poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej poprzez inteligentne wykorzystanie endogenicznych potencjałów regionu**. Tak zdefiniowany cel nie odnosi się literalnie do kategorii rozwojowych - nie zawarto w nim postulatu podniesienia jakości życia czy poprawy dobrobytu. Wzrost konkurencyjności nie powinien być w tym kontekście celem samym w sobie. W kategoriach ZR, wzrost jest raczej narzędziem na drodze osiągania celów rozwojowych rozumianych jako postęp i zmiany o charakterze jakościowym. O takim, pożądanym kierunku modernizacyjnym Autorzy RPO WSL 2014-2020 wspominają, w odniesieniu do **Strategii Śląskie 2020+** przywołując cel *wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie; atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni*. Oceniając postulat wzrostu konkurencyjności, należy przypomnieć, iż z punktu widzenia zasad ZR przewaga konkurencyjna nie powinna opierać się wyłącznie na niższych kosztach wytwarzania²³. Ważniejszym i trwalszym czynnikiem zwiększania konkurencyjności terytorialnej jest zdolność do tworzenia i adaptacji innowacji prowadzących do wzrostu znaczenia czynników naukowych, technicznych i organizacyjnych, co w rezultacie jest podstawą do pojawienia się gospodarki opartej na wiedzy. Z punktu widzenia osiągania celów zrównoważonego rozwoju, szczególnie pożądane są wszelkie regulacje i aktywności sprzyjające pobudzaniu eko-innowacyjności rozumianej jako „działania, z którymi wiąże się rozwój lub wprowadzanie nowych idei, zachowań, produktów lub procesów produkcji podejmowanych przez wszystkich zainteresowanych i wpływających korzystnie na środowisko lub jego trwałość”²⁴.

Postulat osiągnięcia **spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej** można uznać za zgodny z zasadą równoważenia ładów, o ile Autorzy RPO WSL 2014-2020 pod pojęciem spójności przestrzennej będą rozumieli również dbałość o środowisko oraz zachowanie kapitału naturalnego. Niniejsze spostrzeżenie znajduje odniesienie w zasadach Odnowionej Strategii ZR UE wg których należy *"propagować całościowe spojrzenie na kwestie gospodarcze, społeczne i ochronę środowiska, które nada im spójny charakter i przyniesie efekt sprzężenia zwrotnego między nimi "*. Zachowanie kapitału naturalnego, rozumianego jako utrzymanie sprawności systemu ekologicznego jest równie istotne jak zapewnienie efektywności systemu społeczno-

23 Nie tylko konkurencja, ale i kooperacja ma równie ważne znaczenie w osiąganiu celów rozwojowych – jest to szczególnie istotne w przypadku budowania innowacyjnej gospodarki [patrz: Kowalski, A., M., 2011: Wpływ kryzysu gospodarczego na procesy współpracy i konkurencji, MBA 2/2011, s.30-42]

24 Mariusz Kistowski, 2003: Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska polski a strategię rozwoju województw, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk-Poznań 2003

gospodarczego. Zasada harmonijnej równowagi między społeczeństwem, gospodarką, a uwarunkowaniami naturalnymi wynika z zapisów Odnowionej Strategii ZR UE wg której należy m.in.: *zachować potencjał ekologiczny, chronić bioróżnorodność ekosystemową, respektować ograniczenia zasobów naturalnych; zapewnić wysoki poziom ochrony środowiska naturalnego i poprawę jego jakości, przeciwdziałać zanieczyszczeniu środowiska i ograniczać wielkość tego zjawiska; propagować zrównoważoną konsumpcję i produkcję, tak by oddzielić wzrost gospodarczy od degradacji środowiska*. Tak rozumiana troska o kapitał środowiska sprawa, że możliwa jest realizacja kolejnych celów ZR.

Oceniając postulat **inteligentnego wykorzystania endogenicznych potencjałów regionu** należy się prawdopodobnie odwołać do kategorii pojęciowej *smart growth* - inteligentnego rozwoju, który porusza Strategia „Europa 2020”. Cele inteligentnego wzrostu gospodarczego to: poprawa jakości kształcenia, promowanie innowacji i działalności badawczo-rozwojowej oraz ukształtowanie społeczeństwa cyfrowego. Inteligentny wzrost oznacza uzyskanie lepszych wyników w dziedzinie: edukacji (*zachęcanie do nauki, studiów i podnoszenia kwalifikacji*); badań naukowych/innowacji (*stworzenie nowych produktów i usług, które wpłynęłyby na zwiększenie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz pomogłyby w rozwiązywaniu problemów społecznych*) jak również społeczeństwa cyfrowego (*wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych*).

Zgodnie z deklaracją Autorów RPO WSL 2014-2020 wybór obszarów rozwojowych RPO WSL 2014-2020 odpowiada priorytetom strategicznym zdefiniowanym w strategii **Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju** sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz realizującym je projektom przewodnim. To ważne założenie, gdyż w wymiarze średniookresowym strategia "Europa 2020" stanowi implementację zasad Odnowionej Strategii ZR UE²⁵. Zrównoważony rozwój rozumiany poprzez pryzmat "Europa 2020" oznacza m.in. budowanie gospodarki niskoemisyjnej, bardziej konkurencyjnej, racjonalnie i oszczędnie korzystającej z zasobów środowiskowych; ograniczenie emisji gazów cieplarnianych; ochronę środowiska m.in. poprzez zapobieganie zmniejszaniu się różnorodności biologicznej; ekoinnowacyjność i opracowywanie przyjaznych dla środowiska technologii i metod produkcji, modernizację i budowę efektywnych, inteligentnych sieci energetycznych; poprawienie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza w odniesieniu do MŚP, jak również edukację konsumencką i promocję świadomej konsumpcji. Poniżej przedstawiono ocenę zgodności osi priorytetowych RPO WSL 2014-2020 z zasadami ZR, pominięto oś priorytetową dotyczącą pomocy technicznej.

Celem osi priorytetowej I *Nowoczesna Gospodarka* jest, zgodnie z deklaracjami Autorów, wzrost komercjalizacji wiedzy i popularyzacji nauki oraz pobudzenie wzrostu innowacyjności gospodarki. Do kwestii innowacyjności i budowania gospodarki opartej na wiedzy odniesiono się wcześniej, w kontekście oceny celu głównego. Z punktu widzenia zasad ZR bardzo istotne są procesy budowania „społeczeństwa opartego na wiedzy” jak również stymulowanie rozwoju edukacji i badań naukowych. Badania te muszą wypełniać lukę pomiędzy nauką a polityką i jej praktyczną realizacją. Należy umacniać pozytywny wpływ nauki i techniki na postęp (por. Odnowiona Strategia ZR UE). Zgodnie z paradygmatem ZR uczelnie, instytuty badawcze i przedsiębiorstwa prywatne mają do odegrania zasadniczą rolę w propagowaniu badań wspierających wysiłki mające zapewnić, iż wzrost gospodarczy i ochrona środowiska wzajemnie się wzmacniają (por. Odnowiona Strategia ZR UE).

Upowszechnianie wyników badań naukowych i nowych technologii wymaga budowy nowoczesnej infrastruktury zapewniającej dostęp do informacji. Jest to zasadniczym celem osi priorytetowej II *Cyfrowe Śląskie*. Zwiększenie poziomu dostępności i wykorzystania publicznych

25 Pazdan W.: " EU SDS i Strategia EUROPA 2020" Protokół dostępu: <http://www.emi.pl/tag/zrownowazony-rozwoj> [2011-11-27]

usług cyfrowych w regionie oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP to najważniejsze wyzwania tej osi. Wyzwania te są zgodne ze zrównoważonym kierunkiem rozwojowym. Immanentną cechą społeczeństwa opartego na wiedzy jest jego zdolność do niwelowania różnic regionalnych, budowania umiejętności wykorzystania oraz zwiększanie równości szans w dostępie do technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT)²⁶. Tworzenie mechanizmów sprzyjających rozwojowi produktów i usług opartych na TIK (w tym treści cyfrowe), sprzedaży produktów i usług w internecie, tworzeniu i udostępnianiu usług elektronicznych jest krokiem w kierunku odmaterializowania gospodarki co jest ważnym postulatem ZR²⁷. Jednocześnie należy pamiętać, iż nowoczesne technologie teleinformatyczne są narzędziem wspomagającym dostęp do wiedzy i wymiany informacji, ich upowszechnianie nie powinno być celem samym w sobie. To właśnie kapitał ludzki, a nie technologie, pełni funkcje kluczowe w urzeczywistnianiu poprawnie zdefiniowanego rozwoju²⁸.

Celem osi priorytetowej III *Wzmocnienie Konkurencyjności MŚP* jest przede wszystkim wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie. Postulat wzrostu konkurencyjności był już oceniany wcześniej. Z punktu widzenia zasad ZR przewaga konkurencyjna nie powinna opierać się wyłącznie na niższych kosztach wytwarzania. Niedopuszczalne jest eksternalizowanie²⁹ kosztów zarówno środowiskowych jak i społecznych. Operacyjna realizacja osi III musi uwzględniać fundamentalne zasady ZR mówiące iż: ceny rynkowe powinny odzwierciedlać realne koszty, które są ponoszone przez społeczeństwo w związku z konsumpcją i produkcją, a sprawcy zanieczyszczeń powinni płacić za szkody, jakie ich działalność powoduje na zdrowiu ludzkim i w środowisku naturalnym. Autorzy projektu RPO WSL 2014-2020 słusznie wskazują, iż źródłem przewagi konkurencyjnej ma być w regionie innowacja produktowa i procesowa. Dużą rolę przypisują rozwojowi branży turystycznej. Sprzyjać to może (przy zachowaniu odpowiednich zasad³⁰) przenoszeniu ciężaru z konsumpcji towarów (zużywanie zasobów, powstawianie odpadów) na korzystanie z usług, co za tym idzie przyczynianie się do zmian wzorców konsumpcji i pojęcia dobrobytu. Z drugiej strony należy pamiętać, iż nadmierny i źle zarządzany ruch turystyczny jest źródłem wielu problemów środowiskowych. Wysoko, w kontekście zbieżności z zasadami ZR, należy ocenić zapowiedź tworzenia mechanizmów zachęcających do ponownego wykorzystania terenów zabudowanych. Działania takie należy ocenić za zbieżne z zasadą solidarności międzypokoleniowej w zapewnieniu dostępu do zasobów przestrzennych.

Działania w ramach osi priorytetowej IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* oraz osi priorytetowej V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów* są ważnym elementem ekologizacji programu operacyjnego. Uwzględnienie kwestii ochrony środowiska i zasobów naturalnych w programowaniu rozwoju jest zasadą wiodącą ZR. Kwestie oceny szczegółowej są w dużej mierze przedmiotem strategicznej analizy oddziaływań i stanowią zasadnicze treści niniejszej Prognozy. W uzasadnieniu wyborów programowych Autorzy wskazują, iż dzięki wsparciu niskoemisyjnego transportu w miastach oraz likwidacji „niskiej emisji”, poprawi się jakość życia i przestrzeni publicznej oraz stan zdrowia mieszkańców regionu. Wysoko w kontekście zmian systemowych należy ocenić promowanie komunikacji zbiorowej w miastach. Wytyczenie celów strategicznych w tym kierunku pozostaje zgodne z koncepcjami tzw. zrównoważonego rozwoju miast.

26 patrz: Odnowiona Strategia ZR UE – Przekrojowe polityki przyczyniające się do rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy s.22, pkt. 16

27 S. Kozłowski 2005. Przyszłości ekorozwoju. Rozdz. 9.4 Odmaterializowanie gospodarki, str. 163-166.

28 Piontek F., Piontek B.: Alternatywne koncepcje wdrażania rozwoju i ich skutki dla kategorii "kapitał" Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy. - Z. 6 (2005), s. 69-100

29 tutaj: przenoszenie kosztów środowiskowych i społecznych na inne podmioty, nie ponoszące odpowiedzialności za ich wytworzenie

30 Communication from the Commission - Agenda for a sustainable and competitive European tourism COM/2007/0621 final

Założenia te noszą znamiona podejścia zintegrowanego w kształtowaniu polityki rozwojowej, zgodnego z zasadami ZR.

Działania na rzecz poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych oraz ograniczenia ilości odpadów zagrażających środowisku nie mogą ograniczać się do rozwiązań „technologii końca rury” muszą być również nastawione na promocję ograniczania zagrożeń „u podstaw”. Konieczne są rozwiązania zgodne ze strategią „czystszej produkcji” jak również kreowanie nowych wzorów konsumpcji i stylów życia. Jednym z kluczowych problemów wdrażania zrównoważonego rozwoju jest edukacja konsumentów i promocja świadomej konsumpcji. Wśród wyzwań określonych w Strategii Europa 2020, w ramach projektu przewodniego: „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”, znaleźć można zobowiązanie do zmian postaw konsumenckich. Propagowanie zrównoważonej konsumpcji i produkcji poprzez zajęcie się rozwojem społeczno-gospodarczym w ramach zdolności ekosystemów oraz oddzielenie wzrostu gospodarczego od degradacji środowiska jest kluczowym wyzwaniem zdefiniowanym w Odnowionej Strategii ZR UE z 2006 roku. W przypadku działań osi priorytetowej V należy pamiętać, iż wdrażanie wszelkich przedsięwzięć ingerujących w środowisko powinno odbywać się z poszanowaniem zasady korzystania z najlepszej wiedzy oraz zasady ostrożności (szczególnie ważne w przypadku inicjatyw związanych z ochroną różnorodności biologicznej).

Celem osi priorytetowej VI *Transport* jest poprawa dostępności głównych szlaków drogowych regionu jak również rozwój/rewitalizacja regionalnego transportu kolejowego. Ważne, aby cele te były realizowane zgodnie z przepisami prawa ochrony środowiska oraz w duchu poszanowania zasobów przyrodniczych (główne wyzwanie Odnowionej Strategii ZR UE: *Zrównoważony transport* – mieć na celu, aby systemy transportowe spełniały gospodarcze, społeczne i dotyczące środowiska potrzeby społeczeństwa, jednocześnie minimalizując ich niepożądany wpływ na gospodarkę, społeczeństwo i środowisko). Autorzy proponują budowę zintegrowanego, całościowego systemu komunikacyjnego.

Problemom tworzenia dodatkowych miejsc pracy, wzrostu aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia oraz wzrostu kompetencji osób młodych poświęcona jest oś priorytetowa VII *Regionalny Rynek Pracy*. Budowanie i wzmacnianie kapitału ludzkiego m. in. poprzez zwiększanie aktywności zawodowej oraz dążenie do zwiększania zatrudnienia, to te składowe procesy modernizacyjny, które odpowiadają wyzwaniom ZR. Postulat pełnego zatrudnienia jest jednym z głównych celów ZR na poziomie europejskim (por. Odnowiona Strategia ZR UE: Cel dobrobyt gospodarczy: Propagować prężną, innowacyjną, konkurencyjną gospodarkę opartą na bogatej wiedzy i racjonalnie wykorzystującą zasoby środowiska, zapewniającą wysoki standard życia oraz pełne zatrudnienie obywateli i pracę wysokiej jakości). Autorzy Programu zakładają, iż podjęte działania przyczynią się do wzmocnienia współpracy administracji, przedsiębiorstw i instytucji finansowych oraz budowy zdolności instytucjonalnej – partnerstwa i zaufania pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym. To ważne deklaracje, gdyż są one w pełni spójne z zasadą udziału przedsiębiorstw i partnerów społecznych w realizacji polityki rozwojowej³¹. Propozycja objęcia pomocą wszystkich zainteresowanych w najwyższym stopniu jest zgodna z paradygmatem ZR, u podstaw którego leży zasada propagowania i ochrony podstawowych praw, jak również zwalczanie wszelkich form dyskryminacji i wyrównywanie szans wewnątrzpokoleniowych.

Ocena propozycji działań w ramach osi priorytetowej VIII *Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy* jest spójna z wnioskami płynącymi z oceny wcześniejszych priorytetów. Autorzy projektu zakładają, iż innowacyjność gospodarki poprawi konkurencyjność regionu. Działania celowe służą budowaniu elementów tzw. gospodarki opartej na wiedzy, która w sposób

31 Por. Odnowiona Strategia ZR UE: Pogłębianie dialogu społecznego, uczulanie przedsiębiorstw na ich odpowiedzialność społeczną oraz popularyzowanie partnerstwa publiczno-prywatnego, tym samym propagowanie współpracy i współodpowiedzialności na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji

bezpośredni bazuje na produkcji, dystrybucji oraz wykorzystaniu wiedzy i informacji. Wiedza jest zarówno produktem jak i czynnikiem napędzającym gospodarkę. Model ten wymaga więc ciągłego procesu uczenia się. W ramach uzasadnienia tej oceny warto przytoczyć bezpośrednie interpretacje tych zagadnień wyrażone w Odnowionej Strategii ZR UE: „edukacja jest warunkiem koniecznym dla propagowania zmian zachowań i zapewniania wszystkim obywatelom kluczowych kompetencji potrzebnych do osiągnięcia trwałego rozwoju (...) i może przyczynić się do zwiększenia spójności społecznej i dobrobytu”. Z zbieżne z postulatami ZR należy uznać zapowiedź zwiększenia aktywności zawodowej osób starszych oraz promocja starzenia się w dobrym zdrowiu. Autorzy w ramach ocenianego celu proponują uelastycznienie form zatrudnienia oraz metod organizacji pracy. Uelastycznienie ma w założeniu zdynamizować rynek pracy, z drugiej strony nie należy zapominać, iż może się ono wiązać z negatywnymi zjawiskami wyzysku, braku gwarancji zatrudnienia (bariera rozwojowa np. utrudnienia w dostępie do kredytów mieszkaniowych), braku bezpieczeństwa emerytalnego, etc. Wymienione ujemne aspekty trudno uznać za zgodne z zasadami ZR. Autorzy projektu są świadomi wymienionych zagrożeń i słusznie akcentują potrzebę zachowania równowagi między elastycznością a bezpieczeństwem pracy. W kategoriach ZR wysoko należy ocenić zapowiedź wzrostu transferu wiedzy pomiędzy sektorem nauki a gospodarką³².

Celem osi priorytetowej IX *Włączenie społeczne* są rozwój i wzmocnienie marginalizowanych społeczności, zapewnienie im dostępu do podstawowych usług oraz rozwijanie sektora ekonomii społecznej. Zaproponowane postulaty i koncepcje programowe co do zasady zgodne są z już wcześniej przytoczonymi zasadami. Stosowne w tej mierze zasady zrównoważonego rozwoju wyartykułowane w Odnowionej Strategii ZR UE odnoszą się do propagowania i ochrony podstawowych praw oraz zasady sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej. Pierwsza wymieniona zasada stanowi, iż w kształtowaniu polityki rozwoju należy kierować się zasadą, że to człowiek stoi w centrum polityki, czyli: propagować prawa podstawowe, zwalczać wszelkie formy dyskryminacji i działać na rzecz zmniejszania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego na świecie. Druga zasada odnosi się do obowiązku zapewnienia obecnym pokoleniom możliwość zaspokajania ich potrzeb rozwojowych (rozwinięcie tej zasady w przyszłość jest określane jako sprawiedliwość międzypokoleniowa). Proponowane rozwiązania celowe obejmują działania inkluzywne, aktywizujące, wzmacniające elementy solidarności międzyludzkiej, połączone z równym dostępem do usług publicznych dla wszystkich. Tak zdefiniowane cele mieszczą się w ramach szeroko pojmowanego modelu zrównoważonego rozwoju.

Realizacja celów społecznych ma w zamyśle Autorów być ściśle wspomagana rozwojem i wzmocnieniem spójności lokalnej poprzez rewitalizację fizyczną, gospodarczą i społeczną terytoriów zmarginalizowanych, która jest celem osi priorytetowej X *Rewitalizacja i infrastruktura zdrowotna*. W ramach tego celu planowane jest również zwiększenie jakości specjalistycznych usług medycznych w ośrodkach regionalnych. W ramach celu realizowane będą inwestycje, polegające na zwiększeniu dostępności i jakości świadczenia usług zdrowotnych, wyposażenia i modernizacji placówek ochrony zdrowia, przyczyniające się do rozwiązania istotnych problemów zdrowotnych mieszkańców regionu. Troska o zdrowie publiczne zawsze była podstawową kategorią ZR - Odnowiona Strategia ZR UE: *Zdrowie publiczne - promować zdrowie publiczne na równych warunkach oraz poprawiać ochronę przed zagrożeniami dla zdrowia; poprawiać ochronę przed zagrożeniami dla zdrowia poprzez rozwinięcie zdolności do skoordynowanego reagowania na takie zagrożenia*. W ramach proponowanych rozwiązań wskazano na możliwość wsparcia na rzecz rozwoju mieszkalnictwa socjalnego. Troska o zapewnienie mieszkańcom właściwych warunków bytowych jest jednym z postulatów ZR wyartykułowanym już na poziomie Agendy 21 w 1992 roku.

32 Por. Odnowiona Strategia ZR UE: „badania muszą zachęcać do stosowania interdyscyplinarnych i transdyscyplinarnych sposobów podejścia z udziałem nauk społecznych i przyrodniczych oraz zapełniać lukę pomiędzy nauką, formułowaniem polityk i ich realizacją. Należy umacniać pozytywny wpływ techniki na „rozumny wzrost”.

Ostatnie oceniane osie priorytetowe XI *Wzmocnienie potencjału edukacyjnego* oraz XII *Infrastruktura edukacyjna* poświęcone są modernizacji usług edukacyjnych w regionie. Kwestie dostępu do wiedzy i informacji były już kilkakrotnie omawiane w niniejszej Prognozie. Dla porządku można jeszcze raz podkreślić, iż z perspektywy ZR edukacja jest kluczowym elementem zmiany modelu rozwojowego. Warunkuje osiągnięcie wiedzy, umiejętności oraz pożądanych postaw społecznych niezbędnych do odpowiedniego kształtowania i wykorzystywania zasobów naturalnych, jak również właściwego funkcjonowania w nowoczesnym społeczeństwie.

Autorzy RPO WSL 2014 - 2020 oprócz wymienionych powyższej priorytetów postulują również działania horyzontalne o charakterze systemowym. Za zgodne z ZR należy oczywiście uznać promocje równości szans oraz równouprawnienia kobiet i mężczyzn, jak również uwzględnianie zasady partnerstwa. Działania horyzontalne obejmują także zrównoważony rozwój. Nie jest jednoznaczne, czy chodzi o wąsko pojmowaną *konieczność uwzględniania celów i wymogów ochrony środowiska w innych dziedzinach rozwojowych; identyfikacji i oceny potencjalnych skutków środowiskowych oraz konsultacji tych skutków z zainteresowanymi stronami i osobami, jak również stosowania środków i rozwiązań eliminujących lub ograniczających zagrożenia środowiskowe*³³ czy też o wiele bardziej pojemną kategorię pojęciową, której model, zgodnie ze standardami europejskimi, przyjęto w niniejszej prognozie.

Powyższa ocena zgodności projektu RPO WSL 2014-2020 z zasadami ZR została opracowana ze świadomością, iż specyfika dokumentów strategicznych oraz ogólność sposobu formułowania zapisów mogą skutkować ich wielokierunkową interpretacją, wieloznacznością i co za tym idzie, dużym subiektywizmem oceny (wynikającym także z odmiennych systemów aksjologicznych i normatywnych). Jak słusznie zauważa Kistowski³⁴ „im większa jest ogólnikowość działań zapisanych w dokumentach, tym większy jest subiektywizm oceny ich wpływu na środowisko i tym bardziej rzeczywisty wpływ może różnić się od teoretycznej oceny”.

6 OCENA UWZGLĘDNIENIA W RPO WSL 2014-2020 ROZWOJU W WARUNKACH ZMIENIAJĄCEGO SIĘ KLIMATU

Zmiany klimatu, a szczególnie zmiany zachodzące w stosunkowo szybkim tempie, odcisnęły swoje piętno na rozwoju ludzkości, kształtując podstawowe warunki siedliskowe, a w konsekwencji wpływając na zachowania społeczne i znane nam wydarzenia historyczne. Mimo postępu wiedzy i technologii, zmiany klimatu uznać należy za jeden z podstawowych problemów naszych czasów, zwłaszcza w obliczu obserwowanych trendów. Z prognozy zawartej w opublikowanym w 2007 r. raporcie³⁵ Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC), jaką przytacza także raport Europejskiej Komisji Środowiska³⁶, wynika, że przy utrzymaniu aktualnej tendencji średnia temperatura na Ziemi w 2100 r. wzrośnie o 1,8–4,0 °C (względem poziomu z lat 1980–1999), a uwzględniając zakres niepewności pomiarowych o 1,1–6,4°C. Niezależnie od przyjętego scenariusza, między 2040 i 2060 r. średnia temperatura na Ziemi ma być o 2°C wyższa niż przed okresem rewolucji przemysłowej. Przewiduje się, że na obszarze Europy Środkowej i Wschodniej skutkować to będzie wzrostem ekstremów temperatur, ociepleniem okresów zimowych i zmniejszeniem

33 MRR Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. Warszawa 2010.

34 Kistowski M., 2002, Wybrane aspekty metodyczne sporządzania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko przyrodnicze, Człowiek i Środowisko, T.26, nr 3-4, s.55-72.

35 Climate Change 2007: Synthesis Report, An Assessment of the Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC, 73 s.

36 The European Environment State and Outlook 2010. Understanding Climate Change, 2010, European Environment Agency, Copenhagen, 34 s.

opadów w lecie³⁷. Podkreśla się także znaczny wzrost udziału ekstremalnych zjawisk pogodowych³⁸, w tym susz, opadów nawałnych i wiatrów huraganowych. Prognozy zmian klimatu dla obszaru Polski opracowane przez Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej (IMGW) w ramach projektu KLIMAT zakładają do 2011–2030 wzrost średniej temperatury wszystkich pór roku (względem okresu referencyjnego 1971–1990) o 0,5–0,7°C³⁹. Jedynie w okresach wiosennych prognozowane ocieplenie będzie mniejsze i wyniesie 0,2–0,4°C. Wzrosnąć mają również temperatury minimalna i maksymalna, częściej pojawiać się będą dni gorące i upalne, zmniejszy się liczba dni przymrozkowych i mroźnych. Nie podano natomiast jednoznacznych scenariuszy odnośnie zmiany opadów.

Według stanowiska IPCC obserwowane zmiany klimatyczne mają bezpośredni związek z działalnością człowieka, który przez emisję CO₂ przyczynia się do wzrostu koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze. Dlatego podjęto szereg działań zmierzających do ograniczenia uwalniania CO₂ do atmosfery, której sztandarową inicjatywą prawodawczą jest *Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu* (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC) oraz jej uzupełnienie w postaci *Protokołu z Kioto*. W Europie zagrożenia związane z oddziaływaniem zmian klimatu oraz ramy działań na rzecz zmniejszenia wrażliwości krajów Unii Europejskiej na zmiany klimatu zawarto w dokumencie o nazwie *Biała księga. Adaptacja do zmian klimatu: europejskie ramy działania*. Wskazano w nim regiony najbardziej wrażliwe na zmiany klimatu oraz zagrożone sektory gospodarki, w tym rolnictwo, lasy, rybołówstwo i akwakultura, energetyka, infrastruktura, turystyka, zdrowie ludzi oraz zdrowie roślin i zwierząt, zasoby wodne, różnorodność biologiczną. W opublikowanym w wersji ostatecznej 8 marca 2011 r. komunikacie⁴⁰ Rada Europejska potwierdziła także cel UE, jakim jest ograniczenie emisji gazów cieplarnianych do 2050 r. o 80–95 % po osiągnięciu redukcji w wymiarze 20% do roku 2020 w porównaniu z poziomem w 1990 r. Przeciwdziałanie zmianom klimatu i łagodzenie ich skutków stało się tym samym nieodzownym składnikiem strategii tworzonych na poziomie UE (w tym Strategii Europa 2020), jak i strategii poszczególnych państw członkowskich. W Polsce mają one odzwierciedlenie w *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju, Strategii Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo* oraz tzw. zintegrowanych strategiach rozwoju, głównie w *Strategii Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko*. Bezpośrednio poświęcony tym zagadnieniom jest także tworzony *Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030*.

Choć w perspektywie najbliższych dziesięcioleci zmiany klimatu w Polsce nie będą drastyczne, zapewnienie bezpiecznych warunków stabilnego rozwoju społeczno-gospodarczego nie może pomijać kwestii związanych z czynnikami atmosferycznymi i hydrologicznymi. W kontekście wydarzeń ostatnich lat szczególną rolę odgrywa minimalizacja strat w ogólnie pojmowanej infrastrukturze oraz różnych sektorach gospodarki (w tym rolnictwie, leśnictwie, transporcie) powodowanych wyjątkowymi zdarzeniami pogodowymi, takimi jak fale upałów, mrozy, susze, nawałne opady, śnieżyce, wezbrania rzek, wyładowania atmosferyczne, huragany i trąby powietrzne oraz procesami będącymi ich następstwem, w tym gwałtownych ruchów masowych na stokach górskich (osuwiska, spływy gruzowo-błotne). Niestety skutki zdarzeń tego typu są często potęgowane przez błędy człowieka, związane z niewłaściwym gospodarowaniem terenu czy lokalizacją budowli.

³⁷ Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2012. An indicator-based report, EEA Report, No 12/2012, Copenhagen, 300 s.

³⁸ Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation Special report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, 2012, Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, 582 s.

³⁹ Wibig J., Brzóska B., Curyło A., Jaczewski A., Konca-Kędzierska K., Liszewska M., Pianko-Kluczyńska K., Dynamiczne scenariusze zmian klimatu dla Polski na lata 2011–2030, [w:] J. Wibig, E. Jakusik (red.), Warunki klimatyczne i oceanograficzne w Polsce i na Bałtyku Południowym, ser. Monografie IMGW-PIB, Warszawa, s. 93–123.

⁴⁰ Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną do 2050 r., Komunikat komisji do parlamentu europejskiego, rady, europejskiego komitetu ekonomiczno-społecznego i komitetu regionów, Komisja Europejska, Bruksela, 17 s.

W analizowanym projekcie RPO WSL 2014-2020 wymienione wyżej zagadnienia łączą się tematycznie z wyznaczoną osią priorytetową IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* i określonymi w jego ramach takimi celami jak: poprawa efektywności produkcji i zużycia energii, wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł, wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego. Wpisują się one w ograniczanie emisji CO₂ oraz poprawę lokalnego mikroklimatu, m.in. przez zmniejszenie zapylenia powietrza. Jest to o tyle ważne, że województwo śląskie na tle reszty Polski, powinno być obszarem szczególnej troski ze względu na duże zagęszczenie ludności, rozległe obszary zurbanizowane, silnie rozwinięty przemysł, gęstą sieć transportową i rozległe obszary zdegradowane przyrodniczo. Należy wręcz podkreślić, że podejmowane przez Polskę działania w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu oraz adaptacji do zmian klimatu powinny z wymienionych wyżej względów dotyczyć województwa śląskiego w stopniu zdecydowanie większym, niż innych, mniej uprzemysłowionych, zurbanizowanych i zaludnionych regionów kraju.

W projekcie RPO WSL 2014-2020 nie znalazły się bezpośrednie wskazania dotyczące ochrony przed wyjątkowymi zdarzeniami przyrodniczymi lub dotyczące minimalizacji negatywnych skutków takich zdarzeń (za wyjątkiem doposażenia straży pożarnej w sprzęt ratowniczy). Być może uznano, że leży to w kompetencji programów o skali krajowej, szczególnie w obliczu dążenia do zlewniowego zarządzania wodami, zgodnie z wytycznymi *Ramowej Dyrektywy Wodnej*. Podejście to nie jest jednak jasne w obliczu treści programów opracowanych dotąd dla województwa śląskiego, które wprost nawiązują choćby do ochrony przeciwpowodziowej i ochrony przed suszą (np. *Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018*, *Projekt programu małej retencji dla województwa śląskiego*). Kłóci się to także z możliwościami podejmowania inicjatyw w tym zakresie przez zarząd województwa lub zarządy jednostek administracyjnych niższego szczebla, które w istocie pełnią szereg funkcji w zarządzaniu infrastrukturą, także wprost w aspekcie ochrony przed zdarzeniami przyrodniczymi. Być może w kontekście np. ochrony przeciwpowodziowej część z zadań tego typu można przypisać do priorytetu inwestycyjnego uwzględnionego w 6. celu tematycznym (*Ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystania zasobów*): *zaspokojenie znaczących potrzeb w zakresie inwestycji w sektorze wodnym w celu spełnienia wymogów dorobku prawnego dotyczącego środowiska*. W obliczu notowanych zdarzeń trzeba uznać, że województwo śląskie należy do jednych z najbardziej zagrożonych różnorodnymi wyjątkowymi zdarzeniami przyrodniczymi z uwagi na swoje położenie geograficzne, uwarunkowania rzeźby terenu, silne przekształcenia antropogeniczne powierzchni i inne cechy. Dodatkowo uwzględnienie działań związanych z oddziaływaniem klimatu w dokumentach operacyjnych wynika z obowiązków prowadzonej polityki spójności państw UE.

7 OCENA OSI PRIORYTETOWYCH RPO WSL 2014 – 2020

Poniżej zaprezentowano ocenę zapisów projektu RPO WSL 2014-2020 ze szczególnym uwzględnieniem wybranych do realizacji osi priorytetowych i priorytetów inwestycyjnych. W ocenie tej zostało wstępnie zidentyfikowane i omówione przewidywane oddziaływanie poszczególnych osi Programu na środowisko, które może potencjalnie pojawić się w wyniku realizacji założeń RPO WSL 2014-2020. Struktura tekstu nawiązuje do szczegółowości analizowanego dokumentu.

7.1 OŚ PRIORYTETOWA I. NOWOCZESNA GOSPODARKA

W ramach osi priorytetowej I wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 1.1 *udoskonalanie infrastruktury badań i innowacji i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy*

Priorytet inwestycyjny 1.2 *promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczo-rozwojowymi i sektorem szkolnictwa wyższego, w szczególności promowanie inwestycji w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych, eko-innowacji, zastosowań w dziedzinie usług publicznych, tworzenia sieci, pobudzania popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację, oraz wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji, w szczególności w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających, oraz rozpowszechnianie technologii o ogólnym przeznaczeniu*

Działania przewidziane w ramach osi priorytetowej I są spójne z *Regionalną Strategią Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020*. Nowoczesna gospodarka to gospodarka oparta na wiedzy, której rozwój jest uzależniony od innowacyjnych rozwiązań. Założenia osi I są spójne ze strategicznymi dokumentami międzynarodowymi, a w szczególności ze: *Strategią na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020*⁴¹, wpisując się w realizację wszystkich trzech priorytetów tej Strategii, w szczególności w priorytet: *Inteligentny wzrost*, tj. rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji. Komisja Europejska przewidziała realizację programu „Unia innowacji”, z którą założenia osi priorytetowej I są zbieżne (tworzenie przestrzeni badawczej, wzmocnienie prowadzenia badań przez przedsiębiorców, tworzenie partnerstwa badawczego).

Realizacja osi będzie przebiegała w ścieżce pozakonkursowej (projekty kluczowe) oraz w ścieżce konkursowej w odniesieniu do projektów realizowanych przez przedsiębiorców i IOB.

Proponowane typy projektów w ramach osi to:

- Wsparcie przedsięwzięć przyczyniających się do podnoszenia innowacyjności regionu poprzez poprawę jakości infrastruktury badawczej (PN/NE);
- Tworzenie i rozwój infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach (PN/NE);
- Projekty przedsiębiorstw polegające na wdrożeniu własnych lub zakupionych wyników badań naukowych i prac rozwojowych (PN/NE);
- Wsparcie transferu wiedzy i praw niematerialnych związanych z wdrażanym produktem lub usługą oraz wsparcie dla pozyskania praw wyłącznych dla własnych rozwiązań technicznych (PN/NE);

⁴¹ Komunikat Komisji Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Komisja Europejska, Bruksela

- Wsparcie ośrodków innowacji, przyczyniające się do podnoszenia jakości świadczonych usług innowacyjnych na rzecz przedsiębiorstw (inwestycje w ośrodkach innowacji w infrastrukturę i aparaturę badawczo-rozwojową niezbędną do świadczenia innowacyjnych usług na rzecz przedsiębiorstw (PN/NE).

Powyższe typy projektów zostały ocenione jako generalnie jako neutralne dla środowiska, przy czym należy jednak wskazać, iż etap rozbudowy przedsięwzięć infrastrukturalnych może powodować tymczasem uciążliwości (stąd ocena PN/NE). Propozycja projektów kluczowych planowanych do realizacji ze środków RPO WSL 2014 – 2020 w obszarze *Innowacyjność i przedsiębiorczość* obejmuje 11 projektów kluczowych. Są to przedsięwzięcia związane z budową lub rozbudową ośrodków naukowo-badawczych, prowadzenia prac naukowych. Godny podkreślenia jest natomiast fakt, iż lista przedsięwzięć kluczowych wskazuje na projekty, które w długofalowej perspektywie będą miały pozytywne oddziaływanie na środowisko, jak np. wsparcie zintegrowanego laboratorium badań środowiskowych, utworzenie zaplecza naukowo-badawczego dedykowanego sektorowi paliwowo-energetycznemu, dofinansowanie Centrum Czystych Technologii Węglowych lub wsparcie prac badawczo-naukowych nad wykorzystaniem wód geotermalnych i pokopalnianych. Część projektów naukowo badawczych dotyczy również wsparcia dla badań i rozwoju medycyny, stąd oczekiwany długofalowy pozytywny wpływ na zdrowie ludzi.

Przewidziane do realizacji projekty kluczowe, a także projekty, które będą realizowane w procedurze konkursowej, a wpisujące się w założenia osi, przy odpowiednio przeprowadzonej realizacji, nie powinny powodować znaczących negatywnych skutków dla środowiska. W każdym przypadku lokalizacja powinna uwzględniać wybór miejsca niekolidującego z obszarami chronionymi, w tym obszarami Natura 2000. Wszystkie z przewidzianych działań docelowo przyczynią się do pozytywnego oddziaływania na środowisko poprzez zwiększenie wiedzy, świadomości, wypracowanie nowych technologii (realizacja całej osi ma uwzględniać zasady zrównoważonego rozwoju, a więc także aspekt środowiskowy). Opis osi I nie wskazuje bezpośrednio na rozwój innowacji w zakresie ochrony środowiska (ekoinnowacji), jednak część z przewidzianych projektów mieści się w tym obszarze. Realizacja ww. przedsięwzięć w długofalowej perspektywie przyczyni się do lepszego wykorzystania innowacji w ochronie środowiska.

MOŻLIWE ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- rozwój czystych technologii w perspektywie długofalowej przyczyni się do udostępnienia wiedzy i rozwiązań w tym zakresie. Docelowo może to wpłynąć na opłacalność wdrażania, a co za tym idzie także na minimalizację negatywnego oddziaływania na środowisko.

W opisie osi I sformułowane zostało ogólne założenie, iż premiowane będą rozwiązania uwzględniające zasadę zrównoważonego rozwoju. Na etapie wyboru projektów w naborze konkursowym należy uwzględnić kryteria oceny projektów uwzględniające aspekty ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju, a przy decyzji o finansowaniu projektów kluczowych zapewnić przeprowadzenie inwestycji z uwzględnieniem wykorzystania technologii energooszczędnych i zasobooszczędnych. Należy premiować rozwiązania wykorzystujące technologie pasywne z wykorzystaniem np.: powierzchni dachów do produkcji energii (panele solarne), do zbierania wody deszczowej lub zagospodarowywane jako zielone dachy⁴². Lokalizacja obiektów powinna w miarę możliwości uwzględniać recykling przestrzeni

⁴² Zastosowanie zielonych dachów znacznie zmniejsza potrzeby klimatyzacji pomieszczeń latem, stanowi także formę retencji wody

i adaptować istniejące budynki, a także uwzględniać dostępność komunikacyjną z wykorzystaniem transportu publicznego.

7.2 OŚ PRIORYTETOWA II. CYFROWE ŚLĄSKIE

W ramach osi priorytetowej II wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 2.2 rozwój produktów i usług opartych na TIK, handlu elektronicznego oraz zwiększanie zapotrzebowania na TIK

Priorytet inwestycyjny 2.3 wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia

Województwo śląskie w zakresie wdrażania usług elektronicznych jest regionem szczególnym. Przypomnieć należy, że od ponad 10 lat na Śląsku funkcjonuje Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego (KUZ) służące obsłudze pacjentów w jednostkach państwowej służby zdrowia, co usprawnia proces zarządzania służbą zdrowia. Innym ważnym projektem województwa jest System Elektronicznej Komunikacji Administracji Publicznej (SEKAP). Ta platforma e-usług publicznych usprawnia kontakt mieszkańców z jednostkami administracji publicznej, a system jest kompatybilny w krajowym systemem e-PUAP. Województwo śląskie ma zatem znaczące doświadczenie we wdrażaniu systemów elektronicznych usług publicznych.

Cele osi II oraz priorytety przewidziane do realizacji odpowiadają ogólnoeuropejskim kierunkom zmian w zakresie usług świadczonych przez administrację publiczną. Są one zgodne z zapisami *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*, *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020* oraz *Programu Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020*. *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*, w ramach Priorytetu A, wyszczególnia na liście istotnych przedsięwzięć dla rozwoju województwa śląskiego projekty takie jak: rozbudowa Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej, stworzenie regionalnej sieci szerokopasmowej czy stworzenie regionalnej internetowej platformy e-usług publicznych⁴³. W *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego* cel strategiczny 2.2. poświęcono podniesieniu jakości sieci świadczenia usług publicznych z wykorzystaniem digitalizacji, szczególnie w sektorze medycznym, administracji publicznej i edukacji⁴⁴. *Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego* wśród obszarów technologicznych wymienia pole 4 - Technologie informacyjne i telekomunikacyjne. W ramach tego obszaru przedstawiono szczegółowy wykaz technologii, których przewidziane działania mają dotyczyć⁴⁵. Przy rozwijaniu systemu usług elektronicznych należy pamiętać o jednoczesnym zwiększaniu poziomu zabezpieczeń danych dostępnych w bazie danych. Jednym z podstawowych warunków rozwoju usług elektronicznych jest zaufanie obywateli do bezpieczeństwa zapisanych tam informacji⁴⁶.

43 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE, Katowice 2010

44 Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020, Sejmik Województwa Śląskiego, Katowice 2012

45 Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020, Zarząd Województwa Śląskiego, Katowice 2011

46 EDUCING Systemic Cybersecurity Risk, OECD, London Oxford 2011

Proponowane typy projektów w ramach osi to:

- Projekty realizowane przez mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa w tym m.in. producentów rolno-spożywczych w zakresie inwestycji w rozwiązania teleinformatyczne służące rozwojowi przedsiębiorstwa (NE);
- Dofinansowanie projektów umożliwiających realizację zadań publicznych (w tym w zakresie tworzenia nowych treści) w postaci cyfrowej (w tym mobilnej) z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (NE);
- Wsparcie projektów ukierunkowanych na digitalizację zasobów i treści w celu udostępnienia zasobów będących w posiadaniu instytucji szczebla regionalnego i/lub lokalnego (NE).

Powyższe typy projektów, jako działania nieinfrastrukturalne, oceniono jako neutralne dla środowiska.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- możliwość uregulowania części spraw administracyjnych zdalnie może zmniejszyć ilość mieszkańców, którzy osobiście pojawią się w urzędzie, a co za tym idzie zmniejszone zostaną potrzeby transportowe ludności i związane z tym emisje – oddziaływanie pośrednie;
- szerszy dostęp do e-usług wpłynąć może na oszczędność czasu obywateli, co docelowo poprawi komfort ich życia – oddziaływanie bezpośrednie;
- dostęp do e-usług pozwala uniknąć barier transportowych oraz architektonicznych w dostępie do organów administracji publicznej, wyrównując szanse mieszkańców – oddziaływanie bezpośrednie;
- wzrost ilości spraw administracyjnych załatwianych drogą elektroniczną przełoży się może na mniejszą ilość dokumentów wymaganych w wersji papierowej, co oznacza mniejszą konsumpcję zasobów – oddziaływanie pośrednie.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- rozwój usług cyfrowych bez jednoczesnego ciągłego doskonalenia systemów ochrony danych może skutkować włamaniem do systemu usług publicznych oraz wprowadzeniem danych fałszywych, bądź też kradzieżą znajdujących się tam danych;
- brak właściwych zabezpieczeń może pośrednio wpłynąć niekorzystnie na jakość życia obywateli.

W ramach osi II warto byłoby wyszczególnić również projekty służące wzrostowi bezpieczeństwa baz danych wykorzystywanych w cyfrowych usługach publicznych. Monitoring osi warto byłoby rozbudować o wskaźniki wpływu, które są w stanie pokazać przyrost ilości świadczonych usług cyfrowych, bądź też przyrost ilości użytkowników korzystających z tych usług.

7.3 OŚ PRIORYTETOWA III. KONKURENCYJNOŚCI MŚP

W ramach osi priorytetowej III wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 3.1 *promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.*

Priorytet inwestycyjny 3.3 *wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług*

Cele osi III oraz działania przewidziane do realizacji są zgodne z diagnozą zawartą w projekcie RPO WSL 2014 - 2020. Preferencje w zakresie wdrażania innowacji posiadać będą projekty zgodne z *Regionalną Strategią Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020*, *Programem Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020* oraz *Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*. Dla wszystkich wymienionych strategii i programów zostały wykonane prognozy oddziaływania na środowisko, w których wskazano możliwe do wystąpienia oddziaływania pozytywne i negatywne. *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”* wysoko stawia istotność jakości środowiska, „które jest celem, w ramach którego w sposób szczególny ważne staje się wykorzystanie nowoczesnych – światowych technologii, których wysoka dostępność jest w sposób naturalny wpisana w osiągnięcia technologiczne województwa śląskiego”⁴⁷.

Proponowane typy projektów w ramach osi to:

- Wsparcie inkubatorów przedsiębiorczości oraz akademickich inkubatorów przedsiębiorczości (NE);
- Projekty przyczyniające się do ponownego wykorzystania na cele gospodarcze terenów typu brownfield: kompleksowe przygotowanie terenów pod inwestycje (na obszarze subregionów), (PP/PN);
- Projekty koncentrujące się na pozyskaniu i implementacji innowacji produktowych i procesowych z możliwością zastosowania innowacji nietechnologicznych jako wspomagające wraz z możliwością ich promocji (PN/NE);
- Wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie przedsięwzięć turystycznych, wykorzystujących potencjał turystyczny i kulturowy oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze regionu (PN/NE);
- Wsparcie dostępu przedsiębiorstw do kapitału zewnętrznego poprzez rozwój instrumentów finansowych przyczyniających się do zwiększenia konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (NE);
- Wsparcie rozwoju klastrów o znaczeniu regionalnym przyczyniające się do wzmocnienia współpracy pomiędzy jego członkami (NE).

Zdecydowana większość zaproponowanych typów projektów nie będzie niosła istotnego negatywnego lub pozytywnego wpływu na środowisko (NE), choć należy zaznaczyć, iż np.: niedostatecznie dobrze przemyślana koncepcja kanalizowania ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo, może być przyczyną negatywnych oddziaływań na środowisko (wsparcie turystyki wykorzystującej potencjał turystyczny i kulturowy oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze regionu – ocena PN/NE).

Jednym z celów szczegółowych PI 3.1 jest „zwiększenie potencjału inwestycyjnego na terenach typu brownfield”. Jak podano w diagnozie RPO WSL 2014 – 2020, województwo śląskie cechuje się jednym z najwyższych w kraju wskaźników degradacji powierzchni. Przygotowanie zdegradowanych terenów pod inwestycje przyczyni się do ograniczania presji, jaką wywiera rozwój przedsiębiorczości na zielone strefy podmiejskie (*greenfield*). Stąd oczekiwany długofalowy pozytywny wpływ na ograniczanie presji na tereny typu *greenfield*). Jednocześnie jednak etap realizacji tego typu przedsięwzięć, lub potem wykorzystywanie przygotowanego terenu przez firmy mogące znacząco oddziaływać na środowisko, może być przyczyną oddziaływań negatywnych (dlatego typ projektu zaliczono do kategorii PP/PN). W ramach PI 3.3. wsparcie uzyskają przede wszystkim projekty koncentrujące się na pozyskaniu i implementacji innowacji produktowych i procesowych z możliwością zastosowania innowacji nietechnologicznych jako wspomagające wraz z możliwością ich promocji. Jednak wskazano

47 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE, Katowice 2010

również, iż „przewiduje się wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie przedsięwzięć turystycznych, wykorzystujących potencjał turystyczny i kulturowy oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze regionu”. Nie określono, jakiego typu projekty z zakresu turystyki będą wspierane, dopiero analiza zapisów RPO WSL 2014-2020 w powiązaniu z Programem Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020 pozwala na szerszą ocenę możliwych oddziaływań. W Programie określono, iż rozwój regionu powinien uwzględniać także rozwój turystyki, jednak powinien być realizowany „z uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z potrzeb ochrony środowiska i krajobrazu, w tym optymalizacji wielkości ruchu turystycznego i chłonności środowiska”⁴⁸. Zaleca się, aby przedsięwzięcia współfinansowane ze środków RPO WSL 2014-2020 uwzględniały zalecenie zawarte w ww. Programie. Słusznym byłoby przeniesienie tego zapisu także do RPO WSL 2014-2020.

Realizacja osi III w zależności od przedsięwzięć wybranych do dofinansowania może powodować zarówno negatywne jak i pozytywne oddziaływanie na środowisko. Na tym poziomie ogólności można jedynie stwierdzić, iż na etapie wydawania zgody na realizację (pozwolenia na budowę, warunków o zagospodarowaniu i zabudowaniu terenu) należy rozważyć potencjalne skutki już konkretnie wskazanych projektów. Baczną uwagę należy zwrócić na przedsięwzięcia, które nie są wymienione w rozporządzeniu⁴⁹ i dla których procedura OOS nie będzie wymagana. Istotności w tym przypadku nabiera procedura screeningu, którą powinien przeprowadzić organ monitorujący (RDOŚ). Zaleca się, aby w zaświadczeniu organu odnosić się do oddziaływań skumulowanych, a także rozszerzyć analizę o wpływ na wszystkie wynikające z prawa obszary chronione.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- zajęcie przestrzeni związane z powstawaniem nowej infrastruktury (biur, hal produkcyjnych, obiektów turystycznych);
- zwiększone zapotrzebowanie na zasoby (woda, energia, surowce);
- zwiększona presja turystyczna na obszary o wysokiej wartości przyrodniczej i kulturowej (możliwa do minimalizowania na poziomie decyzji o dofinansowaniu, po analizie projektu pod kątem lokalizacji i uwzględniania aspektów środowiskowych, a także analizy chłonności obszaru w odniesieniu do intensywności turystyki).

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- wykorzystanie obszarów typu *braunfield*;
- większa ilość miejsc pracy, a co za tym idzie zwiększone przychody mieszkańców (wydatki na ochronę środowiska mieszczą się za podstawowymi potrzebami ludzi i dopiero przy odpowiednio wysokich dochodach zwiększa się dbałość o ochronę środowiska np. poprzez inwestycje w energooszczędny sprzęt, czy żywność ekologiczną);
- inwestycje w nowoczesne technologie, wywierających mniejszą presję na środowisko.

Na etapie wyboru projektów, w ścieżce konkursowej, przewiduje się premiowanie projektów realizujących zasadę zrównoważonego rozwoju. Zaleca się, aby w tym przypadku dodatkowe punkty uzyskiwały projekty, które wdrażają ekoinnovacje lub przedsięwzięcia, które w swoich założeniach wprowadzają zasady ochrony środowiska, w tym poszanowania zasobów naturalnych i przyrodniczych. Dla projektów realizowanych w ramach ZIT należy uwzględnić

⁴⁸ ibidem

⁴⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. 2010 nr 213 poz. 1397)

aspekty ochrony środowiska oraz zrównoważonego rozwoju na etapie podejmowania decyzji o dofinansowaniu.

7.4 OŚ PRIORYTETOWA IV. EFEKTYWNOŚĆ ENERGETYCZNA, ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII I GOSPODARKA NISKOEMISYJNA

W ramach osi priorytetowej IV wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 4.1 wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych

Priorytet inwestycyjny 4.2 promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach

Priorytet inwestycyjny 4.3 wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym

Priorytet inwestycyjny 4.5 promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu

Priorytet inwestycyjny 4.7 promowanie wykorzystywania wysokosprawnej Kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe

W ramach powyższych priorytetów planuje się wsparcie dla następujących typów projektów:

- Wspierane będą działania, polegające na budowie i przebudowie infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (PP/PN);
- Działania polegające na budowie i przebudowie infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w przedsiębiorstwach oraz poprawie efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach (PP/PN);
- Działania polegające na termomodernizacji w budynkach użyteczności publicznej i budynkach mieszkalnych wraz z budową i przebudową infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w modernizowanych energetycznie budynkach i/lub likwidacji „niskiej emisji” poprzez wymianę/modernizację indywidualnych źródeł ciepła (PP/PN);
- Działania polegające na budowie, przebudowie liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowanych centrów przesiadkowych – w tym dworców autobusowych i kolejowych, parkingów Park&Ride i Bike&Ride, dróg rowerowych), (PP/PN);
- Zakup taboru autobusowego i tramwajowego (PP);
- Wdrażanie inteligentnych systemów transportowych ITS - w tym SDIP (NE);
- Wymiana oświetlenia w gminach na instalacje o wyższej efektywności energetycznej (PP/PN);
- Działania polegające na produkcji energii poprzez wykorzystanie źródeł kogeneracyjnych, za wyjątkiem instalacji wykorzystujących jako paliwo węgiel kamienny lub brunatny (PP/PN).

Planowane typy projektów w większości będą niosły ze sobą mieszane oddziaływanie na środowisko (PP/PN), zarówno pozytywne (oczekiwany efekt długofalowy) jak i negatywne (głównie etap realizacji przedsięwzięć).

Zgodnie z założeniem RPO WSL 2014 – 2020, w ramach priorytetu inwestycyjnego 4.1 wspierane będą działania, polegające na budowie i przebudowie infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, których celem jest

przeciwdziałanie niekorzystnym zmianom klimatu, będącym konsekwencją m.in. zanieczyszczeń gazowych i pyłowych wprowadzanych do powietrza.

Przekroczenia norm zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego wynikają głównie z emisji zanieczyszczeń związanych z indywidualnymi domowymi paleniskami, gdyż nie są one wyposażone w systemy oczyszczania spalin, ani zobligowane do przestrzegania jakichkolwiek norm i standardów (np. dotyczących stosowanego opału). Dlatego wspieranie działań proefektywnościowych związanych z modernizacją źródeł ciepła, montażu efektywniejszego oświetlenia i termomodernizacji budynków przez instytucje publiczne, osoby prywatne, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe może przyczynić się do oszczędzania energii, w konsekwencji spowoduje oszczędzanie zasobów naturalnych (paliw kopalnych), poprawy jakości powietrza oraz poprawy jakości życia oraz zdrowia mieszkańców. Należy zaznaczyć, że termomodernizacja budynków może wpłynąć niekorzystnie na stan miejskich populacji zwierząt, ograniczając dostępne dla nich siedliska, czy bezpośrednio powodując śmierć osobników w związku z realizowanymi pracami. Stąd też przeprowadzanie tych prac powinno się wykonywać po zasięgnięciu opinii właściwych organów ochrony środowiska i uzyskaniu wytycznych odnośnie sposobu prowadzenia robót.

Zwiększenie dostępności energii może sprzyjać zmianie wysokoemisyjnych i niskowydajnych nośników energii (obecnie najpopularniejszych) na bardziej przyjazne dla środowiska (np. ogrzewanie budynków energią elektryczną, gazem lub wykorzystywanie OZE; PI 4.2, 4.3). Skutkować to może ograniczeniem tzw. niskiej emisji i lokalną poprawą jakości powietrza (szczególnie w sezonie grzewczym). Ponadto większa dostępność do energii może być siłą napędową lokalnego rozwoju gospodarczego danego obszaru. W konsekwencji powstaną nowe miejsca pracy i poprawie ulegną warunki życia lokalnej społeczności.

Sieci przesyłowe dystrybuujące energię lub nośniki energii mogą jednak stanowić istotny czynnik pogarszający walory krajobrazowe otoczenia. Często udaje się unikać bezpośredniego niszczenia cennych zasobów środowiska (naturalnych i antropogenicznych), ale nie zawsze udaje się wyeliminować rozcinanie układów, niszczenie różnorodnych więzi i zależności przyrodniczych, przestrzennych, funkcjonalnych i kompozycyjnych, tworzących wspólnie określone zespoły krajobrazowe. Sieci linii elektroenergetycznych (szczególnie najwyższych napięć oraz wysokiego i średniego napięcia) mają istotny wpływ na ptaki i nietoperze. Powodują one redukcję ważnych dla nich siedlisk, poprzez fizyczne zajęcie terenu pod obiekty oraz linie przesyłowe oraz zmniejszenie liczebności i zagęszczeń lokalnych populacji, spowodowane kolizjami z liniami elektroenergetycznymi (udary mechaniczne i elektryczne) oraz promieniowaniem elektromagnetycznym.

Z pewnością działania z zakresu kogeneracji (PI 4.7) są korzystne pod względem środowiskowym. Wspieranie rozwoju kogeneracji, a szczególnie promowanie i zachęcanie do korzystania z sieci ciepłowniczej, powinno skutecznie ograniczyć ilość budynków ogrzewanych indywidualnie. Ponadto podnoszenie efektywności energetycznej budynków (publicznych i prywatnych) w konsekwencji może przyczynić się do znaczącej poprawy jakości powietrza, która powinna skutkować obniżeniem ilości obserwowanych przekroczeń norm jakości powietrza. Zmniejszyć się może także negatywny wpływ na wody powierzchniowe, gdyż ciepło, które powstaje jako produkt uboczny przy produkcji energii elektrycznej może być wykorzystywane do ogrzewania budynków przy jednoczesnym zmniejszeniu jego emisji do wód.

Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz wykorzystywanie wyprodukowanej w ten sposób energii niesie szereg korzyści dla środowiska, m.in.: częściowe uniezależnienie od konwencjonalnych źródeł energii; poprawa niezawodności zasilania odbiorców na rynkach lokalnych, ograniczenie emisji dwutlenku węgla oraz zmniejszenie emisji dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenku węgla i pyłów; tworzenie nowych miejsc pracy, ograniczenie negatywnych

skutków dla środowiska wywoływanych przez tradycyjne sposoby pozyskiwania energii, m.in.: ubożenia zasobów kopalin, przekształcenia powierzchni ziemi związanej z górnictwem, degradacji krajobrazu wywołanej przez przemysł i górnictwo, emisji zanieczyszczeń do powietrza, wytwarzania odpadów, zmiany lokalnego klimatu akustycznego, pogorszenia jakości i zmniejszenia zasobów wody, płoszenia zwierząt, utrudnienia migracji, zmian warunków siedliskowych i ich fragmentacja, pogorszenia warunków zdrowotnych i komfortu życia ludności.

Należy jednak pamiętać, że wykorzystanie zasobów odnawialnych źródeł energii, nie pozostaje bez wpływu na środowisko. Pozyskiwanie w Polsce energii ze źródeł odnawialnych opiera się głównie o wykorzystanie energii z biomasy (biomasa stała, biopaliwa, biogaz), wiatru, słońca, wody i energii geotermalnej. Najbardziej kontrowersyjna wydaje się energetyka wiatrowa. Elektrownie wiatrowe (w okresach z odpowiednią prędkością wiatru stanowią istotną, bezemisyjną alternatywę dla pozyskiwania energii z paliw węglowych) spotykają się jednak z coraz silniejszym oporem ornitologów, chiropterologów oraz społeczeństwa. Związane jest to z negatywnym wpływem elektrowni wiatrowych na walory krajobrazowe, lokalny klimat akustyczny, a także na stan różnorodności biologicznej obszarów, na których są lokalizowane, w szczególności poprzez oddziaływania na awifaunę i chiropterofaunę.

Z przyrodniczego punktu widzenia ryzykowne jest także istotne zwiększenie poziomu wykorzystywania biomasy. Produkcja biomasy na potrzeby sektora energetycznego (tzw. uprawy energetyczne) wiąże się ze zwiększaniem powierzchni monokultur roślinnych, co może doprowadzić do obserwowanych w skali mikro i w skali ponadlokalnej zaburzeń równowagi gatunkowej i ekosystemowej, a grunty wykorzystywane do produkcji żywności mogą znajdować się w pozycji konkurencyjnej w stosunku do gruntów, na których uprawia się rośliny energetyczne. Należy pamiętać, że spalanie biomasy także wiąże się z emisją zanieczyszczeń do atmosfery, a konieczność dowożenia biomasy do miejsca ostatecznego wykorzystania wpływa na emisję zanieczyszczeń z transportu i zużycie paliw kopalnych. Dlatego istotne jest właściwe lokalizowanie inwestycji wykorzystujących biomasę w rejonach w nią zasobnych, co przyniesie wymierny efekt ekologiczny.

Oddziaływanie dużych hydroelektrowni także wiąże się ze znaczącym wpływem na środowisko. Spiętrzenie wody w zbiorniku prowadzić może do: zatopienia siedlisk znajdujących się w czaszy zbiornika lub podtopienia terenów położonych w pobliżu zbiornika, przerwania sieci drogowej, zmiany stosunków wodnych wpływających na warunki przyrodnicze, zmiany lokalnego mikroklimatu (np. powstawanie mgieł), zamulenia zbiornika i erozji brzegów, pogorszenia warunków samooczyszczania wód, utrudnienia swobodnego ruchu ryb oraz uszkodzenia ekosystemu przybrzeżnego w wyniku budowy urządzeń hydrotechnicznych, likwidacji wysp, wielokorytowości i starorzeczy. W przypadku małej- i mikrohydroenergetyki, skala ingerencji w środowisko ma wymiar lokalny i jest możliwa do zminimalizowania i zoptymalizowania. Małe obiekty hydroenergetyczne mogą być ważnym elementem małej retencji wodnej kształtującej gospodarkę wodną zlewni, m.in. przyczyniając się do wyrównania odpływu ze zlewni, stabilizują również poziom wody gruntowej. W mniejszych zlewniach odgrywają pozytywną rolę w ochronie przed powodzią, zwykle korzystnie wpływają na procesy samooczyszczania wód powierzchniowych i mikroklimat, mogą być cennym siedliskiem dla wielu gatunków roślin i zwierząt. Mała hydroenergetyka bez wątpienia stanowi pewną barierę dla ichtiofauny, ale odpowiednio zaprojektowane i wykonane przepławki, minimalizują negatywne oddziaływania.

Z punktu widzenia inwazyjności dla środowiska najbardziej bezpieczną formą pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych są techniki solarne. Energia słoneczna może być wykorzystywana przede wszystkim w systemach indywidualnych, do podgrzewania wody użytkowej oraz w układach wentylacyjnych. Dodatkowe możliwości wykorzystania energii słonecznej związane są z budownictwem pasywnym i energooszczędnym, umożliwiającym wykorzystanie bryły i struktury budynku do pochłaniania, magazynowania oraz

rozprowadzania pozyskanej energii promieniowania słonecznego. Należy jednak wskazać, że obecnie nie jest możliwe zastąpienie innych źródeł wytwórczych techniką solarną. Wynika to zarówno z aspektów ekonomicznych, jak i braku skutecznej metody magazynowania energii, którą można by było wykorzystać w nocy i w trakcie pochmurnych dni.

Energia geotermalna wykorzystywana jest przede wszystkim w lokalnych systemach ciepłowniczych. Główne problemy środowiskowe związane z wykorzystaniem energii geotermalnej głębokiej wiążą się z możliwością przedostawania się do środowiska silnie zasolonych wód oraz uwalnianiem radonu i siarkowodoru. Alternatywną, neutralną dla środowiska formą pozyskiwania energii Ziemi jest zastosowanie technik tzw. płytkiej geotermii wykorzystującej pompy ciepła do odzyskiwania energii zakumulowanej w przypowierzchniowych warstwach gruntu.

W ramach osi IV realizowany będzie również PI 4.5 dotyczący promowania strategii niskoemisyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem wdrażania zrównoważonego transportu miejskiego. Transport, zwłaszcza samochodowy, którego udział w konsumpcji energii pierwotnej stale wzrastał w przeciągu ostatnich 2 dekad, coraz silniej oddziałuje na środowisko abiotyczne i biotyczne. Obecnie ma znaczący wpływ na stan zanieczyszczenia powietrza, szczególnie na terenach aglomeracji miejskich. Przede wszystkim wpływ ten związany jest z produktami spalania paliw (przyczynia się do powstawania zjawisk smogowych i wzrostu koncentracji ozonu troposferycznego), a także na lokalne pogorszenie klimatu akustycznego, na fragmentację przestrzeni i stymulowanie niepożądanych procesów suburbanizacyjnych^{50,51}.

Oddziaływania te mogą być ograniczane m.in. przez zmniejszanie jednostkowego zużycia paliw (nowe rozwiązania techniczne silników samochodowych, zwiększenie płynności ruchu, zwiększone wykorzystanie komunikacji zbiorowej), zmniejszanie natężenia hałasu (zmiany układów wydechowych pojazdów, opon oraz nawierzchni dróg, inteligentne sterowanie ruchem, instalacje ekranów przeciwhałasowych, zwiększone wykorzystanie komunikacji zbiorowej). Stąd też budowa, przebudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi Park&Ride i Park&Bike) oraz zakupu nowego taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego są działaniami, które mogą przyczynić się do ograniczenia wyżej wymienionych negatywnych skutków oddziaływania transportu na środowisko i warunki życia ludzi.

W odniesieniu do zapisu mówiącego o premiowaniu projektów uwzględniających zrównoważony rozwój, warto rozważyć premiowanie projektów, które stworzą zielone miejsca pracy w regionie. Ponadto warto dodatkowo premiować inwestycje realizujące zasadę przezorności, prewencji i BAT. W odniesieniu do wskaźników realizacji osi priorytetowej, należałoby je uzupełnić o wskaźniki obrazujące ilość zrealizowanych inwestycji w zakresie OZE, kogeneracji, termomodernizacji, także zainstalowanej mocy, oraz o ilości zaoszczędzonej energii lub paliw, co można przełożyć bezpośrednio na redukcję emisji dwutlenku węgla (ekwiwalent ton CO₂).

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- ograniczenie emisji niskiej pochodzącej z niskoefektywnych palenisk indywidualnych, przyczyniające się do poprawy jakości powietrza,

50 Ekspertyza Poprawa efektywności energetycznej transportu w Polsce – analiza dostępnych środków i propozycje działań, ECORYS Polska Sp. z o.o. na zlecenie Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Departament Polityki Transportowej i Współpracy Międzynarodowej.

51 Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku).

- zmniejszenie zużycia energii i dywersyfikacja jej źródeł, przyczyniające się do ograniczenia presji na zasoby paliw kopalnych i związanej z tym degradacji środowiska,
- poprawa klimatu akustycznego, szczególnie aglomeracji miejskich,
- poprawa warunków zdrowotnych i jakości życia lokalnej społeczności.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- wpływ elektrowni wiatrowych na walory krajobrazowe, lokalny klimat akustyczny oraz awifaunę i chiropterofaunę,
- wpływ dużych hydroelektrowni (w szczególności nowo budowanych) na środowisko wodne i od wody zależne,
- wpływ sieci przesyłowych na walory krajobrazowe,
- możliwe zaburzenie równowagi gatunkowej i ekosystemowej na terenach monokultur roślin energetycznych oraz konkurencja terenów produkujących żywność z roślinami energetycznymi,
- pośrednie oddziaływanie negatywne poprzez wspieranie współpalania biomasy.

7.5 OŚ PRIORYTETOWA V. OCHRONA ŚRODOWISKA I EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW

W ramach osi priorytetowej V wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 5.2 *wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami*

Priorytet inwestycyjny 6.1 *inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie*

Priorytet inwestycyjny 6.2 *inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie*

Priorytet inwestycyjny 6.3 *zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*

Priorytet inwestycyjny 6.4 *ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę*

W projekcie RPO WSL 2014 – 2020 zawarto uzasadnienie realizacji dwóch celów tematycznych w ramach osi V: „celu tematycznego 6 *zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami* oraz wybranych priorytetów inwestycyjnych celu tematycznego 5 *promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem*. Koncentracja ww. zakresu interwencji w ramach jednej osi zapewni spójność w realizacji działań powiązanych ze sobą i silniej przyczyni się do osiągnięcia sformułowanych celów związanych ze zwiększeniem konkurencyjności gospodarki, efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych oraz poprawą zdolności adaptacji do zmian klimatu”.

W ramach powyższych priorytetów proponowane są następujące typy projektów:

- Działania polegające na wyposażeniu jednostek ochotniczej straży pożarnej w sprzęt niezbędny do przeciwdziałania i usuwania skutków klęsk żywiołowych (PP);
- Działania, polegające na budowie/rozwój/modernizacji zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, budowie instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych (w ramach realizowanej interwencji zapewnione zostanie odpowiednie postępowanie z osadami ściekowymi) oraz kompleksowym unieszkodliwianiem odpadów zawierających azbest (PP/PN);

- Działania, polegające na: budowie i modernizacji sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowie i modernizacji sieci kanalizacji deszczowej; budowie i modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowie i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę (PP/PN);
- Dodatkowo możliwe będzie wsparcie budowy systemów indywidualnych oczyszczania ścieków na terenach zabudowy rozproszonej (PP);
- Działania, polegające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych przy obiektach stanowiących zasób dziedzictwa kulturowego regionu i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu (PN/NE);
- Działania, polegające na budowie, modernizacji i doposażeniu ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej lub ochrony różnorodności biologicznej (PP);
- Działania, polegające na ochronie obszarów nadwodnych (poprzez zagospodarowanie tych przestrzeni jako bezpiecznych, wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych o wysokiej jakości) wraz ze zrównoważonym wykorzystaniem lokalnych zasobów przyrodniczych (np. dla ich zagospodarowania na cele turystyczne), budowy i modernizacji niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną, przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków (również na terenach chronionych), (PP/PN).

W ramach PI 5.2 wspierane będą działania polegające na wyposażeniu jednostek ochotniczej straży pożarnej w sprzęt niezbędny do przeciwdziałania i usuwania skutków klęsk żywiołowych. Realizacja zaprogramowanych działań przyczyni się do skuteczniejszej i efektywniejszej pomocy mieszkańcom regionu w sytuacjach wystąpienia zjawisk katastrofalnych.

Realizacje celów osi V związanych z infrastrukturą komunalną oraz systemem gospodarki odpadami (PI 6.1, 6.2) są korzystne z punktu widzenia środowiska. Należy pamiętać, że każda budowa powoduje ingerencję w środowisko. W związku z tym także inwestycje dotyczące gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej mogą powodować ujemne skutki środowiskowe. Wszelkie prace lokalizacyjne i budowlane powinny być przeprowadzane po dokładnym zapoznaniu się z ewentualnym wpływem na środowisko oraz z istniejącymi przepisami prawnymi, w tym ze standardami urbanistycznymi. Funkcjonowanie niektórych z tych elementów infrastruktury pociąga za sobą również ujemne skutki dla środowiska, np. kanalizacja, oczyszczalnie ścieków i instalacje do unieszkodliwiania odpadów, należące do typów budowli wywołujących syndrom NIMBY, czyli społecznie potrzebnych, ale nie akceptowalnych w pobliżu (generują hałas i odory). Jednakże realizacja tych celów jest niezbędna i korzystna dla środowiska. W projekcie RPO WSL 2014-2020 przewidziano szereg działań związanych z gospodarką odpadami, jednak pominięto możliwość finansowania selektywnego zbierania odpadów komunalnych.

Założone w osi V cele, których efektem ma być zachowanie dziedzictwa naturalnego poprzez inwestycje infrastrukturalne zmniejszające negatywne skutki procesów cywilizacyjnych, mają przyczynić się do poprawy i rozbudowy infrastruktury ochrony środowiska. Są one zharmonizowane z głównymi celami ochrony środowiska, wynikającymi z Polityki Ekologicznej Państwa, Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, krajowego i wojewódzkiego planu gospodarki odpadami.

Działania związane z ochroną różnorodności biologicznej (PI 6.4) ukierunkowane będą przede wszystkim na rozbudowę infrastruktury związanej z edukacją ekologiczną oraz prowadzeniem kampanii informacyjno-edukacyjnych, co niewątpliwie wpłynie na podniesienie świadomości ekologicznej, kształtowanie właściwych postaw wobec środowiska wśród mieszkańców województwa, skutkiem czego będzie zmniejszenie presji ze strony społeczeństwa na

środowisko. Realizacja projektów związanych z ochroną obszarów nadwodnych oraz budową i modernizacją niezbędnej infrastruktury związanej z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków przyczyni się do ograniczenia degradacji i fragmentacji siedlisk i ekosystemów, zmniejszy presję i zagrożenie wybranych gatunków i siedlisk, ograniczy synantropizację gatunków i zbiorowisk roślinnych, a także ograniczy rozprzestrzenianie się gatunków obcych. Ponadto może przyczynić się do zachowania korytarzy ekologicznych, poprawy spójności obszarów cennych przyrodniczo i zwiększenia bioróżnorodności.

Realizacja celów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (PI 6.3) i przeciwdziałaniem degradacji społeczno-gospodarczej wybranych dzielnic, przyczyni się do ograniczenia niszczenia obiektów zabytkowych lub stanowiących dobra kultury współczesnej, a także do ograniczenia degradacji krajobrazu kulturowego. Dodatkowo działania w zakresie przeciwdziałania degradacji społeczno-gospodarczej wybranych dzielnic, przyczynią się do ograniczenia wykluczenia społecznego niektórych grup społecznych. Efektem realizacji celów będzie wzrost atrakcyjności regionu, który powinien przyczynić się do wzrostu zatrudnienia i docelowo wpłynie na podniesienie poziomu życia społeczeństwa i będzie pozytywnie oddziaływał na jego kondycję i zdrowotność.

Kryteria wyboru projektów oraz zasad finansowania są czytelne. Warto rozważyć premiowanie projektów, które stworzą dodatkowe zielone miejsca pracy w regionie, a także inwestycje realizujące zasadę przezorności oraz BAT. Premiowanie projektów, a co za tym idzie decyzja o dofinansowaniu, powinna także uwzględniać realizację projektów na obszarach o największych, zidentyfikowanych i uzasadnionych potrzebach.

Wskaźniki monitorowania realizacji Priorytetu są kompletne i nie wymagają uzupełnienia.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- poprawa jakości wód i ograniczenie presji na środowisko wodne;
- poprawa jakości wody pitnej;
- ograniczenie negatywnego oddziaływania odpadów na środowisko;
- zwiększenie bioróżnorodności oraz ochrona terenów cennych przyrodniczo;
- podnoszenie świadomości ekologicznej i kształtowanie właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska,
- wzrost atrakcyjności regionu,
- zdrowsze środowisko, podniesienie standardu życia oraz nowe miejsca pracy, w tym zielone miejsca pracy,
- spowolnienie procesów niszczenia zabytków,
- pozytywny wpływ na zrównoważony rozwój gospodarczy województwa, a tym samym na wzrost jego konkurencyjności.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- możliwe zajęcie terenu, powstawanie hałasu oraz emisje odorów, przez nowo powstające elementy infrastruktury komunalnej i unieszkodliwiania odpadów,
- możliwe konflikty społeczne związane z lokalizacją obiektów infrastruktury komunalnej (np.: instalacje do unieszkodliwiania odpadów).

7.6 OŚ PRIORYTETOWA VI. TRANSPORT

W ramach osi priorytetowej VI wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 7.2 *zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi*

Priorytet inwestycyjny 7.4 *rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu*

Cele osi priorytetowej VI oraz działania przewidziane do realizacji odpowiadają ogólnoswiatowym prognozom i analizom dowodzącym znaczącej roli sieci transportowej, wciąż głównie dróg dla pojazdów kołowych, we współczesnej gospodarce. Obecny rozwój sieci transportowej może być jedną z odpowiedzi na prognozowane podwojenie w perspektywie 15 lat, oraz potrojenie w perspektywie 20 lat, obciążenia węzłów i korytarzy infrastrukturalnych⁵². Cele osi priorytetowej nie są przy tym sprzeczne z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020” oraz Regionalnej Strategii Innowacji WSL 2013-2020⁵³. W odniesieniu do rozwoju infrastruktury kolejowej, Priorytet C Strategii „Śląskie 2020” w dziedzinie wsparcia *Infrastruktura metropolitalna* oprócz wspomnianych działań wyszczególnia konieczność budowy nowego układu szynowego z wykorzystaniem technologii lekkich kolei, rewitalizacji terenów transportu kolejowego oraz działań na rzecz kształtowania źródeł generowania ruchu transportu pasażerskiego. Ponadto w ramach priorytetu B wyszczególniono kierunek działań *Rozwój i modernizacja komunikacji publicznej obszarów miejskich*⁵⁴. W zakresie działań grupy C *Technologie węzłowe i egzogeniczne* Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020 wspomniano o konieczności zastosowania technologii inteligentnych systemów zarządzania transportem⁵⁵.

W ramach wymienionych priorytetów inwestycyjnych planuje się wsparcie następujących typów projektów:

- Inwestycje z zakresu rozbudowy i przebudowy kluczowej infrastruktury drogowej regionu (projekty polegające na przebudowie dróg istniejących, prowadzące do wzrostu ich nośności, w mniejszym zaś stopniu budowie nowych odcinków dróg), (PP/PN);
- Wsparcie na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego (NE);
- Przedsięwzięcia z zakresu poprawy infrastruktury transportu kolejowego (modernizacji linii kolejowych), (PP/PN);
- Poprawa jakości taboru dla rozwoju połączeń regionalnych (NE).

Inwestycje polegające za budowie, rozbudowie, rewitalizacji zarówno infrastruktury drogowej, jak i kolejowej, to typy projektów niosące mieszane oddziaływania na środowisko. Oddziaływania o charakterze negatywnym będą związane głównie z etapem realizacji inwestycji, natomiast oddziaływania pozytywne będą dotyczyły eksploatacji – przede wszystkim inwestycji kolejowych. Natomiast etap eksploatacji inwestycji drogowych może mieć bardzo zróżnicowany charakter, na co wpływa znacząco sama lokalizacja projektu drogowego względem obszarów cennych przyrodniczo i odległości od zabudowy mieszkaniowej, a także ich funkcjonalność w połączeniu z pozostałymi elementami sieci drogowej.

Wybór planowanych projektów kluczowych wskazuje na to, iż uwzględnia on faktyczne potrzeby w zakresie transportu, środki będą inwestowane w miejscach, gdzie faktycznie

⁵² Strategic Transport Infrastructure Needs to 2030, OECD, Paris 2011

⁵³ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2014-2020

⁵⁴ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE, Katowice 2010

⁵⁵ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020, Sejmik Województwa Śląskiego, Katowice 2012

konieczne jest wsparcie infrastruktury drogowej z uwagi na łączenie z siecią dróg krajowych i autostrad, lub też istnieją podstawy do usprawnienia i rewitalizacji transportu kolejowego.

Analiza lokalizacji kluczowych projektów drogowych w poszczególnych powiatach pokazuje, że w znacznym stopniu inwestycje te skoncentrowane zostaną w północnej części województwa, które w chwili obecnej cechuje się najmniejszą gęstością sieci transportowej. Niewielką koncentracją inwestycji drogowych na tle reszty regionu cechuje się część centralna. Układ przestrzenny projektów kluczowych wskazuje także na tworzenie i modernizowanie powiązań z autostradą A1, która po jej ukończeniu będzie drugim ważnym szlakiem komunikacyjnym regionu. Zauważalne są zatem tendencje łączenia sieci dróg lokalnych z głównymi korytarzami transportowymi.

W przypadku PI 7.4 przeważającą liczbę projektów kluczowych stanowią projekty polegające na rewitalizacji połączeń kolejowych, w tym odbudowie połączeń częściowo nieczynnych (oraz jeden projekt dotyczący zakupu elektrycznych zespołów trakcyjnych na potrzeby przewozów pasażerskich). Oddziaływania, które mogą pojawić się na etapie realizacji oraz eksploatacji rewitalizowanych linii kolejowych mogą mieć charakter zarówno pośredni jak i bezpośredni. Oddziaływanie bezpośrednie dotyczy ograniczenia ryzyka związanego z bezpieczeństwem (jak np.: wypadki na trasach kolejowych), co wynika ze złego stanu infrastruktury kolejowej. Oczekiwanym efektem inwestycji będzie również zmniejszenie emisji hałasu (stąd spodziewany pozytywny wpływ na zwierzęta oraz zdrowie człowieka). Modernizacja przestarzałej infrastruktury kolejowej sprzyja również zmniejszeniu aktualnego negatywnego oddziaływania zdegradowanych linii kolejowych na środowisko, związanego z brakiem stosowania standardów ochrony środowiska na etapie ich budowy w przeszłości. Przykładem obrazującym te zaniedbania są np. tzw. korytka krakowskie⁵⁶, będące pułapkami dla małych zwierząt, brak przepustów dla małych zwierząt w nasypach, przecinanie korytarzy migracyjnych itp.). W ramach obecnie eksploatowanych linii kolejowych. Rewitalizacja wyznaczonych odcinków linii kolejowych powinna obejmować m. in. likwidację tego typu przeszkód dla małych zwierząt.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- zwiększenie przepustowości sieci drogowej może przełożyć się na skrócenie drogi podróży użytkowników, a co za tym idzie zmniejszenie emisji zanieczyszczeń – oddziaływanie pośrednie;
- zmiana lokalizacji przebiegu wielu dróg, poprzez budowę obwodnic miejskich, zminimalizować może występowanie korków, a nowe lokalizacje mogą być mniej konfliktowe zarówno z punktu widzenia społecznego jak i przyrodniczego - oddziaływanie pośrednie;
- modernizacja taboru kolejowego pozytywnie wpłynie na jakość świadczonych usług transportowych, co przełożyć się może na wzrost liczby użytkowników tej formy transportu, w efekcie pozytywnie wpłynąć to może na redukcję zanieczyszczeń (wspieranie gospodarki niskoemisyjnej), drgań oraz hałasu – oddziaływanie pośrednie,
- zwiększenie przepustowości dróg publicznych usprawni procesy społeczno-gospodarcze związane ze swobodnym przepływem ludzi i towarów, co przełożyć się może na poprawę warunków życia mieszkańców województwa – oddziaływanie pośrednie.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- nieprawidłowa lokalizacja przebiegu dróg bez uwzględnienia kwestii oddziaływania na obszary chronione a także występowanie gatunków cennych przyrodniczo może

⁵⁶ Korytka krakowskie jest prefabrykowanym elementem betonowym, mającym na celu odwodnienie nasypu linii kolejowej.

skutkować fragmentacją obszarów zielonych, również w ramach przestrzeni miejskich i podmiejskich;

- potencjalna możliwość niezamierzonego stwarzania zachęt do korzystania z transportu indywidualnego na terenie województwa, zwłaszcza w strefach funkcjonalnych ważniejszych miast, w przypadku gdy prowadzone inwestycje doprowadzą do wzrostu przewagi konkurencyjnej transportu indywidualnego;
- intensywna budowa nowych dróg może powodować wzrost ruchu oraz kongestie na pozostałych fragmentach sieci drogowej, co może stwarzać potrzebę kolejnych inwestycji drogowych.

Projekty realizowane w ramach osi priorytetowej V powinny w sposób szczególny brać pod uwagę lokalne uwarunkowania przyrodnicze. Właściwy dobór przebiegu inwestycji może wpłynąć na zmniejszenie presji ruchu samochodowego na zasoby środowiska. Właściwym wydaje się w szczególności omijanie obszarów cechujących się wysoką bioróżnorodnością.

Przy projektowaniu nowych dróg oraz remontach, a także działaniach z zakresu modernizacji kolei, należy wziąć pod uwagę odporność infrastruktury drogowej i szynowej na zagrożenia związane z rozmywaniem nasypów oraz odporność na osuwiska. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do adaptacji do zmian klimatu.

Na etapie wyboru projektów warto zwrócić uwagę na takie proporcje między inwestycjami drogowymi oraz kolejowymi, aby to transport zbiorowy był bardziej konkurencyjny, a co za tym idzie - powiększał liczbę swoich użytkowników.

7.7 OŚ PRIORYTETOWA VII. REGIONALNY RYNEK PRACY

W ramach osi priorytetowej VII wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 8.5 *dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalny inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników*

Priorytet inwestycyjny 8.7 *praca na własnych rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw*

W ramach powyższych priorytetów proponuje się następujące typy projektów:

- Pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy (NE);
- Działania na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych (NE);
- Wspieranie mobilności zawodowej (NE);
- Działania EURES związane z bezpośrednim świadczeniem usług dla bezrobotnych (NE);
- Dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej (NE);
- Preferencyjne pożyczki dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej (NE);
- Preferencyjne pożyczki dla przedsiębiorstw w początkowym okresie działalności (NE);
- Wsparcie doradczo-szkoleniowe dla osób planujących rozpoczęcie działalności (NE).

Oś priorytetowa VII przewiduje realizację działań o charakterze nieinwestycyjnym polegających przede wszystkim na wspieraniu aktywizacji zawodowej.

W ocenie ogólnej działania tego typu nie powodują negatywnego oddziaływania na środowisko (stąd ocena NE). W szczególności organizacja szkoleń i warsztatów nie wiąże się z istotnym

negatywnym oddziaływaniem na środowisko. W tym przypadku możliwe oddziaływania negatywne mają charakter pośredni związany ze zużyciem zasobów (energii, wody, materiałów biurowych) przy organizacji szkoleń, co jednak należy uznać za oddziaływanie nieistotne z punktu poziomu analizowanego dokumentu.

W odniesieniu do działań związanych ze wsparciem rozwoju przedsiębiorczości katalog negatywnych oddziaływań będzie ściśle uzależniony od tego, w jakiej branży i jakiej skali będzie to działalność. Niewielkie, nowopowstające w wyniku aktywizacji zawodowej przedsiębiorstwa usługowo-handlowe (sklepy, usługi fryzjerskie itp.) lokalizowane są z reguły w istniejących budynkach – własnych lub wynajmowanych, w lokalach, w mieszkaniach i nie wymagają budowy nowej infrastruktury. Przedsiębiorstwa takie generować będą nowe miejsca pracy i przyczynią się do rozwoju gospodarczego bez szkody dla środowiska, krajobrazu i przestrzeni.

Istnieje jednak potencjalne zagrożenie wystąpienia negatywnych oddziaływań związanych z powstawaniem MŚP świadczących inne rodzaje usług (zakłady mechaniki pojazdowej, zakłady rzeźnicze, garbarnie, usługi czyszczenia części technologicznych itp.). Nowi przedsiębiorcy najczęściej nie mogą sobie pozwolić na realizację inwestycji od podstaw⁵⁷, a przy wyborze lokalizacji działalności kierują się względami ekonomicznymi (np. niższą ceną wynajmu). Skutkować to może lokalizowaniem zakładów w budynkach i lokalach o niższym standardzie, które często nie spełniają norm jakościowych (np. posiadają wadliwy system odprowadzania wód deszczowych, nieefektywny system grzewczy lub nie są podłączone do sieci kanalizacyjnej). Przedsiębiorstwa takie mogą stanowić potencjalne obciążenie dla środowiska, tym bardziej, że w wielu przypadkach ich działalność nie będzie podlegać procedurze screeningu i ostatecznie ocenie oddziaływania na środowisko⁵⁸. Wciąż istniejące „niedoskonałości” prawne w zakresie ochrony środowiska dają możliwość ominięcia procedur oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć realizowanych na niewielkiej powierzchni i mogących potencjalnie negatywnie oddziaływać na środowisko⁵⁹. W konsekwencji przedsiębiorcy i inwestorzy nawet będąc w pełni zgodni z prawem mogą przyczynić się pośrednio do pogorszenia stanu środowiska.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- poprawa warunków jakości życia, związanej ze znalezieniem zatrudnienia,
- ponowne wykorzystanie zdegradowanych obiektów na nową działalność wiąże się z pozytywnym oddziaływaniem na krajobraz.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- związane z przedsięwzięciami powstającymi z pominięciem procedury screeningu, a związanych z emisją zanieczyszczeń do środowiska.

RPO WSL 2014-2020 zakłada, iż premiowane będą projekty uwzględniające zasadę zrównoważonego rozwoju. Premiować należy projekty, które uwzględniają zastosowanie technologii energo- i zasobooszczędnych. Zalecane jest lokalizowanie przedsięwzięć w istniejących obiektach, pod warunkiem jej dostosowania do wymogów środowiskowych.

⁵⁷ Budowę nowych zakładów, fabryk, lokali itp.

⁵⁸ Nie kwalifikują się zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko jako inwestycje, dla których należy uzyskać decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach

⁵⁹ § 3.1 ust. 52 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

7.8 OŚ PRIORYTETOWA VIII. REGIONALNE KADRY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY

W ramach osi priorytetowej VIII wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 8.8 *równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę*

Priorytet inwestycyjny 8.9 *przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian*

Priorytet inwestycyjny 8.10 *aktywne i zdrowe starzenie się*

Omawiana oś priorytetowa bezpośrednio wpisuje się w Strategię Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Strategia Rozwoju Kraju 2020: Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, w projekt Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (projekt z marca 2013 r.), Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, Regionalną Strategii Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020. Pośrednio przewidywane rezultaty, w szczególności w zakresie transferu wiedzy i nowych technologii (prośrodowiskowych) wpisują się w Politykę Ekologiczną Państwa oraz Strategię Bezpieczeństwo Energetyczne i środowisko.

W ramach powyższych priorytetów proponuje się następujące typy projektów:

- Wspieranie usług opieki nad dziećmi do 3 roku życia (NE);
- Tworzenie nowych miejsc w żłobkach i innych formach opieki nad dziećmi do lat 3 (NE);
- Zwiększenie dostępności usług opieki nad dziećmi (w tym poprzez pokrycie kosztów opieki) dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji (NE);
- Wdrożenie elastycznych i alternatywnych form zatrudnienia w szczególności poprzez work sharing, telepracę, elastyczne godziny pracy, wypożyczanie pracowników (NE);
- Dostarczenie kompleksowych usług (m.in. doradczych, szkoleniowych) dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, klastrów oraz Instytucji Otoczenia Biznesu (NE);
- Wzmocnienie jakości usług Instytucji Otoczenia Biznesu dla MŚP (NE);
- Wsparcie dla modernizowanych przedsiębiorstw poprzez usługi okołobiznesowe
- Doradztwo oraz animowanie współpracy gospodarczej przyczyniającej się do wzmacniania MŚP (NE);
- Wsparcie doradcze na rzecz zapobieganiu sytuacjom kryzysowym przedsiębiorstw, które odczuwają negatywne skutki zmiany gospodarczej (NE);
- Wspieranie rozwoju kwalifikacji pracowników, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami pracodawców (NE);
- Wsparcie sieci współpracy podmiotów w ramach inicjatyw klastrowych lub klastrów utworzonych wokół kluczowych obszarów technologicznych wskazanych w Programie Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego na lata 2010-2020 (NE);
- Działania wspierające współpracę B+R nauki i biznesu poprzez sieciowanie, tworzenie platform współpracy (NE);
- Staże i szkolenia praktyczne dla naukowców w przedsiębiorstwach i przedsiębiorców w jednostkach naukowych (NE);
- Szkolenia w zakresie transferu i komercjalizacji wiedzy oraz ochrony własności przemysłowej (NE);
- Wsparcie tworzenia interdyscyplinarnych zespołów komercjalizacyjnych w obszarach istotnych dla rozwoju województwa i/lub wsparcie opracowania strategii komercjalizacji nowego produktu lub usługi (NE);

- Koordynacja i monitorowanie inteligentnych specjalizacji na poziomie regionalnym (NE);
- Opracowywanie i wdrożenie programów rehabilitacji leczniczej, ułatwiających powroty do pracy (NE);
- Realizacja popularnych programów profilaktycznych w kierunku wczesnego wykrywania nowotworów m.in. jelita grubego, piersi, szyjki macicy (NE);
- Opracowanie i wdrożenie projektów profilaktycznych dot. chorób będących istotnym problemem zdrowotnym regionu (NE);
- Opracowanie i wdrożenie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy (NE);
- Zapewnienie możliwości przekwalifikowania osób starszych pracujących w trudnych warunkach, pozwalając im na zdobycie kwalifikacji do wykonywania prac, które będą uwzględniały ich umiejętności i stan zdrowia (NE).

Projekty te będą neutralne dla środowiska, natomiast mogą oddziaływać pozytywnie na zdrowie ludzi oraz ich warunki życia. Realizacja celów niniejszej osi w głównej mierze przyczyni się do poprawy jakości i warunków życia społeczeństwa. Zakładane cele odnoszą się do poprawy kondycji psychofizycznej ludności w aspekcie długoterminowym. Główny cel PI 8.8 to „godzenie życia zawodowego i prywatnego pracowników poprzez zastosowanie elastycznych form organizacji pracy oraz poprawa dostępności do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 roku życia”. W ramach priorytetu wspierane będą usługi opieki nad dziećmi do 3 roku życia a także wdrożenie elastycznych i alternatywnych form zatrudnienia w szczególności poprzez telepracę, elastyczne godziny pracy, wypożyczanie pracowników.

Celem PI 8.9 jest „podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw, wzmocnienie ich potencjału adaptacyjnego oraz doskonalenie umiejętności i kompetencji kadr zarządzających i pracowników zgodnie z ich potrzebami”, natomiast celem PI 8.10 jest „poprawa dostępu do profilaktyki, diagnostyki i rehabilitacji leczniczej ułatwiającej pozostanie w zatrudnieniu i powrót do pracy”.

Realizacja powyższych priorytetów przyczyni się do polepszenia sytuacji społecznej i częściowo materialnej mieszkańców województwa (np. poprzez zwiększenie zatrudnienia). Wsparcie dla przedsiębiorczości i kreatywności społeczeństwa województwa, poszukiwanie nowych i bardziej efektywnych rozwiązań służących godzeniu życia zawodowego i rodzinnego, przyczyni się do efektywniejszego funkcjonowania mieszkańców. Równie istotne jest obecnie dążenie do podnoszenia jakości życia osób starszych, włączając w to dostęp do usług medycznych i zdrowotnych, pozwalających przedłużyć osobom starszym okres funkcjonowania na rynku pracy.

W długoterminowej perspektywie i ogólnej ocenie należy się spodziewać raczej pozytywnego wpływu zakładanych celów przede wszystkim na ludzi, w szczególności w kontekście poprawy warunków pracy, jakości i warunków życia oraz transferu nowoczesnych rozwiązań z zakresu elastyczności pracy i diagnostyki oraz usług medycznych.

Wg projektu RPO WSL 2014 – 2020, na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań. Projekt RPO WSL 2014 – 2020 zakłada także, iż premiowane będą projekty realizowane w obszarach strategicznej interwencji, stanowiąc dopełnienie działań z zakresu rewitalizacji społeczno-gospodarczej.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- poprawa możliwości godzenia życia zawodowego z rodzinnym
- wpływ na jakość życia i zdrowia mieszkańców związany z lepszymi możliwościami zdobywania pracy (możliwość przekwalifikowania, zmiany zawodu na umożliwiający pracę w mniej szkodliwych warunkach, ułatwieniem powrotu na rynek zawodowy);
- poprawa jakości życia osób starszych poprzez ułatwienie dostępu do usług medycznych.

7.9 OŚ PRIORYTETOWA IX. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

W ramach osi priorytetowej IX wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 9.4 aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie

Priorytet inwestycyjny 9.7 ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym

Priorytet inwestycyjny 9.8 wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia

Priorytet inwestycyjny 9.9 strategie rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność

Włączenie społeczne jest jednym z trzech głównych priorytetów Strategii Europa 2020⁶⁰. Priorytet ten ma być realizowany poprzez „wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną”⁶¹. Problem wykluczenia społecznego porusza również Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego⁶²; jednym z kierunków działań tej strategii jest podniesienie skuteczności polityki społecznej, w tym przeciwdziałanie ubóstwu, bezrobociu i wykluczeniu społecznemu. Oś IX „Włączenie społeczne” RPO WSL 2014-2020 odnosi się do zapisów tych dokumentów.

W ramach powyższych priorytetów proponuje się następujące typy projektów:

- Programy na rzecz integracji osób, rodzin, grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym z zastosowaniem instrumentów aktywnej integracji (m.in.: edukacyjnych, społecznych, zawodowych, zdrowotnych, kulturalnych) ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową (NE);
- Kompleksowa integracja dzieci i młodzieży wymagającej resocjalizacji, w szczególności opuszczającej placówki resocjalizacyjne (NE);
- Monitorowanie i ewaluacja regionalnej polityki społecznej w celu wsparcia procesów integracji społecznej i zawodowej osób, rodzin i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym i wykluczonych (NE);
- Inicjatywy, programy na rzecz wzmacniania potencjału społecznego i zawodowego lokalnych społeczności, w tym oparte o samopomoc i wolontariat (NE);
- Wsparcie lokalnych działań partnerskich i kooperacji służb publicznych oraz podmiotów różnych sektorów działających na rzecz włączenia społecznego (NE);
- Świadczenie usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej (NE);
- Wsparcie i pomoc w tworzeniu warunków mieszkaniowych z uwzględnieniem specyficznych potrzeb jako działania związane z procesem deinstytucjonalizacji (np.

⁶⁰ Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Komunikat Komisji Europejskiej, Europa 2020. Bruksela 2010

⁶¹ Wskaźniki strategii Europa 2020

⁶² Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”

mieszkania wykorzystywane na rodzinne domy dziecka, mieszkania socjalne, chronione, wspomagane) (PN/NE);

- Działania na rzecz rozwoju kompleksowej opieki zdrowotnej zwiększenia jakości i dostępności usług zdrowotnych (NE);
- Ułatwianie osobom zależnym dostępu do usług skierowanych do osób zależnych poprzez działania jakościowe i ilościowe, w tym usług opiekuńczych instytucjonalnych i realizowanych w środowisku (NE);
- Ułatwianie dostępu do usług towarzyszących procesowi usamodzielniania się osobom wykluczonym (NE);
- Koordynacja i monitorowanie usług społecznych i zdrowotnych w regionie (NE);
- Świadczenie profilowanych usług doradczych, wspierających na rzecz podmiotów ekonomii społecznej (NE);
- Wsparcie dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej, w tym na zakładanie przedsiębiorstw społecznych (NE);
- Świadczenie usług animacyjnych i inkubacyjnych na poziomie lokalnym (NE);
- Wsparcie działań w zakresie poszukiwania i wdrażania długookresowych źródeł finansowania podmiotów ekonomii społecznej oraz instytucji wspierających ekonomię społeczną oraz inicjatyw rozwijających przedsiębiorczość społeczną (NE);
- Koordynacja i monitorowanie rozwoju ekonomii społecznej na poziomie regionalnym (NE);
- Wsparcie dostępności podstawowych dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe; działania z zakresu rynku pracy oraz stymulacja wewnętrznego potencjału gospodarczego; zwiększenie aktywności społecznozawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (na obszarach wiejskich), (NE).

W ramach osi IX założono wsparcie projektów mających na celu aktywizację zawodową i ogólny rozwój społeczny osób pochodzących z grup marginalizowanych, w tym osób niepełnosprawnych, wśród których bardzo wiele pozostaje bez pracy (wskaźnik zatrudnienia tych osób w województwie Śląskim jest jednym z najniższych w kraju). Podkreślono również potrzebę poprawy warunków życiowych osób wykluczonych, co powinno się wiązać z podnoszeniem poziomu ich samodzielności finansowej i integracją z otoczeniem. Główne typy projektów planowane do realizacji w ramach osi priorytetowej w zdecydowanej większości będą neutralne dla środowiska, jedynie typ projektu polegający na udzieleniu *wsparcie i pomoc w tworzeniu warunków mieszkaniowych z uwzględnieniem specyficznych potrzeb jako działania związane z procesem deinstytucjonalizacji (np. mieszkania wykorzystywane na rodzinne domy dziecka, mieszkania socjalne, chronione, wspomagane)* może nieść ze sobą uciążliwe oddziaływanie dla środowiska, w tym dla otoczenia, w którym żyją mieszkańcy, z uwagi na tymczasowe niedogodności związane z etapem budowy.

Planowane projekty będą niosły pozytywne oddziaływanie na społeczeństwo. Z wykluczeniem społecznym w środowiskach skrajnie biednych często wiążą się negatywne oddziaływanie na środowisko w skali mikro. Oddziaływanie te powinny zostać zminimalizowane poprzez poprawę warunków życia i zwiększenie dostępności do odpowiedniej infrastruktury.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- poprawa warunków życia społeczności marginalizowanych i osób ubogich,
- wzrost samodzielności na rynku pracy osób pochodzących ze społeczności marginalizowanych.

7.10 OŚ PRIORYTETOWA X. REWITALIZACJA ORAZ INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA ZDROWOTNA

W ramach osi priorytetowej X wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 9.1 inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych

Priorytet inwestycyjny 9.2 wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich

Priorytet inwestycyjny 9.10 inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność

Założenia osi priorytetowej X wpisują się w Europejską „Strategię na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”⁶³ i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020⁶⁴. Rewitalizacja jest również jednym z celów Krajowej Polityki Miejskiej 2020⁶⁵. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego kładzie nacisk na kompleksowy wymiar lokalnych programów rewitalizacyjnych. Powinna ona obejmować, poza poprawą stanu infrastruktury, działania gospodarcze i społeczne, w tym działania na rzecz infrastruktury zdrowotnej.

W ramach powyższych priorytetów proponuje się następujące typy projektów:

- Inwestycje polegające na zwiększeniu dostępności i jakości świadczenia usług zdrowotnych, wyposażenia i modernizacji placówek ochrony zdrowia (NE);
- Inwestycje dotyczące mieszkalnictwa socjalnego, wspomagane i chronione, w oparciu o istniejącą infrastrukturę, w powiązaniu z procesem aktywizacji zawodowej (polegające na przebudowie lub remoncie zdegradowanych budynków w celu ich adaptacji na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione), (PN/NE);
- Kompleksowe projekty rewitalizacyjne (PN/NE);
- Projekty polegające na przebudowie i remoncie obiektów przemysłowych/ powojennych/ popegeerowskich/ pokolejowych, zagospodarowaniu przestrzeni miejskich, w tym przebudowie i remoncie obiektów oraz remoncie zdegradowanych budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia (PN/NE);
- Wsparcie będą mogły uzyskać przede wszystkim inwestycje polegające na poprawie dostępu mieszkańców do podstawowych dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, ochronie środowiska i wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego na rzecz lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego (PN/NE).

Wymienione typy projektów w perspektywie długoterminowej nie będą znacząco oddziaływały na środowisko, natomiast zauważalny będzie ich pozytywny wpływ na zdrowie i warunki życia mieszkańców. Jednakże w większości są to typy projektów polegające na modernizacji i remoncie istniejącej infrastruktury, stąd należy się spodziewać uciążliwości oddziaływań typowych dla fazy budowy, takich jak emisje do środowiska, hałas i drgania oraz możliwe utrudnienia w ruchu drogowym.

⁶³ Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Komunikat Komisji Europejskiej, Europa 2020. Bruksela 2010

⁶⁴ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010

⁶⁵ Założenia krajowej polityki miejskiej do roku 2020. Projekt. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012

W obliczu nasilonego występowania chorób cywilizacyjnych oraz chorób bezpośrednio związanych z degradacją środowiska niezwykle istotne jest, aby rozwój infrastruktury zdrowotnej nakierowany był na profilaktykę i zwalczanie tych chorób. Oś priorytetowa X zakłada dostosowanie systemu ochrony zdrowia do potrzeb związanych z występowaniem w/w chorób oraz aktualnych trendów demograficznych (procesu starzenia się społeczeństwa). Planowane jest dofinansowywanie jednostek specjalistycznych, świadczących opiekę zdrowotną na poziomie najważniejszych zdiagnozowanych problemów społeczeństwa regionu.

Drugim celem szczegółowym w ramach PI 9.1 jest zwiększenie spójności społecznej oraz eliminowanie barier w dostępie do usług na rzecz osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach priorytetu inwestycyjnego finansowane będą inwestycje dotyczące mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego, w oparciu o istniejącą infrastrukturę, w powiązaniu z procesem aktywizacji zawodowej, mające na celu usamodzielnienie ekonomiczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Zagadnienia rewitalizacji na obszarach problematycznych społecznie i środowiskowo są jednym z najważniejszych działań w obliczu promowanej przez UE polityki zrównoważonego rozwoju oraz wyrównywania szans. Rewitalizacja jest również jednym z celów Krajowej Polityki Miejskiej 2020⁶⁶. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego kładzie nacisk na kompleksowy wymiar lokalnych programów rewitalizacyjnych. Powinna ona obejmować, poza poprawą stanu infrastruktury, działania gospodarcze i społeczne. Zostało to wyraźnie podkreślone w osi priorytetowej X.

Problem rewitalizacji porusza również Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego⁶⁷. W obrębie priorytetu B, w dziedzinie wsparcia „Mieszkalnictwo, regionalne przestrzenie publiczne i turystyka” tej strategii odnowę dzielnic podlegających degradacji środowiska i wykluczeniu społecznemu określa się jako jedno z wyzwań strategicznych województwa śląskiego.

Zarówno proponowane Lokalne Programy Rewitalizacji jak i same projekty związane z rewitalizacją powinny być poprzedzone kompleksowymi studiami i analizami. Ma to na celu prawidłowe zdiagnozowanie negatywnych skutków środowiskowych i społecznych oraz umożliwić podejmowanie działań minimalizujących. Niezwykle ważna na tym etapie jest współpraca ze wszystkimi możliwymi interesariuszami. Obok władz samorządowych, przedsiębiorców, organizacji i mieszkańców do tworzenia Lokalnego Programu Rewitalizacji powinni być włączeni specjaliści i praktycy różnych dziedzin związanych z rewitalizacją na obszarach zurbanizowanych, np. architekci, specjaliści ochrony środowiska, przedstawiciele nauk społecznych, lekarze oraz organizacje pozarządowe bezpośrednio zajmujące się tą problematyką.

Jednym z czołowych zagadnień rewitalizacji obszarów problemowych, obok aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców jest poprawa środowiska życia poprzez dostęp do terenów zieleni. Tereny takie pełnią nie tylko funkcję estetyczną, rekreacyjną, integracyjną i kulturalną, ale też dostarczają specyficznych usług (zwanymi usługami ekosystemowymi) takich jak asymilacja dwutlenku węgla i produkcja tlenu, wpływ na lokalny mikroklimat: m.in. regulacja temperatury i wilgotności powietrza, retencjonowanie wody opadowej, pochłanianie zanieczyszczeń gazowych i pyłowych. Tereny zieleni na obszarach zurbanizowanych poprawiają tym samym warunki życia mieszkańców. Rozwiązania te powinny być bezpośrednio dostosowywane do pełnienia funkcji społecznych, takich jak edukacja i integracja; odpowiednio zaplanowane pozwolą też stworzyć nowe miejsca pracy (np. związane z opieką nad tymi terenami).

⁶⁶ Założenia krajowej polityki miejskiej do roku 2020. Projekt. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012

⁶⁷ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”

Wsparcie w ramach RPO WSL 2014 – 2020 uzyskają m. in. projekty polegające na przebudowie i remoncie obiektów przemysłowych/ powojсковych/ popegeerowskich/ pokolejowych, zagospodarowaniu przestrzeni miejskich, w tym przebudowie i remoncie obiektów oraz remoncie zdegradowanych budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia. W ramach priorytetu inwestycyjnego 9.2 przewiduje się także zastosowanie instrumentów zwrotnych w ramach działań mających na celu poprawę stanu środowiska miejskiego: planuje się kontynuację inicjatywy JESSICA lub zastosowanie podobnego instrumentu dla wsparcia spójności społecznej i terytorialnej wybranych obszarów miejskich.

PRZEWIDYWANE MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- bezpośredni wpływ pozytywny związany z poprawą jakości środowiska na terenach objętych projektami rewitalizacji oraz poprawą ich walorów zdrowotnych i krajobrazowych. Aby osiągnąć możliwie największy pozytywny wpływ na środowisko, w projektach rewitalizacji należy uwzględnić rozwiązania poprawiające stan środowiska na danym obszarze (prawidłowa gospodarka wodna, wzrost powierzchni biologicznie czynnej, systemy segregacji odpadów, ochrona istniejących ekosystemów);
- poprawa warunków życia ludzi na obszarach rewitalizowanych, zarówno sanitarnych jak i społecznych;
- wykorzystanie do ponownego zagospodarowania terenów zdegradowanych – obiektów przemysłowych/ powojсковych/ popegeerowskich/ pokolejowych, co przyczynia się do ograniczania presji na niezagospodarowane obszary zielone w przestrzeni miejskiej.

PRZEWIDYWANE MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- typowe oddziaływania związane z fazą realizacji inwestycji – emisje substancji do środowiska, hałas;
- podniesienie atrakcyjności zrewitalizowanych obszarów może skutkować zwiększoną presją na środowisko w przypadku przyciągnięcia na zrewitalizowany teren zakładów o charakterze przemysłowym.

Podczas wyboru projektów związanych z rewitalizacją jednym z kryteriów powinno być uwzględnienie walorów środowiskowych i kulturowych rewitalizowanych obszarów. Projekty realizowane na obszarach przemysłowych powinny być przeprowadzone z dbałością o zachowanie unikalnego charakteru obszarów, decydującego o tożsamości miejsca (dbałość o zabytki techniki i architektury przemysłowej oraz wyróżniki krajobrazu przemysłowego, dbałość o specyficzne zbiorowiska roślinne związane z terenami przemysłowymi – jeśli występują).

Aby zminimalizować potencjalny negatywny wpływ działań na środowisko oraz wzmocnić efekty pozytywne realizowanych projektów, należy wziąć pod uwagę:

- stosowanie rozwiązań ograniczających wpływ inwestycji modernizacyjnych na środowisko, takich jak: stosowanie technologii oszczędzających energię (zwłaszcza w zakresie rozwiązań grzewczych, aby obniżyć emisję gazów cieplarnianych pochodzących ze źródeł tzw. małej emisji) i zasoby wodne, wprowadzanie systemów selektywnego zbierania odpadów, przeprowadzanie modernizacji metodami jak najmniej ingerującymi w środowisko (zasoby wodne, glebowe, rzeźbę terenu) i niskoenergetycznymi,
- zapewnienie odpowiednich połączeń komunikacyjnych rewitalizowanych obszarów z centrami administracyjnymi, usługowymi i przemysłowymi w miastach, co pozwoli zmniejszyć zapotrzebowanie na środki transportu indywidualnego,
- włączenie do działań społecznych i aktywizacyjnych edukacji ekologicznej (zarówno młodzieży jak i dorosłych),

- promowanie projektów ekoinnowacyjnych, zarówno na poziomie dużych projektów infrastrukturalnych jak i mniejszych działań (np. edukacyjnych, szkoleniowych, aktywizacyjnych).

7.11 OŚ PRIORYTETOWA XI. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU EDUKACYJNEGO

W ramach osi priorytetowej X wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 10.1 ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia

Priorytet inwestycyjny 10.3 wyrównanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzenie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzanie nabytych kompetencji

Priorytet inwestycyjny 10.3 BIS lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu zrealizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami

Omawiany oś priorytetowa wpisuje się w Strategię Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Strategię Rozwoju Kraju 2020: Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, a także w projekt Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (projekt z marca 2013 r.). Ponadto pośrednio wpisuje się w Politykę Ekologiczną Państwa oraz Strategię Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko, w zakresie edukacji ekologicznej prowadzonej na każdym etapie kształcenia.

W ramach powyższych priorytetów proponuje się następujące typy projektów:

- Utworzenie dodatkowych miejsc przedszkolnych, w tym ewentualnie adaptacja pomieszczeń lub doposażenie danej placówki w pomoce dydaktyczne (PN/NE);
- Podniesienie jakości zajęć w przedszkolach (NE);
- Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych poprzez organizowanie i prowadzenie dodatkowych zajęć wspierających w placówkach wychowania przedszkolnego (NE);
- Rozwijanie kompetencji uczniów z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych (NE);
- Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów (NE);
- Realizacja projektów, które pozwolą opracować ścieżkę pracy z uczniem zdolnym (NE);
- Poprawa jakości edukacji w szkołach prowadzących kształcenie ogólne (NE);
- Realizacja projektów z zakresu kreatywności (NE);
- Wsparcie dla osób dorosłych, w zakresie kształcenia formalnego i pozaformalnego (NE);
- Wsparcie osób dorosłych w zakresie kompetencji kluczowych (NE);
- Programy formalnego potwierdzania kwalifikacji uzyskanych drogą nieformalną lub pozaformalną (NE);
- Poprawa jakości w edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie zawodowe, w tym doskonalenie umiejętności nauczycieli zawodu we współpracy z uczelniami i rynkiem pracy (NE);

- Rozwijanie współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego z ich otoczeniem, w tym zwłaszcza z pracodawcami, w celu podniesienia jakości kształcenia (NE);
- Przeciwdziałanie rozwarstwieniu społecznemu w edukacji, w tym wsparcie placówek z terenów de faworyzowanych (NE).

Projekty wymienione w ramach osi można uznać za neutralne dla środowiska, jedynie działania polegające na adaptacji pomieszczeń mogą potencjalnie nieść niewielkie uciążliwości dla np. okolicznych mieszkańców, jednak krótkoterminowe i bez znaczącego wpływu na środowisko.

W projekcie RPO WSL 2014 – 2020 wskazuje się m.in., że zmniejszająca się w skali globalnej przewaga kosztowa branż polskiej gospodarki takich jak np.: górnictwo czy hutnictwo, jak również (w coraz większym stopniu) konieczność wprowadzania innowacyjnych rozwiązań, wiążą się z koniecznością dysponowania kadrami gospodarki, które odpowiadać będą aktualnym wymaganiom. W ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych dążyć się więc będzie do tego, aby na wszystkich etapach kształcenia, poczynając od edukacji przedszkolnej aż do kształcenia ustawicznego, realizować zajęcia, które podniosą jakość edukacji m.in. poprzez świadczenie usług wyposażających kapitał ludzki w specyficzne umiejętności niezbędne na rynku pracy, jak również w umiejętności kluczowe wyzwające inicjatywę, zaradność i obycie na rynku pracy. Typy projektów, które będą realizowane w ramach osi to m. in. utworzenie dodatkowych miejsc przedszkolnych, w tym ewentualnie adaptacja pomieszczeń lub doposażenie danej placówki w pomoce dydaktyczne, rozwijanie kompetencji uczniów z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych, przedsiębiorczości, kompetencji w obszarze TIK, poprawa jakości w edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie zawodowe, w tym doskonalenie umiejętności nauczycieli zawodu we współpracy z uczelniami i rynkiem pracy, rozwijanie współpracy szkół i placówek kształcenia zawodowego z ich otoczeniem, w tym zwłaszcza z pracodawcami, w celu podniesienia jakości kształcenia.

Cele proponowane w osi XI tworzą korzystne interakcje z zasadami ochrony środowiska, gdyż obowiązek uwzględnienia problematyki ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju w podstawach programowych kształcenia ogólnego dla wszystkich typów szkół nakłada art. 77 ustawy prawo ochrony środowiska. Obowiązek dotyczy również organizatorów kursów prowadzących do uzyskania kwalifikacji zawodowych. Stąd też podnoszenie jakości kształcenia oraz ułatwianie dostępu do edukacji na wysokim poziomie przyczyniać się będzie do podnoszenia świadomości ekologicznej i kształtowania właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska.

Należy zauważyć, że w szczególności kształcenie zawodowe oparte o nowe technologie spowoduje pojawienie się na rynku pracy wysoko wykwalifikowanych pracowników, co może przyczynić się do szybszego podjęcia zatrudnienia, a w konsekwencji do poprawy jakości i warunków życia społeczeństwa.

Wśród kryteriów wyboru projektów, ze środowiskowego punktu widzenia, należy promować projekty zawierające dodatkowe treści z zakresu szeroko rozumianej problematyki ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. W odniesieniu do wskaźników realizacji osi XI należy rozważyć wprowadzenie wskaźników obrazujących efektywność edukacji ekologicznej, np. liczby godzin poświęconych szeroko rozumianej ochronie środowiska i zrównoważonemu rozwojowi, albo liczby nauczycieli, którzy ukończyli kursy o problematyce ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- zwiększenie dostępu do placówek przedszkolnych przyczyni się do zwiększenia możliwości podjęcia pracy przez oboje rodziców,

- wyrównywanie różnic w edukacji dzieci poprzez zwiększenie odsetka dzieci korzystających z edukacji przedszkolnej,
- wykształcenie w społeczeństwie postaw proekologicznych, które wpłyną na ograniczenie presji na zasoby środowiska oraz przyczynią się do poprawy jego stanu,
- odpowiednio wysoki poziom świadomości ekologicznej przyczynić się może do rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy, w tym zielonych miejsc pracy.

7.12 OŚ PRIORYTETOWA XII. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA

W ramach osi priorytetowej X wyróżniono następujące priorytety inwestycyjne:

Priorytet inwestycyjny 10.4 inwestycje w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.

W ramach powyższych priorytetów proponuje się następujące typy projektów:

- Wsparcie inwestycji w infrastrukturę wychowania przedszkolnego, polegających na budowie, przebudowie przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego wraz z zapewnieniem niezbędnego wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych (PN/NE);
- Wsparcie inwestycji w infrastrukturę szkół i placówek kształcących w zawodach, polegających na budowie, przebudowie, remoncie⁶³ laboratoriów, sal do praktycznej nauki zawodu wraz z zapewnieniem wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych (PN/NE).

Oś priorytetowa XII ma charakter uzupełniający do osi priorytetowej XI. Realizacja celu szczegółowego (upowszechnienie w regionie wiedzy w obszarze nauki i techniki), może przynieść podobne pośrednie skutki środowiskowe, co realizacja osi priorytetowej XI. Zaproponowane cele związane z kształceniem zawodowym tworzą korzystne interakcje z zasadami ochrony środowiska, gdyż zagadnienia ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju realizowane są również w tych typach szkół. Odpowiednio wysoki poziom świadomości ekologicznej przyczynić się może do rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy, m.in. zielonych miejsc pracy. Kształcenie oparte o nowe technologie (niskoemisyjne, energooszczędne, materiałoszczędne) stosowane w gospodarce, może skuteczniej przyczynić się do zmniejszenia presji na środowisko. Stąd też podnoszenie jakości kształcenia oraz ułatwianie dostępu do edukacji na wysokim poziomie, przyczyniać się będzie do podnoszenia świadomości ekologicznej i kształtowania właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska.

Możliwe negatywne oddziaływanie na środowisko związane z realizacją działań prowadzonych w ramach omawianego PI 10.4 może pojawić się w sytuacji, gdy zaistnieje konieczność rozbudowy bazy lokalowej, przy czym zakres oddziaływania związany z inwestycjami budowlanymi uzależniony będzie od lokalizacji obiektów i lokalnych uwarunkowań środowiska.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE:

- wykształcenie w społeczeństwie postaw proekologicznych, które wpłyną na ograniczenie presji na zasoby środowiska oraz przyczynią się do poprawy jego stanu,
- odpowiednio wysoki poziom świadomości ekologicznej przyczynić się może do rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy, w tym zielonych miejsc pracy.

MOŻLIWE DO WYSTĄPIENIA ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- mogą pojawić się w sytuacji, gdy zaistnieje konieczność rozbudowy bazy lokalowej (wpływ na lokalne uwarunkowania środowiskowe).

7.13 OŚ PRIORYTETOWA XIII. POMOC TECHNICZNA

Pomoc techniczna jest komponentem wszystkich Programów Operacyjnych, zarówno sektorowych jak i regionalnych.

Podstawowym celem realizacji Pomocy technicznej EFS i EFRR jest skuteczna i efektywna realizacja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Zakłada realizację celów szczegółowych związanych z zapewnieniem efektywnego i sprawnego systemu zarządzania i wdrażania RPO WSL 2014-2020, zapewnienia wysokiej jakości usług informacyjnych i promocyjnych oraz upowszechnianie efektów realizacji RPO WSL 2014-2020.

Wsparcie finansowe realizacji RPO WSL 2014-2020 jest uzasadnione, ponieważ brak koordynacji funkcjonowania instytucji wdrażających, obciążenia biurokratyczne oraz niewystarczające zdolności administracji mogą spowodować problemy z wydatkowaniem funduszy unijnych. Zasady udzielania wsparcia w zakresie pomocy technicznej określone są w projekcie rozporządzenia ogólnego⁶⁸. Dla sprawnego funkcjonowania systemu wdrażania RPO WSL 2014-2020 konieczne jest zagwarantowanie dobrze wykształconych oraz wysoko zmotywowanych pracowników. W Raporcie „Wybrane aspekty zdolności administracyjnych wdrażania funduszy pomocowych”⁶⁹ wykazano, iż duża odpowiedzialność oraz duża ilość pracy jest częstym powodem rezygnacji z pracy urzędników zajmujących się obsługą projektów unijnych. Często ich następnym miejscem pracy nadal jest związane z wykorzystaniem funduszy, jednak w firmach świadczących usługi w tym zakresie mogą uzyskać wyższe wynagrodzenie. Dlatego wciąż istotne jest konstruowanie mechanizmów finansowych pozwalających na odpowiednie wynagradzanie pracowników.

Z realizacją tej osi priorytetowej nie wynikają bezpośrednie negatywne oddziaływania na stan środowiska przyrodniczego. Jednak szereg działań związanych przede wszystkim z promocją i szkoleniami może być przeprowadzony tak, aby minimalizować powodowany pośredni wpływ na środowisko, a także przyczyniać się do wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju.

W tym miejscu wymienione zostaną tylko niektóre, najważniejsze zalecenia. Każdorazowo przygotowując projekt szkoleniowy należy zastanowić się, jaki jest najlepszy sposób na wdrażanie i edukowanie w zakresie ZR. Przy organizacji szkoleń i kursów zaleca się wybór miejsca i termin szkolenia z uwzględnieniem dojazdu komunikacją miejską. Stosować należy druk dwustronny materiałów szkoleniowych, a w uzasadnionych przypadkach umieszczać materiały szkoleniowe na stronach internetowych (rezygnując z nagrywania na przenośne urządzenia pamięci). Gdy to możliwe szkolenia prowadzić w salach zlokalizowanych w budynkach pasywnych, posiadających certyfikaty typu UE Green Building czy LEED. Rozważenie formy i jakości posiłków podawanych w ramach cateringu. Rezygnacja z naczyń jednorazowego użytku, wody w jednorazowych opakowaniach, zamawianie posiłków wyprodukowanych z lokalnych produktów dobrej jakości.

⁶⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych..., COM (2011) 615 final

⁶⁹ ibidem

Dodatkowo koniecznym wydaje się rozważanie, jaki wpływ na ZR mają wszelkiego rodzaju materiały promocyjne. Ulotki i broszury najczęściej zwiększają ilość odpadów. Długopisy, pendrive'y, koszulki, itp. z uwagi na kryterium najniższej ceny przy wyborze wykonawcy najczęściej przybywają lub przylatują z Chin, wspierając rozwój, niekoniecznie zrównoważony, na innym kontynencie. Działania te powinny być realizowane w sposób pozwalający stwierdzić, że środki wydatkowane w ramach funduszy unijnych nie tylko nie mają negatywnego wpływu na ZR, ale przyczyniają się do lepszego rozumienia i stosowania tej zasady⁷⁰.

8 OCENA ZAPROPONOWANEGO SPOSOBU WDRAŻANIA, MONITORINGU ORAZ PRZEWIDYWANYCH METOD ANALIZ SKUTKÓW REALIZACJI WDRAŻANEGO DOKUMENTU W KONTEKŚCIE ZASAD ZR I OCHRONY ŚRODOWISKA

8.1 SPOSÓB WDRAŻANIA RPO WSL 2014 - 2020

Podstawowym dokumentem określającym kierunki interwencji w latach 2014-2020 trzech polityk unijnych w Polsce – Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa jest tzw. Umowa Partnerstwa. Umowa przedstawia m.in. cele i priorytety interwencji w ujęciu tematycznym i terytorialnym wraz z podstawowymi wskaźnikami, opis stopnia uzupełniania się działań finansowanych z Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybołówstwa, układ programów operacyjnych oraz zarys systemu finansowania i wdrażania. Wskazane cele rozwojowe do 2020 roku, wskaźniki monitorujące ich realizację oraz zakres proponowanych interwencji stanowią punkt odniesienia do określania szczegółowej zawartości poszczególnych programów operacyjnych, zarówno krajowych, jak i regionalnych.

Na poziomie regionalnym podstawą formalno-prawną realizacji najważniejszych przedsięwzięć (uzgodnionych na drodze negocjacji) będzie tzw. Kontrakt Terytorialny, czyli umowa pomiędzy rządem a samorządem terytorialnym. Umowa będzie zawierała wspólnie uzgodnione cele rozwoju dotyczące danego terytorium, zasady realizacji interwencji oraz przedsięwzięcia priorytetowe, które mają istotne znaczenie dla rozwoju określonego w niej terytorium oraz sposób ich koordynacji. Ustalenia kontraktu terytorialnego w odniesieniu do części współfinansowanej ze środków UE zostaną odzwierciedlone w zapisach poszczególnych programów operacyjnych. Omówione powyżej instrumenty mają ściśle formalno-prawny charakter, a ich treść i ostateczny kształt regulowane będą stosownymi przepisami. Ważne, aby z punktu widzenia zasad zrównoważonego rozwoju, respektować w trakcie ich opracowywania zasady partnerstwa i włączać do prac możliwie szerokie grono interesariuszy.

W przypadku opracowywania projektu RPO WSL 2014-2020 zasada partnerstwa była widoczna poprzez pryzmat metodologii prac programowych. Założono aktywny udział właściwych resortów, JST, partnerów społecznych i gospodarczych oraz organizacji pozarządowych. Jednym z ważniejszych kroków podjętych przez samorząd wojewódzki było powołanie organu opiniotwórczego - Regionalnego Forum Terytorialnego Województwa Śląskiego. Członkowie forum, wyznaczeni przez Zarząd Województwa⁷¹, reprezentują stronę samorządową

70 więcej: "Co warto wiedzieć o politykach horyzontalnych w PO KL", poradnik, MRR, Warszawa 2010 (<https://www.efs.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/horyzont.pdf>) oraz "Jak wdrażać zasady horyzontalne Unii Europejskiej w administracji", przewodnik, MRR (http://www.popt.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/zasady_horyzontalne_srodek_8062012.pdf)

71 Uchwała nr 3318/102/IV/2011 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 01.12.2011 r. w sprawie powołania Regionalnego Forum Terytorialnego Województwa Śląskiego

(województwo, gminy, powiaty), stronę gospodarczą (przedsiębiorstwa i ich zrzeszenia), naukowo-badawczą (najważniejsze w regionie uczelnie wyższe oraz ośrodki badawczo-naukowe) i społeczną (organizacje pozarządowe oraz związki zawodowe). W skład Forum wchodzi również stali obserwatorzy z prawem głosu, którzy reprezentują stronę rządową, Kuratorium Oświaty w Katowicach oraz Komisję Europejską. Głównym zadaniem Regionalnego Forum Terytorialnego jest stymulowanie dyskusji strategicznej dotyczącej celów, kierunków i efektów polityki regionalnej w województwie. Wśród działań o charakterze partnerskim Autorzy projektu RPO WSL 2014-2020 wymieniają ponadto tematyczne warsztaty eksperckie, konsultacje społeczne do projektu, uruchomienie bazy PARTNER 3 i spotkania subregionalne. Proces tworzenia projektu RPO WSL 2014-2020 jest udokumentowany na portalu informacyjnym. Przedstawione powyżej doświadczenia i dobre praktyki wskazują, iż samorząd wojewódzki dobrze rozumie zasady tworzenia i prowadzenia polityki rozwojowej w oparciu o zasady transparentności, partnerstwa i korzystania z najlepszej dostępnej wiedzy. Również na podobnych zasadach należy ukonstytuować stosowne instytucje zaangażowane we wdrażanie RPO WSL 2014-2020: Certyfikującą (Zarząd Województwa Śląskiego), Zarządzającą (IZ - Zarząd Województwa Śląskiego), Audytową (Ministerstwo Finansów), instytucję odpowiedzialną za otrzymywanie płatności z KE (Ministerstwo Finansów).

W kontekście zasad zrównoważonego rozwoju należy dążyć do pełnego zagwarantowania obywatelom prawa do dostępu do informacji oraz ciągłego zwiększania ich udziału w procesie decyzyjnym. Informowanie obywateli o wpływie, jaki mają na środowisko i o wyborach, jakich mogą dokonywać w imię trwałego rozwoju powinno być priorytetem każdej władzy publicznej.

8.2 MONITORING ORAZ PRZEWIDYWANE METODY ANALIZY SKUTKÓW WDRAŻANEGO PROGRAMU

Ważnym elementem systemu realizacji regionalnej polityki rozwojowej jest ciągły monitoring i analiza postępu. W 2011 roku Zarząd Województwa Śląskiego podjął decyzję o utworzeniu w ramach Wydziału Planowania Strategicznego i Przestrzennego Referatu pn. Regionalne Centrum Analiz Strategicznych (SP RCAS), który pełni funkcję Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego. Jego funkcjonowanie jest kluczowe dla systemu współpracy i przepływu informacji między najważniejszymi podmiotami publicznymi, biorącymi udział w realizacji polityki rozwoju na szczeblu regionalnym, w celu monitorowania i oceny całości interwencji publicznej.

KOMITET MONITORUJĄCY

Projekt RPO WSL 2014-2020 zakłada powołanie Komitetu Monitorującego. Dobrze należy ocenić propozycję otwartego składu Komitetu: przedstawiciele Instytucji Zarządzającej oraz przedstawiciele władz publicznych; partnerów gospodarczych i społecznych; instytucji naukowych, badawczych i rozwojowych; podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji⁷². Komitet Monitorujący powinien być powoływany w przejrzysty i otwarty sposób. Podmioty zainteresowane powinny mieć prawo zgłaszania własnych kandydatur. Komitet ma kluczowe znaczenie w dysponowaniu środkami, będzie przyjmował kryteria wyboru projektów. W związku z powyższym zarówno ukonstytuowanie jak i funkcjonowanie tej instytucji powinno odbywać się w sposób transparentny przy udziale wszystkich zainteresowanych stron. Projekt RPO WSL 2014-2020 zakłada utworzenie systemów informatycznych na potrzeby realizacji

⁷² Warto rozważyć uzupełnienie listy o partnerów związanych z szeroko rozumianą kulturą i sztuką.

Programu. To dobra okazja, aby wzmocnić rolę udziału społecznego w podejmowaniu decyzji (w znaczeniu demokracji uczestniczącej i realizacji inicjatyw oddolnych) oraz zapewnić szerszy dostęp do informacji publicznej, w tym środowiskowej.

SYSTEM EWALUACJI

Projekt RPO WSL 2014 – 2020 zakłada budowę systemu ewaluacji. Wysoko należy ocenić zapowiedź, iż badania ewaluacyjne będą przeprowadzane przez funkcjonalnie niezależnych ekspertów, a wszystkie oceny będą poddawane do publicznej wiadomości w całości. Wspomniane ewaluacje powinny uwzględniać także ocenę wdrażania zamierzeń RPO WSL 2014-2020 pod kątem stosowania zasady zrównoważonego rozwoju i uwzględniania aspektów środowiskowych przy realizacji poszczególnych osi priorytetowych.

W projekcie programu zawarto informację, iż dla perspektywy finansowej 2014-2020 prowadzone będą następujące rodzaje ewaluacji:

- Ewaluacja ex ante, przeprowadzana w celu poprawy jakości programowania, przekazywana do Komisji Europejskiej wraz ze streszczeniem w tym samym czasie co Program.
- Ewaluacje bieżące oceniające trafność, skuteczność, efektywność oraz wpływ Programu, realizowane na podstawie planu ewaluacji podczas okresu programowania.
- Ewaluacja ex post, przeprowadzona będzie nie później niż do 31 grudnia 2024. Realizowana będzie przez KE we współpracy z Państwem członkowskim i Instytucją Zarządzającą PO. Obejmie skuteczność i efektywność Programu, jak również jego wkład w realizację Strategii Europa 2020.

Zadaniem Instytucji Zarządzającej jest sporządzenie planu ewaluacji i przedstawienie go na posiedzeniu Komitetu Monitorującego nie później niż rok po przyjęciu RPO WSL 2014-2020.

SYSTEM WSKAŹNIKÓW

Projekt RPO WSL 2014-2020 przewiduje monitorowanie wdrażania z wykorzystaniem wskaźników realizacji celów poszczególnych osi priorytetowych. W odniesieniu do każdej osi opracowane zostały wskaźniki produktu oraz rezultatu. Większość wskaźników dotyczy monitorowania ilości przeprowadzonych inwestycji lub osób objętych wsparciem. Wskaźniki umożliwiające monitorowanie wdrażania RPO WSL 2014-2020 w odniesieniu do kwestii środowiskowych przewidziano tylko w ramach osi priorytetowych IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* i V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*, zorientowanych m.in. na wspieranie działań związanych z ochroną środowiska. RPO WSL 2014-2020 przewiduje wykorzystanie następujących wskaźników powiązanych z oceną wpływu na środowisko:

**TABELA 4 ZESTAWIENIE WSKAŹNIKÓW ŚRODOWISKOWYCH
W RAMACH RPO WSL 2014 - 2020**

OŚ PRIORYTETOWA IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna		Jednostka
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.1		
Rezultat	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem	%
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	szt.
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	szt.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.2		
Rezultat	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem	%
Rezultat	Zużycie energii elektrycznej na 1 mln PKB	GWh
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	szt.
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	szt.
Produkt	Liczba przedsiębiorstw które w wyniku wsparcia poprawiły efektywność energetyczną	szt.
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.3		
Rezultat	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem	%
Rezultat	Zużycie energii elektrycznej na 1 mln PKB	GWh
Rezultat	Emisja zanieczyszczeń gazowych	Mg/r
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	szt.
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	szt.
Produkt	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków	szt.
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.5		
Rezultat	Przewozy pasażerów	[mln osób]
Rezultat	Miejsca w wozach	[tyś. szt.]
Rezultat	Zużycie energii elektrycznej na 1 mln PKB	GWh]
Produkt	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej	szt.
Produkt	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	szt.
Produkt	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych	szt.
PRIORYTET INWESTYCYJNY 4.7		
Rezultat	Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem	%
Produkt	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej i cieplnej w ramach kogeneracji	szt.
OŚ PRIORYTETOWA V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów		
PRIORYTET INWESTYCYJNY 5.2		
Rezultat	Udział interwencji, w których czas przybycia pierwszego podmiotu ratowniczego od zgłoszenia do przybycia na miejsce zdarzenia nie przekroczył 5 minut w liczbie zdarzeń ogółem	%
Produkt	Liczba jednostek służb ratowniczych wyposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof	szt.
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.1		
Rezultat	Udział masy składowanych odpadów komunalnych w masie zebranych odpadów komunalnych	%
Produkt	Liczba wspartych zakładów zagospodarowania odpadów	szt.
	Masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest	szt.
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.2		
Rezultat	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	%
Produkt	Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych	szt.
Produkt	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	km
Produkt	Długość sieci wodociągowej	km
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3		
Rezultat	Ogółem wydatki budżetów JST na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	[mln zł]

Produkt	Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	szt.
PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.4		
Rezultat	Udział powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogółem	%
Produkt	Liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem	szt.
Produkt	Łączna powierzchnia zrekultywowanych gruntów	ha
Produkt	Liczba wspartych form ochrony przyrody	szt.

Źródło: RPO WSL 2014 - 2020

Wykorzystanie wskaźników środowiskowych w odniesieniu do osi priorytetowej IV i V nie jest wystarczające dla oceny skutków realizacji całości RPO WSL 2014-2020 na środowisko. Dla pełnej oceny wpływu RPO WSL 2014-2020 na środowisko proponuje się wprowadzenie dodatkowego monitoringu poprzez rozszerzenie listy wskaźników o takie, które pozwolą łączyć ocenę uzyskanych efektów związanych z rozwojem lokalnym z efektami środowiskowymi.

Poniżej zaprezentowano propozycje wskaźników możliwych do zastosowania w monitorowaniu wdrażania RPO WSL 2014-2020.

TABELA 5 PROPOZYCJA WSKAŹNIKÓW MONITOROWANIA PROJEKTU RPO WSL 2014-2020 W KONTEKŚCIE OCHRONY ŚRODOWISKA

Oś priorytetowa	Wskaźniki rezultatu	Wskaźniki produktu
OŚ PRIORYTETOWA I	Brak wskaźników rezultatu monitorujących wpływ projektu RPO WSL 2014 – 2020 na środowisko.	Brak wskaźników produktu monitorujących wpływ projektu RPO WSL 2014 – 2020 na środowisko.
Nowoczesna Gospodarka	Propozycja: PI 1.2 1. Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂) (WLWK)	Propozycja: PI 1.2 1. Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie ekoinnowacji [szt.] (WLWK) 2. Liczba projektów B+R dotyczących rozwoju technologii z zakresu efektywności energetycznej [szt.] 3. Liczba projektów B+R+I dotyczących rozwoju technologii niskoemisyjnych [szt.] 4. Liczba projektów B+R+I dotyczących rozwoju technologii produkcji urządzeń związanych z energetyką odnawialną [szt.] 5. Liczba projektów realizowanych przez przedsiębiorstwa obejmujących działania dotyczące podniesienia efektywności energetycznej lub oszczędności energii [szt.]
OŚ PRIORYTETOWA III	Brak wskaźników rezultatu monitorujących wpływ projektu RPO WSL 2014 – 2020 na środowisko.	Brak wskaźników produktu monitorujących wpływ projektu RPO WSL 2014 – 2020 na środowisko.
Konkurencyjność MŚP	Propozycja: PI 3.3 1. Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂) (WLWK)	Propozycja: PI 3.3 1. Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie ekoinnowacji [szt.] (WLWK)

OŚ PRIORYTETOWA IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	Propozycja: PI 4.1, 4.2, 4.3, 4.5, 4.7 1. Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂) (WLWK) Propozycja: PI 4.5 2. Szacowany spadek zużycia paliw transportowych [Mg] 3. Udział jednostek taboru niskoemisyjnego w taborze miejskim [%] Propozycja: PI 4.7 4. Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji (MW); (WLWK)	Propozycja: PI 4.5 1. Liczba zakupionych jednostek niskoemisyjnych taboru miejskiego [szt.] 2. Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg dla rowerów(km) (WLWK)
OŚ PRIORYTETOWA V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	Propozycja: PI 6.3, 6.4 1. Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂) (WLWK) 2. Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok] (WLWK)	Propozycja PI 6.3, 6.4 1. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) (WLWK)
OŚ PRIORYTETOWA X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna	Propozycja: PI 9.1, 9.2, 9.10 2. Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂) (WLWK) 3. Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok] (WLWK)	Propozycja PI 9.1, 9.2, 9.10 1. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) (WLWK)
OŚ PRIORYTETOWA XII Infrastruktura edukacyjna	Propozycja: PI 10.4 3. Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO₂) (WLWK) 4. Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok] (WLWK)	Propozycja PI 10.4 1. Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) (WLWK)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wspólnej Listy Wskaźników Kluczowych

9 OCENA SKUTKÓW REALIZACJI PROJEKTU RPO WSL 2014-2020 Z UWZGLĘDNIENIEM ODDZIAŁYWANIA NA POSZCZEGÓLNE ELEMENTY ŚRODOWISKA

W niniejszym rozdziale przedstawiono pogłębioną analizę potencjalnych oddziaływań pozytywnych oraz negatywnych na poszczególne komponenty środowiska, które mogą wystąpić w wyniku realizacji RPO WSL 2014-2020. Autorzy Prognozy koncentrowali się na ocenie tylko tych osi priorytetowych, które w odniesieniu do danego komponentu środowiska mają istotne znaczenie. Realizacja osi związanych z realizacją projektów „miękkich” ma niewielką istotność w zakresie oddziaływania na środowisko, jednak może oddziaływać na ludzi i ich zdrowie (co zostało uwzględnione w prognozie). Analiza ta jest drugim poziomem oceny, gdzie punkt ciężkości oceny położony jest na ocenę wpływu na komponenty środowiska (po ocenie możliwych oddziaływań związanych z realizacją poszczególnych priorytetów inwestycyjnych i proponowanych do wsparcia typów projektów. Pokazano zarówno potencjalne oddziaływania pozytywne jak i negatywne. W odniesieniu do zidentyfikowanych potencjalnych oddziaływań negatywnych, w formie tabelarycznej, przedstawiono potencjalny charakter i zasięg oddziaływań oraz możliwości zapobiegania oraz minimalizacji oddziaływań.

9.1 RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, W TYM: ROŚLINY I ZWIERZĘTA, OBSZARY CHRONIONE, LEŚNICTWO I ROLNICTWO

OCENA AKTUALNEGO STANU

Województwo śląskie, położone w obrębie jednostek fizyczno-geograficznych o odmiennej historii, budowie geologicznej, rzeźbie i klimacie, odznacza się dużym bogactwem świata przyrody ożywionej, wciąż jednak nie do końca rozpoznanym. Szczegółową ocenę zasobów przyrodniczych województwa śląskiego można znaleźć w Strategii Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030⁷³.

Na obszarze województwa śląskiego ochronie gatunkowej podlega 40 gatunków grzybów wielkoowocnikowych, z tego 39 gatunków objętych jest ochroną ścisłą, 1 gatunek podlega ochronie częściowej. Ponadto występuje 87 taksonów porostów objętych ochroną gatunkową, w tym 78 – chronionych ściśle i 9 chronionych częściowo. Ochrona gatunkowa roślin obejmuje 281 gatunków podlegających ochronie ścisłej i 49 gatunków podlegających ochronie częściowej. Ochrona ścisła dotyczy: 3 gatunków glonów, 11 gatunków wątrobowców, 85 gatunków mchów, 19 gatunków paprotników i 163 gatunków roślin nasiennych. W województwie śląskim stwierdzono obecność 508 gatunków zwierząt objętych ochroną prawną, w tym 484 podlegających ochronie ścisłej i 24 – ochronie częściowej. Zaliczymy tu 110 gatunków bezkręgowców (103 objętych ochroną ścisłą i 7 objętych ochroną częściową), 398 gatunków kręgowców: 2 gatunki minogów, 10 gatunków ryb, 18 gatunków płazów, 7 gatunków gadów, 310 gatunków ptaków (184 gatunki lęgowe i 126 gatunków niełęgowych w latach 1980-2011) oraz 51 gatunków ssaków (ściśle ochronie podlegają wszystkie występujące obecnie w województwie gatunki płazów i gadów, 2 gatunki minogów, 10 gatunków ryb oraz 301 gatunków ptaków i 43 gatunki ssaków)⁷⁴.

⁷³ Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030

⁷⁴ ibidem

W województwie śląskim utworzono 8 parków krajobrazowych, 64 rezerваты przyrody, (27 obiektów na obszarach gór i pogórzy, 31 w pasie wyżyn, 3 na terenach nizinnych, 3 w Kotlinie Oświęcimskiej), 15 obszarów chronionego krajobrazu, 20 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, 67 użytków ekologicznych, 8 stanowisk dokumentacyjnych, około 1400 pomników przyrody oraz 41 Obszarów Natura 2000^{75,76}. W sumie 32% powierzchni województwa zajmują obszary chronione oraz obiekty o szczególnych walorach przyrodniczych. Na **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.** przedstawiono lokalizację wybranych form ochrony przyrody, a w Tab. 2 wykaz liczby i powierzchni form ochrony przyrody regionu.

TABELA 6 FORMY OCHRONY PRZYRODY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Lp.	Forma ochrony przyrody	Liczba obiektów	Powierzchnia [ha]	% powierzchni województwa
1	Rezerwat przyrody	64	4071,5	0,33
2	Parki krajobrazowe	8	230113,3	18,6
3	Obszary chronionego krajobrazu	15	63588	5,1
4	Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk	36	91466,7	7,4
5	Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków	5	62409,7	5
6	Stanowiska dokumentacyjne	8	6,06	0,00049
7	Użytki ekologiczne	67	736,5	0,059

Źródło: Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030

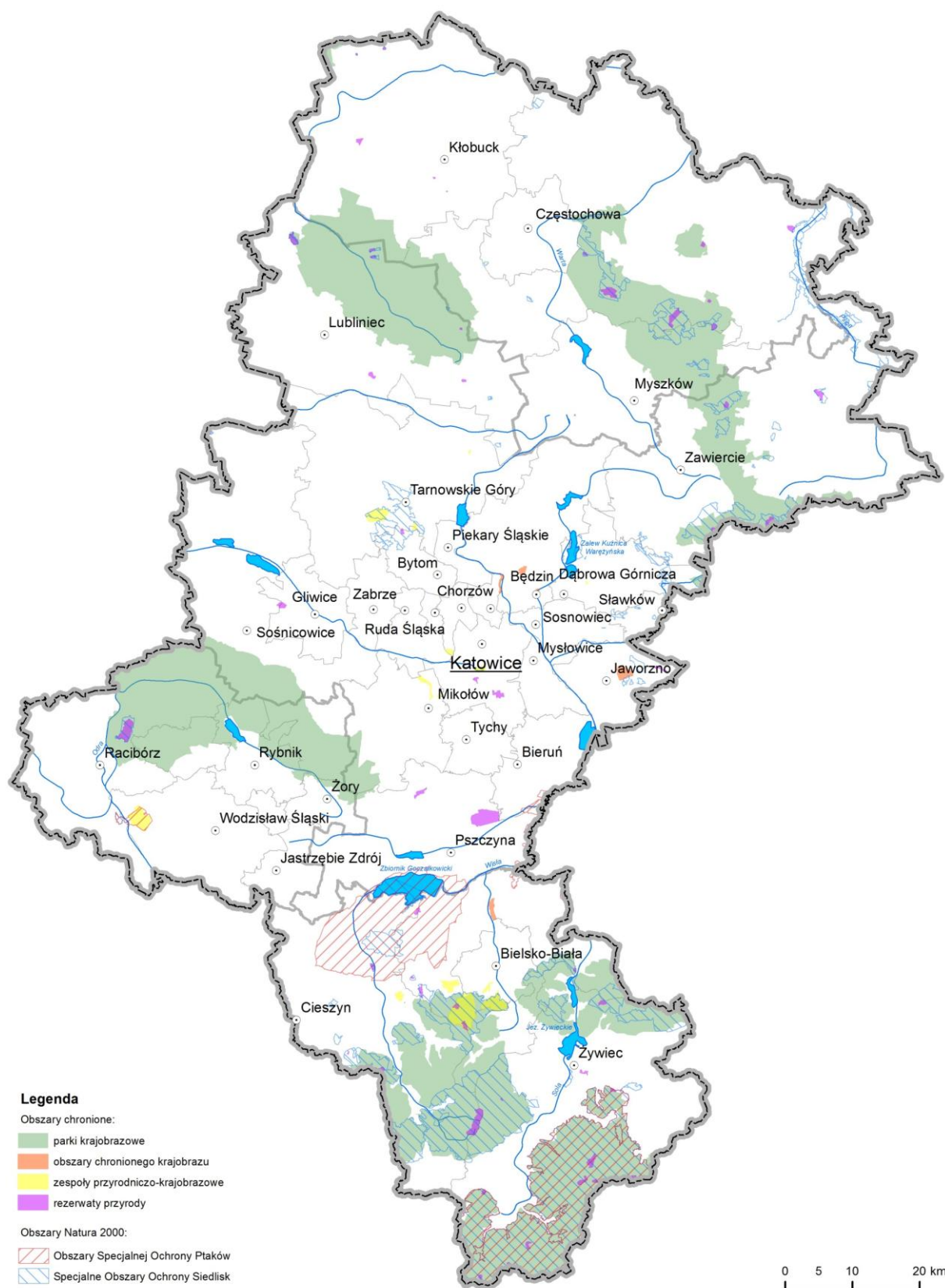
Komisja Europejska na obszarze województwa śląskiego zatwierdziła 41 obszarów Natura 2000, w tym 5 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) i 36 obszarów o znaczeniu wspólnotowym (OZW), które na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska staną się specjalnymi obszarami ochrony siedlisk (SOO). Ich ogólna powierzchnia wynosi 117 tys. ha, w tym obszary specjalnej ochrony ptaków obejmują 62,4 tys. ha, a specjalne obszary ochrony siedlisk – 91,5 tys. ha (niektóre OSO i SOO częściowo się pokrywają). Ponadto wytypowano obszary, które mają uzupełnić sieć o dodatkowe obiekty lub powiększyć już istniejące. W granicach województwa śląskiego zaproponowano powstanie 5 obszarów siedliskowych o powierzchni 1 615,5 ha (Seminarium Biogeograficzne, 25 marca 2010 r. – jako obszary potencjalne) oraz 3 obszarów ptasich i powiększenie powierzchni kolejne 3 ostoje ptaków (Important Bird Areas) zaproponowane w roku 2010 przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków⁷⁷.

⁷⁵ ibidem

⁷⁶ Rejestr form ochrony przyrody prowadzony przez RDOŚ w Katowicach

⁷⁷ Strategia Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030

MAPA 1 PRAWNE FORMY OCHRONY PRZYRODY I KRAJOBRAZU

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, <http://geoserwis.gdoś.gov.pl/mapy/>

Realizacja projektu RPO WSL 2014-2020 wiąże się z istotnym, zarówno pozytywnym jak i negatywnym, wpływem na różnorodność biologiczną, rośliny i zwierzęta województwa śląskiego, na wszystkich poziomach: populacyjnym, ekosystemowym i fizjocenotycznym (obejmującym zróżnicowanie genów, gatunków i ekosystemów).

Pozytywnego, bezpośredniego wpływu na omawiany komponent środowiska można spodziewać się w związku z realizacją projektów zmierzających do zachowania i odtwarzania bioróżnorodności. Podobne efekty powinny przynieść projekty związane z rekultywacją terenów zdegradowanych. Bezpośredni, negatywny wpływ może przynieść realizacja projektów inwestycyjnych, w tym infrastrukturalnych, m.in. wykorzystania OZE, budowy i modernizacji infrastruktury transportowej. Pośredni, pozytywny wpływ na różnorodność biologiczną powinny mieć przedsięwzięcia, które służyć będą ograniczeniu presji na abiotyczne elementy środowiska, czyli nowe niskoemisyjne i energooszczędne technologie, modernizacja infrastruktury komunalnej, a także edukacja podnosząca świadomość ekologiczną społeczeństwa. Skala potencjalnego wpływu może być różna, od lokalnej (np. termomodernizacja budynków i potencjalne zagrożenie dla fauny jej zamieszkującej – nietoperze, ptaki) do regionalnej (energetyka wodna i wiatrowa, infrastruktura komunikacyjna).

Bezpośredniego, jednocześnie najbardziej istotnego, wpływu projektu RPO WSL 2014-2020 na różnorodność biologiczną można spodziewać się w związku z realizacją działań zapisanych w ramach osi: IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna*, V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów*, VI *Transport* oraz zaproponowanych dla nich listy projektów kluczowych. Częściowo również osi: I *Nowoczesna gospodarka*. Natomiast pośredniego wpływu na różnorodność biologiczną można spodziewać się w związku z realizacją osi: I *Nowoczesna gospodarka*, II *Cyfrowe śląskie*, III *Wzmocnienie konkurencyjności MŚP*, VII *Regionalny rynek pracy*, VIII *Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy*, XI *Wzmocnienie potencjału edukacyjnego*, XII *Infrastruktura edukacyjna*.

W kontekście oceny wpływu realizacji przewidzianych w projekcie RPO WSL 2014-2020 priorytetów inwestycyjnych na różnorodność biologiczną, rośliny i zwierzęta należy pamiętać, że podlega ona silnej presji związanej z działalnością człowieka, skutki realizacji tych działań mogą być zarówno pozytywne jak i negatywne. Poniżej zaprezentowano przewidywany wpływ zakładanych w projekcie RPO WSL 2014-2020 osi priorytetowych na omawiany komponent środowiska.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa I

W ramach osi priorytetowej I oraz listy projektów kluczowych tego obszaru, istotne z punktu widzenia zasobów przyrodniczych i różnorodności biologicznej regionu są cele i zadania nastawione na wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji. Rozwój innowacji oraz transfer wiedzy z nauki do gospodarki może w istotny sposób ograniczyć negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko i poprawić efektywność wykorzystania zasobów naturalnych, co poprzez poprawę warunków środowiska, może wpłynąć korzystnie na komponent różnorodności biologicznej. Należy również zaznaczyć, iż istnieje możliwość zagrożenia potencjalnymi niekorzystnymi oddziaływaniami. Istnieje pewne ryzyko pogorszenia stanu środowiska czy bezpośrednich strat w różnorodności biologicznej w wyniku realizacji innowacji. Ryzyko to stanowi jej nieodłączny element, ponieważ często nie znamy rzeczywistego oddziaływania na środowisko, a jedynie przypuszczenia o możliwym wpływie. Nawet nastawione na ochronę środowiska nowoczesne technologie, mogą być źródłem trudnych do

przewidzenia czy ograniczenia negatywnych skutków środowiskowych. Jednakże ryzyko potencjalnych zagrożeń nie przeważa nad spodziewanymi korzyściami.

Oś priorytetowa III

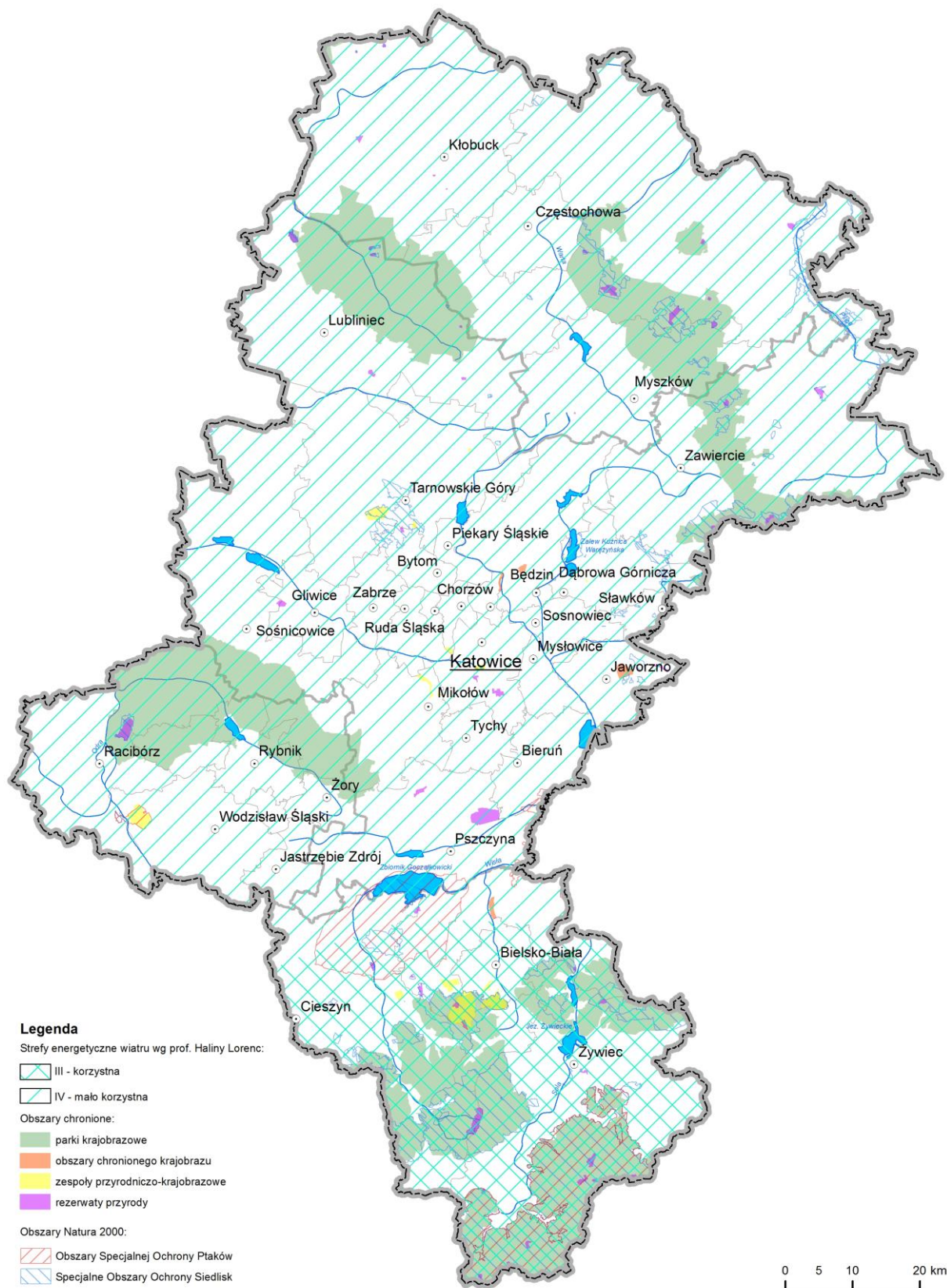
W stosunku do osi III potencjalne negatywne skutki dla omawianego komponentu może przynieść rozwój i promocja branży turystycznej. Najczęściej turystyka rozwija się na obszarach cennych przyrodniczo, o dobrze zachowanych i zróżnicowanych siedliskach przyrodniczych, znacznym bogactwie gatunkowym, często objętych ochroną prawną. Nasilenie wykorzystania turystycznego takich terenów wiąże się ze zwiększeniem antropopresji, którego skutkiem może być niszczenie siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i zwierząt, pogarszanie ich stanu, obniżenie spójności, synantropizacja i zanik gatunków (zwłaszcza rzadkich, chronionych i zagrożonych). Podkreślenia wymaga jednak uwzględnienie konieczności zapobiegania silnej antropopresji i równoważenia działań dla przeciwdziałania negatywnym skutkom realizacji tej osi. Potencjalnie niekorzystna może być rekultywacja terenów powojennych, popegeerowskich, i pokolejowych, na których w wyniku naturalnej sukcesji ukształtowały się stosunkowo cenne ekosystemy, a rekultywacja takich terenów może wpływać na utratę cennych walorów przyrodniczych.

Oś priorytetowa IV

Zapisane w osi IV działania mogą w niektórych przypadkach przynieść potencjalne negatywne oddziaływania na różnorodność biologiczną, rośliny i zwierzęta. Rozwój energetyki wiatrowej może mieć negatywny wpływ na awifaunę i chiropterofaunę, a także kolidować z obszarami chronionymi (strefy wietrzności na tle obszarów chronionych przedstawia mapa poniżej). Rozwój dużej hydroenergetyki może wpływać na ekosystemy i gatunki wodne i od wody zależne. Monokultury upraw energetycznych mogą wpływać na różnorodność agroekosystemów. Rozbudowa sieci przesyłowych wiąże się z redukcją powierzchni biologicznie czynnych oraz wytwarzaniem pól elektromagnetycznych (częściowo wiąże się to także z osią II, w zakresie potencjalnej rozbudowy sieci przekaźników), których oddziaływanie na różnorodność biologiczną nie jest jeszcze wystarczająco poznane, choć niektóre dane wskazują na zmniejszanie liczby gatunków i liczebności populacji ptaków gniazdujących i owadów⁷⁸. Termomodernizacja budynków może wpłynąć niekorzystnie na stan miejskich populacji zwierząt (szczególnie ornitofauna), ograniczając dostępne dla nich siedliska, czy bezpośrednio powodując śmierć osobników w związku z realizowanymi pracami. Zaproponowane w ramach osi IV kierunki działań mogą odnieść również pozytywny skutek, gdyż wpłyną na ograniczenie natężenia antropopresji poprzez zmniejszenie zużycia zasobów środowiskowych i energii, minimalizację ilości wytwarzanych zanieczyszczeń oraz redukcję innych negatywnych oddziaływań na środowisko związanych z działalnością gospodarczą czy komunalną. Działania zmierzające do ograniczenia zjawiska niskiej emisji, emisji z transportu oraz wsparcia rozwoju odnawialnych źródeł energii służą poprawie abiotycznych składników środowiska, zwłaszcza stanu powietrza, a pośrednio także wód i gleby, wpływając pozytywnie na różnorodność biologiczną regionu. Również rozwój transportu zintegrowanego, zbiorowego, niskoemisyjnego (w tym rowerowego), poprzez zaspokojenie potrzeb transportowych ograniczy presję na stan środowiska, co pośrednio wpłynie korzystnie na różnorodność biologiczną. Należy pamiętać, że właściwe warunki środowiska są niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemów i współtworzących je gatunków.

78 Bula R., Wieland Z., Aniołczyk H., Wower A., Złotkowska R., Kulka E., Romańczyk M., Stankiewicz. B. 2009. Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Województwa Śląskiego do roku 2015. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice, ss. 150.

MAPA 2 STREFY ENERGETYCZNE WIATRU NA TLE OBSZARÓW CHRONIONYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, <http://geoserwis.gdoś.gov.pl/mapy/>

Oś priorytetowa V

Oś nr V powinna przynieść najsilniejsze pozytywne oddziaływanie na różnorodność biologiczną, gdyż zawiera przewidywane działania prowadzące do zachowania i odtwarzania bioróżnorodności. Z kierunkiem tym wiążą się także działania związane z rewitalizacją przestrzeni nabrzeżnych rzek, potoków i zbiorników wodnych Subregionu Południowego, zapisane na liście projektów kluczowych dla obszaru środowisko oraz działania ukierunkowane na rewitalizację i ochronę dziedzictwa kulturowego i poprawę środowiska miejskiego, a także działania ukierunkowane na realizację inwestycji w sektorze wodno-ściekowym. Polepszanie jakości wody poprzez rozwój i modernizację gospodarki wodno-ściekowej (oczyszczanie ścieków, redukcja zanieczyszczeń) przyczyni się do poprawy abiotycznych składników środowiska i pośrednio pozytywnie wpłynie na stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych. Rekultywacja i rewitalizacja dotyczy także aspektów ekologicznych, w związku z czym należy oczekiwać w obrębie tych kierunków pozytywnych przekształceń w zakresie różnorodności biologicznej – tworzenia lub odtwarzania siedlisk przyrodniczych. Przekształcenia te będą szczególnie istotne dla ekosystemów miejskich, a ich prawidłowa realizacja przyczyni się do zwiększenia ich bioróżnorodności i stabilności. W przypadku instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów należy mieć na uwadze straty dotyczące siedlisk i gatunków wynikające z samej lokalizacji infrastruktury i zajmowania przestrzeni. Natomiast rekultywacja terenów zdegradowanych o spontanicznie ukształtowanych wysokich walorach przyrodniczych może wpływać na utratę tych walorów.

Oś priorytetowa VI

Realizacja osi VI (z uwzględnieniem listy projektów kluczowych), zwłaszcza rozwoju i modernizacji infrastruktury transportowej może przynieść negatywny wpływ na różnorodność biologiczną. Działania tego typu wiążą się z trwałym niszczeniem lub pogorszeniem stanu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i zwierząt (zajęcie terenu, zanieczyszczenia, hałas, sztuczne oświetlenie), fragmentacją przestrzeni i zaburzeniem ciągłości korytarzy ekologicznych, rozprzestrzenianiem się gatunków obcych i synantropijnych, a także śmiertelnością zwierząt. Nie wszystkie kierunki związane z rozwojem transportu są wyłącznie szkodliwe dla różnorodności biologicznej oraz roślin i zwierząt. Usprawnienie transportu poprzez rozbudowę i modernizację istniejącej infrastruktury przyczyni się do poprawy powiązań transportowych co może służyć także ograniczeniu antropopresji na środowisko przyrodnicze. Podobnie w przypadku modernizacji linii kolejowych, które będą przebiegały na odcinkach już istniejących – realizacja tego typu inwestycji zgodnie z lokalnymi uwarunkowaniami środowiskowymi, nie powinna znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko w perspektywie długofalowej. W przypadku uwzględnienia rozwiązań ograniczających negatywny wpływ infrastruktury na środowisko przyrodnicze, modernizacja infrastruktury transportowej i kolejowej może przyczyniać się do likwidacji efektu bariery ekologicznej, trudnej do pokonania zwłaszcza przez populacje dzikich zwierząt.

Oś priorytetowa VII

W stosunku do osi VII potencjalne negatywne skutki dla omawianego komponentu mogą występować w przypadku wzrostu ilości mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie produkcyjnym i turystycznym na terenach cennych przyrodniczo. Wiąże się to ze zwiększeniem antropopresji, której skutkiem może być: niszczenie siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i zwierząt, pogarszanie ich stanu, obniżenie spójności, synantropizacja, zanik gatunków (zwłaszcza rzadkich, chronionych i zagrożonych). Właściwe planowanie i lokowanie przedmiotowych inwestycji, a także podejmowanie działań równoważących negatywny wpływ zgodnie z zasadami ochrony środowiska i przyrody, powinno zminimalizować negatywny wpływ na różnorodność biologiczną.

Pośredni, pozytywny, wpływ na różnorodność biologiczną będą miały wszelkie działania edukacyjne które pośrednio wpisują się w osie V, VIII, XI, XII. Sprzyjają one kształtowaniu świadomości ekologicznej oraz właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska przyrodniczego, a wewnętrzna potrzeba ochrony środowiska przez użytkownika jest najskuteczniejszym systemem ochrony przyrody. Ponadto zapewnią one warunki dla udziału społeczeństwa w procesie ochrony i właściwego zarządzania środowiskiem. Pomimo czasu niezbędnego dla uzyskania widocznych efektów, w perspektywie długoterminowej będą znacząco pozytywnie oddziaływać na samą różnorodność biologiczną oraz pośrednio poprzez poprawę jakości środowiska.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- ochrona, tworzenie lub odtwarzanie siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i zwierząt. Rekultywacja terenów zdegradowanych i rewitalizacja terenów miejskich. Prawidłowa realizacja tych celów przyczyni się do zwiększenia bioróżnorodności i stabilności ekosystemów (oddziaływanie bezpośrednie, krótko, średnio i długookresowe),
- ograniczenie natężenia antropopresji poprzez zmniejszenie zużycia zasobów środowiskowych i energii, minimalizację ilości wytwarzanych zanieczyszczeń oraz redukcję innych negatywnych oddziaływań na środowisko związanych z działalnością gospodarczą czy komunalną, przyczyni się do poprawy abiotycznych składników środowiska (stanu powietrza, jakości wód i gleby), może wpłynąć pozytywnie na różnorodność biologiczną regionu i prawidłowe funkcjonowanie ekosystemów i współtworzących je gatunków (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),
- polepszanie jakości wody (oczyszczanie ścieków, redukcja zanieczyszczeń) poprzez rozwój i modernizację gospodarki wodno ściekowej przyczyni się do poprawy abiotycznych składników środowiska i pośrednio pozytywnie wpłynie na stan ekosystemów wodnych i od wody zależnych (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),
- rozwój innowacji w oraz transfer wiedzy z nauki do gospodarki może w istotny sposób ograniczyć negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko i poprawi efektywność wykorzystania zasobów naturalnych, co poprzez poprawę warunków środowiska może wpłynąć korzystnie na różnorodności biologiczną, rośliny i zwierzęta (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),
- modernizacja i rozwój infrastruktury transportowej (w tym kolejowej) może przyczyniać się do ograniczenia antropopresji na środowisko przyrodnicze i likwidacji efektu bariery ekologicznej, trudnej do pokonania zwłaszcza przez populacje dzikich zwierząt, w przypadku uwzględnienia rozwiązań ograniczających negatywny wpływ infrastruktury na środowisko przyrodnicze (oddziaływanie bezpośrednie, krótko, średnio i długookresowe),
- rozwój transportu zintegrowanego, zbiorowego, niskoemisyjnego, (w tym rowerowego), poprzez zaspokojenie potrzeb transportowych może ograniczyć presję na stan środowiska (zanieczyszczenie powietrza), co wpłynie korzystnie na różnorodność biologiczną regionu (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),
- wszelkie działania edukacyjne sprzyjają kształtowaniu świadomości ekologicznej oraz właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska przyrodniczego, ponadto zapewnią one warunki dla udziału społeczeństwa w procesie ochrony i właściwego zarządzania środowiskiem (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe).

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE - PODSUMOWANIE:

- możliwe pogorszenie stanu, likwidacja i fragmentacja siedlisk, pogorszenie stanu i zanik populacji gatunków (m.in. poprzez wzrost śmiertelności zwierząt w wyniku kolizji), obniżenie drożności korytarzy ekologicznych i spójności obszarów chronionych, synantropizacja i ekspansja gatunków obcych w związku niewłaściwym rozwojem infrastruktury transportowej i jej wykorzystaniem (oddziaływanie krótko-, średnio- i długoterminowe, bezpośrednie i pośrednie),
- możliwa likwidacja i fragmentacja siedlisk, zanik lub pogorszenie stanu populacji gatunków oraz synantropizacja w przypadku wzrostu ilości mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie produkcyjnym i turystycznym na terenach przyrodniczo cennych (oddziaływanie długoterminowe, pośrednie),
- możliwe pogorszenie stanu, likwidacja i fragmentacja siedlisk, zanik lub pogorszenie stanu zachowania populacji gatunków, obniżenie drożności korytarzy ekologicznych i spójności obszarów chronionych, synantropizacja i ekspansja gatunków obcych w związku z rozwojem infrastruktury turystycznej oraz wzrostem natężenia ruchu turystycznego (oddziaływanie krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, pośrednie),
- działania rewitalizacyjne ze względu na swoją skalę często nie wymagają przeprowadzenia procedury OOS. Biorąc pod uwagę niektóre zamierzenia (termomodernizacja, odnowa obiektów zabytkowych etc.) może potencjalnie dojść do sytuacji prowadzenia tych prac ze szkodą dla gatunków chronionych zamieszkujących obiekty rewitalizowane i podlegające termomodernizacji, np. likwidacja siedlisk ptaków, nietoperzy i owadów, ptaków (oddziaływanie krótkoterminowe, długoterminowe, bezpośrednie, pośrednie),
- możliwa likwidacja siedlisk i zanik populacji gatunków w przypadku rekultywacji terenów przekształconych przez górnictwo o spontanicznie ukształtowanych wysokich walorach przyrodniczych (oddziaływanie długoterminowe, bezpośrednie),
- możliwa likwidacja siedlisk i populacji gatunków na skutek rozwoju instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów (oddziaływanie długoterminowe, pośrednie),
- możliwe zmniejszenie liczby gatunków owadów i ptaków gniazdujących oraz ich stanu zachowania na skutek oddziaływania pól elektromagnetycznych emitowanych przez infrastrukturę telekomunikacyjną i sieci dystrybucji energii elektrycznej (oddziaływanie długoterminowe, bezpośrednie i pośrednie),
- trudne w chwili obecnej do przewidzenia i oszacowania, wynikające z wprowadzania do środowiska nowych technologii i produktów, dla których brak jest danych o ich długoterminowych oddziaływaniach na środowisko (oddziaływanie długoterminowe, pośrednie),
- możliwe pogorszenie stanu, likwidacja lub fragmentacja siedlisk i populacji gatunków (zwłaszcza wodnych i od wód zależnych), obniżenie lub przerwanie drożności korytarzy ekologicznych, ekspansja gatunków obcych w związku z rozwojem energetyki wodnej (oddziaływanie krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, pośrednie) oraz pogorszenie stanu zachowania populacji gatunków ptaków i nietoperzy na skutek zwiększenie śmiertelności związanego z funkcjonowaniem turbin wiatrowych (oddziaływanie średnioterminowe, długoterminowe, pośrednie).

Reasumując zidentyfikowane negatywne oddziaływania na rośliny, zwierzęta oraz różnorodność biologiczną mają charakter pośredni, możliwy do zminimalizowania lub całkowitej eliminacji poprzez odpowiednie przeprowadzenie inwestycji oraz uwzględnianie na etapie prowadzenia inwestycji dobrych praktyk z zakresu ochrony środowiska, a także wskazań przedstawionych w poniższej tabeli.

TABELA 7 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNĄ, ROŚLINY I ZWIERZĘTA, OBSZARY CHRONIONE, WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
I Nowoczesna gospodarka	Trudne w chwili obecnej do przewidzenia i oszacowania, wynikające z wprowadzania do środowiska nowych technologii i produktów, dla których brak jest danych o ich długoterminowych oddziaływaniach na środowisko.	Oddziaływanie pośrednie długoterminowe. Zasięg lokalny, regionalny, ponadregionalny	Stosowanie zasady przezorności, przeprowadzanie analizy cyklu życia produktów w połączeniu z analizą ryzyka dla środowiska może przyczynić się do ograniczania ryzyka środowiskowego związanego z wdrożeniem innowacyjnych produktów i technologii Uwzględnienie aspektów środowiskowych przy lokalizacji inwestycji
II Cyfrowe ślaskie	Możliwe zmniejszenie liczby gatunków owadów i ptaków gniazdujących oraz ich stanu zachowania na skutek oddziaływania pól elektromagnetycznych emitowanych przez infrastrukturę telekomunikacyjną (oddziaływanie długoterminowe, bezpośrednie i pośrednie)	Oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie, długoterminowe. Zasięg lokalny	Zmiana parametrów techniczno-eksploatacyjnych źródeł PEM (obniżenie mocy, praca anten nadawczych w pewnych sektorach)
III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	Możliwa likwidacja i fragmentacja siedlisk, zanik lub pogorszenie stanu zachowania populacji gatunków oraz synantropizacja w przypadku wzrostu ilości podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie turystycznym na terenach cennych przyrodniczo (oddziaływanie długoterminowe, pośrednie) Możliwa likwidacja siedlisk i zanik populacji gatunków w przypadku rekultywacji terenów przekształconych powojennych, popegeerowskich i pokolejowych, o spontanicznie ukształtowanych wysokich walorach przyrodniczych.	Oddziaływanie pośrednie krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, Zasięg lokalny, regionalny.	Uwzględnienie aspektów środowiskowych przy lokalizacji inwestycji Ograniczenie udostępniania turystycznego ekosystemów i obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną, wrażliwych na antropopresję. Dostosowanie obciążenia turystycznego do chłonności i pojemności turystycznej obszarów. Odstąpienie od rekultywacji technicznej terenów zdegradowanych, które w wyniku naturalnej sukcesji osiągnęły wysokie walory przyrodnicze. Eliminowanie gatunków inwazyjnych wnikających na cenne przyrodniczo w szczególności na obszary chronione. Promowanie form turystyki przyjaznych środowisku przyrodniczemu.

IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	Możliwe pogorszenie stanu, likwidacja lub fragmentacja siedlisk i populacji gatunków (zwłaszcza wodnych i od wód zależnych), obniżenie lub przerwanie drożności korytarzy ekologicznych, ekspansja gatunków obcych w związku z rozwojem energetyki wodnej Możliwe pogorszenie stanu zachowania populacji gatunków ptaków i nietoperzy na skutek zwiększenie śmiertelności związanego z funkcjonowaniem turbin wiatrowych Możliwe pogorszenie stanu, likwidacja lub fragmentacja siedlisk i populacji gatunków, mozaikowatości siedlisk agroekosystemów na skutek tworzenia monokultur upraw roślin energetycznych. Możliwe zmniejszenie liczby gatunków owadów i ptaków gniazdujących oraz ich stanu zachowania na skutek oddziaływania pól elektromagnetycznych emitowanych przez sieci dystrybucji energii elektrycznej Możliwe potencjalnie oddziaływanie prac związanych z termomodernizacją, na skutek prowadzenia prac ze szkodą dla gatunków zamieszkujących obiekty podlegające termomodernizacji, np. likwidacja siedlisk ptaków, nietoperzy i owadów, ptaków	Oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, Zasięg lokalny, regionalny i ponadregionalny	Uwzględnienie aspektów środowiskowych przy lokalizacji inwestycji Lokalizacja elektrowni wodnych na istniejących stopniach wodnych, utrzymanie lub odtwarzanie drożności ekologicznej cieków poprzez stosowanie urządzeń ułatwiających migrację ryb, Uwzględnianie przy lokalizacji elektrowni wiatrowych przebiegu głównych korytarzy migracyjnych ptaków i miejsc bytowania nietoperzy. Zachowanie śródpolnych ekosystemów jako lokalnych centrów różnorodności biologicznej poprzez ograniczanie monokultur roślin energetycznych. Właściwa lokalizacja sieci dystrybucji energii, stosowanie specjalnych oznakowań przewodów na trasach przelotów ptaków. Wykonywanie prac termomodernizacyjnych poza sezonami rozrodu i wychowu młodych poszczególnych grup zwierząt oraz tworzenie siedlisk zastępczych (budki lęgowe, skrzynki dla nietoperzy)
V Ochrona środowiska naturalnego i efektywne wykorzystanie zasobów	Możliwa likwidacja siedlisk i populacji gatunków na skutek rozwoju instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów Możliwa likwidacja siedlisk i zanik populacji gatunków w przypadku rekultywacji terenów przekształconych przez górnictwo o spontanicznie ukształtowanych wysokich walorach przyrodniczych. Możliwe potencjalnie oddziaływanie prac związanych odnową obiektów zabytkowych na gatunki zamieszkujące obiekty rewitalizowane, np. likwidacja siedlisk ptaków, nietoperzy i owadów.	Oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie krótkoterminowe, długoterminowe, Zasięg lokalny, regionalny	Uwzględnienie aspektów środowiskowych przy lokalizacji inwestycji. Uwzględnienie aspektów środowiskowych przy lokalizacji instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów Odstąpienie od rekultywacji technicznej terenów zdegradowanych geomechanicznie, które w wyniku naturalnej sukcesji osiągnęły wysokie walory przyrodnicze. Wykonywanie prac rewitalizacyjnych poza sezonami rozrodu i wychowu młodych poszczególnych grup zwierząt oraz tworzenie siedlisk zastępczych (budki lęgowe, skrzynki dla nietoperzy)

VI Transport	Możliwe pogorszenie stanu zachowania, likwidacja i fragmentacja siedlisk, pogorszenie stanu zachowania i zanik populacji gatunków (m.in. poprzez wzrost śmiertelności zwierząt w wyniku kolizji), obniżenie drożności korytarzy ekologicznych i spójności obszarów chronionych, synantropizacja i ekspansja gatunków obcych w związku niewłaściwym rozwojem infrastruktury transportowej i jej wykorzystaniem	Oddziaływanie bezpośrednie, pośrednie krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, bezpośrednie. Zasięg lokalny, regionalny, ponadregionalny.	Właściwa lokalizacja i konstrukcja infrastruktury transportowej (przy uwzględnieniu aspektów środowiskowych). Dostosowanie terminów prowadzenia prac budowlanych do terminów migracji, rozrodu i wychowu młodych poszczególnych grup zwierząt tworzenie przejść dla zwierząt. Adaptacja przepustów i mostów i na remontowanych i przebudowywanych odcinkach infrastruktury transportowej drogowej i kolejowej do potrzeb migracji poszczególnych grup zwierząt tworzenie przejść dla zwierząt Wykorzystywanie innych metod ograniczania negatywnych wpływów infrastruktury transportowej na różnorodność biologiczną (tworzenie stanowisk i siedlisk zastępczych, ogrodzenia ochronne, nasadzenia zieleni, ograniczenia prędkości, odpłaszczacze zwierząt)
VII Regionalny rynek pracy	Możliwe pogorszenie stanu, likwidacja i fragmentacja siedlisk, zanik lub pogorszenie stanu zachowania populacji gatunków, synantropizacja i ekspansja gatunków obcych, w przypadku wzrostu ilości mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie produkcyjnym i turystycznym (rozwój infrastruktury turystycznej, wzrost natężenia ruchu turystycznego) na terenach cennych przyrodniczo.	Oddziaływanie pośrednie krótkoterminowe, średnioterminowe, długoterminowe, Zasięg lokalny, regionalny.	Lokalizowanie działalności produkcyjnej na terenach przemysłowych. lub pozbawionych szczególnych walorów przyrodniczych. Ograniczenie z udostępniania turystycznego ekosystemów i obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną, wrażliwych na antropopresję. Dostosowanie obciążenia turystycznego do chłonności i pojemności turystycznej obszarów. Eliminowanie gatunków inwazyjnych wnikaających na cenne przyrodniczo w szczególności na obszary chronione. Promowanie form turystyki przyjaznych środowisku przyrodniczemu

Źródło: opracowanie własne

9.2 LUDZIE (ZDROWIE, SPOŁECZNOŚCI LOKALNE)

OCENA AKTUALNEGO STANU

Obszar województwa śląskiego jest najbardziej zurbanizowanym regionem Polski, cechuje go największa gęstość zaludnienia (375 osób/km²). W subregionie centralnym gęstość zaludnienia sięga aż 501 osób/km². Województwo zamieszkuje 4,63 mln ludzi, jednak w latach 2002-2011 zaobserwowano tendencję spadkową o 2,2%. Zauważyć można znaczący problem depopulacji środkowej części województwa (najsilniej zurbanizowanej), natomiast większość gmin w południowej części województwa nie dość, że nie odnotowała spadku liczby ludności, to w skrajnych przypadkach wzrost sięgał nawet 18%.

Na zmianę liczby ludności składa się ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Głównym kierunkiem emigracji międzywojewódzkiej jest województwo małopolskie, atrakcyjne przede wszystkim dla ludzi młodych. Zmiany te silnie zaburzają naturalną strukturę wiekową społeczeństwa, wpływając na wskaźnik obciążenia demograficznego. Zgodnie z prognozami w perspektywie najbliższych 20 lat spodziewać się można spadku liczby ludności o ponad pół miliona osób. Zauważalne zmiany skutkujące starzeniem się społeczeństwa będą w przyszłości stanowić duże wyzwanie dla samorządu lokalnego⁷⁹.

Ważnym aspektem diagnozy społeczeństwa województwa jest zwrócenie uwagi na inicjatywy oddolne oraz organizacje pozarządowe. W przypadku województwa śląskiego działacze organizacji pozarządowych pozytywnie oceniają współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorstwami prywatnymi. Wskazują przy tym na nienajlepszą sytuację finansową organizacji oraz brak umiejętności pozyskiwania środków zewnętrznych (w tym funduszy unijnych)⁸⁰.

Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa śląskiego, oceniona za pomocą indeksu IRSE⁸¹, plasuje je na tle kraju w środku stawki. Rozkład wskaźnika w tym przypadku cechuje się dużą rozbieżnością składowych. O ile w zakresie rozwoju gospodarczego województwo śląskie zajmuje drugą pozycję, to słabiej wypada we wszystkich innych składowych zmiennych oceniających poziom rozwoju społecznego. Można przy tym zauważyć zależność, że inwestycje w infrastrukturę społeczną w województwie wpływają pośrednio na wzrost gospodarczy i rozwój ekonomiczny, poprzez oddziaływanie na akumulację kapitału ludzkiego i społecznego, zmniejszenie nierówności społecznych oraz zwiększenie produktywności sektora prywatnego⁸².

W zakresie stanu zdrowia stwierdzić należy, że sytuacja województwa śląskiego jest stabilna. Badania GUS na temat samooceny stanu zdrowia mieszkańców województwa śląskiego pokazują, że są oni bardziej zadowoleni ze stanu swojego zdrowia, niż ma to miejsce w kraju. Ponad 62% badanych określiło swój stan zdrowia jako bardzo dobry, bądź dobry. Wśród chorób przewlekłych najczęstszymi schorzeniami było nadciśnienie tętnicze oraz choroby kręgosłupa lub dyskopatia. Ma to miejsce zarówno wśród kobiet i mężczyzn⁸³. W 2011 roku odnotowano 41 952 zachorowań na choroby zakaźne, zakażenia oraz zatrucia objęte obowiązkiem zgłaszania. Większość tych zachorowań stanowiły przy tym zachorowania na ospę wietrzną.

79 GUS

80 Organizacje pozarządowe jako potencjał sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012

81 IRSE - Indeks rozwoju społeczno-ekonomicznego; zdefiniowany przez Wydział Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego do monitorowania poziomu rozwoju i wyposażenia w infrastrukturę poszczególnych JST

82 Analiza wpływu inwestycji w infrastrukturę społeczną na wzrost gospodarczy województwa śląskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2009

83 Ocena stanu sanitarnego województwa śląskiego – rok 2011, Państwowa Inspekcja Sanitarna, Katowice 2011

Wiele chorób społeczeństwa związane jest ze środowiskiem pracy. Pylica płuc stanowiła ponad 62% wszystkich stwierdzonych chorób zawodowych. Na przestrzeni lat 2007-2011 wartość ta sukcesywnie rosła. Jakość powietrza na terenie województwa śląskiego w 2012 roku określona została jako bardzo zła w zakresie pyłu zawieszonego PM₁₀, pyłu zawieszonego PM_{2,5}, benzo(a)piranu, a w części regionu także w zakresie dwutlenku siarki, dwutlenku azotu i ozonu. Średnioroczne stężenie pyłu zawieszonego PM₁₀ mieściły się w zależności od obszaru województwa od 75% do 141% poziomu dopuszczalnego, przekraczając poziom 40 µg/m³. Najgorzej sytuacja wygląda w aglomeracji górnośląskiej (45-57 µg/m³) oraz aglomeracji rybnicko-jastrzębskiej (47-55 µg/m³)⁸⁴.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA LUDZI SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

RPO WSL 2014-2020 w sferze ludności cechuje się dużym poziomem istotności. Wynika to przede wszystkim z bezpośredniego oddziaływania priorytetów zarówno na zdrowie jak i warunki życia. Większość osi priorytetowych w sposób przekrojowy dotyczy wielu dziedzin życia mieszkańców poczynając od edukacji i integracji społecznej, poprzez miejsca pracy i zaopatrzenie w infrastrukturę wysokiej jakości, aż po stan środowiska i dostępność do terenów uzdrowiskowych. Dostosowanie wielu elementów i procesów społeczno-gospodarczych do wymagań współczesnego społeczeństwa zmniejszyć może także uciążliwość oraz pewne koszty nieefektywnego funkcjonowania ludności, np. poprzez szerszy dostęp do usług cyfrowych. Realizacja RPO WSL 2014-2020 może zatem korzystnie wpłynąć na zdrowie oraz warunki bytowe społeczności lokalnych, co jest niezmiernie istotne w poprawnym kształtowaniu gospodarki w świetle idei zrównoważonego rozwoju.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa I

Inwestycje w infrastrukturę naukowo-badawczą oraz wsparcie w procesie wdrożeń wyników pracy badawczej przełożyć się mogą na poprawę warunków pracy kadry naukowej regionu. Lepsze warunki ułatwić mogą zatrzymanie młodej kadry na obszarze województwa zwiększając potencjał kapitału społecznego. Realizacja osi może skutecznie przyczynić się do przeciwdziałania zidentyfikowanej w diagnozie stanu istniejącego depopulacji obszarów miejskich.

Oś priorytetowa II

Realizacja celów osi II w największym stopniu przełożyć się może na ułatwienie dostępu dla części osób niepełnosprawnych oraz zmniejszenie czasochłonności załatwiania spraw. Ta część społeczeństwa, która boryka się z barierami w dostępności do określonych instytucji czy organizacji (bariery: transportowe, architektoniczne czy organizacyjne), będzie w stanie realizować wybrane sprawy samodzielnie. Może się to przełożyć na większe poczucie samodzielności tej grupy społecznej. Wszyscy mieszkańcy województwa zyskać mogą na realizacji osi poprzez redukcję czasu koniecznego do załatwienia konkretnej sprawy, co przyczynić się może do poprawy ich warunków życia.

Oś priorytetowa III

Oś III, wsparta także działaniami osi VII i VIII, pozytywnie wpłynąć może na warunki życia mieszkańców regionu w zakresie aktywności zawodowej. Największe znaczenie w tym przypadku odgrywać będzie pobudzanie aktywności MŚP, które wpływają na większą

84 Jedenasta roczna ocena jakości powietrza w województwie śląskim, obejmująca 2012 rok, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Katowicach, Katowice 2013

dywersyfikację lokalnej gospodarki, a co za tym idzie zwiększają stabilność rynku pracy. W zakresie mikro przedsiębiorstw wsparcie województwa przyczynić się może do wzrostu samozatrudnienia mieszkańców regionu. Oś pozytywnie wpłynąć może zatem na sferę ekonomiczną warunków życia ludności.

Oś priorytetowa IV

Wdrożenie działań z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii przełożyć się może na poprawę stanu środowiska, zwiększając jego walory przyrodnicze w regionie. Czystsze środowisko przełożyć się może na poprawę stanu zdrowia ludności, a także na zwiększenie dostępności atrakcyjnych terenów zieleni, stymulując przy tym wzrost atrakcyjności aktywnych form wypoczynku. Na prozdrowotny styl życia ludności wpłynąć może także promocja form transportu ogólnie przyjętych za zrównoważone, takich jak miejska komunikacja zbiorowa czy transport rowerowy. Pamiętać przy tym należy, że skuteczny rozwój transportu rowerowego wymaga, aby warunki dla rowerzystów były naprawdę konkurencyjne względem klasycznych form transportu. Nie można zatem dopuścić do szczątkowych realizacji tych inwestycji. Sieć dróg rowerowych musi być spójna, odpowiednio ukształtowana (tak żeby umożliwiać płynną jazdę) oraz cechować się większą dostępnością do obszarów wyłączonych z ruchu samochodowego.

Oś priorytetowa V

Rozbudowa sieci wodociągowo-kanalizacyjnych i poprawa stanu gospodarki komunalnej przełożyć się może na poprawę warunków bytowych mieszkańców poprzez dostosowanie standardów do norm unijnych. Realizacja projektów z zakresu edukacji ekologicznej zwiększyć może świadomość mieszkańców regionu pozytywnie wpływając na kapitał społeczny. Działania z zakresu szkoleń wpłynąć mogą na zmianę poziomu jakości życia co finalnie przełożyć może się na nowe nawyki w codziennym funkcjonowaniu oraz poprawie stanu zdrowia. Przeciwdziałanie degradacji społeczno-gospodarczej wybranych dzielnic miejskich pozytywnie wpłynąć może na procesy integracji społecznej mieszkańców, minimalizując przy tym konflikty między poszczególnymi warstwami społeczeństwa.

Oś priorytetowa VI

Działania przewidziane w ramach osi VI wpłyną pozytywnie na warunki życia mieszkańców poprzez poprawę komfortu korzystania z głównych połączeń drogowych i kolejowych w regionie.

Znacznie szybszy rozwój sieci drogowej niż sieci kolejowej wpłynąć może na promowanie transportu samochodowego, zwiększając ruch oraz związane z nim zanieczyszczenia (hałas, drgania, gazy, itp.). Sytuacja taka niekorzystnie wpłynąć może na stan zdrowia mieszkańców regionu, obniżając poziom jakości życia.

Oś priorytetowa VII

Oś VII, wsparta także działaniami w ramach osi III i VIII, pozytywnie wpłynąć może na warunki życia mieszkańców regionu w zakresie aktywności zawodowej. Największe znaczenie w tym przypadku odgrywać będą projekty dotyczące wzrostu kompetencji pracowników, zwiększenia mobilności oraz tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach. Ważnym komponentem będzie także wzrost samozatrudnienia mieszkańców, które pozytywnie wpłynie na dywersyfikację lokalnej gospodarki, a co za tym idzie zwiększy stabilność rynku pracy.

Oś priorytetowa VIII

Realizacja tej osi ma duży wpływ na sytuację ekonomiczną mieszkańców, a w efekcie na warunki życia. Zwiększy on stabilność zatrudnienia mieszkańców oraz włączy starszą część społeczeństwa do życia zawodowego, integrując ją przy tym z resztą społeczeństwa. Cenną informacją z punktu widzenia zarządzania rynkiem pracy w regionie mógłby być np. wskaźnik wpływu informujący o ilości osób czynnych zawodowo w danym okresie czasu po ukończeniu kursu dla osób bezrobotnych. Miernik taki bardziej adekwatnie mógłby odzwierciedlać sytuację ludności wynikającą z realizacji zapisów osi.

Oś priorytetowa IX

Inwestycje dotyczące włączenia społecznego pozytywnie przełożyć się mogą na minimalizację dotyczącego obszarów miejskich problemu segregacji społecznej. Działania dotyczyć mają zarówno osób niepełnosprawnych jak i ubogich, tak w sferze społecznej jak i ekonomicznej. Planuje się przy tym wykorzystać mechanizmy ekonomii społecznej co pozwoli włączyć społeczeństwo w podstawowe procesy wychodzenia z problemów ich dotykających.

Oś priorytetowa X

Oś wpłynąć może na polepszenie warunków życia ludności w obydwu filarach działań. Działania z zakresu rewitalizacji przełożą się na zmianę standardów charakteryzujących mieszkalnictwo socjalne. Działania z zakresu infrastruktury zdrowotnej wpłynąć mogą na polepszenie jakości i zwiększenie dostępności usług medycznych w ośrodkach regionalnych. Obydwa kierunki działań przełożą się na dostosowanie warunków życia do standardów europejskich wyrównując różnice w warunkach życia ludności.

Oś priorytetowa XI

Popularyzacja edukacji w wieku przedszkolnym, planowana w ramach niniejszej osi, może pozytywnie wpłynąć na proces socjalizacji dzieci w wieku przedszkolnym, a także na proces aktywizacji zawodowej rodziców. Samorządy lokalne mają obecnie silne narzędzie kształtujące popularyzację tej formy edukacji poprzez bezpośrednie wpływanie na stawki opłat uiszczane przez rodziców. Realna jest zatem realizacja tego założenia. Drugą szczególną grupą edukacji objętą wsparciem w ramach niniejszej osi jest szkolnictwo ponadgimnazjalne zawodowe. Dzięki tym działaniom młodzież będzie w stanie zdobyć konkretny zawód, dopasowany do ich umiejętności. Oś wyszczególnia także działania z zakresu wykształcenia w uczniach uniwersalnych kompetencji, co przełożyć się może na łatwiejsze dopasowywanie się w przyszłości do zapotrzebowania rynku pracy. Wszystkie działania mają zatem pozytywny wpływ na mieszkańców.

Oś priorytetowa XII

Rozwój infrastruktury edukacyjnej ma być technicznym czynnikiem wpływającym na popularyzację edukacji przedszkolnej oraz zawodowej wpływając na podobne czynniki co oś XI. Jest on zatem komplementarny do niego, a działania powinny mieć charakter wspierający. Wpływa zatem adekwatnie jak poprzednia oś priorytetowa na socjalizację dzieci w wieku przedszkolnym, aktywizację rodziców małych dzieci oraz lepsze odnalezienie się młodzieży w wieku ponadgimnazjalnym w szerszej ofercie edukacyjnej, dostosowanej do ich umiejętności.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- rozwój infrastruktury naukowo-badawczej i wsparcie wdrożeń wyników badań stworzą lepsze warunki pracy dla kadry naukowej zwiększając potencjał kapitału społecznego i będą przeciwdziałały depopulacji obszarów miejskich,
- rozwój rynku usług cyfrowych przełożyć się może na ułatwienie dostępu dla części osób niepełnosprawnych oraz zmniejszenie czasochłonności załatwiania spraw dla mieszkańców regionu,
- konkurencyjność MŚP, wzmocnienie regionalnego rynku pracy oraz gospodarka oparta na wiedzy wpłyną na dywersyfikację rynku pracy zwiększając stabilność zatrudnienia mieszkańców, poprawiając przy tym ich jakość życia,
- gospodarka niskoemisyjna oraz inwestycje w zakresie transportu zbiorowego oraz rowerowego zmniejszą zanieczyszczenie środowiska pozytywnie wpływając na zdrowie i jakość życia mieszkańców,
- rozwój sieci wodno-kanalizacyjnych oraz uporządkowanie systemu gospodarki odpadami poprawi warunki bytowe społeczeństwa,
- edukacja ekologiczna pozwoli zwiększyć świadomość społeczną wpływając na zmianę stylu życia na zdrowszy,
- modernizacja sieci drogowej zwiększy komfort jej użytkowania poprawiając warunki życia mieszkańców,
- działania aktywizujące osoby starsze oraz bezrobotne (głównie z wykorzystaniem zasad ekonomii społecznej) zmniejszą proces segregacji społecznej,
- modernizacja stanu mieszkań socjalnych wpłynie na poprawę warunków życia mieszkańców,
- rozwój infrastruktury medycznej i edukacyjnej pozytywnie odbije się na wzroście poziomu warunków życia,
- popularyzacja edukacji przedszkolnej oraz zawodowej rozszerzy ofertę dostosowując się do potrzeb ludzi podnosząc poziom warunków życia.

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE - PODSUMOWANIE:

- możliwość fragmentarycznej realizacji infrastruktury rowerowej może być zagrożeniem dla użytkowników w sferze bezpieczeństwa,
- promowanie inwestycyjne transportu samochodowego względem transportu kolejowego, zwiększy ruch oraz związane z nim zanieczyszczenia (hałas, drgania, gazy, itp.), niekorzystnie wpływając na stan zdrowia mieszkańców regionu, obniżając poziom jakości życia.

TABELA 8 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA LUDZI (W TYM ZDROWIA LUDZI) WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	fragmentaryczna realizacja infrastruktury rowerowej w całej strukturze przestrzennej miejscowości może być zagrożeniem dla jej użytkowników poprzez brak zapewnienia bezpieczeństwa na odcinkach poza obszarem realizacji inwestycji (brak ciągłości sieci ścieżek); możliwy brak konkurencyjności rowerzystów w transporcie publicznym	charakter bezpośredni, zasięg uzależniony od obszarów realizacji inwestycji	realizacja projektów dotyczących infrastruktury rowerowej powinna być holistyczna, a wybór lokalizacji dróg rowerowych powinien sprawiać, że sieć będzie ciągła i spełniająca parametry bezpieczeństwa; warto byłoby opracować lokalne standardy do projektowania i realizacji dróg rowerowych
VI Transport	faworyzowanie inwestycji drogowych względem inwestycji kolejowych może wpłynąć na zmianę stylu życia mieszkańców zwiększając ilość osób zmotoryzowanych w regionie	charakter pośredni, zasięg duży	zwiększenie ilości projektów kluczowych dotyczących transportu kolejowego, tak aby transport drogowy i kolejowy były równoprawnymi beneficjentami osi

Źródło: opracowanie własne

9.3 WODY (JAKOŚĆ I ZASOBY WÓD)

OCENA AKTUALNEGO STANU

Oceny stanu i zasobów wód dokonano na podstawie materiałów udostępnionych przez Wojewódzkiego inspektora Ochrony Środowiska w Katowicach, danych zgromadzonych przez Główny Urząd Statystyczny oraz ogólnodostępnych opracowań środowiskowych dla regionu.

Województwo śląskie położone jest niemal w całości w dorzeczu Wisły i Odry, należących do zlewiska Morza Bałtyckiego. Tylko niewielki fragment (24,3 km²) znajduje się w dorzeczu Dunaju, należącego do zlewiska Morza Czarnego. Wody podziemne w granicach województwa występują w utworach: czwartorzędu, trzeciorzędu, kredy, jury, triasu, karbonu oraz dewonu. Na obszarach charakteryzujących się największymi zasobami wodnymi oraz najlepszymi parametrami hydrogeologicznymi wydzielono 22 tzw. główne zbiorniki wód podziemnych. Uproszczony schemat sieci hydrograficznej oraz lokalizacje głównych zbiorników wód podziemnych wskazano na mapie poniżej.

MAPA 3 GŁÓWNE ZBIORNIKI WÓD PODZIEMNYCH NA TLE DZIAŁÓW WODNYCH

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, <http://przyrodakatowice.pl>

Zasoby wodne województwa śląskiego wykazują dużą różnorodność, co wynika z istotnego zróżnicowania środowiska geograficznego. Należy jednak podkreślić, że jest to obszar relatywnie ubogi w wodę. Według danych GUS i EUROSTATU średnie roczne zasoby wód powierzchniowych, przypadające na jednego mieszkańca, są czterokrotnie niższe od średniej europejskiej i niemal o 1/3 niższe od średniej krajowej. Ponadto tylko niewielka część tych zasobów nadaje się do gospodarczego wykorzystania z uwagi na fakt, że są one zanieczyszczone. Również zasoby eksploatacyjne wód podziemnych w porównaniu do zasobów krajowych są ubogie. Region pod tym względem zajmuje dopiero dziewiąte miejsce w kraju. Szczegółową analizę ilości zasobów oraz ich wykorzystania, jak również zagadnień gospodarki wodno ściekowej przedstawiono w diagnozie strategicznej w ocenianym dokumencie. Dlatego w niniejszej analizie skupiono się na elementach związanych z oceną jakości opisanych wcześniej zasobów, której w diagnozie nie zamieszczono.

Ocena stanu wód powierzchniowych i podziemnych prowadzona jest w ramach państwowego monitoringu środowiska przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach (WIOŚ). Według danych publikowanych przez WIOŚ, dzięki dotychczasowym wysokim nakładom inwestycyjnym, w sferze kontroli źródeł zanieczyszczeń jakość wód powierzchniowych w regionie w zakresie parametrów fizykochemicznych w ostatnim dziesięcioleciu uległa znaczącej poprawie. Jednak w związku z wdrażaniem postanowień Ramowej Dyrektywy Wodnej czynnikiem obecnie decydującym o klasyfikacji stanu poszczególnych części wód jest ich stan lub potencjał ekologiczny, zależny od znacznie szerszej gamy czynników niż tylko jakość wody, tj. parametrów hydrobiologicznych oraz hydromorfologicznych. Są to parametry kompleksowe, lecz bardzo wrażliwe na czynniki związane z antropopresją. Na obszarze województwa śląskiego parametry te mogą być zaniżone wskutek sztucznych zmian sieci rzecznej i silnego przekształcenia powierzchni zlewni, także na skutek szkód górniczych. Jednak ostatnie dane monitoringu prowadzonego na terenie województwa wskazują, że w porównaniu z rokiem 20011, w roku 2012 jedynie cztery spośród prawie 160 klasyfikowanych jednolitych części wód pogorszyło swój stan/potencjał ekologiczny. W chwili obecnej tylko 30% ocenianych Jednolitych Części Wód charakteryzuje się stanem/potencjałem ekologicznym dobrym lub powyżej dobrego, a więc spełnia założenia celów środowiskowych RDW, pozostałe 70 % musi go osiągnąć do grudnia 2015 lub 2021 (2027), jeżeli podlegają derogacjom czasowym.

TABELA 9 KLASYFIKACJA JEDNOLITYCH CZĘŚCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH W LATACH 2011 - 2012 NA TERENIE WOJEWÓDZTWA

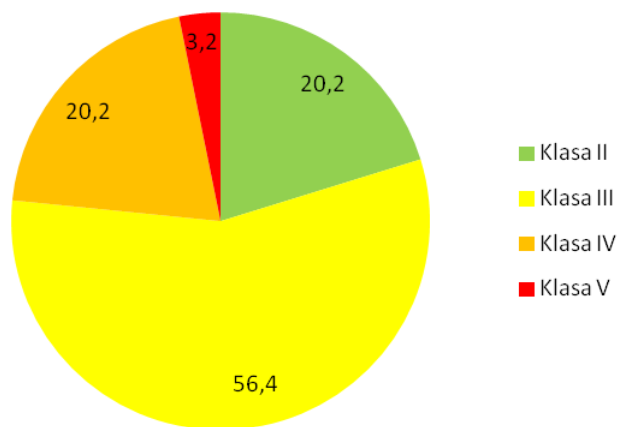
KLASA	2011	2012
BARDZO DOBRY	5	5
DOBRY I POWYŻEJ DOBREGO	40	36
UMIARKOWANY	54	58
SŁABY	37	37
ZŁY	20	20

Źródło: opracowanie własne na podst. WIOŚ

Aktualny stan jakościowy wód podziemnych badany jest na zlecenie GIOŚ przez Państwowy Instytut Geologiczny w ramach krajowej sieci monitoringu operacyjnego. W roku 2012 analizowano go w 94 punktach pomiarowo kontrolnych zlokalizowanych na terenie całego

województwa. Żadnego z badanych punktów nie zaliczono do I klasy obowiązujących standardów. Najliczniej reprezentowana była klasa III (56,4%). Identyczne odsetki punktów pomiarowo kontrolnych stwierdzono w klasach II i IV (20,2%), najmniej natomiast w klasie V (3,2%). Wskazać również należy, że w porównaniu z rokiem 2011 znacznie zmalał odsetek punktów notowanych w klasie IV, zwiększyła się natomiast liczba punktów w klasie II.

WYKRES 2 ROZKŁAD KLAS JAKOŚCI W BADANIACH WÓD PODZIEMNYCH W ROKU 2012 [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie WIOŚ

Powyższe dane wskazują jak istotnym zagadnieniem w województwie śląskim, w kontekście istniejących potrzeb jest stan i ochrona środowiska wodnego oraz gruntowo – wodnego. Zagadnienie to nie mogło zostać pominięte także w projekcie RPO WSL 2014-2020. Określono tam, że największe zagrożenia ekologiczne w województwie śląskim dotyczą wód powierzchniowych. Priorytetem musi być także zapewnienie wystarczającej ilości wody o odpowiedniej jakości dla potrzeb ludności, gospodarki i przemysłu. Najwyższa w Polsce gęstość zaludnienia, oraz stopień uprzemysłowienia sprawiają, że śląskie jest województwem o szczególnie wysokim zapotrzebowaniu na wodę. Zatem prawidłowe gospodarowanie zasobami wodnymi, jak i zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa mają w tym aspekcie priorytetowe znaczenie.

Z gospodarką wodną wiążą się również sprawy zagrożenia i ryzyka powodziowego. Z uwagi na zróżnicowanie w ukształtowaniu i zagospodarowaniu powierzchni, a także warunki klimatyczne i hydrologiczne, na obszarze województwa występują wezbrania rzeczne różnej genezy i o różnych skalach, zarówno o charakterze opadowym, jak i roztopowym. Obszary górskie i wyżynne narażone są przy tym na występowanie tzw. powodzi błyskawicznych (ang. *flash floods*), jako następstw opadów burzowych o dużym natężeniu. Na obszarach silnie zurbanizowanych (głównie w centrach miast), gdzie dochodzi do zwielokrotnienia odpływu powierzchniowego wskutek utwardzenia i uszczelnienia powierzchni gruntu, występować mogą także lokalne zalania, wynikające poniekąd z niewydolności systemu kanalizacyjnego lub ograniczonych możliwościach całego systemu odprowadzającego wodę, w tym przebudowanej (skanalizowanej) sieci rzecznej. Podobne skutki mają także podtopienia, będące skutkiem wzrostu poziomu wód gruntowych, zwłaszcza podczas długotrwałych opadów (tzw. opadów rozlewnych). W regulacjach stosunków wodnych duże znaczenie ma obecność odrzańskiej drogi wodnej oraz infrastruktura związana z wydobyciem surowców i przemysłem, w tym osadniki i inne zbiorniki przemysłowe.

Powódzie, czyli wezbrania powodujące straty ekonomiczne, notowane są we wszystkich fragmentach poszczególnych głównych dorzeczy, jakie ujęte są w granicach województwa śląskiego. W dorzeczu Odry dotyczą szczególnie terenów następujących dolin rzek: Odry (na całym odcinku przebiegającym przez teren województwa), Olzy (w rejonie Pogwizdowa, ujścia

Szotkówki oraz ujścia Olzy do Odry), Piotrówki (dopływu Olzy), Psiny i Troji, Rudy (w rejonie Rybnika oraz na odcinku poniżej zbiornika rybnickiego), Suminy, Bierawki (poniżej Tworoga Małego), Kłodnicy, Małej Panwi, Warty (poniżej Częstochowy na całym odcinku przebiegającym przez teren województwa), Liswarty (poniżej Panoszowa). W dorzeczu Wisły wezbrania i powodzie największe rozmiary osiągają na obszarach dolin rzek: Wisły, Pszczynki (poniżej Pszczyny), Gostyni (w rejonie Tychów i Bierunia Starego), Przemszy (poniżej Jaworzna), Czarnej Przemszy (powyżej Siewierza), Białej Przemszy (na odcinku od Sławkowa do ujścia Sztoły), Bobrka (w Sosnowcu), Soły (i jej dopływu – Koszarawy), Pilicy (wraz z dolinami dopływów – Żebrówki i Białej).

W kontekście ochrony przeciwpowodziowej i zlewniowego zarządzania dorzecziami w Polsce, województwo śląskie pełni szczególną rolę. Obszar ten obejmuje górne fragmenty zlewni największych krajowych rzek. W interesie zabezpieczenia przeciwpowodziowego obszarów innych województw, położonych w dalszych odcinkach dolin rzecznych, pożądane są tutaj działania w kierunku retencji wody i spowolnienia odpływu. Może się to odbywać przez zwiększenie areału obszarów biologicznie czynnych, tworzenie obiektów małej retencji, renaturyzację koryt i den dolin rzecznych, zbieranie deszczówki oraz inne działania prowadzone w różnej skali.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA WODY SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

Do najistotniejszych problemów województwa w zakresie gospodarki wodnej zaliczyć należy niedostateczną ilość zasobów wód możliwych do wykorzystania, jak również kwestie jakościowe powiązane ze znacznym zanieczyszczeniem wód powierzchniowych i podziemnych. Zagrożeniem w tym aspekcie są przede wszystkim: odprowadzanie nieoczyszczanych lub niedostatecznie oczyszczanych ścieków komunalnych oraz przemysłowych, niedostateczna sanitacja obszarów wiejskich i rekreacyjnych, zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł obszarowych oraz górnicza eksploatacja kopalni.

Analizowany dokument z racji swojego charakteru tzn. określania ram dystrybucji wsparcia finansowego na inwestycje w regionie może istotnie wpływać na stan jego środowiska. W aspekcie ilości i jakości zasobów RPO WSL 2014-2020 może mieć znaczący wpływ na rozwiązanie wskazanych problemów regionu. Do najważniejszych osi priorytetowych w tym kontekście można zaliczyć I, III, IV, V oraz VI. Warto zauważyć, iż na wstępnej liście projektów kluczowych dla RPO WSL 2014-2020 brak projektu odpowiadającego w sposób bezpośredni potrzebom zapewnienia wystarczającej ilości wody o odpowiedniej jakości dla potrzeb ludności, gospodarki i przemysłu. Żaden z analizowanych zapisów RPO WSL 2014-2020 nie odnosi się także bezpośrednio do zagadnień powodziowych, zatem na ten aspekt zapisy RPO WSL 2014-2020 nie będą miały istotnego wpływu.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Z uwagi na charakter zakładanych w poszczególnych osiach działań, należy oczekiwać przede wszystkim pozytywnych efektów na środowisko wodne i gruntowo- wodne.

Oś priorytetowa I

Zgodnie z zapisami RPO WSL 2014-2020, w ramach osi I wsparcie uzyskują projekty badawcze przyczyniające się do wzrostu innowacyjności gospodarki regionu. W jego ramach zdecydowano się na wybór projektów za pomocą ścieżki pozakonkursowej opartej o listę projektów kluczowych. Obejmuje ona projekty w dziedzinie B+R. Wśród nich znajdują się również projekty dotyczące innowacji, szczególnie w przemyśle wydobywczym oraz geotermii, które skutkować może wdrażaniem nowych technologii ograniczających zużycie i poprawiających jakość

odprowadzanych wód, a przez to pozytywny wpływ na ilość i jakość zasobów. Będzie to jednak oddziaływanie pośrednie oczekiwane dopiero w dłuższej perspektywie.

Oś priorytetowa II

Oś II poświęcona jest zwiększaniu cyfryzacji regionu, w tym poprawie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w MŚP. W jego ramach można oczekiwać również pośrednich oddziaływań pozytywnych w zakresie rozwoju lub wdrażania systemów podnoszących efektywność zarządzania zasobami oraz kontroli zanieczyszczeń przedostających się do wód i zagrożeń powodziowych. Działania tego typu są już prowadzone, jednak rozwój cyfrowych powiązań między sektorem państwowym i prywatnym, np. w zakresie sprawozdawczości odprowadzanych do wód zanieczyszczeń lub weryfikacji obowiązujących pozwoleń to długi proces, szczególnie istotny w kontekście wdrażania obowiązujących Polskę ustaleń RDW i pozostałych dyrektyw środowiskowych.

Oś priorytetowa III

Oś III poświęcona jest podnoszeniu konkurencyjności MŚP poprzez pozyskanie i implementację innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych wraz z ich promocją. Tu również można oczekiwać pozytywnych efektów w zakresie wdrażania mniej wodochłonnych oraz czystszych technologii skutkujących mniejszym zużyciem wody przez przemysł oraz odprowadzaniem przez niego czystszych ścieków. Efekty te powinny łagodzić presję związane rozwojem gospodarki, a więc zwiększonym poborem wód i odprowadzaniem ścieków. W ramach analizowanej osi wsparcie uzyskać mogą również projekty dotyczące ponownego wykorzystania terenów typu *brownfield*. Możliwe działania w tym zakresie będą polegały na kompleksowym uzbrojeniu terenów pod inwestycje w tym rekultywację obszarów zdegradowanych, co przyczyni się do lokalnego obniżenia presji na środowisko wodne i gruntowo-wodne poprzez remont infrastruktury oraz likwidację dotychczasowych źródeł zanieczyszczeń.

Oś priorytetowa IV

Oś IV przewiduje wsparcie projektów w zakresie poprawy szeroko pojętej efektywności energetycznej. Sektor energetyczny powiązany jest ze środowiskiem wodnym, dlatego projekty poprawiające wydajność w produkcji energii i zmniejszające jej straty w przesyłach mogą mieć pozytywne skutki dla wód w zakresie zmniejszania jej poborów do celów chłodniczych czy depozycji w nich zanieczyszczeń itp.

Oś priorytetowa V

Oś V jest szczególnie istotna pod względem oddziaływania na środowisko wodne, gdyż nawiązuje bezpośrednio do wykorzystania i ochrony tych zasobów. Jest to kontynuacja ścieżki realizowanej już w poprzedniej perspektywie poprzez wsparcie budowy i modernizacji sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowie sieci kanalizacji deszczowej jako element projektu dotyczący budowy kanalizacji dla ścieków komunalnych, budowie i modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowie i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę. Z jednej strony poprawie ulegać będzie system oczyszczania ścieków a więc dalszemu obniżaniu ulegać będzie presja na jakość wód powierzchniowych i podziemnych, w drugiej natomiast poprawiać się będzie efektywność wykorzystania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych poprzez budowę i remonty sieci wodociągowych a przez to zmniejszanie strat przy przesyłaniu czy wody przy jej poborze. Istotne są też przewidziane do wparcia działania związane z rekultywacją terenów zdegradowanych.

Oś priorytetowa VI

Oś VI związana jest ze wsparciem projektów transportowych. Najistotniejszym jego oddziaływaniem w kontekście wód jest realizacja projektów z zakresu rozbudowy i przebudowy kluczowej infrastruktury drogowej (oraz wybranych odcinków infrastruktury kolejowej) regionu, a więc poprawa jej parametrów w zakresie odwodnienia i kontroli spłukiwanych z nich zanieczyszczeń poprzez instalowanie odpowiednich urządzeń oczyszczających. Wybór tych projektów również oparty będzie o procedurę pozakonkursową.

Pozostałe osie priorytetowe RPO WSL 2014-2020 (VII - XIV) koncentrują się na realizacji projektów miękkich, głównie w zakresie edukacji i rewitalizacji społecznej, a więc nie powinny mieć bezpośrednich negatywnych skutków środowiskowych. Mogą mieć natomiast pośrednie i wtórne znaczenie w kontekście kształtowania właściwych postaw wobec środowiska oraz kształcenia wysokiej jakości specjalistów w strategicznych dziedzinach gospodarki, w tym gospodarki wodnej i ochrony środowiska.

Pomimo, że rozwój gospodarczy wiąże się ze wzrostem presji na zasoby środowiska, realizacja założeń RPO WSL 2014-2020 nie będzie skutkowała istotnymi negatywnymi oddziaływaniami na środowisko wodne i gruntowo wodne. Przewidywane efekty związane z wdrażaniem innowacji i zmniejszaniem wodochłonności gospodarki oraz poprawą efektywności gospodarowania wodą będą wspomniany wzrost presji skutecznie minimalizować. Możliwe są jedynie lokalne negatywne oddziaływania konkretnych projektów inwestycyjnych na etapie ich realizacji, jednak będą one ograniczane i minimalizowane w procesie oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych inwestycji. Przeprowadzenie takiej procedury lub przynajmniej screeningu oddziaływań środowiskowych jest warunkiem formalnego zaakceptowania projektu do wsparcia. Przewidywane pozytywne skutki realizacji projektów w ramach opisanych w RPO WSL 2014-2020 założeń będą miały charakter zarówno bezpośredni jak i pośredni, a w perspektywie długoterminowej powinny mieć zasięg regionalny, tzn. przyczyniać się do poprawy stanu wód w całym województwie.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- pozytywny wpływ na ilość i jakość zasobów związany z wdrażaniem nowych technologii ograniczających zużycie i poprawiających jakość odprowadzanych wód,
- poprawa zarządzania w gospodarce wodnej i ściekowej poprzez wdrażanie systemów informatycznych podnoszących efektywność zarządzania zasobami oraz kontroli zanieczyszczeń przedostających się do wód,
- obniżenia presji na środowisko wodne i gruntowo-wodne poprzez remont infrastruktury oraz likwidację dotychczasowych źródeł zanieczyszczeń,
- istotne pozytywne efekty dla wód może przynieść realizacja projektów kluczowych, w szczególności osi V i VI, z uwagi na zakładaną w ich ramach likwidację źródeł migracji zanieczyszczeń.

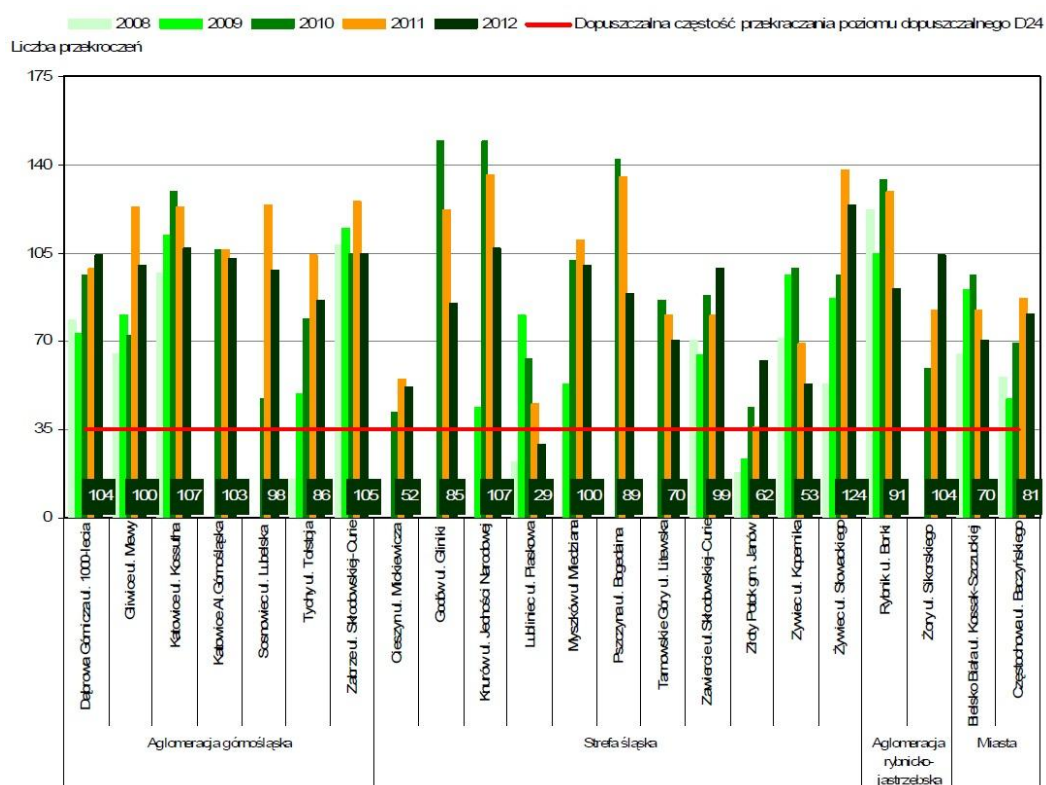
TABELA 10 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA WODY WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY MINIMALIZACJI

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
III, IV, V, VI oraz projekty kluczowe	Możliwe oddziaływania związane z etapem realizacji konkretnych inwestycji infrastrukturalnych (np. odwadnianie wykopów, infiltracja zanieczyszczeń z palcu budowy itp.)	Zasięg lokalny o małym znaczeniu najczęściej chwilowy związany jedynie z etapem realizacji	Określone na etapie oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych projektów.

OCENA AKTUALNEGO STANU

Jakość powietrza na terenie województwa śląskiego to temat wielu badań i opracowań. Jak wskazano w diagnozie strategicznej ocenianego dokumentu Śląsk jako najbardziej uprzemysłowiony i zurbanizowany region kraju charakteryzuje się też najwyższą presją w tym zakresie. W ostatnim piętnastolecu zainwestowano ogromne środki w instalacje ograniczające emisję zanieczyszczeń ze źródeł przemysłowych, dzięki czemu presja z tej strony uległa znacznemu zmniejszeniu. Jednak istotny problem stanowi wciąż niska emisja, w okresie grzewczym stanowiąca poważny czynnik występowania przekroczeń norm jakości. Monitoring jakości powietrza prowadzony przez WIOŚ w Katowicach w 160 punktach kontrolno - pomiarowych na terenie województwa wskazuje, że w ostatnich pięciu latach średnie roczne stężenia pyłu zawieszonego PM10 mieściły się w przedziale od 75% do 141% poziomu dopuszczalnego, a liczby przekroczeń we wszystkich badanych strefach przekraczały dopuszczalne wartości. Również wartości dopuszczalne stężenia pyłu zawieszonego PM2,5, powiększone o margines tolerancji zostały przekroczone w 2012 roku na wszystkich stanowiskach za wyjątkiem stacji tła regionalnego w Żółtym Potoku.

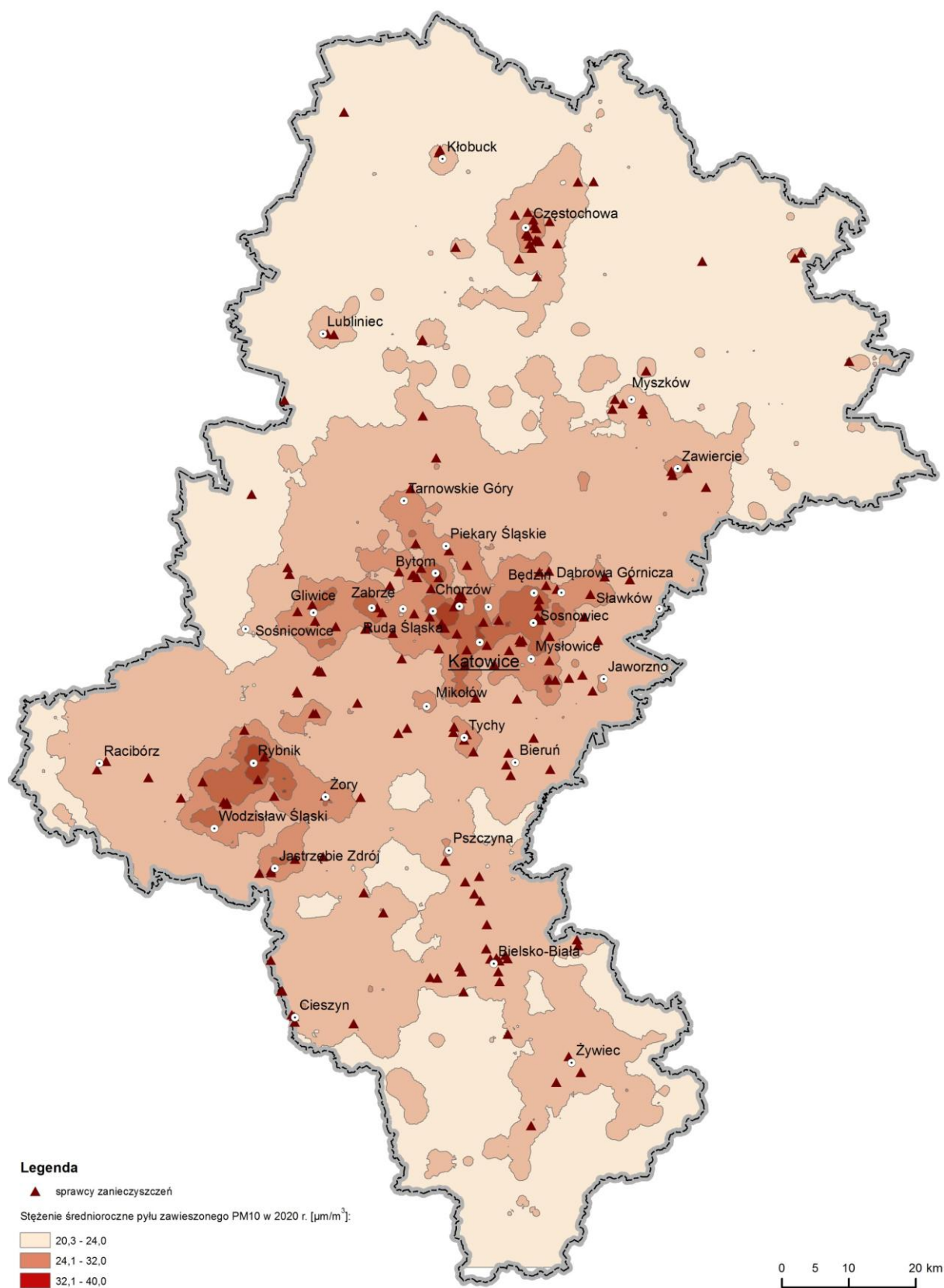
**WYKRES 3 CZĘSTOŚCI PRZEKROCZANIA DOPUSZCZALNEGO POZIOMU STĘŻEŃ
24-GODZINNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W LATACH 2008 - 2012
(WARTOŚCI W ETYKIETACH DOTYCZĄ 2012 ROKU)**

Źródło: WIOŚ Katowice

Prognoza średniorocznych stężeń pyłu PM10 na rok 2020 wskazuje, że pomimo ogólnego ich spadku w okresie perspektywnym wciąż najbardziej zagrożone będą rejony wysoko zurbanizowane o wysokim zagęszczeniu źródeł niskiej emisji i zakładów przemysłowych.

MAPA 4 PROGNOZOWANE STĘŻENIA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W ROKU 2020

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego

W przypadku pozostałych zanieczyszczeń, średnioroczne stężenia benzo(a)pirenu w roku 2012 również przekraczały dozwolone wartości we wszystkich punktach pomiarowych. W przypadku dwutlenku azotu, poza stacjami komunikacyjnymi wartości średnioroczne nie odnotowano przekroczeń dopuszczalnych norm. Na stacji komunikacyjnej w Katowicach przekroczyły poziom dopuszczalny o 23% a w Częstochowie o 5%. Na pozostałych stanowiskach wartości stężeń wynosiły od 25% do 80% wartości dopuszczalnej. Wartości stwierdzonych przekroczeń są jednak niższe niż w 2011 roku. Stężenia maksymalne 1-godzinne nie zostały przekroczone na żadnym stanowisku pomiarowym i mieściły się w zakresie 41% - 98% poziomu dopuszczalnego. Badania stężenia dwutlenku siarki w 2012 roku wykazały brak przekroczeń dopuszczalnej częstości przekraczania poziomów dopuszczalnych stężeń 1-godzinnych, natomiast poziom dopuszczalny stężen 24-godzinnych został przekroczony w przypadku stężeń maksymalnych w Żywcu o 54%, Zabrze o 46%, Rybniku o 23%, Wodzisławiu Śląskim i Żorach o 15%, Częstochowie o 20% i o 10% oraz w Dąbrowie Górniczej o 10%. Przekroczenie dopuszczalnej częstości (3 razy) przekraczania poziomu dopuszczalnego nastąpiło w Rybniku (6-krotnie) oraz w Żywcu (7-krotnie). Istotne przekroczenie notowano również w zakresie ozonu. Na wszystkich stanowiskach pomiarowych wystąpiły przekroczenia maksymalnych 8-godzinnych stężeń tego zanieczyszczenia.

Relatywnie lepsza sytuacja występuje pod względem pozostałych monitorowanych zanieczyszczeń. W roku nie zanotowano przekroczeń norm dla benzenu, ołowiu, arsenu, kadmu, niklu i tlenku węgla.

Analiza prowadzonych pomiarów wskazuje, że przyczyną notowania przekroczeń pyłu zawieszonego PM₁₀, PM_{2,5} i benzo(a)piranu w okresie zimowym jest emisja z indywidualnego ogrzewania budynków, czyli tzw. niska emisja. Jest ona wciąż istotnym czynnikiem mimo wdrożenia w województwie ok. 150 programów likwidacji niskiej emisji. Natomiast główną przyczyną wystąpienia przekroczeń dwutlenku azotu jest emisja ze źródeł liniowych (komunikacyjnych).

OCENA ISTOTNOŚCI I MOŻLIWOŚCI WPŁYWU SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020 NA POWIETRZE

Przytoczone dane dowodzą, że jakość powietrza w regionie, pomimo podejmowanych w tym zakresie działań i programów naprawczych jest wciąż istotnym problemem. O ile w znaczącym stopniu udało się zredukować presję ze strony przemysłu, to wciąż do rozwiązania pozostaje problem niskiej emisji. Istotnym problemem jest również emisja komunikacyjna. Analiza RPO WSL 2014-2020 wskazuje, że zagadnienia związane z jakością powietrza mają znaczące odzwierciedlenie w jego zapisach. Bezpośrednie lub pośrednie działania w tym zakresie przewidują osie I, III, IV, V i VI.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa I

Oś I przewiduje wsparcie sektora B+R oraz innowacji. Zagadnienia te jednoznacznie wiążą się z poszukiwaniem i wdrażaniem nowoczesnych materiałów oraz technologii. Lista projektów kluczowych obejmuje takie przedsięwzięcia jak: Centrum Czystych Technologii Węglowych w Zabrzu, Centrum kompetencji sektora energetyki prosumenckiej regionu śląskiego czy Prace badawczo rozwojowe nad możliwością wykorzystania wód geotermalnych i pokopalnianych w Województwie Śląskim. Wszystkie one mają na celu bezpośrednią lub pośrednią minimalizację emisji zanieczyszczeń do atmosfery, a więc poprawę jej stanu.

Oś priorytetowa II

Założenia osi II mogą oddziaływać na powietrze w sposób podobny jak opisany w przypadku wód, tzn. poprzez optymalizację przepływu informacji między podmiotami emitującymi zanieczyszczenia, a organami kontrolującymi, może również podnieść efektywność zarządzania emisjami, oraz ostrzegania przed występowaniem sytuacji zagrażających zdrowiu w przypadku przekraczania w którymś rejonie alarmowych stężeń zanieczyszczeń.

Oś priorytetowa III

Zapisy osi III poza wspieraniem wdrażania innowacji produktowych, procesowych i organizacyjnych przewidują też wsparcie klastrów i inkubatorów przedsiębiorczości, co może wspomagać efektywniejsze wykorzystanie źródeł energii (kogeneracja, rekuperacja itp.), a więc także ograniczanie emisji zanieczyszczeń do atmosfery.

Oś priorytetowa IV

Oś IV jest szczególnie istotna w kontekście ocenianego komponentu środowiska ponieważ koncentruje się na wsparciu projektów związanych ze zwiększaniem efektywności energetycznej, odnawialnymi źródłami energii i gospodarką niskoemisyjną. W jego ramach planuje się wspieranie projektów z zakresu budowy i przebudowy infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, likwidacji „niskiej emisji” poprzez wymianę lub modernizację indywidualnych źródeł ciepła lub podłączanie budynków do sieciowych nośników ciepła, montażu instalacji efektywnego energetycznie oświetlenia w gminach lub obiektach użyteczności publicznej, termomodernizacji w budynkach użyteczności publicznej, spółdzielniach i wspólnotach mieszkaniowych także z wykorzystaniem OZE oraz poprawy efektywności produkcji energii poprzez wykorzystanie źródeł kogeneracyjnych. Wsparcie niskoemisyjnego transportu miejskiego, nastąpi w ramach: budowy, przebudowy liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi Park&Ride i Park&Bike) oraz zakupu taboru autobusowego na potrzeby transportu publicznego. Wszystkie wymienione działania będą miały istotny bezpośredni i pośredni wpływ na redukcję emisji zanieczyszczeń, a więc poprawę jakości powietrza w regionie.

Oś priorytetowa V

Również projekty wynikające z założeń osi V mogą mieć pozytywny wpływ na stan powietrza atmosferycznego poprzez wsparcie projektów rewitalizacyjnych zdegradowanej tkanki miejskiej w ramach inicjatywy JESSICA, co w praktyce oznacza termomodernizację budynków, a przez to podnoszenie ich efektywności energetycznej.

Oś priorytetowa VI

Bardzo istotnym elementem w kontekście redukcji presji przez źródła liniowe są założenia osi VI obejmujące zagadnienia związane z transportem i zakładające wsparcie tworzenia zrównoważonego systemu transportowego oraz optymalizację wykorzystania w tym kierunku istniejącej infrastruktury. Planuje się przy tym zwiększanie atrakcyjności oraz promocję transportu zbiorowego – zarówno miejskiego jak i regionalnego. Wyboru projektów dokonano w trybie pozakonkursowym na zasadzie opracowania listy projektów kluczowych. Umieszczono na niej projekty zakładające w głównej mierze przebudowę istniejących fragmentów dróg oraz wybrane odcinki linii kolejowych. Jeden projekt przewiduje natomiast zakup taboru kolejowego w postaci 10 elektrycznych zespołów trakcyjnych. Planowane w ramach listy inwestycje doprowadzą do relokacji obecnie występujących emisji, w szczególności te zakładające budowę obwodnic, co może doprowadzić do redukcji obciążeń występujących w strefach silnie

zurbanizowanych. Pozostałe projekty mogą prowadzić do lokalnego wzrostu obciążeń związanych z emisją komunikacyjną, poprzez podnoszenie standardów dróg a tym samym ich przepustowości i atrakcyjności dla kierowców.

Realizacja działań przewidzianych w ramach osi VII – XIV będzie miała charakter miękki związany ze wsparciem projektów społecznych i edukacyjnych. Podobnie jak już wskazano wcześniej potencjalnym pozytywnym ich efektem może być poprawa świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie wykorzystania niskoemisyjnych indywidualnych technologii grzewczych, co jest bardzo istotne w kontekście zagadnień związanych z redukcją niskiej emisji.

Z uwagi na przyjęte założenia strategiczne realizacja projektów wynikających z wdrażania RPO WSL2014-2020 będzie pozytywnie skutkowała przede wszystkim na powietrze atmosferyczne i jego jakość. Będą to zarówno bezpośrednie efekty realizowanych inwestycji związane z redukcją lub likwidacją emisji zanieczyszczeń, jak i pośrednie wynikające z poprawy efektywności energetycznej i edukacji społeczeństwa w tym zakresie. Działania na rzecz poprawy jakości powietrza prowadzone są na terenie województwa od lat przez podmioty na wszystkich szczeblach administracji, dlatego należy oczekiwać długoterminowych kumulacji pozytywnych oddziaływań w postaci poprawy obserwowanych trendów zmian jakości powietrza w przyszłości. Jedyne możliwe negatywne oddziaływania na analizowany element środowiska mogą być związane z pracami budowlanymi w ramach konkretnych inwestycji. Ich charakter będzie jednak chwilowy a zasięg jedynie lokalny. Jak już wcześniej wskazano będą one minimalizowane przez środki i rozwiązania wypracowane na etapie oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych projektów.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - POZYTYWNE:

- bezpośrednia lub pośrednia minimalizacja emisji zanieczyszczeń do atmosfery, a więc poprawa jakości powietrza na skutek rozwoju wdrażania innowacyjnych niskoemisyjnych technologii i rozwiązań,
- bezpośrednie efekty likwidacji „niskiej emisji” poprzez wymianę lub modernizację indywidualnych źródeł ciepła lub podłączanie budynków do sieciowych nośników ciepła,
- pośrednie efekty poprawy efektywności energetycznej przez termomodernizację w budynkach użyteczności publicznej, spółdzielniach i wspólnotach mieszkaniowych także z wykorzystaniem OZE
- bezpośrednie efekty przez zmniejszenie presji ze strony źródeł komunikacyjnych dzięki wsparciu tworzenia zrównoważonego systemu transportowego oraz optymalizację wykorzystania w tym kierunku istniejącej infrastruktury.

TABELA 11 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA WODY WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY MINIMALIZACJI

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
III, IV, V, VI	Możliwe oddziaływania związane z etapem realizacji konkretnych inwestycji infrastrukturalnych (np. pylenie z placu budowy, emisja komunikacyjna związana z transportem materiałów i surowców itp.)	Zasięg lokalny o małym znaczeniu najczęściej chwilowy związany jedynie z etapem realizacji	Określone na etapie oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych projektów.
PROJEKTY KLUCZOWE	Możliwe oddziaływania związane z etapem realizacji konkretnych inwestycji infrastrukturalnych (np. pylenie z placu budowy, emisja komunikacyjna związana z transportem materiałów i surowców itp.) Istnieje potencjalne niebezpieczeństwo kumulowania się lokalnych oddziaływań w przypadku jednoczesnej realizacji projektów osi III V i VI w sąsiadujących lokalizacjach.	Zasięg lokalny o małym znaczeniu najczęściej chwilowy związany jedynie z etapem realizacji	Określone na etapie oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych projektów.

Źródło: opracowanie własne

9.5 POWIERZCHNIA ZIEMI (GLEBY, EROZJA)

OCENA AKTUALNEGO STANU

Obecna sytuacja stanu gleb województwa śląskiego jest ściśle związana z dużym stopniem uprzemysłowienia. Wysoki stopień zurbanizowania, emisja zanieczyszczeń z zakładów przemysłowych oraz nienajlepszy stan innych komponentów środowiska przez lata oddziaływał na powierzchnię ziemi.

Na obszarach rolnych województwa śląskiego dominują typy gleb płowych i brunatnych (24,07%), gleb brunatnych wylugowanych i brunatnych kwaśnych (22,53%) oraz gleb bielcowych i rdzawych (19,32%). Większość tych gleb cechuje ograniczona bądź niska przydatność rolnicza⁸⁵. Większość użytków rolnych charakteryzuje się odczynem bardzo kwaśnym i kwaśnym, co przekłada się na niekorzystne warunki dla wzrostu i rozwoju większości roślin uprawnych. Jest to ściśle związane z działalnością przemysłową człowieka⁸⁶. Oprócz czynników antropogenicznych na zakwaszenie gleb wpływają również czynniki przyrodnicze związane z klimatem (przewaga opadów nad parowaniem) oraz przemianami mikrobiologicznymi. Zauważyć należy, że złemu stanowi gleb rolniczych w regionie towarzyszy

⁸⁵ <http://www.slaskie.pl/>

⁸⁶ Stan gleb w województwie śląskim w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych przez Okręgową Stację Chemiczno-Rolniczą w Gliwicach, Z. Adrianek, K. Skowronek, 2005

ciągły proces ich degradacji. Dowodzi tego blisko 5% wzrost udziału gleb bardzo kwaśnych w przeciągu 5 lat (2004-2009)⁸⁷.

Województwo śląskie jest regionem silnie narażonym na różne formy erozji gleb użytkowanych rolniczo. W zależności od typu erozji stwierdzić można wyższe od średniej krajowej zagrożenie erozją wietrzną (34,8% powierzchni województwa, przy średniej krajowej 27,6%), szczególnie na obszarach o sztucznie obniżonym poziomie wód gruntowych oraz erozją wodną powierzchniową (40,7% powierzchni województwa, przy średniej krajowej 28,5%)⁸⁸. Dane projektu PESERA⁸⁹ pozwalają zidentyfikować obszary najbardziej narażone na erozję powierzchniową. Wyszczególnić tu należy Kotlinę Żywiecką, Pogórze Śląskie, południową część Płaskowyżu Rybnickiego, Próg Woźnicki, Obniżenie Górnej Warty, Wyżynę Częstochowską oraz obszar na styku Obniżenia Krzepickiego i Wyżyny Wieluńskiej⁹⁰. Na stokach górskich występują natomiast procesy prowadzące do erozji liniowej. Bruzdy i rynny erozyjne tworzą się na obszarach pozbawionych roślinności oraz wzdłuż nieutwardzonych dróg, także w miejscach użytkowanych turystycznie.

Degradacja powierzchni ziemi wynika także z działania ruchów masowych podłoża. Zgodnie z klasyfikacją ELSUS1000⁹¹ obszarami najbardziej narażonymi na procesy osuwiskowe w regionie są: Beskid Śląski, Kotlina Orawsko-Nowotarska, Beskid Makowski oraz Beskid Mały. Na obszarze tym dominuje 3. i 4. klasa w pięciostopniowej skali podatności na występowanie takich zjawisk. Lokalnie wyższy poziom zagrożenia występuje także na Pogórzu Śląskim oraz Wyżynie Częstochowskiej. Większość województwa mieści się w 1. – najniższej klasie zagrożenia osuwiskowego.

W zakresie degradacji powierzchni ziemi dużym wyzwaniem w województwie śląskim są szkody górnicze wynikające z prowadzenia działalności przez zakłady górnicze. NIK w 2012 roku oceniła przy tym pozytywnie działalność przedsiębiorców górniczych w zakresie obowiązku naprawiania szkód wywołanych ruchem zakładów górniczych⁹².

Najwięcej przemian w zakresie zagospodarowania przestrzennego powierzchni ziemi województwa miało miejsce w ostatnich latach w południowej jego części. Atrakcyjny pod kątem kulturowym i przyrodniczym obszar Beskidu Śląskiego, Żywieckiego i Małego oraz Pogórza Śląskiego stał się miejscem lokalizacji wielu inwestycji mieszkaniowych oraz usługowych ukierunkowanych na obsługę ruchu turystycznego. W przypadku tych terenów mamy do czynienia z procesem rozlewania się zabudowy, często luźnej. W efekcie dochodzi w niektórych przypadkach do zabudowywania terenów aż po granice administracyjne jednostek co finalnie prowadzi do ich funkcjonalnego łączenia i zacierania granicy między miejscowościami⁹³.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA POWIERZCHNIĘ ZIEMI SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

RPO WSL 2014-2020 w proponowanym kształcie nie będzie w sposób istotny oddziaływać na ogólne cechy charakteryzujące powierzchnię ziemi. Może jednak pośrednio mieć wpływ na sposób użytkowania i ochronę gleb w regionie. Będzie to wynikało z przewidzianych

⁸⁷ Udział zanieczyszczeń przemysłowo-komunikacyjnych w zakwaszeniu gleb w województwie śląskim, A. Kaczor, Z. Adrianek, M. Brodowska, 2010

⁸⁸ BDL GUS

⁸⁹ PESERA – Pan European Soil Erosion Risk Assessment (projekt Europejskiej Agencji Środowiska)

⁹⁰ Wydzielenie jednostek zgodnie z klasyfikacją regionów fizycznogeograficznych Kondrackiego

⁹¹ ELSUS1000 - Classified European Landslide Susceptibility map v1.0

⁹² Informacja o wynikach kontroli: Usuwanie przez przedsiębiorców górniczych szkód wywołanych ruchem zakładu górniczego, NIK, Warszawa 2012

⁹³ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego, Marszałek Województwa Śląskiego, Katowice 2004

w dokumencie działań na rzecz rozwoju gospodarki niskoemisyjnej i odnawialnych źródeł energii.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa IV

W ramach osi IV wyszczególnić można dwie grupy wpływu na powierzchnię ziemi. Po pierwsze ocena stanu istniejącego dowodzi, że problemy z zakwaszeniem gleb rolniczych spowodowane są prowadzeniem działalności ludzkiej, głównie przemysłowej. Znaczna koncentracja zakładów przemysłowych skutkuje dużym, skumulowanym, negatywnym oddziaływaniem na powierzchnię ziemi poprzez emisję zanieczyszczeń. Rozwój gospodarki niskoemisyjnej pozytywnie wpłynie na redukcję źródła zanieczyszczeń gleb, a co za tym idzie spowolnienie ciągłych procesów ich degradacji. W zakresie odnawialnych źródeł energii przewiduje się wsparcie dla pozyskiwania energii z biomasy. Możliwość wykorzystania roślin energetycznych pozytywnie wpłynie na użytkowanie gruntów rolnych do celów produkcyjnych na obszarach skażonych metalami ciężkimi. Takie wykorzystanie gruntów skażonych docelowo wspomogę utrzymanie obecnej funkcji terenu, przy jednoczesnym braku negatywnego oddziaływania na lokalną gospodarkę żywnościową.

Oś priorytetowa V

Działania w zakresie rozwoju sieci kanalizacyjnych pozytywnie wpłyną na ochronę gleb. Zbiornicza sieć kanalizacyjna w wielu przypadkach zastąpić może prowadzoną indywidualnie przez właścicieli posesji gospodarkę ściekową. Popularną formą zagospodarowania ścieków są zbiorniki bezodpływowe, a ich opróżnianiem zarządza właściciel. Z racji znacznych kosztów tego procesu zdarza się że zbiorniki te są rozszczelniane w efekcie czego nieczystości przedostają się do gruntu, zanieczyszczając powierzchnię ziemi. Zmiana gospodarki ściekowej zminimalizuje takie działania.

Oś priorytetowa VI

Realizacja tej osi związana jest z budową nowych dróg co skutkować będzie nowymi powierzchniami uszczelnionymi. Działanie takie wyłączy ten obszar ziemi z pełnienia różnych funkcji przyrodniczych, jak np. wegetacja czy retencja wody. Dodatkowo modernizacja sieci dróg wojewódzkich, poprzez oferowanie lepszych warunków podróżowania, wpłynąć może na wzrost popularności ruchu samochodowego. To natomiast przełoży się na wzrost emisji zanieczyszczeń.

Oś priorytetowa X

Działania rewitalizacyjne przewidziane w ramach osi wpłyną pozytywnie na jakość przestrzeni obszarów zdegradowanych. Dzięki temu tereny te będą w dalszym ciągu (lub ponownie poprzez recykling przestrzeni) wykorzystywane w sferze aktywności społeczno-gospodarczej ludzi. Wpłynąć to może pozytywnie na ochronę powierzchni ziemi zmniejszając popyt na zabudowę nowych obszarów.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- gospodarka niskoemisyjna wpłynąć może na ograniczenie negatywnego oddziaływania zakładów przemysłowych na właściwości fizyko-chemiczne gleb,
- możliwe wsparcie upraw roślin energetycznych na glebach zakwaszonych przyniesie pozytywny efekt w postaci zmniejszenia ilości nieużytków,

- rozwój sieci kanalizacyjnych zminimalizuje zagrożenie zanieczyszczenia gleb z indywidualnych zbiorników przeznaczonych do magazynowania ścieków,
- wzrost świadomości ekologicznej pozytywnie wpłynąć może na styl życia społeczeństwa kształtując zachowania w mniejszy sposób obciążający powierzchnię ziemi,
- ponowne wykorzystanie obszarów zdegradowanych może zmniejszyć popyt na zainwestowanie i zabudowanie nowych terenów.

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE – PODSUMOWANIE:

- rozwój sieci drogowej zwiększy powierzchnię uszczelnioną województwa,
- popularyzacja transportu samochodowego wpłynąć może na wzrost emisji zanieczyszczeń, które częściowo przedostają się także do gleby.

TABELA 12 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA POWIERZCHNIĘ ZIEMI WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI.

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
VI Transport	rozwój sieci drogowej zwiększy lokalnie powierzchnię uszczelnioną	charakter bezpośredni, zasięg lokalny, uzależniony od lokalizacji nowych inwestycji drogowych	stosowanie materiałów umożliwiających częściowe przesiąkanie wody do gruntu; towarzyszące tereny zieleni powinny pełnić funkcję zielonej infrastruktury, pełniąc lokalną funkcję retencyjną wody
	popularyzacja transportu samochodowego wpłynąć może na wzrost emisji zanieczyszczeń z pojazdów kołowych, pozostających częściowo w glebie	charakter pośredni, zasięg duży	zwiększenie ilości projektów kluczowych dotyczących transportu kolejowego

Źródło: opracowanie własne

9.6 KRAJOBRAZ

Krajobraz, w zależności od podejścia naukowego definiowany jest w różny sposób, jednak nie ulega wątpliwości, że jest on elementem środowiska i reaguje, szybciej lub wolniej, na zmiany jego stanu. W niniejszym opracowaniu potraktowano krajobraz jako możliwą do zaobserwowania wartość, związaną z występowaniem zarówno elementów naturalnych, jak i kulturowych. Wysoka jakość krajobrazu wiąże się z wyższą jakością życia mieszkańców oraz wyższym potencjałem inwestycyjnym oraz turystycznym, a co za tym idzie, zwiększa konkurencyjność regionu i może przynosić bezpośrednie zyski.

OCENA AKTUALNEGO STANU

Krajobraz województwa śląskiego cechuje niespotykane w większości innych województw zróżnicowanie związane z występowaniem obszarów zarówno nizinnych, wyżynnych jak

i górskich. Pochodną dużej różnorodności geologicznej jest duża różnorodność siedliskowa i krajobrazowa. Na obszarze województwa występuje aż 9 typów krajobrazu naturalnego⁹⁴. Uwarunkowania kulturowe i historyczne w regionie pozostawiły po sobie bogate i różnorodne dziedzictwo krajobrazów kulturowych. Są to zarówno krajobrazy rolnicze, wiejskie i miejskie, jak i przemysłowe.

Tradycyjny krajobraz rolniczy występuje na południu województwa (krajobraz pasterski w Beskidach, krajobraz kulturowy gospodarki stawowej w dolinie górnej Wisły), w części centralnej (na zachód od Tarnowskich Gór) i wschodniej (w okolicach Koniecpola). Charakterystyczny krajobraz przemysłowy obserwujemy na zachodzie województwa (w okolicach Rybnika) oraz na obszarze konurbacji katowickiej. Na tych obszarach znajdziemy bogate dziedzictwo kulturowe okresu industrializacji – obiekty związane z górnictwem, hutnictwem, zespoły fabryczno-rezydencjonalne oraz wille i pałace fabrykanckie⁹⁵. Wybitnymi wartościami krajobrazowymi charakteryzuje się obszar Jury Krakowsko-Częstochowskiej oraz obszar Parku Krajobrazowego „Cysterskie kompozycje krajobrazowe Rud Wielkich”.

Około 22,2% powierzchni województwa zajmują obszary chronione, w tym formy dedykowane między innymi ochronie krajobrazu, takie jak parki krajobrazowe (8 w całości lub częściowo na terenie województwa śląskiego), obszary chronionego krajobrazu (15 obszarów – część z nich pełniących funkcję otulin dla parków krajobrazowych) i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (20 zespołów)⁹⁶. Powierzchnia obszarów chronionych systematycznie wzrasta. Z danych rocznika statystycznego województwa wynika, że w ostatnich latach największe nakłady pieniężne na ochronę przyrody i krajobrazu przeznaczono w roku 2010, w następnym roku były one już o jedną trzecią niższe⁹⁷, jednak wciąż przekraczają średnią nakładów w kraju (w przeliczeniu na 1 mieszkańca)⁹⁸. Krajobraz i przestrzeń wyróżniono jako jeden z priorytetowych obszarów wojewódzkiej Strategii Ochrony Przyrody. Strategia ta, jako jedno z głównych działań wymienia opracowanie studium ochrony krajobrazu oraz uwzględnienie w planie zagospodarowania przestrzennego obszarów charakterystycznego krajobrazu europejskiego i regionalnego⁹⁹.

Do najważniejszych zagrożeń krajobrazu (zarówno naturalnego jak i tradycyjnego krajobrazu kulturowego) na Śląsku należą:

- niekontrolowany rozwój zabudowy, zwłaszcza w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich,
- silna presja rekreacyjna, zwłaszcza na obszarach cennych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz na obszarach przylegających do dużych aglomeracji miejskich,
- rozwój infrastruktury drogowej, kolejowej, telekomunikacyjnej i energetycznej (dominujące w krajobrazie budowle związane z tą infrastrukturą),
- brak planów ochrony w parkach krajobrazowych¹⁰⁰,
- degradacja krajobrazu związana z działalnością górnictwem¹⁰¹,
- niska świadomość społeczna na temat wartości krajobrazu¹⁰²,

94 Strategia ochrony przyrody województwa śląskiego do roku 2030. Katowice, 2012

95 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego. Katowice, 2004

96 Strategia ochrony przyrody...(2012), op. cit.

97 Rocznik statystyczny województwa śląskiego, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012

98 Ochrona środowiska w województwie śląskim w latach 2007-2010. Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2011

99 Strategia ochrony przyrody...(2012), op. cit.

100 Strategia ochrony przyrody... (2012), op. cit.

101 Prognoza oddziaływania na środowisko projektu strategii rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2020+”. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice 2013

- brak specyficznych dla danych regionów kompleksowych opracowań dotyczących tradycyjnego krajobrazu i wytycznych do jego aktywnej ochrony,
- nieuwzględnianie zagadnień krajobrazowych w edukacji ekologicznej.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA KRAJOBRAZ SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

Problematyka zagrożeń krajobrazu i jego ochrony nie są bezpośrednio poruszane w RPO WSL 2014-2020. Potencjalne pozytywne i negatywne oddziaływania będą związane z realizacją zamierzeń inwestycyjnych przewidzianych w poszczególnych osiach priorytetowych.

Wdrażanie RPO WSL 2014-2020 będzie oddziaływać na krajobraz, chociaż nie przewidziano objęcia wsparciem projektów związanych bezpośrednio z ochroną i kształtowaniem krajobrazu. Jednak zagadnienia krajobrazowe powinny być brane pod uwagę na etapie planowania strategicznego i doboru projektów objętych dofinansowaniem.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa I

W ramach realizacji osi I może wystąpić zajmowanie przestrzeni pod nowe inwestycje. Mogą one mieć oddziaływanie negatywne, jeśli w projektach tych inwestycji względy krajobrazowe nie będą wzięte pod uwagę. Wszystkie projekty kluczowe, jako działania inwestycyjne powinny być zaprojektowane w zgodzie z otaczającą je przestrzenią.

Oś priorytetowa III

W zakresie osi III budowa i modernizacja infrastruktury może nieść za sobą zarówno pozytywne jak i negatywne oddziaływania na krajobraz. Wszelkie projekty infrastrukturalne powinny być przeprowadzone z dbałością o tradycyjną kompozycję krajobrazu, w której się znajdują (wielkość, forma, kolorystyka budynków, identyfikacja wizualna niedominująca w krajobrazie). Zwrócić należy uwagę na kontrolowanie pod względem krajobrazowym projektów związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej, której elementy często stanowią negatywne dominanty (np. hotele, ośrodki kempingowe, stoki narciarskie, duże obiekty rekreacyjne, sportowe i rozrywkowe, tablice reklamowe). Wsparciem powinny być objęte zwłaszcza działania z zakresu agroturystyki, turystyki krajoznawczej i przyrodniczej oraz turystyki kulturowej (oparte na lokalnych zwyczajach, kuchni, rzemiośle).

Oś priorytetowa IV

Wzmacnianie efektywności energetycznej i promowanie OZE w długofalowej perspektywie może się przyczynić do poprawy stanu środowiska. Niestety część z tych działań może powodować znaczące negatywne oddziaływanie na krajobraz. Procedura wykonywania ocen oddziaływania na środowisko wprawdzie przewiduje konieczność analizy ich oddziaływania na krajobraz, jednak praktyka wykonywania ocen pokazuje, że często są to mało wnikliwe analizy, często z pominięciem analiz wizualnych¹⁰³. Celem eliminowania lub minimalizacji negatywnego wpływu na krajobraz należy dążyć do poprawy praktyk wykonywania ooś w tym zakresie (np. poprzez promowanie inwestycji, które już na etapie projektu mają wykonywane studia krajobrazowe, polegające na jak najlepszym wpasowaniu inwestycji w otoczenie).

¹⁰² ibidem

¹⁰³ Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z 3 października 2008 r. (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.), art. 62

Oś priorytetowa V

Zaplanowane w osi V działania wiążą się z nowymi inwestycjami infrastruktury komunalnej (ściekowej, wodociągowej, związanej z gospodarką odpadami). Takie inwestycje (np. oczyszczalnie ścieków, zakłady odzysku i unieszkodliwiania odpadów) mogą negatywnie oddziaływać na krajobraz, dlatego powinny być lokalizowane w miejscach, w których nie zaburzają walorów widokowych. Aby zapobiec rozprzestrzenianiu się odorów i hałasu, ich otoczenie powinno być jak najskuteczniej zasłonięte pasami zieleni. Obiekty służące segregacji i ponownemu użyciu, a także unieszkodliwieniu odpadów mogą mieć również pozytywny wpływ na krajobraz, zmniejszając ilość śmieci, które muszą podlegać składowaniu i tym samym powierzchnię składowisk. Obiekty te, odpowiednio zaprojektowane, mogą stanowić atrakcyjny element krajobrazu (np. zakład unieszkodliwiania odpadów w Wiedniu).

Wspieranie edukacji ekologicznej powinno przynieść wzrost świadomości nt. wartości środowiska i krajobrazu. W działaniach edukacyjnych poruszone powinny być zagadnienia ochrony krajobrazu, ponieważ jest to temat ważny (w obliczu podpisanej przez Polskę Europejskiej Konwencji Krajobrazowej¹⁰⁴), a niestety zaniedbywany.

Inwestycje związane z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych de facto powinny wykazywać pozytywny wpływ na krajobraz.

Podczas wyboru projektów dotyczących budowy i modernizacji kanalizacji deszczowej, aby te inwestycje mogły mieć pozytywny wpływ na krajobraz oraz na zwiększenie atrakcyjności wizualnej środowiska miejskiego, promowane powinny być projekty zawierające elementy otwartej kanalizacji deszczowej i retencji powierzchniowej. Rozwiązania tego typu są już stosowane w wielu miastach w Europie (Parc des Batignolles w XVII dzielnicy Paryża, Parc du Chemin de l'Île w Nanterre, przedmieściu Paryża, projektowany Waterplein Benthervplein w Rotterdamie). Zmniejszają one nasilenie zjawiska tzw. „miejskiej pustyni” poprzez retencjonowanie części wód opadowych

W związku z wdrażaniem w Polsce Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i projektu ustawy krajobrazowej¹⁰⁵, należy aspekty ochrony i kształtowania krajobrazu uwzględnić w programie finansowania ze środków RPO WSL 2014-2020.

Oś priorytetowa VI

Budowa nowych dróg i przebudowa odcinków istniejących może mieć znaczący wpływ na krajobraz. Aby zminimalizować oddziaływanie negatywne, projekty wytyczania i budowy nowych odcinków dróg powinny spełniać szereg wytycznych¹⁰⁶. Inwestycje związane z modernizacją istniejących odcinków, zwłaszcza w zakresie ich poszerzania czy budowy dużych węzłów drogowych (uwaga dotyczy także projektów kluczowych), obiekty te powinny być wyposażone w towarzyszącą zieleni średnią i wysoką. Niezbędne w wielu przypadkach ekrany akustyczne mogą znacząco degradować walory krajobrazowe, lub też je poprawiać – zależy to od rodzaju ekranu. Promowane powinny być projekty wykorzystujące ekrany naturalne (w postaci

104 Europejska Konwencja Krajobrazowa (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98),

105 projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu został zgłoszony do Sejmu 28 czerwca 2013, w momencie sporządzania niniejszej prognozy nie został jeszcze rozpatrzony

106 Wytyczne generalnej dyrekcji dróg krajowych i autostrad dotyczące przyjaznego środowiska projektowania inwestycji (<http://www.gddkia.gov.pl/pl/981/krajobraz>, stan na 25.07.2013); Jaworek J., Szejn J., Projektowanie dróg a ochrona charakteru i cech wizualnych krajobrazu (źródło: <http://edroga.pl/drogi-i-mosty/projektowanie/1143-projektowanie-drog-a-ochrona-charakteru-i-cech-wizualnych-krajobrazu>, stan na 25.07.2013), Propozycje standardów w zakresie kształtowania zieleni wysokiej miejskich tras komunikacyjnych na przykładzie Wrocławia, Wrocław 2010

ścian roślinności) lub też półnaturalne - wykorzystujące rośliny pnące i inne rośliny towarzyszące, które zamaskują ekran.

Oś priorytetowa VII

Potencjalny wpływ na krajobraz mogą wywierać inwestycje realizowane przez beneficjentów szkoleń i pomocy finansowej realizowanych w ramach osi VII. Trudno jest na poziomie szczegółowości RPO WSL 2014-2020 zapobiec negatywnemu wpływowi powodowanemu przez osoby indywidualne i przedsiębiorstwa. Zminimalizowanie tego wpływu powinno się odbywać poprzez działalność edukacyjną oraz promowanie aktywności gospodarczej przyjaznej środowisku i walorom krajobrazowym.

Oś priorytetowa X

Przy realizacji projektów rewitalizacyjnych możliwe jest znaczne poprawienie jakości krajobrazu. W przypadku projektów infrastrukturalnych ważna jest dbałość o zwiększanie powierzchni terenów zieleni na terenach mieszkaniowych oraz estetykę modernizowanych obiektów (powinny wpisywać się w charakter otoczenia).

W przypadku osi: II *Cyfrowe śląskie*, VIII *Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy*, IX *Włączenie społeczne*, XI *Wzmocnienie potencjału edukacyjnego*, XII *Infrastruktura edukacyjna*, , które z zasady nie przewidują projektów inwestycyjnych, nie stwierdzono możliwości bezpośredniego oddziaływania na krajobraz. W ramach działań szkoleniowych, edukacyjnych i promocyjnych zaplanowanych w tych Priorytetach, obok innych zagadnień środowiskowych powinno się zwracać uwagę na zagadnienia ochrony krajobrazu. W przypadku, gdy do realizacji działań tych Priorytetów wymagana będzie rozbudowa bazy lokalowej, w projektach powinno się uwzględniać zagadnienia krajobrazowe i harmonijne wkomponowywanie inwestycji w istniejące otoczenie.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- podnoszenie świadomości społecznej nt. środowiska i problematyki jego ochrony. Aby wzmocnić pozytywny wpływ działań edukacyjnych na krajobraz, należy uwzględnić zagadnienia krajobrazowe w programach edukacji ekologicznej,
- poprawa jakości krajobrazu naturalnego związana z realizacją inwestycji dot. poprawy stanu siedlisk,
- likwidacja i zmniejszanie areálu składowisk odpadów,
- poprawa stanu krajobrazu na obszarach zurbanizowanych poprzez realizację projektów rewitalizacyjnych.

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE- PODSUMOWANIE:

- zajmowanie przestrzeni pod nowe inwestycje (budowa dróg i węzłów komunikacyjnych, oczyszczalni ścieków i in.) - możliwe oddziaływanie negatywne, jeśli projekt inwestycji nie uwzględni aspektów krajobrazowych,
- powstawanie w krajobrazie obiektów dominujących związanych z rozwojem energii odnawialnych, np. elektrowni wiatrowych, monokultur roślin energetycznych, pól solarnych,
- powstawanie dominant krajobrazowych związanych z infrastrukturą sieci drogowej (kładki, estakady, wiadukty).

TABELA 13 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA KRAJOBRAZ WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020 ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI.

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
I Nowoczesna gospodarka	zajmowanie przestrzeni i potencjalna degradacja walorów krajobrazowych w związku z inwestycjami w infrastrukturę	charakter bezpośredni; zasięg zależny od lokalizacji	lokalizowanie inwestycji na obszarach, w których nie wpłynęłyby one istotnie na zastane walory krajobrazowe, dostosowywanie wyglądu i otoczenia inwestycji do lokalnego charakteru krajobrazu
III Wzmocnienie konkurencyjności MŚP	zajmowanie przestrzeni i potencjalna degradacja walorów krajobrazowych w związku z inwestycjami w infrastrukturę i wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości	wpływ bezpośredni, pośredni; zasięg zależny od lokalizacji	lokalizowanie inwestycji na obszarach, w których nie wpłynęłyby one istotnie na zastane walory krajobrazowe, dostosowywanie wyglądu i otoczenia inwestycji do lokalnego charakteru krajobrazu
IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	budowa obiektów energetyki odnawialnej, które dominują w krajobrazie i powodują obniżenie jego tradycyjnych walorów (wiatraki, pola solarne itp.)	wpływ bezpośredni, zasięg średni lub duży, w zależności od odległości, z której obiekty będą widoczne	lokalizowanie inwestycji na obszarach, w których nie wpłynęłyby one istotnie na zastane walory krajobrazowe
V Ochrona środowiska naturalnego i efektywne wykorzystanie zasobów	budowa obiektów infrastruktury mogących negatywnie wpływać na krajobraz	wpływ bezpośredni, zasięg w zależności od odległości, z której obiekty będą widoczne	lokalizowanie inwestycji na obszarach, w których nie wpłynęłyby one istotnie na walory krajobrazowe, projektowanie uwzględniające zasady ładu przestrzennego i ochrony krajobrazu (odpowiednia kubatura i forma budynków, stosowanie zieleni izolującej)
VI Transport	rozbudowywanie infrastruktury drogowej zajmującej przestrzeń i degradującej walory krajobrazowe	wpływ bezpośredni, zasięg mały lub średni, w zależności od wielkości zajętej powierzchni	dostosowywanie architektury obiektów drogowych (mosty, kładki) do charakteru otoczenia, wprowadzanie zieleni izolującej, stosowanie naturalnych ekranów akustycznych

VII Regionalny rynek pracy	wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, mogące doprowadzić do rozbudowy infrastruktury małych przedsiębiorstw zajmującej przestrzeń i mogącej negatywnie oddziaływać na krajobraz	wpływ pośredni, zasięg mały, średni lub duży, w zależności od wielkości i lokalizacji inwestycji	wprowadzenie elementów edukacji krajobrazowej do działań szkoleniowych i promocyjnych
XII Infrastruktura edukacyjna	zajmowanie przestrzeni i potencjalna degradacja walorów krajobrazowych w związku z inwestycjami w infrastrukturę edukacyjną	wpływ bezpośredni, zasięg mały lub średni	dostosowywanie wyglądu inwestycji do lokalnych walorów krajobrazowych otoczenia, lokalizowanie inwestycji na obszarach, gdzie nie wpłyną one degradująco na krajobraz

Źródło: opracowanie własne

9.7 ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE (INFRASTRUKTURA)

OCENA AKTUALNEGO STANU

Bardzo zróżnicowane warunki naturalne oraz burzliwa historia regionu doprowadziły do powstania wyjątkowej różnorodności dziedzictwa kulturowego w województwie śląskim. Znajdujemy tu zabytkowe układy urbanistyczne, zabytki architektury warownej, sakralnej, mieszkaniowej i przemysłowej, a także zabytkowe założenia zieleni.

W województwie śląskim znajduje się ponad 3500 zabytków rejestrowych, w tym 46 zabytkowych układów urbanistycznych¹⁰⁷ i 4 wyrobiska górnicze udostępnione zwiedzającym¹⁰⁸. Ponadto za pomniki historii uznano zespół klasztorny na Jasnej Górze oraz podziemia Kopalni Rud Srebrnośnych oraz Sztolni Czarnego Pstrąga w Tarnowskich Górach. Na terenie województwa utworzono 2 parki kulturowe – „Cmentarz żydowski” w Żorach oraz „Hałda Popłuczkowa” w Tarnowskich Górach. Uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego w 2010 roku przyjęto Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2013¹⁰⁹. Programy opieki nad zabytkami przyjęły trzy powiaty oraz kilkanaście gmin. Do popularyzacji zabytków a tym samym edukacji w zakresie znaczenia i ochrony obiektów zabytkowych przyczyniają się turystyczne szlaki kulturowe (np. Szlak Architektury Drewnianej czy Szlak Zabytków Techniki oraz liczne mniejsze szlaki gminne).

Zasobność Śląska głównie w złoża węgla kamiennego sprawiły, że teren ten odegrał szczególną rolę w czasach uprzemysławiania kraju. Na tych terenach lokalizowano wiele inwestycji o szczeblu krajowym, co w przeciągu jednego 100-lecia zmieniło jego charakter. Obszar obecnego województwa śląskiego jest aktualnie najbardziej zurbanizowanym obszarem kraju, a co za tym idzie koncentracja infrastruktury (zarówno transportowej jak i obiektów kubaturowych) jest znacząca. Z punktu widzenia zarządzania wspomnianymi dobrami materialnymi ważną rolę odgrywają ich interakcje z jedną z głównych gałęzi przemysłu, a mianowicie przemysłem wydobywczym. Województwo boryka się z problemem szkód górniczych powodowanych osuwaniem się mas ziemnych oraz tąpnięciami wynikającymi z prowadzonej działalności górniczej.

Województwo śląskie cechuje się dużym zagęszczeniem infrastruktury, tak transportowej jak i wodno-kanalizacyjnej czy energetycznej. Region przecina ponad 20 tys. km dróg publicznych o twardej nawierzchni, z tego prawie 18 tys. km o ulepszonej nawierzchni. To plasuje województwo śląskie na pierwszym miejscu w kraju pod kątem wskaźnika gęstości dróg (163 km/100 km², przy średniej krajowej na poziomie 80 km/100 km²). Istniejąca sieć drogowa jest przy tym coraz silniej obciążana ze względu na ciągły wzrost ruchu drogowego. Trasy te cechują się także niskimi parametrami technicznymi, nie zapewniając przy tym standardów bezpieczeństwa oraz nie spełniając oczekiwań obywateli. Towarzysząca sieci drogowej sieć kolejowa również cechuje się największą gęstością w kraju. Jej łączna długość wynosi 2 335 km, z czego ponad 83% stanowią sieci zelektryfikowane. Sieć ta jest przy tym kilkakrotnie bardziej obciążona niż średnio w kraju. W zakresie infrastruktury telekomunikacyjnej średnie nasycenie regionu siecią telefoniczną jest na poziomie 298 abonentów/1000 mieszkańców (średnia krajowa to 289 abonentów/1000 mieszkańców). Nasycenie województwa siecią telefoniczną przewodową daje mu 7 miejsce w kraju w tym względzie. Infrastruktura ciepłownicza i energetyczna również wybija się na tle kraju. Długość sieci ciepłowniczej (3 430 km) oraz zużycie energii cieplnej wyprodukowanej we własnych kotłowniach (26 807 TJ) są największe

107 Caban E., Owczarek J., 2010. Ochrona dziedzictwa kulturowego. Raport. Katowice

108 Strategia ochrony przyrody...(2012), op. cit.

109 Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2010-2013, Katowice 2010

w Polsce. Tak samo sytuacja wygląda w przypadku mocy zainstalowanej w śląskich elektrowniach (8 296 MW)¹¹⁰.

Największym zagrożeniem dla wszystkich zabytków jest brak odpowiednich zabiegów konserwatorskich i tym samym powolne popadanie w ruinę. Powody braku należytej opieki nad zabytkami są różne – kościołom drewnianym zagraża przeniesienie się parafii wraz z wiernymi do nowych kościołów, średniowiecznym warowniom nieodpowiednia restauracja, a obiektom przemysłowym likwidacja zakładów i trudności w adaptacji do pełnienia nowych funkcji. Problemem też są często nieuregulowane kwestie własnościowe i niedostateczne fundusze na remont obiektu.

Zabytkom każdego typu, a szczególnie zabytkom architektury przemysłowej zagraża niewiedza, brak świadomości na temat ich wartości historycznej i kulturowej. Jednak coraz więcej mieszkańców czuje się sentymentalnie związanymi z krajobrazem poprzemysłowym, dając temu wyraz w licznych protestach przeciwko likwidacji np. hałd czy kominów.

Jednym z głównych zagrożeń infrastrukturalnych są szkody wynikające z działalności górniczej. Inicjatywy na szczeblu samorządowym oraz sprawność procedur prawno-administracyjnych sprawiają jednak, że szkody te są usuwane bez zbędnej zwłoki a odszkodowania wypłacane są na ogół w drodze polubownej.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

RPO WSL 2014-2020 w sferze zabytków i dóbr materialnych ma spore znaczenie znajdujące swoje odzwierciedlenie w gospodarce regionu. Wynika to przede wszystkim z aspektu funkcjonalnego, ale także ekonomicznego. Realizacja osi priorytetowych niniejszego dokumentu w kwestii zabytków i infrastruktury wpłynąć może na zwiększenie możliwości wykorzystania istniejących zasobów regionu. Modernizacja istniejącej infrastruktury oraz rozwój transportu zbiorowego w największym stopniu wiązać się może z poprawą stanu środowiska. Część zmian infrastrukturalnych wpłynąć może także na zmianę stylu życia ludności, co pociągnąć za sobą może poprawę stanu środowiska, a w efekcie także stan zdrowia mieszkańców. Dostrzec można zatem sprzężenie z innymi omawianymi komponentami. Realizacja RPO WSL 2014-2020 może zatem korzystnie wpłynąć na ochronę zabytków i dóbr materialnych, zwiększenie ich funkcjonalności oraz koszty ponoszone w celu ich utrzymania.

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa II

Rozwój rynku usług cyfrowych w sposób pośredni może przekładać się na infrastrukturę, którą dysponuje region. Szerszy dostęp do e-usług wpływa na minimalizację potrzeb transportowych mieszkańców (np. załatwianie spraw administracyjnych) Realizacja osi może przełożyć się zatem na zmniejszenie obciążenia infrastruktury drogowej, a co za tym idzie zwiększenie jej żywotności.

Większa ilość e-usług zwiększa przy tym zapotrzebowanie na nową infrastrukturę teleinformatyczną, np. w postaci serwerowni obsługujących określone systemy. Wiąże się to także ze wzrostem konsumpcji energii elektrycznej, co dodatkowo przyczynia się do konieczności rozwoju infrastruktury energetycznej.

¹¹⁰ <http://www.slaskie.pl/>

Oś priorytetowa IV

Wiele obiektów hydrotechnicznych spełnia kryteria zabytków i powinny być utrzymywane w dobrym stanie zarówno ze względu na pełnione funkcje jak i wartość kulturową. Poprawa jakości infrastruktury związanej z energetyką wodną w związku z inwestycjami w energie odnawialne może przyczynić się do poprawy stanu zabytków hydrotechniki.

Wraz ze stopniowym przechodzeniem na nowe źródła energii i stosowaniem nowych technologii, swoją funkcję traci wiele zabytków techniki przemysłowej i często popada w ruinę¹¹¹. Jeśli to możliwe, stare budynki powinny zachowywać pierwotną funkcję, być odpowiednio adaptowane do zastosowania nowych technologii lub też adaptowane na zupełnie nowe cele.

Inwestycje w transport miejski, zarówno zbiorowy jak i proekologiczny transport indywidualny, pozytywnie wpłynąć mogą na infrastrukturę istniejącą poprzez jej odciążenie. Może się to przełożyć na żywotność i funkcjonalność dostępnych sieci transportowych.

Oś priorytetowa V

W ramach osi V wsparciem mają być objęte prace konserwatorskie w obiektach zabytkowych oraz promocja tych obiektów. Działania takie będą miały pozytywny wpływ na tkankę zabytkową, zarówno zabezpieczając ją przed zniszczeniem jak i nadając obiektom zabytkowym nowe funkcje i wzmacniając świadomość społeczną w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Oś priorytetowa VI

Inwestycje związane z modernizacją i budową nowych dróg mogą powodować degradację znajdujących się w pobliżu obiektów zabytkowych. W sąsiedztwie ruchliwych arterii mogą one tracić swoją atrakcyjność wizualną i inwestycyjną, choć ich lepsza dostępność komunikacyjna może również prowadzić do zwiększenia dostępności dla odwiedzających lub wyeksponowania w krajobrazie.

Modernizacja infrastruktury kolejowej powinna odbywać się z dbałością o zabytki kolejnictwa oraz architektury towarzyszącej kolei. Ewentualne projekty inwestycyjne związane z modernizacją linii kolejowych czy dworców powinny zostać przeprowadzone z dbałością o zabytkowe elementy tej infrastruktury.

Sama modernizacja (w tym mieści się większość projektów kluczowych) oraz uzupełnianie istniejącej sieci infrastrukturalnej korzystnie wpływa na jej żywotność oraz funkcjonalność. Skupienie się przy tym na procesie modernizacyjnym, jest zgodne z ideą zrównoważonego rozwoju. Zwiększenie efektywności funkcjonowania istniejących zasobów minimalizuje bowiem potrzebę zwiększania ich ilości.

Oś priorytetowa X

Najważniejsze z punktu widzenia dóbr materialnych w ramach tej osi mogą być inwestycje w mieszkalnictwo socjalne oraz części wspólne budynków. Działania te, poprzez polepszenie parametrów technicznych obiektów, wpłyną pozytywnie na utrzymanie dostępnego zasobu komunalnego będącego we władaniu samorządów. Modernizacja tkanki mieszkaniowej w wielu dzielnicach może doprowadzić do poprawy stanu technicznego wielu budynków, w tym budynków zabytkowych.

111 Caban E., Owczarek J., 2010. Ochrona dziedzictwa kulturowego. Raport. Katowice

Oś priorytetowa XII

Rozwój infrastruktury edukacyjnej może pozytywnie wpłynąć na modernizację istniejących obiektów edukacyjnych, dostosowując je do współczesnych potrzeb i standardów. Zmiany te zmniejszą zapotrzebowanie na nowe obiekty edukacyjne, co powinno znacząco ułatwić zarządzanie edukacją w regionie. Szczególną uwagę zwrócić należy na dwie podstawowe grupy docelowe: edukacja przedszkolna oraz szkolnictwo ponadgimnazjalne zawodowe. Są to te etapy edukacji, które z różnych względów mogą cechować się niezadowalającym stanem istniejącym, zarówno organizacyjnym jak i infrastrukturalnym. W pierwszym wypadku wynika to z indywidualnych decyzji samorządów lokalnych i ich wpływu na edukację przedszkolną. W drugim wypadku wynika to z tendencji do likwidacji szkolnictwa zawodowego na początku XXI wieku oraz konieczności odbudowania tej bazy w chwili obecnej.

W przypadku pozostałych osi możliwe są oddziaływania zarówno negatywne jak i pozytywne, jeśli inwestycje przeprowadzane w ramach osi będą ingerowały w tkankę zabytkową (np. mają się mieścić w budynkach zabytkowych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie). Wszystkie modernizacje obiektów zabytkowych muszą być konsultowane z wojewódzkim konserwatorem zabytków i przeprowadzane z zachowaniem możliwie największej ilości historycznych aspektów budynku¹¹². Odpowiednio przeprowadzone modernizacje będą wtedy miały pozytywny wpływ na obiekty zabytkowe.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- spadek obciążenia infrastruktury transportowej poprzez stymulację rozwoju e-usług oraz rozwój transportu zbiorowego,
- modernizacja obiektów hydrotechnicznych (nieraz zabytkowych) związana ze zwiększonym zapotrzebowaniem na „czystą” energię,
- poprawa stanu obiektów zabytkowych poprzez przeprowadzane prace remontowe, rewitalizacyjne i nadawanie im nowych funkcji,
- poprawa stanu i żywotności infrastruktury transportowej poprzez jej modernizację,
- poprawa stanu obiektów mieszkaniowych i zabytkowych poprzez przeprowadzanie programów rewitalizacji,
- modernizacja i poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej.

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE - PODSUMOWANIE:

- możliwe porzucanie zabytkowych obiektów przemysłowych z powodu zmiany sposobów wytwarzania i dystrybucji energii i ich stopniowe popadanie w ruinę.

¹¹² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Dz. U. z 1968 r. nr 03, poz. 162)

TABELA 14 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ZABYTKI I INFRASTRUKTURĘ (DOBRA MATERIALNE) WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI.

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna	popadanie w ruinę porzucanych zabytkowych obiektów związanych z energetyką wysokoemisyjną i nieodnawialną	charakter pośredni, zasięg duży	dostosowywanie starych obiektów do wykorzystywania czystszych technologii, jeśli to niemożliwe, przeznaczanie je na funkcje pozaenergetyczne

Źródło: opracowanie własne

9.8 KLIMAT

OCENA AKTUALNEGO STANU

Województwo śląskie, podobnie jak reszta obszaru Polski, znajduje się pod wpływem oddziaływania klimatu umiarkowanego o cechach przejściowych. W skali regionu na warunki topoklimatyczne wpływ ma duże zróżnicowanie wysokości terenu oraz sposób jego użytkowania. W poszczególnych obszarach województwa mikroklimat zależy może od wyniesienia nad poziom morza (piętrowość na obszarach górskich), oddziaływania obszarów leśnych, zbiorników wodnych i dolin rzecznych, efektu *hot spot* na obszarach silnie zurbanizowanych, a także lokalnego zapylenia atmosfery. Uśrednione temperatury roczne dla całego województwa wynoszą 7–8 °C¹¹³, jednak dla południowych krańców regionu sięgają zaledwie 4°C. Rozkład średnich rocznych opadów różnicuje się w województwie równoleżnikowo, z sumami do 1300 mm rocznie na południu w obszarach górskich i 600 mm na północy w rejonie Częstochowy.

Obserwowane i prognozowane zmiany klimatu w województwie śląskim skutkować mogą wzrostem częstotliwości niekorzystnych zdarzeń meteorologicznych i hydrologicznych. W ostatnich latach niepokój budzą głównie letnie opady o charakterze nawałnym bądź rozlewnym, których skutkiem są zalewy powodziowe o różnej skali. Do notowanych w województwie następstw niekorzystnych warunków meteorologicznych należą także gwałtowne ruchy masowe (osuwiska, spływy gruzowo-błotne) na obszarach górskich, pożary lasów w okresach posusznych (przykład z nadleśnictwa Rudy Raciborskie, sierpień 1992) i zniszczenia wywołane huraganami i trąbami powietrznymi (np. w okolicach Częstochowy w lipcu 2007 czy w maju 2013). Obszarami szczególnie zagrożonymi potencjalnymi zmianami klimatu są tereny podmokłe (torfowiska, doliny rzeczne) oraz tereny górskie. Niekorzystne zmiany klimatyczne odczuwalne mogą być także na obszarach miejskich i silnie przeobrażonych, głównie ze względu na uciążliwość dla ludzi w okresach upalnych oraz koncentrację odpływu po powierzchniach utwardzonych podczas obfitych

113 Opracowanie ekofizjograficzne do Planu zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego.

opadów. Intensywne opady powodować mogą także niewydolność układów odprowadzających wodę i ujawniać niedoskonałości w stworzonym systemie ochrony przeciwpowodziowej.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA KLIMAT SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

Nie można oczekiwać, że wdrożenie analizowanego dokumentu spowoduje istotną zmianę w dynamice klimatu globalnego, jednak wszelkie działania zmierzające do ograniczania emisji CO₂ i innych zanieczyszczeń powietrza wpisują się w większe, ogólnoeuropejskie przedsięwzięcie określone w dokumencie *Biała księga. Adaptacja do zmian klimatu: europejskie ramy działania* i przyczyniają się do ochrony środowiska. Na tym tle korzystne oddziaływanie mogą mieć szczególnie osie: V. *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów* oraz IV. *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna*. W zapobieganiu negatywnym czynnikom klimatycznym duży udział musi mieć także rozwój wiedzy i świadomości społecznej, co będzie możliwe dzięki wdrożeniu osi XII. *Infrastruktura edukacyjna* oraz XI. *Wzmocnienie potencjału edukacyjnego*.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE - PODSUMOWANIE:

- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, w tym promowanie produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł, promowanie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii przez przedsiębiorstwa, wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej i sektorze mieszkaniowym, promowanie strategii niskoemisyjnych dla obszarów miejskich – niskoemisyjny transport miejski będą korzystnie oddziaływać na lokalny mikroklimat i wpisują się w politykę działań Unii Europejskiej zmierzającą do przeciwdziałania niekorzystnym zmianom klimatu,
- poprawa warunków mikroklimatycznych może być jednym z wymiarów działania mającego na celu poprawę stanu środowiska miejskiego. Wpłynie to na poprawę życia znacznej liczby mieszkańców województwa.

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE - PODSUMOWANIE:

- rozbudowa sieci drogowej przy zbyt małych inwestycjach w system komunikacji publicznej (porównanie na podstawie Załącznika nr 1 do projektu RPO WSL 2014-2020 – wstępna lista projektów kluczowych RPO WSL 2014-2020) może zniechęcić do korzystania z niej na rzecz środków transportu indywidualnego. Konsekwencją tej sytuacji może być dalszy wzrost liczby samochodów, a dalej rozproszonej emisji CO₂.

TABELA 15 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA KLIMAT WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI.

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
VI Transport	rozbudowa sieci drogowej przy zbyt małych inwestycjach w system komunikacji publicznej może zniechęcić z korzystania z niej i docelowo doprowadzić do dalszego wzrostu liczby samochodów, a dalej rozproszonej emisji CO ₂	charakter pośredni, zasięg duży	Zwiększenie nakładów na inwestycje w system komunikacji publicznej

Źródło: opracowanie własne

9.9 ZASOBY NATURALNE

OCENA AKTUALNEGO STANU

Podłoże skalne województwa śląskiego zawiera liczne kopaliny, nadające się do gospodarczego wykorzystania. W 2012 roku na rozpoznane zasoby kopalin województwa składały się 192 złoża eksploatawane, 321 udokumentowanych wstępnie lub szczegółowo oraz 243 zaniechanych. Zestawienie złóż kopalin położonych w całości lub w części w województwie śląskim przedstawia poniższa tabela.

TABELA 16 UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA KOPALIN W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM I ICH EKSPLOATACJA.

Kopalina	Ilość złóż wg stanu zagospodarowania			Zasoby geologiczne bilansowe/eksploatacja 31 XII 2012 r.
	E,T ¹⁾	R,P,B ²⁾	Z ³⁾	
Węgiel kamienny*	46	38	35	33 633 098 tys. t 64 315 tys. t
Metan pokładów węgla*	26	23	2	87 614,42 mln m ³ 277,96 mln m ³
Gaz ziemny	3	1		150,08 mln m ³ 4,01 mln m ³
Rudy cynku i ołowiu *		9	3	49 325 tys. t Pb met.: 751 tys. t Zn met.: 2 225 tys. t
Rudy molibdenowo-wolframowo-miedziowe	-	1	-	550 827 tys. t Mo met.: 295 tys. t W met.: 238 tys. t Cu met.: 804 tys. t
Sól kamienna	-	1	-	2 098 600 tys. t
Dolomity	2	6	2	301 213,04 tys. t 2 230,33 tys. t
Gliny ceramiczne - kamionkowe	-	1	-	1 304 tys. t
Kamień łamany i boczny (dolomit, wapień, wapień dolomityczny)	6	10	4	321 325 tys. t 1 949 tys. t
Kamień łamany i boczny (piaskowiec)	10	5	7	128 237 tys. t 1 058 tys. t
Kruszywo naturalne (piaski i żwiry)	66	125	57	859 693 tys. t 6 204 tys. t
Piaski formierskie	1	26	19	53 702 tys. t 20 tys. t
Piaski kwarcytowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej	-	1	-	4 365 tys. m ³
Piaski podsadzkowe	3	9	6	626 492 tys. m ³ 673 tys. m ³
Surowce ilaste ceramiki budowlanej	20	35	84	97 501 tys. m ³ 187 tys. m ³
Surowce ilaste do produkcji cementu	-	6	1	100 795 tys. t
Torfy	3	6	1	1 383,98 tys. m ³ 17,07 tys. m ³
Wapienie i margle dla przemysłu cementowego	2	7		780 515 tys. t 496 tys. t
Wapienie i margle dla przemysłu wapiennego	-	10	12	585 958 tys. t
Żwirki filtracyjne	-	1	-	172 tys. t
Wody lecznicze i termalne	4		1	428,93 m ³ /h ** 7 361,93 m ³ /rok***

Źródło: Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2012 r. Państwowy Instytut Geologiczny Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2013, System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych MIDAS

Objaśnienia: 1) – eksploatawane, eksploatawane okresowo; 2) – rozpoznane szczegółowo, rozpoznane wstępnie, kopalnie w budowie; 3) – zaniechane; * - Górnośląskie Zagłębie Węglowe za wyjątkiem złóż położonych w całości w woj. małopolskim lub złoża częściowo położone w woj. śląskim, ** - zasoby dyspozycyjne, *** - pobór.

Na terenie województwa śląskiego znajduje się 747 udokumentowanych złóż surowców mineralnych, w tym najwięcej złóż kruszyw naturalnych, surowców ilastych i węgla kamiennego. Zasoby bilansowe węgla kamiennego (obszar Górnośląskiego Zagłębia Węglowego (GZW) wynosiły na koniec 2012r. 33 633 098 tys. t. Metan pokładów węgla (MPW), występuje w złożach GZW w jego części południowej oraz zachodniej. Według danych na koniec 2012r. zasoby geologiczne MPW oceniane są na około 87 614,42 mln m³. Rudy cynku i ołowiu występują głównie na północnym i północnowschodnim obrzeżu GZW, ich geologiczne zasoby bilansowe szacuje się na 49 325 tys. t. Złoża dolomitów, zlokalizowane są w powiecie częstochowskim, zawierciańskim, w okolicy Dąbrowy Górniczej, Jaworzna, Mysłowic, Imielina. Ich geologiczne zasoby bilansowe kształtują się na poziomie 301 213,04 tys. t. Występujące na terenie województwa złoża soli kamiennej Rybnik-Żory-Orzesze nie są obecnie eksploatowane. Pokłady torfu (w tym leczniczego) zlokalizowane są w m.in. w okolicach Rydółtovic, Bronowa i Zabłocia, ich zasoby szacuj się na 1 383,98 tys. m³. Kruszywa naturalne (piaski, żwiry i pospółki) występują głównie w dolinach rzek Odry, Wisły, Liswarty i Warty, gdzie, pokłady piasków znajdują się na terenie prawie całego województwa. Surowce ilaste przemysłu ceramiki budowlanej występują na terenie całego województwa, ich zasoby szacuje się na 97 501 tys. m³. Wapienie i margle dla przemysłu cementowego i wapienniczego (geologiczne zasoby bilansowe 1 366 473 tys. t) występują w powiecie częstochowskim, myszkowskim, będzińskim oraz w okolicy Dąbrowy Górniczej, Jaworzna i Goleszowa. Piaskowce do produkcji kamieni budowlanych i drogowych znajdują się w powiatach: żywieckim, bielskim, cieszyńskim.

OCENA ISTOTNOŚCI WPŁYWU NA ZASOBY NATURALNE SKUTKÓW WDROŻENIA RPO WSL 2014-2020

Najważniejszym z ekonomicznego punktu widzenia surowcem naturalnym woj. śląskiego jest węgiel kamienny. Realizacja RPO WSL 2014-2020 nie będzie miała żadnego wpływu na zasobność czy rozmieszczenie tego surowca, może natomiast wpływać na wykorzystanie i zarządzanie zasobami naturalnymi, przez ograniczenie energochłonnych technologii, promowanie OZE, kształtowanie prośrodowiskowych postaw społecznych, skutkujących zmianami w gospodarce energetycznej i przemysłowej, czerpiącej z zasobów naturalnych. Bezpośredni wpływ na zasoby naturalne woj. śląskiego wiązać się będzie z realizacją nowych inwestycji budowlanych, w szczególności z budową infrastruktury transportowej, co wymagać będzie zwiększonego wydobycia surowców skalnych — kruszyw naturalnych łamanych i żwirowych, prowadząc do ich trwałego zubożenia, także na obszarach innych województw, skąd mogą być transportowane (głównie z woj. dolnośląskiego).

POTENCJALNE ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE I POZYTYWNE

Oś priorytetowa I

Oś I jest potencjalnie ważna z punktu widzenia zasobów naturalnych, gdyż zawarte w niej cele i zadania nastawione są na wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji. Rozwój innowacji w oraz transfer wiedzy z nauki do gospodarki może w istotny sposób ograniczyć i poprawić efektywność wykorzystania zasobów naturalnych. Należy również zaznaczyć, iż istnieje możliwość zagrożenia potencjalnym niekorzystnym wpływem, gdyż wraz z rozwojem technologii i transferem wiedzy między nauką a gospodarką, rozwojem przedsiębiorczości oraz zwiększeniem wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych, może dojść do wzrostu zapotrzebowania na energię i surowce naturalne, a przez to może się zwiększyć presja na kopalne surowce energetyczne i inne zasoby nieodnawialne.

Oś priorytetowa IV

Realizacja zadań wynikających z osi IV, związanych energetyką konwencjonalną i OZE, może oddziaływać pozytywnie i negatywnie na zasoby naturalne. Oddziaływanie negatywne wystąpi podczas wytwarzania energii z surowców kopalnych (np. kogeneracja). Jednakże zakłada się zwiększenie wydajności instalacji energetycznych, zwiększenie produkcji energii OZE, a realizowane przedsięwzięcia będą bazować na technologiach niskoemisyjnych i efektywnych energetycznie, co może wpłynąć na zmniejszenie zapotrzebowania na nieodnawialne surowce energetyczne (np. węgla). W tym przypadku oddziaływanie na zasoby naturalne będzie pozytywne. Rozwój energetyki ze źródeł odnawialnych poprzez wykorzystanie paliw innych niż kopalne może być istotnym elementem ograniczającym presję na kopalne surowce energetyczne. Ponadto połączenie wykorzystania OZE z modernizacją i rozbudową sieci dystrybucji energii przyczynić się może do ograniczenia strat energii elektrycznej przez co zmniejszy się powinno zapotrzebowanie na kopalne zasoby energii. Również rozwój transportu zintegrowanego, zbiorowego, niskoemisyjnego, (w tym rowerowego), poprzez zaspokojenie potrzeb transportowych i ograniczenie transportu indywidualnego powinien przyczynić się do zmniejszenia presji surowce energetyczne (ropa naftowa), chociaż bardziej w ujęciu globalnym niż regionalnym. Bardzo istotnym zagadnieniem jest rozwój kogeneracji i działania na rzecz termomodernizacji. Wykorzystanie źródeł skojarzonych (produkujących jednocześnie energię elektryczną oraz ciepłą) oraz ograniczenie strat energii zapewnia wyższą efektywność wykorzystania energii pierwotnej, a więc oznacza pozytywne oddziaływanie na zasoby naturalne.

Oś priorytetowa V

Działania zapisane w osi V związane z gospodarką odpadami mogą potencjalnie wpłynąć pozytywnie na zasoby naturalne, poprzez odzysk ciepła i surowców z odpadów, zagospodarowanie osadów ściekowych, wykorzystanie wód kopalnianych, roztopowych i opadowych, segregacją odpadów u źródła, co w konsekwencji może przyczynić się do ograniczenia eksploatacji zasobów nieodnawialnych oraz poprawy stanu zasobów odnawialnych.

Oś priorytetowa VI

Realizacja zadań zawartych w osi VI, w szczególności budowa infrastruktury transportowej wymagać będzie zwiększonego wydobycia surowców skalnych — kruszyw naturalnych łamanych i żwirowych, tym samym przyczyniając się do zubożenia nieodnawialnych zasobów naturalnych. Zakładając racjonalne wykorzystanie dostępnych materiałów na potrzeby budowy tj. woda, piasek, kruszywa budowlane, wpływ na omawiany komponent może być marginalny.

Pośredni, pozytywny, wpływ na zasoby naturalne będą miały wszelkie działania edukacyjne które pośrednio wpisują się w osie V, VIII, XI, XII. Kształtowanie właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska oraz upowszechnianie zasady zrównoważonego rozwoju, poprzez podnoszenie kwalifikacji oraz edukację ekologiczną, pośrednio przyczyni się do zmniejszenia presji na zasoby naturalne. Pomimo czasu niezbędnego dla uzyskania widocznych efektów, w perspektywie długoterminowej będą znacząco pozytywnie oddziaływać na ograniczenie presji na zasoby naturalne.

ODDZIAŁYWANIA POZYTYWNE – PODSUMOWANIE:

- rozwój energetyki ze źródeł odnawialnych, poprawa efektywności energetycznej i oszczędzania energii w dużym stopniu wpłynie na racjonalne gospodarowanie surowcami energetycznymi zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),

- właściwe zagospodarowanie odpadów komunalnych i wydobywczych spowoduje oszczędności w zasobach naturalnych (oddziaływanie bezpośrednie, krótko, średnio i długookresowe),
- rozwój innowacji w oraz transfer wiedzy z nauki do gospodarki może w istotny sposób ograniczyć i poprawić efektywność wykorzystania zasobów naturalnych (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),
- upowszechnianie zasady zrównoważonego rozwoju poprzez podnoszenie kwalifikacji oraz edukację ekologiczną, przyczyni się do kształtowanie właściwych postaw społeczeństwa wobec środowiska i jego zasobów (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe),
- ograniczenie transportu indywidualnego na rzecz transportu zintegrowanego, zbiorowego, niskoemisyjnego, (w tym rowerowego), powinno przyczynić się do zmniejszenia presji na surowce energetyczne (ropa naftowa) (oddziaływanie pośrednie, średnio i długookresowe).

ODDZIAŁYWANIA NEGATYWNE:

- potencjalnie możliwe zwiększone zapotrzebowania na energię, a przez to większa presja na surowce energetyczne w związku z rozwojem technologii i transferem wiedzy między nauką a gospodarką, rozwojem przedsiębiorczości oraz zwiększeniem wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (oddziaływanie pośrednie, krótko, średnio i długookresowe),
- możliwa zwiększona presja na surowce mineralne (kruszywa naturalne, kamień łamany i boczny) zawiązku z realizacją nowych inwestycji budowlanych, w szczególności budowa infrastruktury transportowej (oddziaływanie bezpośrednie, krótko, średniookresowe).

TABELA 17 SZCZEGÓŁOWA OCENA POTENCJALNYCH NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ZASOBY NATURALNE WYNIKAJĄCYCH Z REALIZACJI CELÓW PRIORYTETÓW ORAZ PROJEKTÓW KLUCZOWYCH ZAWARTYCH W RPO WSL 2014-2020S ORAZ SPOSOBY PRZECIWDZIAŁANIA, OGRANICZANIA I KOMPENSACJI.

Oś	Identyfikacja potencjalnych negatywnych oddziaływań	Charakter i zasięg przestrzenny oddziaływań	Sposoby zapobiegania, ograniczania i kompensacji negatywnych oddziaływań
I Nowoczesna gospodarka	Możliwe zwiększone zapotrzebowania na energię a przez to większa presja na surowce energetyczne w związku z rozwojem technologii i transferem wiedzy między nauką a gospodarką, rozwojem przedsiębiorczości oraz zwiększeniem wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (oddziaływanie pośrednie, krótko, średnio i długookresowe).	Oddziaływanie bezpośrednie i pośrednie, krótko i długoterminowe. Zasięg lokalny, regionalny, ponadregionalny	Stosowanie zasady przezorności, przeprowadzanie analizy cyklu życia produktów w połączeniu z analizą ryzyka dla środowiska może przyczynić się do ograniczania ryzyka środowiskowego związanego z wdrożeniem innowacyjnych produktów i technologii.
osie I-Vi, X, XII	Zwiększona presja na surowce mineralne (kruszywa naturalne, kamień łamany i boczny) zawiązku z realizacją nowych lub adaptację istniejących obiektów budowlanych	Oddziaływanie i pośrednie, krótkoterminowe. Zasięg lokalny.	Racjonalne wykorzystanie dostępnych materiałów na potrzeby budowy tj. woda, piasek, kruszywa budowlane

Źródło: opracowanie własne

9.10 OCENA ODDZIAŁYWAŃ SKUMULOWANYCH

Ocena oddziaływań skumulowanych poddanych analizie w ramach niniejszej Prognozy oparta została przede wszystkim o zapisy RPO WSL 2014 – 2020 dotyczące poszczególnych priorytetów inwestycyjnych oraz o informacje wynikające ze wstępnej listy projektów kluczowych. Uwzględniono również wnioski wynikające z prognozy oddziaływania na środowisko przedsięwzięć współfinansowanych ze środków POIiŚ 2014-2020.

Przeprowadzona analiza oddziaływań skumulowanych wskazuje, że na poziomie osi priorytetowych oddziaływania skumulowane mogą potencjalnie wystąpić w przypadku realizacji celów następujących osi:

- I Nowoczesna Gospodarka
- III Konkurencyjność MŚP
- IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna
- V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów
- VI Transport
- X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna
- XII Infrastruktura edukacyjna

Wśród powyższych osi możliwość wystąpienia oddziaływań skumulowanych o większej skali niosą typy projektów, które będą realizowane w ramach osi IV, V, VI, a o mniejszej skali – typy projektów, które będą realizowane w ramach osi I, III, X, XI. Pozostałe osie priorytetowe można uznać za neutralne w kwestii oddziaływania na środowisko. Oddziaływania skumulowane rozpatrywać można w kwestii oddziaływań pozytywnych jak i negatywnych.

Przykładem pierwszych z nich mogą być przedsięwzięcia podejmowane w ramach PI 4.5 *Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu* oraz PI 4.3 *Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym*. Podjęcie tych działań na obszarze miasta przyniesie pozytywny skumulowany wpływ na jakość powietrza. Pozytywne skumulowane oddziaływania można przypisać także osi priorytetowej V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*. Realizacja kompleksowych inwestycji w zakresie gospodarki ściekowej (PI 6.2 *Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie*) oraz gospodarki odpadowej (PI 6.1 *Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie*) podejmowane na obszarze gminy będą w sposób realny i jednocześnie kompleksowy sposób odpowiadać na zidentyfikowane problemy środowiska naturalnego.

Negatywnych oddziaływań skumulowanych spodziewać się można przede wszystkim ze strony inwestycji związanych z budową/modernizacją obiektów kubaturowych, szczególnie, gdy podejmowane będą w bliskim sąsiedztwie na terenie miasta np. PI 10.4 *Inwestycje w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej*, czy PI 9.1 *Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną*, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego

poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych. Jednakże siła oddziaływań w tym przypadku będzie miała bardzo umiarkowany charakter. Silniejszych oddziaływań skumulowanych, przede wszystkim z już istniejącą infrastrukturą, można spodziewać się w przypadku inwestycji związanych z działaniami transportowymi przewidzianymi do realizacji w ramach PI 7.2 *Zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi*. Negatywne oddziaływania skumulowane związane będą z natężeniem hałasu, zapyleniem, wyłączeniem odcinków dróg/powierzchni, utrudnieniami komunikacyjnymi (szczególnie na obszarach miast), fragmentacją krajobrazu, w tym przecięciem korytarzy ekologicznych.

Biorąc po uwagę oddziaływanie RPO WSL 2014-2020 oraz POLiŚ 2014-2020 efektów skumulowanych można spodziewać się w ramach następujących osi:

- Oś priorytetowa IV *Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna* RPO WSL 2014-2020 i Oś priorytetowa I *Zmniejszenie emisyjności gospodarki* POLiŚ 2014-2020
- Oś priorytetowa V *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów* RPO WSL 2014-2020 i Oś priorytetowa II *Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu* POLiŚ 2014-2020
- Oś priorytetowa VI *Transport* RPO WSL 2014-2020 i Oś priorytetowa III *Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej* oraz Oś priorytetowa IV *Zwiększenie dostępności do transportowej sieci europejskiej* POLiŚ 2014-2020
- Oś priorytetowa X *Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna* RPO WSL 2014-2020 i Oś priorytetowa VII *Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia* POLiŚ 2014-2020

Podobnie, jak w przypadku oddziaływań skumulowanych zidentyfikowanych wyłącznie dla RPO WSL 2014-2020, oddziaływania Programu z działaniami przewidzianymi do realizacji w ramach POLiŚ 2014-2020 będą miały charakter zarówno pozytywny, jak i negatywny.

Pozytywne oddziaływanie skumulowane odnieść można przede wszystkim do działań związanych z efektywnością energetyczną (oś IV RPO WSL 2014-2020 i oś I POLiŚ 2014-2020), ochroną środowiska (oś V RPO WSL 2014-2020 i oś II POLiŚ 2014-2020), których efekty będą szczególnie widoczne w przypadku kumulacji terytorialnej. Pozytywne oddziaływania skumulowane na środowisko rozumiane jako wpływ na ludzi, można przypisać także projektom realizowanym w ramach osi X RPO WSL 2014-2020 oraz osi VII POLiŚ 2014-2020. Kumulacja inwestycji infrastrukturalnych może także wiązać się negatywnymi oddziaływaniami skumulowanymi. Szczególnie widoczne może to być w przypadku inwestycji transportowych w ramach osi VI RPO WSL 2014-2020 oraz osi III i IV POLiŚ 2014-2020.

Szczegółowa analiza oddziaływań skumulowanych w odniesieniu do projektów kluczowych wskazuje, iż projekty z zakresu infrastruktury B+R oraz zdrowotnej będą lokalizowane głównie w większych ośrodkach miejskich, jednakże sam charakter tych projektów, oceniony w trakcie analiz podjętych w ramach niniejszej prognozy, nie będzie powodował znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, stąd nie prognozuje się negatywnych oddziaływań skumulowanych w przypadku tych projektów. Analiza przestrzenna projektów kluczowych z zakresu infrastruktury drogowej oraz kolejowej także wskazuje, iż względem siebie projekty te nie będą powodowały powstawania oddziaływań skumulowanych, jednakże nie jest to wykluczone w przypadku wspólnego oddziaływania wraz z istniejącą już infrastrukturą lub innymi inwestycjami planowanymi w bliskim sąsiedztwie (jak np. : rozbudowa Sieci drogowej powodująca dogęszczenie sieci, co może niekorzystnie oddziaływać na środowisko oraz warunki

życia mieszkańców poprzez wzrost emisji do środowiska, hałasu oraz wzmożenie ruchu drogowego, jak np. prognozowane jest to dla rozbudowy Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach). W tego typu przypadkach konieczne jest podjęcie działań minimalizujących negatywne oddziaływanie (jeśli będzie zidentyfikowane) uzgodnionych w decyzjach o środowiskowych uwarunkowaniach dla poszczególnych przedsięwzięć.

9.11 TRANSGRANICZNE ODDZIAŁYWANIE PROJEKTU RPO WSL 2014-2020 NA ŚRODOWISKO

Podstawowym aktem prawnym regulującym transgraniczną ocenę oddziaływania na środowisko w Polsce jest ustawa OOS, która w art. 104 określa zasady postępowania w sprawach transgranicznego oddziaływania na środowisko. Zgodnie z wspomnianym artykułem *wrazie stwierdzenia możliwości znaczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na skutek realizacji projektów polityk, strategii, planów lub programów przeprowadza się postępowanie dotyczące transgranicznego oddziaływania na środowisko*. Tym samym podstawą do podjęcia oceny transgranicznej jest stwierdzenie możliwości wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania w wyniku realizacji któregośkolwiek z Priorytetów RPO WSL 2014-2020.

Zgodnie z definicją zawartą w *Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym*¹¹⁴, oddziaływanie transgraniczne oznacza jakiegokolwiek oddziaływanie, niemające wyłącznie charakteru globalnego, na terenie podlegającym jurysdykcji Strony¹¹⁵, spowodowane planowaną działalnością, której fizyczna przyczyna jest w całości lub częściowo położona na terenie podlegającym jurysdykcji innej Strony.

Potencjalne oddziaływanie transgraniczne działań przewidzianych w poszczególnych osiach RPO WSL 2014-2020 uzależnione jest przede wszystkim od lokalizacji oraz charakteru poszczególnych inwestycji realizowanych z wykorzystaniem współfinansowania w ramach programu. Największe zagrożenie potencjalnymi oddziaływaniami transgranicznymi mogą nieść ze sobą inwestycje infrastrukturalne. Konkretnie projekty infrastrukturalne w ramach RPO WSL 2014-2020 zostały wskazane w ramach wstępnej listy projektów kluczowych. Są to przedsięwzięcia związane przede wszystkim z budową nowej infrastruktury naukowo-badawczej a także z przebudową lub budową dróg (przede wszystkim drogi wojewódzkie oraz drogi łączące sieci lokalne z drogami krajowymi, ekspresowymi i autostradami) oraz modernizacją infrastruktury kolejowej na wybranych odcinkach. Zidentyfikowane oddziaływania będą miały charakter lokalny, związany z prowadzonymi pracami. Pośrednio zwiększenie natężenia ruchu drogowego może nieznacznie przyczynić się do zwiększenia zanieczyszczenia powietrza. Oddziaływanie to minimalizowane będzie przez upłynnienie ruchu pojazdów i optymalizację połączeń komunikacyjnych wynikające z realizacji planowanych projektów. Zanieczyszczenia powietrza są jednymi najbardziej mobilnych oddziaływań i mogą być transportowane na duże odległości, w tym poza granice województwa i kraju. Ślaskie z uwagi na stopień uprzemysłowienia należy do największych emitorów zanieczyszczeń powietrza w kraju, dlatego nacisk priorytetów RPO na ograniczanie zarówno niskiej jak i wysokiej emisji, wdrażanie nowych niskoemisyjnych technologii, podnoszenie efektywności energetycznej oraz uatrakcyjnianie transportu zbiorowego będą istotną składową minimalizującą opisaną presję.

114 Konwencja z Espoo zawarta w dniu 25 lutego 1991 r., Dz. U. z 1999 r., Nr 96, poz. 1110.

115 Strona – państwo podpisujące konwencję.

Przeprowadzone w toku Prognozy analizy pozwalają jednoznacznie stwierdzić, iż zarówno zamierzenia zawarte w ramach poszczególnych osi priorytetowych, a także projekty kluczowe wskazane do realizacji (na poziomie szczegółowości opisu zawartego w RPO WSL 2014-2020) **nie będą powodowały znaczącego oddziaływania transgranicznego.**

9.12 PODSUMOWANIE INFORMACJI O ZIDENTYFIKOWANYCH ODDZIAŁYWANIACH PROJEKTU RPO WSL 2014-2020 NA OBSZARY CHRONIONE, W TYM OBSZARY NATURA 2000

Zasada przezorności nakazuje, by sporządzając prognozę oddziaływania na środowisko przewidywać szerokie spektrum potencjalnych konfliktów środowiskowych, mogących podczas realizacji RPO WSL 2014-2020 powodować przewidziane i nieprzewidziane niekorzystne skutki realizacji celów na obszary Natura 2000.

RPO WSL 2014-2020 to dokument o charakterze strategicznym, nie przesądza o konkretnych lokalizacjach przedsięwzięć, technologii stosowanej w trakcie ich realizacji, a potem funkcjonowania. Jego celem nie jest wyznaczanie strategii rozwoju województwa ale zdefiniowanie głównych kierunków wsparcia realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. RPO WSL 2014-2020 wskazuje także listę projektów kluczowych przewidzianych do wsparcia w ramach ocenianego programu. Są to projekty ważne z punktu widzenia realizacji strategii rozwoju województwa, jednak na etapie tworzenia RPO WSL 2014-2020 poziom opracowania informacji na temat tych projektów ogranicza się do formułowania bardzo ogólnego zarysu.

Rolą Prognozy do projektu RPO WSL 2014-2020 jest w tym wypadku zasygnalizowanie, jakie oddziaływania mogą potencjalnie wystąpić oraz wskazanie wyboru rozwiązań niekolidujących z obszarami Natura 2000, możliwych do dokonywania na kolejnych etapach procedury OOS. Podjęcie jakichkolwiek działań kompensacyjnych powinno wynikać z przeprowadzonej oceny oddziaływania na środowisko, stwierdzającej możliwość wystąpienia konkretnych sprecyzowanych oddziaływań na konkretne gatunki, siedliska lub obszary chronione. Nie mniej jednak, na podstawie przeprowadzonych analiz, zwrócono uwagę na zagrożenia dla obszarów Natura 2000 – w przypadku realizacji projektów na terenie obszarów Natura 2000 lub w ich pobliżu, istnieje potencjalna możliwość wpływu na stan zachowania, likwidacji i fragmentacji siedlisk, pogorszenie stanu zachowania i zanik populacji gatunków, obniżenie drożności korytarzy ekologicznych i spójności obszarów chronionych, synantropizacja i ekspansja gatunków obcych w związku z:

- niewłaściwym rozwojem infrastruktury transportowej i jej wykorzystaniem,
- wzrostem ilości mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie produkcyjnym i turystycznym na terenach przyrodniczo cennych,
- z rozwojem infrastruktury turystycznej oraz wzrostem natężenia ruchu turystycznego,
- nieprawidłowo realizowanymi przedsięwzięciami z zakresu rewitalizacji,
- rozwojem instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów,
- możliwego oddziaływania pól elektromagnetycznych emitowanych przez infrastrukturę telekomunikacyjną i sieci dystrybucji energii,
- wprowadzaniem do środowiska nowych technologii i produktów, dla których aktualnie brakuje danych o powodowanych oddziaływaniach,
- z rozwojem energetyki wodnej, a także z funkcjonowaniem turbin wiatrowych.

Wszystkie wymienione oddziaływania należy jednak traktować jako potencjalne, gdyż ich faktyczne wystąpienie będzie ściśle zależne od wyboru lokalizacji pod planowane inwestycje, a także zastosowanych rozwiązań technologicznych. Należy także wskazać, iż negatywne oddziaływania inwestycji na obszary Natura 2000 można zminimalizować w wyniku racjonalnego postępowania lokalizacyjnego (w szczególności wariantowania), starannie prowadzonych ocen oddziaływania na środowisko oraz poprzez stosowanie prośrodowiskowych technologii.

Wstępna analiza zapisów RPO WSL 2014 – 2020 wskazuje, iż realizacja typów inwestycji planowanych do wsparcia w ramach następujących osi może oddziaływać pośrednio lub bezpośrednio (oraz pozytywnie jak i negatywnie) na obszary cenne przyrodniczo:

- Oś III Konkurencyjność MŚP, PI 3.1, typ projektu nr 2: *Projekty przyczyniające się do ponownego wykorzystania na cele gospodarcze terenów typu brownfield: kompleksowe przygotowanie terenów pod inwestycje (na obszarze subregionów);*
- Oś IV Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna
- V Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów
- VI Transport
- X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna, PI 9.2, typ projektu nr 1: *Kompleksowe projekty rewitalizacyjne* oraz typ projektu nr 2: *Projekty polegające na przebudowie i remoncie obiektów przemysłowych/ powojennych/ popegeerowskich/ pokolejowych, zagospodarowaniu przestrzeni miejskich, w tym przebudowie i remoncie obiektów oraz remoncie zdegradowanych budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia.*

Jak zaznaczono uprzednio – o tym, czy w wyniku wymienionych powyżej planowanych działań nastąpi oddziaływanie na obszary Natura 2000, będzie decydowała lokalizacja konkretnych projektów.

Należy zaznaczyć, iż realizacja projektów przewidzianych w ramach osi III (wskazany typ projektu dotyczący przygotowania terenów typu *brownfield*), osi V oraz X – w przypadku, gdy będą zlokalizowane w pobliżu obszarów cennych przyrodniczo, również obszarów Natura 2000, może oddziaływać bezpośrednio negatywnie na cele ochrony tych obszarów, jednakże będą to raczej oddziaływania krótkoterminowe, chwilowe i odwracalne, związane przede wszystkim z placem budowy. Natomiast ich spodziewane długofalowe oddziaływanie będzie neutralne lub pozytywne dla środowiska (jak np. budowa systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków czy też indywidualnych oczyszczalni ścieków na terenie lub w pobliżu obszarów chronionych). Z kolei oś IV, która niewątpliwie jest zorientowana na obniżanie emisyjności we wszystkich sektorach gospodarki (pozytywny aspekt długoterminowego oddziaływania) może jednak w niektórych przypadkach stanowić źródło konfliktu z lokalnymi społecznościami. Niewykluczone jest również, iż lokalizacja poszczególnych projektów blisko obszarów cennych przyrodniczo, w tym obszarów Natura 2000 będzie wpływać na te obszary (przede wszystkim dotyczy to sytuacji związanej z niekorzystną lokalizacją takich inwestycji jak elektrownie wiatrowe – pogorszenie walorów krajobrazowych, oddziaływanie hałasu, drgań, efekt stroboskopu) lub dużych obiektów hydrotechnicznych służących pozyskiwaniu energii odnawialnej - możliwość trwałego zaburzenia stosunków wodnych. Należy zwrócić szczególną uwagę na procedurę oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych obiektów tego typu oraz lokalne uwarunkowania środowiskowe, aby w możliwie największym stopniu wyeliminować ryzyko niekorzystnego oddziaływania tego typu inwestycji na środowisko.

Na podstawie dostępnej listy projektów kluczowych podjęto próbę wskazania możliwych do wystąpienia oddziaływań na poszczególne komponenty środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000 znajdujących się na terenie województwa śląskiego,

jednak analiza ta z uwagi na nieznane dokładne parametry projektów oraz projektowane technologie, może być bardzo ogólna.

Najbardziej problematyczne w kwestii negatywnego oddziaływania na obszary cenne przyrodniczo wydają się projekty z zakresu liniowych inwestycji – drogowych, a także kolejowych. Trzeba jednak zwrócić uwagę, iż w przypadku wsparcia przewidzianego dla inwestycji kolejowych, z wyjątkiem jednego projektu (zakup taboru pasażerskiego), pozostałe planowane inwestycje będą realizowane głównie jako prace modernizacyjne na istniejących odcinkach linii kolejowych, stąd spodziewane oddziaływanie na obszary cenne przyrodniczo będzie ograniczało się głównie do fazy realizacji, natomiast faza eksploatacji nie będzie powodowała pogorszenia lokalnych warunków przyrodniczych.

Realizację projektów w procedurze pozakonkursowej na podstawie listy projektów kluczowych¹¹⁶ przewidziano w ramach osi priorytetowej I (11 projektów), osi II (1 projekt), osi V (2 projekty), osi VI (37 projektów), osi X (10 projektów) oraz osi XII (1 projekt). Analiza oddziaływania poszczególnych projektów kluczowych została zintegrowana z oceną ogólną wykonywaną na poziomie oceny poszczególnych priorytetów inwestycyjnych, a następnie w ocenie oddziaływania wszystkich założeń RPO WSL 2014-2020 na poszczególne komponenty środowiska.

Inwestycje kluczowe przewidziane w ramach osi I oraz X to projekty dotyczące tworzenia bazy badawczo - rozwojowej i usprawniania usług medycznych na terenie większych ośrodków miejskich (Zabrze, Sosnowiec, Częstochowa, Katowice) stąd ich oddziaływanie na obszary Natura 2000 nie będzie występowało lub będzie nieistotne (głównie decyduje o tym sam charakter projektów B+R oraz z zakresu usług medycznych). Z kolei projekt kluczowy w ramach osi II dotyczy utworzenia cyfrowej platformy medycznej, stąd jego oddziaływanie na obszary Natura 2000 nie będzie miało miejsca.

W ramach osi V przewiduje się dwa projekty kluczowe dotyczące rewitalizacji obszaru funkcjonalnego doliny rzeki Przemszy i Brynicy, a także rewitalizacji przestrzeni nadbrzeżnych rzek, potoków i zbiorników wodnych Subregionu Południowego. Pomijając wystąpienie potencjalnych oddziaływań o charakterze uciążliwości dla środowiska na etapie realizacji tego typu inwestycji, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na ich funkcjonalny charakter jako terenów publicznych. Przede wszystkim główny nacisk należy położyć na właściwe skanalizowanie ruchu turystycznego na zrewitalizowanych obszarach cennych przyrodniczo, odpowiednim oznakowaniu terenów rekreacyjnych, ścieżek dydaktycznych itp. aby w jak największym stopniu odsunąć presję niekontrolowanego ruchu turystycznego na obszarach najbardziej cennych (cenne dla przyrody są np.: wszelkie obszary wodno-błotne, niekoniecznie objęte formą ochrony). Wstępna analiza na podstawie dostępnych danych wskazuje, iż wymienione dwa projekty nie będą oddziaływały negatywnie na obszary Natura 2000.

Na mapie 1 przedstawiono **przybliżoną lokalizację wybranych projektów kluczowych na tle obszarów chronionych** (mapa obrazuje przede wszystkim ważniejsze planowane inwestycje liniowe oraz kolejowe w ramach osi VI *Transport*). Wśród inwestycji transportowych z zakresu budowy/przebudowy dróg, kilka z nich będzie przebiegało w pobliżu obszarów cennych przyrodniczo, np.: Budowa Regionalnej Drogi Racibórz – Pszczyna na odcinku przebiegającym przez miasto Rybnik. Niewielki odcinek drogi będzie przebiegał w pobliżu Parku Krajobrazowego Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich. Podobnie np. przebudowa drogi wojewódzkiej wraz z budową obwodnicy miejscowości Myszków (w sąsiedztwie Parku Krajobrazowego Ostoja Kroczycka). Jednak z uwagi na to, iż większość inwestycji drogowych dotyczy przede wszystkim przebudowy dróg, które są zlokalizowane na terenach dość silnie

116 Mandat negocjacyjny Województwa Śląskiego (wersja 2.1)

zurbanizowanych, podlegających stałej silnej antropopresji, nie przewiduje się, aby w wyniku inwestycji polegających na przebudowie wskazanych odcinków nastąpiło pogorszenie stanu środowiska na obszarze parków krajobrazowych lub obszarów chronionego krajobrazu, czy też obszarów Natura 2000. Należy jednak liczyć się z tym, iż projekty dotyczące budowy obwodnic miast, pomimo iż są społecznie oczekiwane oraz uzasadnione gospodarczo, wiążą się jednak z przenoszeniem oddziaływań z centrów miast na tereny podmiejskie, które w dużej części są obszarami „zielonymi” – lasy, łąki, pola uprawne. Wyprowadzanie ruchu tranzytowego z miast na obszary podmiejskie powoduje wzmożoną presję na te obszary. Podobnie będą oddziaływać projekty z zakresu usprawniania połączeń drogowych na obrzeżach miast – mogą być one przyczyną wzmożonego ruchu drogowego, na co wprost zwraca się uwagę w przypadku projektu *Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 913 związana z rozbudową Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach* (sama rozbudowa portu lotniczego będzie przyczyną powyższego oddziaływania, natomiast przebudowa drogi wojewódzkiej będzie dodatkowym elementem potencjalnie pogłębiającym niekorzystne oddziaływanie).

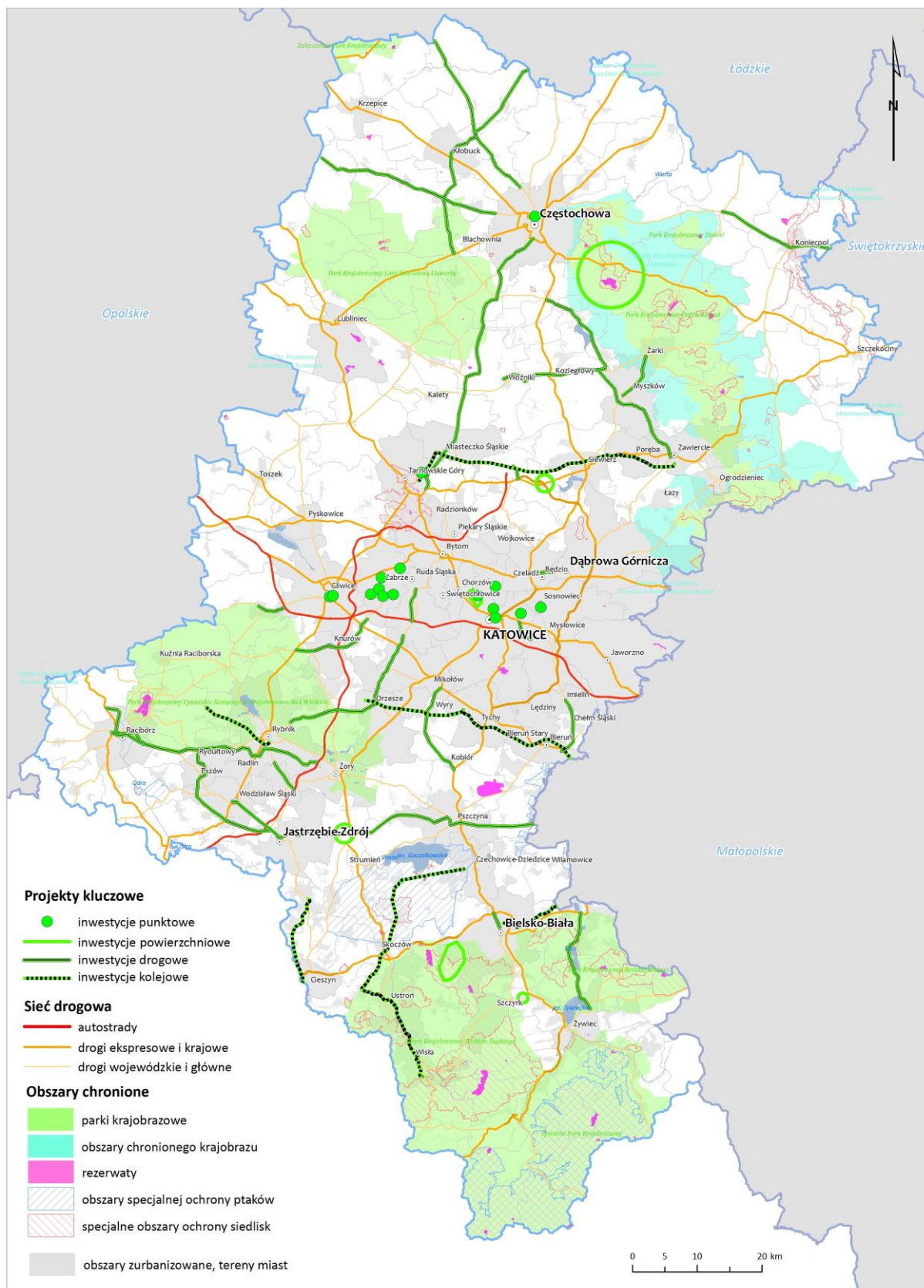
W bliskim sąsiedztwie obszarów siedliskowych Natura 2000 (oraz na terenie Parku Krajobrazowego Beskidu Małego) będzie przebiegać projekt mający na celu poprawę dostępności drogi krajowej 52 oraz Żywca. Droga ta stanowi dojazd do zaplecza turystycznego. Niemniej jest to projekt polegający na modernizacji, nie zaś budowie nowego odcinka drogi, tak więc oddziaływanie na obszary Natura 2000 nie ulegnie pogorszeniu w wyniku realizacji inwestycji. Główne uciążliwości dla środowiska i mieszkańców ograniczą się do fazy realizacji inwestycji.

Przeprowadzona analiza przestrzenna **nie wskazuje na to, aby w wyniku planowanych inwestycji kluczowych wystąpiło negatywne oddziaływanie na cele ochrony oraz integralność obszarów Natura 2000 znajdujących się na terenie województwa.** Prognozowane oddziaływania związane będą z typowymi dla etapu realizacji uciążliwościami, mającymi zasięg głównie lokalny. Tak więc na etapie realizacji szczególnie ważne będzie przestrzeganie przez inwestorów ustaleń zawartych w decyzjach o uwarunkowaniach środowiskowych dla planowanych projektów, dotyczących minimalizacji negatywnych oddziaływań.

W związku z powyższym wskazuje się konieczność przeprowadzenia szczegółowej analizy oddziaływania projektów kluczowych na środowisko na etapie przyznawania decyzji o dofinansowaniu. Wskazane jest, aby projekty kluczowe już w fazie projektowania uwzględniały możliwość jak największej minimalizacji negatywnego oddziaływania na środowisko. Dotyczyć powinno to zarówno lokalizacji jak i stosowanych rozwiązań technologicznych. Przy realizacji projektów infrastrukturalnych we wszystkich priorytetach inwestycyjnych należy zapewnić uwzględnienie rozwiązań sprzyjających adaptacji do zmian klimatu oraz zmniejszania podatności na ryzyko związane z klęskami żywiołowymi (powodzie, osuwiska, rozmywanie)¹¹⁷.

¹¹⁷ zgodnie z zaleceniami odnośnie projektów dużych wynikającymi z Rozporządzenia

MAPA 5 LOKALIZACJA WYBRANYCH PROJEKTÓW KLUCZOWYCH NA TLE OBSZARÓW CHRONIOWNYCH

Źródło: RPO WSL 2014 – 2020 / Mandat negocjacyjny województwa śląskiego, propozycje przedsięwzięć strategicznych do Kontraktu Terytorialnego, wersja 2.1, projekt z dnia 12 sierpnia 2014r.

Zaleca się, aby każdorazowo przy przygotowywaniu dokumentacji projektowej dla przedsięwzięć współfinansowanych w ramach RPO WSL 2014-2020 przeprowadzić analizę oddziaływania na obszary Natura 2000, kontynuując praktykę stosowaną w ramach RPO WSL 2007-2013, polegającą na obowiązkowym dołączaniu do wniosku aplikacyjnego zaświadczenia organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów Natura 2000, w którym organ określa możliwość oddziaływania przedsięwzięcia na obszary Natura 2000 a także wykorzystać zalecenia i rekomendacje zaproponowane przez autorów Prognozy dotyczące minimalizacji zidentyfikowanych potencjalnych zagrożeń.

Podsumowując, poddawany ocenie projekt RPO WSL 2014-2020 **nie wyznacza** ram dla działań mogących, osobno lub w połączeniu z innymi działaniami, **znacząco negatywnie** oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności:

- pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 lub
- wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000 lub
- pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

Tym samym nie występuje obowiązek dokonania analizy przesłanek, które są sformułowane w art. 33 i 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.). Potencjalna możliwość wystąpienia negatywnych oddziaływań przy realizacji konkretnych inwestycji będzie oceniana szczegółowo na kolejnych etapach procedury OOŚ.

10 ANALIZA WARIANTOWA ORAZ REKOMENDACJE

Zgodnie z art. 51 ust. 2 pkt. 3b ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko prognoza powinna przedstawiać „...rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru...”. Zgodnie z art. 52 ust. 1 tej samej ustawy „... informacje zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, o których mowa w art. 51 ust. 2, powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości projektowanego dokumentu oraz etapu przyjęcia tego dokumentu w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych z tym dokumentem...”,

Rozwiązania alternatywne, określane w ramach procedury OOŚ mogą obejmować alternatywne:

- lokalizacje przedsięwzięcia,
- rozwiązania technologiczne lub konstrukcyjne przedsięwzięcia
- przebiegi szlaków (w przypadku inwestycji liniowych),
- różne skale i rozmiary inwestycji,
- harmonogram lub organizację prac budowlanych,
- metody budowy, a także
- sposoby likwidacji przedsięwzięcia

- alternatywne procesy¹¹⁸.

Ocena rozwiązań alternatywnych powinna być dokonana przez pryzmat celów ochrony konkretnych obszarów Natura 2000, ich integralności oraz wkładu w ogólną spójność sieci Natura 2000. Każdorazowo rozważyć należy też skutki braku realizacji przedsięwzięcia¹¹⁹. Pojęcie „braku rozwiązań alternatywnych” oznacza, że nie istnieją rozwiązania, **które umożliwiłyby osiągnięcie zakładanego celu w inny, mniej szkodliwy dla środowiska sposób**, (przy tym ostateczny wybór jednej spośród alternatyw nie musi opierać się na tym, która z nich ma najmniejsze negatywne oddziaływanie).

Należy podkreślić, że kryteria wariantów alternatywnych wzięte z opinii Komisji Europejskiej, dokumentów pomocniczych oraz poglądy doktryny odnoszą się wyłącznie do projektowanych przedsięwzięć, które ze swej istoty mogą być wariantowane w wyżej wskazany sposób.

Dokumenty strategiczne, zwłaszcza o tak wysokim poziomie ogólności jak RPO WSL 2014-2020, nie mogą i nie powinny podlegać tak dalece idącemu wariantowaniu¹²⁰. Nie powinno się też poddawać ocenie wariantowej tych interwencji, dla których nie zidentyfikowano negatywnych oddziaływań.

Zgodnie z powyższym **w niniejszej Prognozie przedstawiono propozycję wariantów alternatywnych tylko tych zapisów RPO WSL 2014-2020, dla których zidentyfikowano możliwość wystąpienia negatywnych oddziaływań, lub oddziaływań hamujących w stosunku do badanych kryteriów.**

10.1 ANALIZA WARIANTU „ZERO” – ZMIANY STANU ŚRODOWISKA W PRZYPADKU BRAKU REALIZACJI PROJEKTU RPO WSL 2014-2020

Elementem Prognozy oddziaływania na środowisko RPO WSL 2014-2020 jest analiza stanu środowiska w przypadku braku realizacji założeń RPO WSL 2014-2020. Ta dość hipotetyczna sytuacja mogłaby wystąpić gdyby Zarząd Województwa Śląskiego odstąpił od uchwalenia i wdrażania RPO WSL 2014-2020. Cele i działania przewidziane do realizacji w ramach poszczególnych osi wynikają w dużej części ze Strategii *Śląskie 2020+* oraz programów sektorowych przyjętych przez Zarząd Województwa i można założyć z dużym prawdopodobieństwem, że podlegałyby realizacji. Oczywiście z uwagi na to, iż RPO WSL 2014-2020 wiąże się z alokacją znacznych środków finansowych na poszczególne działania, jego brak skutkowałby przede wszystkim ograniczeniem budżetu przeznaczonego na realizację poszczególnych działań. Skutkowałoby to znacznym spowolnieniem realizacji określonych w innych dokumentach celów. Dodatkowo należy pamiętać, iż strategie rozwoju są przygotowywane z uwzględnieniem wsparcia finansowego kierowanego do regionów z UE,

¹¹⁸ M. Bednarska, M. Kiejzik-Głowińska, A. Tyszecki, Problemy wykonywania raportów o oddziaływaniu na środowisko inwestycji drogowych w odniesieniu do obszarów Natura 2000, „Problemy Ocen Środowiskowych” 2005, nr 3, s. 34

¹¹⁹ Zarządzanie obszarami Natura 2000. Postanowienia art. 6 dyrektywy „siedliskowej” 92/43/EWG, wersja polskojęzyczna opracowania Managing Natura 2000 sites. The provisions of Article 6 of the 'Habitats' Directive 92/43/EEC, s. 43,

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/provision_of_art6_pl.pdf w wersji WWF Polska 2007 [15.07.2008].

¹²⁰ Analizy muszą być przeprowadzone w stopniu w którym to może być racjonalnie wymagane, z uwzględnieniem [...] zawartości i poziomu szczegółowości RPO WSL 2014-2020, jego stadium w procesie podejmowania decyzji oraz zakresu, w jakim niektóre sprawy mogą zostać właściwie ocenione dopiero na późniejszych etapach OOŚ, (w celu uniknięcia powielania oceny). – art. 5.2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko

a w związku z tym w przypadku braku RPO WSL 2014-2020 należy oczekiwać, że strategię rozwoju miałyby inną formę.

Różnorodność biologiczna, w tym rośliny i zwierzęta

Odstąpienie od realizacji zadań z zakresu ochrony, tworzenia i odtwarzania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin i zwierząt może przyczynić się do dalszej ich degradacji, pogorszenia stanu, synantropizacji oraz naruszenia ich stabilności. W przypadku zaniechania realizacji zadań z zakresu rekultywacji terenów zdegradowanych należy się spodziewać, że proces spontanicznej, naturalnej rekultywacji będzie zachodził dłużej i wzrost różnorodności biologicznej takich terenów nastąpi o wiele później, niż w przypadku przyspieszenia naturalnej sukcesji przez poprawę warunków abiotycznych środowiska w wyniku rekultywacji. Rezygnacja z realizacji zadań rewitalizacji terenów miejskich może skutkować dalszą degradacją i zmniejszeniem bioróżnorodności terenów zurbanizowanych.

W przypadku odstąpienia od wykorzystania „dużej” hydroenergetyki i energetyki wiatrowej oraz zaniechania działań stymulujących wzrost liczby mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w zakresie produkcyjnym i turystycznym, a także rozwojem infrastruktury turystycznej, można spodziewać się zmniejszenia presji na drożności korytarzy ekologicznych, spójność obszarów chronionych, ograniczenia fragmentacji siedlisk, zaniku lub pogorszenia stanu zachowania populacji i gatunków oraz synantropizacji i ekspansji gatunków obcych.

Zaniechanie realizacji osi związanych z rozwojem innowacji, transferem wiedzy z nauki do gospodarki, rozwojem OZE i zwiększeniem efektywności energetycznej, modernizacją infrastruktury komunalnej, rozwojem zintegrowanego transportu zbiorowego, rewitalizacji kolei, może przyczynić się do utrwalenia tradycyjnego modelu korzystania z zasobów środowiska, stałą, wysoką presją na abiotyczne składniki środowiska, przyczyniając się do ich pogorszenia (powietrze, woda, gleby) w konsekwencji prowadząc do utrzymania lub pogorszenia stanu środowiska co prawdopodobnie wpłynie na pogorszenie różnorodności biologicznej regionu i prawidłowe funkcjonowanie ekosystemów i współtworzących je gatunków.

Brak realizacji zadań z zakresu rozwoju infrastruktury transportowej może ograniczyć likwidację i fragmentację siedlisk, pogorszenie stanu zachowania i zanik populacji gatunków w wyniku śmierci zwierząt na skutek kolizji z pojazdami, obniżanie drożności korytarzy ekologicznych i spójności obszarów chronionych, synantropizację i ekspansję gatunków obcych. Jednakże współcześnie realizowane zadania z zakresu infrastruktury transportowej oraz kolejowej zobligowane są uwzględniać wymogi ochrony środowiska (kompensacje przyrodnicze, przejścia dla zwierząt, aktywne systemy ochrony przed kolizjami), stąd też potencjalny negatywny wpływ na różnorodność biologiczną, rośliny i zwierzęta może być w znacznej mierze zminimalizowany, a w niektórych przypadkach wręcz może wpłynąć korzystnie (np. modernizacja dróg na terenach cennych przyrodniczo, uwzględniające rozwiązania ułatwiające migrację zwierząt).

Ludzie (zdrowie, społeczności lokalne)

Brak podejmowania działań określonych w RPO WSL 2014-2020 w odniesieniu do społeczeństwa będzie wpływał przede wszystkim na poziom edukacji, miejsca pracy, stan zdrowia, integrację społeczną oraz warunki bytowe ludności. Zaniechanie działań przewidzianych w RPO WSL 2014-2020 wpłynie na dalsze pogłębianie segregacji społecznej, depopulacji miast województwa, poziom bezrobocia oraz problemy funkcjonalne w strukturze przestrzennej. Pogorszenie się wskaźników w tak wielu aspektach wpłynie na spadek poziomu jakości życia mieszkańców regionu. Realizacja zamierzeń RPO WSL 2014-2020 jest niezwykle

ważna z punktu widzenia poprawy jakości życia ludzi w województwie śląskim. Zaniechania w edukacji, rozwoju infrastruktury edukacyjnej oraz służby zdrowia mogą przełożyć się także na pogorszenie się stanu zdrowia. Dużym zaniechaniem byłaby rezygnacja z realizacji projektów kluczowych związanych z prowadzeniem badań i rozwojem medycyny i farmacji.

Wody

Rezygnacja ze wsparcia projektów w ramach zdefiniowanych w ocenianym dokumencie osi skutkować będzie przede wszystkim brakiem zdiagnozowanych we wcześniejszych rozdziałach pozytywnych efektów w zakresie zrównoważonego wykorzystania zasobów wód i ochrony ich jakości. To z kolei może skutkować utrzymaniem, a nawet pogłębieniem występujących dotąd negatywnych trendów. Brak wdrażania innowacji w przemyśle w tym zmniejszanie wodochłonności procesów, w szczególności w sektorze energetycznym i wydobywczym prowadzić może do narastania negatywnych presji na wody. Zaniechanie realizacji inwestycji w szczególności osi V i VI prowadzić może do dalszego przedostawania się zanieczyszczeń do wód i gruntu, w szczególności związków ropopochodnych znajdujących się na liście substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego. Wreszcie skumulowanym negatywnym efektem zaniechania wdrażania założeń RPO WSL 2014-2020 może być zwiększenie ryzyka nieosiągnięcia zakładanych celów środowiskowych niektórych części wód regionu.

Powietrze

Jak wskazano we wcześniejszych analizach stan powietrza atmosferycznego jest wciąż istotnym problemem na terenie województwa dlatego działania nakierowane na jego rozwiązanie powinny być implementowane w jak największej ilości podejmowanych projektów. Takie założenia przyjęto w analizowanym dokumencie koncentrując wsparcie projektów mogących skutkować poprawą stanu powietrza w kilku osiach. Rezygnacja z realizacji projektów w zakładanych ramach, a więc premiujących wdrażanie innowacji w przemyśle, poprawy efektywności energetycznej, ograniczania niskiej emisji czy rozwój i promowanie zrównoważonego transportu, przyczyniłaby się do narastania problemu złej jakości powietrza. Z jednej strony mogłyby stanowić zagrożenie dla zdrowia społeczeństwa oraz kondycji przyrody w aspekcie przekraczania bezpiecznych stężeń zanieczyszczeń w powietrzu, z drugiej natomiast przyczyniać się do nasilania notowanych w ostatnich latach trendów w zakresie zmian klimatycznych.

Powierzchnia ziemi (gleby, erozja)

Brak realizacji RPO WSL 2014-2020 oznacza utrzymanie gospodarki lokalnej bazującej na klasycznych źródłach energii, o nieobniżonej emisji zanieczyszczeń przy znacznej energochłonności. Skutkować to będzie dalszą degradacją gleb rolniczych zmniejszając walory przyrodnicze województwa. Stale rosnące zakwaszenie gleb zmniejszy przydatność rolniczą obszarów wiejskich regionu.

Krajobraz

W RPO WSL 2014-2020 nie przewidziano działań, które szczególnie koncentrowałyby się na problematyce ochrony i poprawy jakości krajobrazu. Część z planowanych działań, takich jak rewitalizacja obszarów problemowych, uporządkowanie kwestii gospodarki odpadami, wzmacnianie zaplecza dla prowadzenia edukacji ekologicznej mogą przyczynić się pośrednio do poprawy sytuacji krajobrazu. Większość jednak z działań, w związku z ich charakterem inwestycyjnym – rozwojem infrastruktury publicznej i wspieraniu rozwoju przedsiębiorstw może się przyczynić do dalszej degradacji obszarów, na których intensywnie gospodaruje człowiek. W sytuacji, w której nie doszłoby do realizacji projektu RPO WSL 2014-2020 mogą wystąpić zjawiska zarówno negatywne (dalsze postępowanie degradacji krajobrazu), jak

i potencjalnie pozytywne, związane z odstąpieniem od realizacji niektórych inwestycji i programów edukacyjnych. Postępowałaby degradacja naturalnego krajobrazu z powodu niezrealizowania działań związanych z ochroną i przywróceniem właściwego stanu siedlisk czy segregacją i unieszkodliwianiem odpadów. Nie polepszyłby się stan krajobrazu miejskiego oraz poziom świadomości społecznej na temat wartości środowiskowych (w tym krajobrazowych). Jednocześnie zachowane zostałyby walory krajobrazowe niektórych obszarów poprzez odstąpienie od realizacji inwestycji drogowych (nowe odcinki dróg, budowa dużych węzłów komunikacyjnych i estakad) oraz nielokalizowanie nowych elektrowni wiatrowych i upraw roślin energetycznych.

Zabytki i dobra materialne (infrastruktura)

Zaniechanie działań zdefiniowanych w RPO WSL 2014-2020 wpłynie niekorzystnie na zabytki i dobra materialne. Pogłębiać będą się procesy degradacji zabytków. Nie będą one także adaptowane i wykorzystywane do pełnienia nowych funkcji. Samorząd nie będzie w stanie finansowo utrzymać tak dużej ilości infrastruktury w dobrym stanie technicznym, co pogorszy jej stan i ograniczy jej funkcjonalność. Region nie będzie w stanie zainwestować w modernizację tak wielu obiektów mieszkalnych czy usługowych, dostosowując je do współczesnych standardów.

Klimat

W przypadku braku realizacji zamierzeń przewidzianych w projekcie dokumentu RPO WSL 2014-2020, a szczególnie osi zmierzających do ograniczenia niskiej emisji i modernizacji sektora energetycznego, można się spodziewać wyhamowania poprawy lokalnych warunków topoklimatycznych. Brak ograniczenia emisji pyłów i CO₂ w województwie śląskim byłby wysoce niepożądany wobec polityki kierunkowej Polski i Unii Europejskiej, głównie ze względu na silne uprzemysłowienie i zurbanizowanie tego regionu. Województwo nie miałoby wkładu w działania zaradcze podjęte w wierze przeciwdziałania ocieplaniu się klimatu. Nie mogłyby ulec także poprawie warunki życiowe mieszkańców województwa w zakresie jakości powietrza.

Zasoby naturalne

Odstąpienie od realizacji osi zapisanych w projekcie RPO WSL 2014-2020 m.in. zaniechanie rozwoju innowacji, wykorzystania OZE i poprawy efektywności energetycznej, zagospodarowania odpadów komunalnych i wydobywczych, a także transferu wiedzy z nauki do gospodarki, może skutkować utrwaleniem tradycyjnego modelu korzystania z surowców naturalnych, zwiększonej presji na ich wykorzystanie, w konsekwencji prowadząc do ich zubożenia. Natomiast brak realizacji zadań inwestycyjnych przewidywanych do realizacji w ramach RPO WSL 2014-2020 ograniczy presję na surowce mineralne (kruszywa naturalne, kamień łamany i boczny) w związku z realizacją nowych inwestycji budowlanych, w szczególności budową infrastruktury transportowej.

10.2 ANALIZA MOŻLIWYCH WARIANTÓW ALTERNATYWNYCH W STOSUNKU DO DZIAŁAŃ ZAPROPONOWANYCH W RPO WSL 2014-2020

Oś	Działania przewidziane do realizacji	Wariant alternatywnych w stosunku do działania zaproponowanego	Uzasadnienie
I, II, III, IV, VII	Wszystkie priorytety inwestycyjne	Promowanie innowacji i warunków sprzyjanych tworzeniu zielonych miejsc pracy, szczególnie w sektorach powszechnie uważanych za brudne np. transport, rolnictwo, energetyka.	Zielone miejsca pracy (tworzenie produktu, produkt lub usługa przyjazna środowisku) powstają w wyniku włączenia zasady zrównoważonego rozwoju w procesy modernizacyjne gospodarki. Najczęściej kojarzą się z sektorem transportu zbiorowego, odnawialnych źródeł energii, budownictwa i gospodarki odpadami. Mogą się one przyczynić do zmniejszenia presji na środowisko i jego zasoby.
III	Wzrost konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, wzrost rozwoju przedsiębiorczości w regionie	Udzielanie wsparcia MŚP z branży turystycznej poprzez premiowanie agroturystyki, turystyki przyrodniczej a także inwestycji dostosowanych do walorów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych regionu.	Wiele małych i średnich przedsiębiorstw z branży turystycznej rozwija infrastrukturę turystyczną nienawiazującą do lokalnych wartości krajobrazowych i przyrodniczych, często dominującą w krajobrazie i degradującą walory naturalne Premiowane powinny być działania przedsiębiorstw zajmujących się tzw. ekoturystyką oraz tych, które rozwijają swoją infrastrukturę z poszanowaniem lokalnych wartości kulturowych i przyrodniczych.
IV	Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej i sektorze mieszkaniowym	Promowanie kompleksowego podejścia do zwiększania energooszczędności nowo powstających budynków poprzez odpowiednie ich projektowanie, wykorzystanie odpowiednich technologii przy ich budowie i umiejętne ich umiejscowienie w przestrzeni, a nie tylko termomodernizacji istniejących obiektów.	W przewidzianych w RPO WSL 2014-2020 działaniach główna uwaga zwrócona jest na ekologiczne sposoby pozyskiwania energii i jej dystrybucji oraz termomodernizację, natomiast brak jest nacisku położonego na ograniczenie energochłonności budownictwa, w tym realizacji budynków niskoenergetycznych i pasywnych, co konsekwencji przyczynić się może do ograniczenia presji na kopalne surowce energetyczne oraz ograniczyć niską emisję.
IV	Wzrost produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł	Obligatoryjne przeprowadzanie studiów o wpływie obiektów i obszarów związanych z produkcją i przesyłem energii pochodzącej z OZE na środowisko i krajobraz	Obiekty i obszary związane z produkcją energii odnawialnych (np. elektrownie wiatrowe i solarne degradują krajobraz i nie powinny być umieszczane na obszarach o wysokich walorach krajobrazowych (obszary chronione i ich otuliny, tradycyjny krajobraz rolniczy czy krajobraz komponowany), ani w sąsiedztwie obiektów zabytkowych o randze regionalnej lub wyższej. Dlatego też przed decyzją o lokalizacji inwestycji powinny zostać przeprowadzone studia wpływu obiektu na krajobraz.
V	Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego i ochrona dziedzictwa kulturowego	Promowanie kompleksowego podejścia do rewitalizacji terenów miejskich, ochrony dziedzictwa kulturowego i zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej i pokrytej roślinnością krzewistą i drzewami.	Ochrona dziedzictwa kulturowego i rewitalizacja terenów zurbanizowanych powinna uwzględniać potrzeby wprowadzania nowej roślinności na tereny miejskie (w sytuacji gdy jest to technicznie możliwe) co pozwoli na poprawę walorów estetycznych, mikroklimatu, różnorodności biologicznej takich obszarów (np. wnętrz między kamienicami i blokami) oraz wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców.

V	Działania mające na celu poprawę stanu środowiska miejskiego	Promowanie projektów uwzględniających małą retencję na obszarach zurbanizowanych oraz wykorzystanie wód opadowych.	Rewitalizacja terenów zurbanizowanych powinna uwzględniać potrzeby małej retencji na terenach zurbanizowanych co pozwoli na poprawę walorów estetycznych, mikroklimatu, różnorodności biologicznej takich obszarów (retencyjność obszarów zabudowanych, np. center logistycznych, handlowych, itp.) oraz wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców.
V	Ochrona dziedzictwa kulturowego	Promowanie i wspieranie projektów dotyczących rewitalizacji całych układów krajobrazowych, nie tylko pojedynczych obiektów zabytkowych	W ramach działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego pod uwagę powinny być wzięte projekty nie tylko z zakresu restauracji budynków zabytkowych, ale i kompleksowych działań rewitalizacyjnych w zabytkowych układach urbanistycznych oraz zabytkowych założeniach krajobrazowych (parki i ogrody pałacowe i dworskie, krajobraz komponowany)
VI	Zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN - T (poprawa dostępności głównych szlaków drogowych regionu) Oraz modernizacja linii kolejowych	Promowanie kompleksowego podejścia do przebudowy i modernizacji infrastruktury komunikacyjnej drogowej i kolejowej, uwzględniającej potrzeby migracji zwierząt i ograniczających możliwość kolizji zwierząt z pojazdami, lub usuwanie tych elementów infrastruktury, które mogą stanowić pułapki dla zwierząt Wprowadzanie roślinności izolującej wzdłuż dróg i modernizowanych odcinków kolei.	W ramach przebudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury transportowej drogowej i kolejowej powinna zostać wykonana ocena wpływu danej trasy na lokalne (np. płazy) i regionalne szlaki (np. sarny, dziki) migracyjne zwierząt, a w przypadku stwierdzenia negatywnego oddziaływania, zaprojektowanie i wykonanie przejść ułatwiających migrację np. przejścia dolne, adaptacje mostów i przepustów do migracji (w tym usuwanie tzw. korytek krakowskich) a także wprowadzana zieleń izolująca. Przyczyni się to ograniczeniem zaburzenia korytarzy ekologicznych, utrzymaniem stabilności populacji i zwiększeniem bioróżnorodności a także zmniejszy inwazyjność krajobrazową drogi oraz pozytywnie wpłynie na poprawę klimatu akustycznego oraz pochłanianie zanieczyszczeń.
VIII	Adaptacja pracowników i przedsiębiorstw i do zmian	Promowanie kompleksowego podejścia do zdobywania wiedzy i umiejętności, podnoszenia kwalifikacji, uczenia się przez całe życie z uwzględnieniem zagadnień zagadnienia ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.	Obowiązek uwzględnienia problematyki ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju w podstawach programowych kształcenia ogólnego dla wszystkich typów szkół oraz organizatorów kursów prowadzących do uzyskania kwalifikacji zawodowych wynika art. 77 ustawy prawo ochrony środowiska. Często nie jest poprawnie realizowany lub wcale nie jest realizowany. Stąd też uwzględnienie tego elementu jako np. obligatoryjnego przy ocenie wniosków, może przyczynić się do podnoszenia świadomości ekologicznej i kształtowania właściwych postawa społeczeństwa wobec środowiska, co konsekwencji może ograniczyć presję na stan środowiska i jego zasoby.
XI	Poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku.		

10.3 REKOMENDACJE I PROPOZYCJE ZMIAN ZAPISÓW W RPO WSL 2014-2020

Na podstawie przeprowadzonej analizy zaleca się wprowadzenie następujących zmian do zapisów RPO WSL 2014-2020:

Oś /Priorytet inwestycyjny/	Czego dotyczy zmiana	Proponowana zmiana wraz z uzasadnieniem	Proponowany poziom uwzględnienia rekomendacji
Wszystkie priorytety inwestycyjne obejmujące projekty infrastrukturalne	Doprecyzowanie zapisu „premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju”	W kryteriach oceny projektów proponuje się przyznawać dodatkowe punkty dla projektów które realizować będą zasadę zrównoważonego rozwoju. Poszczególne kryteria i wskaźniki za które będą przyznawane dodatkowe punkty określone zostaną w regulaminach dla poszczególnych konkursów. Ze względu na specyfikę poszczególnych konkurów zaleca się indywidualne podejście do kryteriów i wskaźników, dobierając je na podstawie publikacji np. GUS 2011: Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski (ISBN 978-83-89641-04-5) oraz z wykorzystaniem kryteriów oceny projektów środowiskowych	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
Wszystkie priorytety inwestycyjne obejmujące projekty infrastrukturalne	Premiowanie w zasadach finansowania typów projektów rozwiązań uwzględniających najlepsze dostępne techniki (BAT)	W kryteriach oceny projektów proponuje się przyznawać dodatkowe punkty za tworzenie lub stosowanie najlepszych dostępnych technik. Stosowanie BAT może być droższe od tradycyjnych technik, ale w konsekwencji prowadzą one do skuteczniejszego ograniczania presji na środowisko i jego zasoby.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
I, III, IV, V, X i XII	Uzupełnienie systemu monitoringu o wskaźniki zaproponowane w tabeli nr 5 niniejszej prognozy	W analizowanej wersji RPO WSL 2014 – 2020 nie uwzględniono przede wszystkim wskaźnika monitorującego redukcję emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO ₂). Program uwzględnia realizację celu tematycznego wspierającego gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach. W ramach programu będą realizowane projekty, które będą przyczyniały się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, jest więc niezwykle istotne, aby wskaźnik tren był monitorowany na poziomie programu, gdyż będzie to przedmiotem zainteresowania ze strony KE. Pozostałe wskaźniki zaproponowane w tabeli nr 5 dotyczą m. in. szacowanego spadku zużycia paliw transportowych, dodatkowej zdolności wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w warunkach wysokosprawnej Kogeneracji, zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych, a także monitorowania liczby projektów w zakresie ekoinnowacji, zastosowania technologii z zakresu efektywności energetycznej, technologii niskoemisyjnych, rozwoju technologii produkcji urządzeń związanych z energetyką odnawialną.	RPO WSL 2014 – 2020 Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
Wszystkie priorytety inwestycyjne obejmujące wsparcie projektów budowlanych	Uwzględnienie w osi kompleksowego podejścia do zwiększania energooszczędności nowo powstających budynków poprzez odpowiednie ich projektowanie, wykorzystanie odpowiednich technologii przy ich budowie i umiejętne ich umiejscowienie w przestrzeni.	Uwzględnienie wsparcia finansowego dla realizacji programów wspierających budownictwo niskoenergetyczne i pasywne oraz przyznawanie dodatkowych punktów za stosowanie technologii niskoenergetycznych i pasywnych w ocenie projektów w ramach których realizowane będą nowe obiekty. W RPO WSL 2014-2020 zwrócono uwagę głównie na ekologiczne sposoby pozyskiwania energii i jej dystrybucji, pominięto natomiast ograniczenie energochłonności takich sektorów jako budownictwo. Niskoenergetyczne i pasywne budownictwo może przyczynić się do zmniejszenia zapotrzebowania na energię, w konsekwencji prowadząc do ograniczenia presji związanych z energetyką.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych

PI 3.1, PI 9.2, 9.10	Premiowanie w ramach rewitalizacji terenów miejskich i ochrony dziedzictwa kulturowego, zwiększenie powierzchni biologicznie czynnej i pokrytej roślinnością krzewiastą i drzewami	W kryteriach oceny projektów proponuje się przyznawać dodatkowe punkty za uwzględnianie w projektach zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej i pokrytej roślinnością krzewiastą i drzewami. Promowanie i premiowanie kompleksowego podejścia do rewitalizacji terenów miejskich i ochrony dziedzictwa kulturowego, w ramach których zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej i pokrytej roślinnością krzewiastą i drzewami, co pozwoli na poprawę walorów estetycznych, mikroklimatu, różnorodności biologicznej takich obszarów (np. wewnątrz między kamienicami i blokami) oraz wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
PI 9.2, 9.10	Premiowanie w ramach działań mających na celu poprawę stanu środowiska miejskiego, zwiększanie małej retencji na terenach zurbanizowanych	W kryteriach oceny projektów proponuje się przyznawać dodatkowe punkty za uwzględnianie w projektach zwiększenia małej retencji na terenach zurbanizowanych. Uwzględnienie i promowanie w realizacji celów projektów uwzględniających małą retencję na obszarach zurbanizowanych oraz wykorzystanie wód opadowych (retencyjność obszarów zabudowanych, np. center logistycznych, handlowych, przesiadkowych itp.), co pozwoli na poprawę walorów estetycznych, mikroklimatu, różnorodności biologicznej tych obszarów oraz wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
VI	Premiowanie przebudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury drogowej i kolejowej, aby uwzględniała potrzeby migracji zwierząt i ograniczać możliwość kolizji zwierząt z pojazdami	W kryteriach oceny projektów proponuje się przyznawać dodatkowe punkty dla projektów przebudowy i modernizacji infrastruktury drogowej i kolejowej, których realizacja przyczyni się zwiększenia liczby urządzeń i rozwiązań ułatwiających migrację zwierząt (szczególnie w kontekście przebudowy dróg istniejących). W ramach przebudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury transportowej powinna zostać wykonana ocena wpływu danej trasy na lokalne (np. płazy) i regionalne szlaki (np. sarny, dziki) migracyjne zwierząt, a w przypadku stwierdzenia negatywnego oddziaływania, konieczne będzie zaprojektowanie i wykonanie przejść ułatwiających migrację np. przejścia dolne, adaptacje mostów i przepustów do migracji. Przyczyni się to do ograniczenia zaburzenia korytarzy ekologicznych, utrzymania stabilności populacji i zwiększenia bioróżnorodności.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
Wszystkie priorytety inwestycyjne obejmujące projekty infrastrukturalne	Premiowanie n poziomie projektów infrastrukturalnych działań adaptacyjnych do zmieniających się warunków środowiskowych powiązanych ze zmianami klimatycznymi	Zaleca się stosowanie rozwiązań konstrukcyjnych zwiększających odporność infrastruktury na niekorzystne czynniki meteorologiczne i hydrologiczne oraz podejmowanie decyzji lokalizacyjnych z uwzględnieniem zagrożenia i ryzyka wyjątkowymi zdarzeniami przyrodniczymi.	RPO WSL 2014-2020/ Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
III	Zasady finansowania projektów związanych z rozwojem MŚP	„Premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju” - należałoby uszczegółowić o konkretne kryteria, zwłaszcza w związku ze wsparciem przedsiębiorstw z branży turystycznej. Proponuje się rozszerzyć ten zapis o uwagę: „W zakresie projektów rozwoju przedsiębiorstw turystycznych premiowane będą rozwiązania z zakresu turystyki przyrodniczej, krajoznawczej i kulturowej, geoturystyki i agroturystyki oraz inwestycje nawiązujące tematycznie i wizualnie do lokalnego krajobrazu naturalnego i kulturowego”.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
V	Ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez restaurację i ochronę obiektów zabytkowych	Obecny zapis: „W celu podniesienia atrakcyjności regionu i wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym, wsparciem objęte będą prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach i ich otoczeniu wraz z promocją tych obiektów” proponuje się rozszerzyć: „przy obiektach zabytkowych i ich otoczeniu oraz elementach krajobrazu zabytkowego i komponowanego wraz z promocją tych obiektów”.	RPO WSL 2014-2020

IV	Wspieranie projektów z zakresu budowy i przebudowy infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych	Obecny zapis proponuje się rozszerzyć o uwagę „Promowane (poprzez przyznawanie dodatkowych punktów na etapie oceny projektów) będą projekty zakładające produkcję i dystrybucję energii pochodzącej z OZE, uwzględniające na etapie projektowania inwestycji warunki otaczającego krajobrazu.	Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WSL 2014-2020 oraz kryteria oceny projektów pod kątem środowiskowych
II	Ochrona danych w systemach cyfrowych	Proponuje się rozszerzenie opisu finansowanych projektów w ramach Priorytetu II o działania mające na celu wzrost bezpieczeństwa danych użytkowników e-usług.	RPO WSL 2014-2020

Źródło: opracowanie własne

